

**MAĐARSKI OKTOBAR 1956.
U SVETLU BEOGRADSKE I VOJVODANSKE ŠTAMPE**

Izdavačko preduzeće Forum

Novi Sad, 2006

Uvod, redakcija i prevod sa mađarskog:

VLADIMIR POPIN

Urednik:

FERENC NEMET

Recenzent:

Prof. dr DEJAN JANČA

U V O D N E N A P O M E N E

Tokom 2006. godine Republika Mađarska obeležava jedan od najznačajnijih datuma u svojoj savremenoj istoriji – ustanak mađarskog naroda protiv omrznutog Rakošijevog režima. Vest koja se Evropom i svetom pronela 23. oktobra 1956. godine munjevitom brzinom je osvojila tadašnje medije, a glasila je: ustanak u Budimpešti! Posle pobune nemačkih radnika u Berlinu 1953. i brzo ugušenog manjeg oružanog ustanka u Poljskoj (Poznanj, 28. juna 1956. godine) bio je to prvi, ali po svome obimu i dometima daleko najznačajniji znak protesta protiv staljinističke samovolje u zemljama „socijalističkog lagersa“.

Namera nam je da kroz praćenje ovih događaja u nekolicini onovremenih beogradskih i vojvodanskih listova prikažemo kakav je bio stav tadašnje Jugoslavije prema ustanku u Mađarskoj i kako je jugoslovenska javnost o tim zbivanjima obavestavana.

Opredelili smo se da taj odnos prikažemo kroz pisanje dnevnih listova: beogradske „Borbe“ i „Politike“ i novosadskog „Dnevnika“ i "Mađar So"-a (Magyar Szó), kao i nedeljnih lokalnih listova „Subotičke novine“, „Somborske novine“ i "Zrenjanin". Smatramo da ovaj izbor u dovoljnoj meri odgovara nameri da se ispuni postavljeni zadatak. Ulaženje u druge izvore (ostale listove iz Srbije, kao i iz drugih jugoslovenskih republika) ne bi, po našem mišljenju, donelo ništa naročito bitnoga, jer su stavovi celokupne jugoslovenske štampe u to vreme još bili prilično jednoobrazni i bazirani na relativno malobrojnim izvorima, čiju okosnicu su činile uglavnom informacije Tanjuga, citiranje vesti jednog broja stranih agencija i medija (naročito AFP i Asošijeted pres), kao i veći broj mađarskih izvora (Radio-Budimpešta, Radio-Košut, MTI itd.) i izveštaja relativno malog broja dopisnika upravo pomenutih naših medija, koji su, uglavnom kao specijalni izveštači, kraće vreme boravili u to vreme u Mađarskoj.

Treba imati u vidu da se uticaj jednog dela medija, posebno "Borbe" (u početku organa KPJ, a posle SSRNJ) i "Politike", nije ograničavao samo na područje Republike Srbije, odnosno Vojvodine, jer je "Borba", kao list organa Federacije, u to vreme imala svoja dva paralelna izdanja: ćirilčno u Beogradu i latinično u Zagrebu, a "Politika" je, zahvaljujući svome dugogodišnjoj tradiciji (osnovana još 1904. godine i kontinuirano izlazila celo vreme, izuzev za vreme dva svetska rata), bila čitana u celoj bivšoj Jugoslaviji, uključujući i Sloveniju i Makedoniju.

Što se tiče vremena u kojem je praćeno pisanje pomenutih listova, ono je ograničeno na kompletnu hronologiju napisa u pomenutim listovima od jula do decembra 1956, s obzirom na to da je tada "sazrevala" atmosfera u kojoj je došlo do ustanka, dogodio se sam ustanak i događaji koji su zatim usledili, a da je već krajem godine došlo do smirivanja situacije, odnosno stabilizacije nove vlasti u Mađarskoj. Međutim, s obzirom na to da su se priliv i odlaženje izbeglica nastavili, pa i intenzivirali, tokom prve polovine 1957. godine, za taj period dajemo pregled samo onih tekstova koji su vezani za temu izbeglica. Ovo utoliko pre što bi se na osnovu podataka koji su saopštavani do kraja 1956. godine mogli steći pogrešni zaključci o njihovom broju.

Onima koji žele da se još detaljnije upoznaju sa događajima u Mađarskoj 1956. i okolnostima koje su ih pratile možemo preporučiti knjige dvojice autora koji, svaki na na svoj način, obrađuju ovu tematiku. Knjiga Dobrice Ćosića "7 dana u Budimpešti" predstavlja beleške pisca koji se zatekao u tom gradu upravo u vreme budimpeštanskog ustanka i autentično je svedočanstvo sa lica mesta (izdavač je Nolit, Beograd, 1957). Drugi, takođe autentičan način posmatranja događaja, predstavlja knjiga tadašnjeg ambasadora Jugoslavije u SSSR-u Veljka Mićunovića "Moskovske godine - 1956/1958.", izdanje Sveučilišne naklade Liber, Zagreb, 1977. V. Mićunović u pomenutoj knjizi navodi još jedan važan dokumentacioni izvor - publikaciju Sekretarijata za informacije Saveznog izvršnog veća, tzv. "Belu knjigu", pod naslovom "Politika Jugoslavije prema Mađarskoj i slučaj Imre Nađa", izdatu 1959. godine, u kojoj se nalaze dokumenti kojima se odgovara na tadašnje sovjetske i mađarske optužbe protiv Jugoslavije o njenoj tobožnjoj umešanosti i krivici za događaje tokom pedesetih godina XX veka. Ova publikacija može se naći u

Univerzitetskoj biblioteci "Svetozar Marković" u Beogradu. Oni koji se služe mađarskim jezikom mogu koristiti i dva toma edicije Top Secret na mađarskom jeziku - Magyar-jugoszláv kapcsolatok 1956, Iratok a magyar diplomácia történetéhez 1956-1989, B. sorozat, Budapest 1995. i istoimeni naslov koji obuhvata period 1956-1959, Budapest, 1997, u izdanju MTA Jelenkor-kutató bizottság (obe publikacije nalaze se u Biblioteci Matice srpske u Novom Sadu pod brojevima III 159991 i III 159184). U njima se nalaze dokumenti iz mađarskih, sovjetskih i jugoslovenskih poverljivih arhiva iz perioda 1956-58. godine. Čitaocima koji žele još više informacija o ustanku u Mađarskoj 1956. godine preporučujemo literaturu navedenu na kraju knjige, koja takođe čini samo manji deo publikacija objavljenih uglavnom u Mađarskoj u vezi sa ovom temom.

Da bi se stekla još potpunija slika o praćenju oktobarskih događaja, u ovoj publikaciji objavljujemo i jedan broj fotografija i nekoliko prigodnih karikatura, prevashodno onih koje su u to vreme našle mesto na stranicama posmatranih listova. Manji broj fotografija potiče iz drugih izvora.

U vezi sa navođenjem izvora (agencija, drugih štampanih medija, radio-stanica ili autora) vesti i drugih napisa u posmatranim listovima napominjemo da ih je redaktor preuzeo onako kako su ih dale redakcije tih listova.

*

Posebnu zahvalnost dugujem gospodinu Mirku Tepavcu na savetima za korišćenje interesantnih izvora za rad na ovoj knjizi, kao i gospođi Valeriji Seli iz Zemaljske biblioteke "Sečenji" u Budimpešti i gospodinu Peteru Hajnermanu iz Biblioteke Matice srpske u Novom Sadu na nesebičnom angažovanju u pronalaženju neophodne literature.

I.

**DOGAĐAJI U MAĐARSKOJ 1956. GODINE KOJI SU PRAĆENI
U BEOGRADSKOJ I VOJVODANSKOJ ŠTAMPI
od jula do decembra 1956. godine**

Pojačano interesovanje jugoslovenske javnosti i medija za tok događaja u susednoj Mađarskoj počelo je otprilike tri meseca pre dramatičnih događaja koji su usledili 23. oktobra 1956. godine, zapravo sredinom leta, prvo informacijama o političkim kretanjima u toj zemlji, posebno o aktivnostima "Kružoka Petefi", a potom objavljivanjem vesti o smenjivanju dotadašnjeg generalnog sekretara Partije mađarskih trubenika Mačása Rakošija i izboru na tu funkciju Ernea Gereá (Gerő) na plenumu CK PMT održanom od 18. do 21. jula i veću o smenjivanju veoma uticajnog Rakošijeveog čoveka, ministra odbrane Mihalja Farkaša. To je u jugoslovenskoj javnosti bilo koliko očekivano toliko i željeno, a doživljeno je i kao satisfakcija, s obzirom na sve što se događalo zahvaljujući i njihovoj ulozi u političkim sukobima Jugoslavije i Saveza komunista Jugoslavije sa zemljama i partijama pod uticajem Sovjetskog Saveza i SKP(b), pa prema tome i sa Mađarskom. (Skoro istovremeno sa rehabilitacijama u Mađarskoj događale su se i rehabilitacije Vladislava Gomulke u Poljskoj i Trajča Kostova u Bugarskoj.) Mačás Rakoši je na plenumu Centralnog komiteta PMT održanom od 18. do 21. jula 1956. godine podneo ostavku na položaj prvog sekretara partije, uz obrazloženje da je bolestan i da ima već 65 godina, a najmanje govoreći o svojoj odgovornosti za protekli period. On je ostavku, u stvari, podneo pod pritiskom većine u CK-u. Na njegovo mesto izabran je Erne Gere. O raspoloženju Mađara u danima neposredno pre te smene u reportaži V. L. /Lajoš Vebe/, tadašnji glavni urednik/ piše "Mađar so" od 22. jula 1956, pod naslovom "Budimpeštanski razgovori - U predvečerje Rakošijeve ostavke".

U to vreme objavljen je jedan broj komentara i izveštaja, uglavnom sa lica mesta, iz Budimpešte, iz pera istaknutih novinara dnevnih listova (*Borba* - Gavro Altman i Vlado Teslić, *Politika* - Đuka Julius, *Dnevnik* - Stojan Zamurović, Branislav Dadić, *Mađar So* - Mačás Apro, Lajoš Vebe, Tibor Štajnic). To su bili iskusni, afirmisani novinari, čija većina je vladala mađarskim jezikom, što im je omogućavalo da informacije crpe iz neposrednih kontakata sa mađarskim organima, funkcionerima, medijima i građanima.

Posle toga usledio je otprilike dvomesečni period u kojem su se pojavljivale rede, uglavnom rutinske vesti koje su odražavale izvesno "zatišje" u političkim kretanjima u Mađarskoj. U stvari, bilo je to "zatišje pred buru", tokom kojeg se prikupljala energija za događaje koji će tek uslediti. Tada je domaća štampa bila okrenuta događanjima u vezi sa krizom oko Sueckog kanala i posetama Jugoslaviji najistaknutijih lidera zemalja "trećeg sveta" - egipatskog predsednika Nasera, indonežanskog predsednika Sukarna, kambodžanskog princa Sihanuka i indijskog predsednika Nehrua.

Gereova ekipa se zadovoljila uklanjanjem dvojice najomraženijih partijskih i državnih funkcionera - Rakošija i Farkaša. Novoizabrano rukovodstvo, međutim, nije bilo ni voljno niti sposobno da učini neki korak koji bi značio korenitije promene u društvu. Sve se završavalo na frazama i obećanjima, glumilo se raspoloženje za promene, bez iskrene namere da se one sprovedu, a za to vreme je u narodu raslo nestrpljenje. Taj period bio je, u stvari, "uvertira" kasnijih oktobarskih događaja, kao što se vidi i iz pregleda pisanja ovdašnje štampe između jula i oktobra 1956. godine.

Izveštavanje beogradskih i vojvodanskih štampanih medija karakteriše se nastojanjem da se događaji prikažu što istinitije, da se vide svi stavovi koji su dolazili do izražaja u tadašnjem političkom životu Mađarske, ali sa jasnim opredeljenjem da se obelodane sve greške dotadašnjeg mađarskog rukovodstva, kao i progresivna nastojanja reformskih snaga u toj zemlji kako bi im se na taj način dala podrška. U to vreme već se pojavljuju izveštaji dvojice specijalnih dopisnika "Borbe" - Gavre Altmana i Vlade Teslića - koji prate rasprave u okviru kružoka "Petefi" i raspoloženje građana Budimpešte. U ovim tekstovima detaljno i korektno se navodi čitav spektar mišljenja i stavova koji se ispoljavaju u ovim raspravama, kao i različitosti i kolebanja u zvaničnim partijskim

ocenama tih diskusija od strane političkih faktora i dela mađarske štampe. Najkarakterističniji primer ovoga ponašanja naveden je u članku "Borbe" od 6. jula pod naslovom "Sabad nep pre i posle..."

Intenzivno interesovanje za događanja u Mađarskoj nastavilo se početkom oktobra, prvo izveštajem o hapšenju nekadašnjeg Rakošijevog ministra odbrane Miholja Farkaša, a odmah potom i vešću o odluci mađarskih vlasti da će posmrtni ostaci rehabilitovanog Lasla Rajka i njegovih drugova, pogubljenih 1949. godine, biti svečano sahranjeni. Praćenje događaja nastavljeno je izveštajima o sahrani i komentarima o rehabilitaciji, kao i fotografijom sa sahrane. Zatim, sredinom oktobra, slede vesti o poništenju isljučenja Imrea Nađa iz Partije mađarskih trudbenika, kritički članak sindikalnog lista "Nepsava" u kojem se optužuje Rakoši i njegova politika, kao i tekst poslednjeg razgovora dr Pala Justuša, jednog od preživelih osuđenika u Rajkovom procesu, sa Laslom Rajkom. Odmah potom štampa svakodnevno donosi izveštaje o poseti Jugoslaviji delegacije PMT CK-u SKJ sa novoimenovanim generalnim sekretarom PMT Erneom Gereom na čelu i ta poseta se redovno prati tokom sledećih dana, sve do potpisivanja zajedničkog saopštenja i povratka delegacije u Mađarsku 23. oktobra, istog dana kada je izbio ustanak u Budimpešti.

Revolucionarni događaji u Budimpešti imaju začetak još 22. oktobra zakazivanjem demonstracija studenata Tehničkog fakulteta u znak podrške promenama u Poljskoj. Studentska povorka, kojoj se usput priključuju radnici i građani, 23. oktobra se zaustavlja prvo na Bemovom trgu, a potom pred Parlamentom, gde je već narasla na oko 200.000 ljudi. Demonstrira se i pred Petefijevim spomenikom i na drugim mestima u centru grada. Ni Imre Nađ ne uspeva da smiri demonstrante koji zahtevaju se da državni radio objavi njihove zahteve na šta vlast ne pristaje i dolazi do napada na zgradu i otvaranja vatre od strane organa bezbednosti. Masa, koja uzima oružje iz preduzeća, odgovara na vatru i zauzima zgradu radija. U međuvremenu demonstranti ruše Staljinov spomenik. Erne Gere, u dogovoru sa tadašnjim sovjetskim ambasadorom Andropovim, poziva sovjetske trupe da intervenišu, posle čega dolazi do krvavih uličnih borbi. Peštanski događaji se odražavaju i na unutrašnjost zemlje i u mnogim gradovima i županijama se formiraju novi organi vlasti, radnički i revolucionarni saveti. Potom dolazi do formiranja vlade Imrea Nađa, koju posle kratkog vremena, nakon druge sovjetske oružane intervencije, smenjuje tzv. Revolucionarna radničko-seljačka vlada Janoša Kadara, a Imre Nađ sa većim brojem svojih saradnika i članova njihovih porodica se sklanja u zgradu jugoslovenske ambasade, gde dobijaju politički azil.

Interesantno je da u ovdašnjoj štampi od 24. oktobra još nema nikakvih izveštaja o ustanku u Budimpešti. Mogući razlog tome je što su događaji počeli kasno popodne i to je možda prouzrokovalo kasnije slanje izveštaja, ili pak oprez i uzdržanost zvaničnih organa u odnosu na informacije, što se čini verovatnijim. Tek 25. oktobra pojavljuje se vest o imenovanju Imrea Nađa za predsednika Vlade, kao i njegov govor i spisak novih članova Politbiroa PMT. U "Borbi" se 26. oktobra pojavljuje izveštaj o smirivanju situacije u Budimpešti i vest da je Janoš Kadar postao novi prvi sekretar PMT, njegov govor, kao i poruka Imrea Nađa. Takođe se objavljuju vesti o podršci koja se u Mađarskoj daje novom rukovodstvu mađarske države i partije.

Od toga momenta pa sve do sredine decembra, uporedo sa rastućom dramatikom i trajanjem mađarskih događaja, raste i održava se intenzitet izveštavanja o njima u jugoslovenskim medijima, pa i u beogradskoj i vojvodanskoj štampi. Posle 25. oktobra pojavljuje se mnoštvo vesti o toku ustanka, o oružanim sukobima, prvoj sovjetskoj oružanoj intervenciji, predaji jednog broja oružanih grupa i formiranju Vlade Imrea Nađa i njenim kasnijim rekonstrukcijama, kao i o formiranju prvih radničkih saveta.

Potom, kako se iz vesti i izveštaja specijalnih dopisnika vidi, slede dani druge sovjetske intervencije i formiranje Revolucionarne radničko-seljačke vlade Janoša Kadara.

Do druge oružane intervencije Sovjetske armije u Budimpešti dolazi posle tajnog sastanka Tita sa Hruščovom i Maljenkovom na Brionima održanog u noći između 2. i 3. novembra, koji je usledio na hitan zahtev sovjetske strane. Na sastanku Hruščov tvrdi da se radi o restauraciji kapitalizma u Mađarskoj i nije načisto da li je Nađ oruđe ili je i sam stari agent imperijalizma. Kaže da oni nikako ne mogu dozvoliti vraćanje kapitalizma u

Mađarsku, na granicu SSSR-a. Upoznaje jugoslovensko rukovodstvo da su izvršene dobre vojne pripreme za intervenciju i da će operacijom rukovoditi general Malinjin. Konstatuje da je sada dobar momenat za to, jer su Englezi i Francuzi zauzeti Egiptom. Jugoslovenska strana je takođe zabrinuta zbog moguće prevage kontrarevolucionarnih elemenata, ali insistira prvenstveno na osudi ranijeg Rakošijevog rukovodstva (a time implicitno i sovjetske politke) čije greške su dovele do takvog stanja u Mađarskoj. U pogledu nove vlade koju bi trebalo sastaviti, Hruščov predlaže Ferenc Miniha, dok jugoslovenska strana preferira Janoša Kadara, jer je za vreme Rakošija Minih bio mađarski ambasador u Moskvi, dok je Kadar bio u zatvoru. Hruščov na kraju popušta. Jugoslovenska strana je tokom razgovora nastojala da se u Mađarskoj spase što se još spasti može i da se smanje žrtve i novo prolivanje krvi (prema dnevničkim beleškama Veljka Mićunovića "Moskovske godine 1956/1958", str. 156-165). Naravno, s obzirom na tajnost sastanka, štampa ništa ne javlja o njemu. Međutim, po kasnijim procenama, najjači Titov razlog za pristanak na sovjetsku intervenciju bila je bojazan od prevage reakcionarnih nacionalističkih i revizionističkih elemenata koji bi Mađarsku mogli pretvoriti u vrlo neprijatnog i opasnog suseda na severnoj granici Jugoslavije.

Foto: br. 1 (Tito i Hruščov)

Odmah po početku druge sovjetske intervencije Imre Nađ i njegovi drugovi sa porodicama se 4. novembra sklanjaju u Ambasadu FNRJ u Budimpešti pod azilom koju im je pružila jugoslovenska Vlada. Međutim, to se otvoreno saopštava tek kasnije, a dotle nova mađarska Vlada samo tvrdi da "Nađ nije uhapšen", da bi se potom reklo da je samovoljno napustio zgradu Parlamenta.

Petog novembra, rafalom iz sovjetskog tenka koji je bio postavljen preko puta jugoslovenske ambasade u Budimpešti, ubijen je sekretar ambasade Milenko Milovanov. Štura vest o tome objavljena je u jugoslovenskoj štampi tek 8. novembra sa formulacijom da je "tragično poginuo", ne dajući nikakve bliže podatke o događaju. Uz to su dati kratki biografski podaci Milovanova (uz fotografiju u "Borbi"). Punu istinu o ubistvu jugoslovenskog diplomate prvi je otvoreno objavio tadašnji jugoslovenski ambasador u Moskvi Veljko Mićunović u svojoj knjizi "Moskovske godine 1956/1958." (Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1977, strana 174/175). U beleški od 8. novembra 1956, Mićunović zapisuje:

"Sastanak kod Šepilova tražio sam ja radi ulaganja oštrog protesta vladi SSSR-a zbog oružanog napada sovjetskih trupa na našu ambasadu u Budimpešti i ljude koji su u njoj bili. Sovjetski tenk je zauzeo odgovarajući položaj na trgu, ispred zgrade naše ambasade, zatim potpuno neizazvano i iznenada otvorio rafalsku vatru iz mitraljeza po prozorima u parteru zgrade naše ambasade u kojoj se tada nalazilo više lica. Tom prilikom je ubijen naš sekretar ambasade, Milovanov, za svojim radnim stolom. Ovim Rusi vrše grub pritisak na nas i na mađarske izbeglice. Osim toga izgleda da Rusi imaju za cilj da uslove za život u zgradi ambasade naprave nemogućim.

Šepilov ne prima moj protest, iako je stvar kristalno jasna: Rusi su, neizazvani ni od koga, otvorili vatru iz mitraljeza i ubili našeg diplomatu u zgradi ambasade. Šepilov mi čak ne izjavljuje ni žaljenje. Iznosi potpuno lažnu, sovjetsku verziju događaja, kako je tobože eksplozirala bomba u neposrednoj blizini sovjetskih tenkova koji drže pod blokadom našu ambasadu, i da su tek nakon toga ruski tenkovi otvorili vatru »u pravcu odakle su bili ugroženi«, tj. na zgradu jugoslovenske ambasade.

Šepilov se držao upadljivo arogantno i pokazivao da mu je razgovor o ovome više nego dosadan, da ga smatra suvišnim od samog početka. Bilo je očevidno da mu je naređeno da ne primi moj protest, da je sovjetska strana izmislila neistinu o eksploziji bombe u blizini sovjetskog tenka, te se tobože ovaj našao u situaciji »nužne odbrane«, iako nikakve eksplozije nije bilo"...

Nije, međutim, potpuno jasno zašto su ove okolnosti prećutane u onovremenim izveštajima štampanih medija, već je sve svedeno na neodređenu formulaciju o "tragičnoj pogibiji". Očigledno je da se nije želelo zaoštavanje odnosa sa Sovjetskim Savezom.

Iza toga su čitavih nedelju dana bile prekinute sve telefonske veze Mađarske sa inostranstvom, pa se ekipa naših specijalnih dopisnika, u interesu sopstvene bezbednosti,

sklanja u jugoslovensku Ambasadu, a 10-11. novembra cela grupa od 7 dopisnika zajedno napušta Budimpeštu i vraća se u zemlju, jer nije u mogućnosti da kontaktira sa svojim redakcijama.

U međuvremenu, 18. novembra, po svojoj volji, Ambasadu napuštaju Zoltan Vaš, Peter Erdeš, Đerđ Lukač, Zoltan Santo i Ferenc Nador.

Novi, veoma dramatični događaji i zaoštavanje odnosa uz razmenu diplomatskih nota, nastupaju po izlasku Imrea Nađa i drugova iz jugoslovenske Ambasade, 22. novembra uveče, na osnovu sporazuma postignutog između jugoslovenske i mađarske vlade, prema kojem članovi ove grupe neće biti pozivani na odgovornost i moći će da se vrate svojim kućama, ali su umesto toga, odmah po izlasku iz Ambasade i ulaska u autobus koji je po njih poslala mađarska Vlada, bukvalno grubo oteți od strane sovjetskih oružanih snaga, odvedeni u sovjetsku komandanturu, a odatle dalje, u nepoznatom pravcu. Kasnije će se ispostaviti da su protiv svoje volje odvedeni u Rumuniju, u Snagov. Sovjetski Savez je tako pogazio prvi međudržavni ugovor koji je nova mađarska Vlada sklopila sa jednom drugom državom - Jugoslavijom. Sledi serija vesti o protestnim notama jugoslovenske Vlade mađarskoj i sovjetskoj vladi sa energičnim zahtevom da se poštuje mađarsko-jugoslovenski sporazum, kao i o odgovorima mađarske Vlade kojima se sakriva istina o Nađovoj sudbini. Regovanja u svetu i u samoj Mađarskoj su krajnje nepovoljna i izazivaju konsternaciju i ogorčenje. Istovremeno, Janoš Kadar u svojim javnim istupima stalno menja iskaze o postupku prema Nađu, tvrdeći da on i drugovi nisu otišli svojim kućama, jer je postojala tobožnja opasnost da im neprijateljski elementi ugroze život, što bi se, navodno, pripisalo mađarskoj Vladi, a potom da je ova grupa dobrovoljno otišla u Rumuniju. Ujedno su pooštavane Kadarove ocene o Nađovoj ulozi u "kontrarevoluciji", sve do optužbi da je ispoljio nesposobnost i neaktivnost prema kontrarevoluciji i, na kraju, da joj je je "svesno ili nesvesno" pružio pomoć. (Vidi: Kadar o Nađu, "Borba", 4. decembar.) U sovjetskim izvorima ocene su čak i teže, sve do otvorenog neprijateljstva, antisovjetizma i tvrdnje da je Nađ agent imperijalizma itd.

Ovde treba učiniti jednu digresiju i podsetiti na dalji razvoj događaja oko Nađa i drugova. Bez toga bi informacija o sudbini Imrea Nađa i njegovih saradnika bila nepotpuna. Naime, poznato je kako se "slučaj Nađa i drugova" završio, ali su široj javnosti čitavih godinu i po dana ostali nepoznati mnogi detalji i okolnosti u vezi sa njihovom sudbinom. U Mađarskoj je 16. juna 1958. godine izdato službeno saopštenje da su Imre Nađ, Pal Maleter, Mikloš Gimeš i Jožef Silađi osuđeni na smrt i pogubljeni, Šandor Kopači na osuđen doživotnu robiju, Ferenc Donat na 20, a Zoltan Tildi na 6 godina zatvora. Svi osuđeni bili su članovi Nađove vlade. Bilo je, međutim, i nekih pretpostavki da je Nađ bio pogubljen i ranije ili da je podlegao za vreme istrage, a da je vest o pogubljenju objavljena tek tada.

Svetski informativni mediji su prvu vest o presudi Nađu i drugovima primili upravo putem agencije Tanjug, zahvaljujući njegovom dopisniku u Budimpešti Milošu Čoroviću. Na osnovu toga ova informacija se munjevitom brzinom proširila "urbi et orbi". Prema njegovim sećanjima, to se dogodilo ovako:

"Iz navike, svratio sam do portirnice glavnog partijskog lista Népszabadság. Bila je ponoć, 17. jun 1958. godine. Uzeo sam sutrašnji broj lista. Krenuo sam nonšalantno prema kolima. Kad sam otvorio novine, imao sam šta da vidim: na cele tri strane objavljen je izveštaj o suđenju i presudi Imre Nađu, glavnom akteru događaja od oktobra i novembra 1956. godine. Posle zatočenja u Rumuniji, doveden je u zemlju gde je optužen za izdaju Mađarske, kontrarevoluciju i druge teške grehe. Zajedno sa nekoliko najbližih saradnika osuđen je na smrtnu kaznu. U novinskom izveštaju je stajalo da je ona izvršena"...

"On je o tome prvi obavestio Tanjug, odnosno svet da je nad Nađom izvršena smrtna kazna.

Desilo se nešto što se dotad retko događalo u socijalističkim zemljama koje su bile zakopčane do grla kad je reč o odnosu prema štampi. Neko je, očigledno, u Budimpešti ovog puta odlučio da list objavi tu senzacionalnu informaciju pre zvaničnog saopštenja". (Citati prema knjizi Vojislava Lalića: Od Avale do Tanjuga, izdanje: Tanjug, Beograd, 2005, str. 144.)

Vest o Nadovoj sudbini izazvala je uzbuđenje i indignaciju u međunarodnoj javnosti, ali i zaoštavanje odnosa između Jugoslavije s jedne i SSSR-a i Mađarske s druge strane. (Vidi: Veljko Mićunović, Moskvske godine 1956/1958, str. 463-465) Očigledno, u celom "slučaju Nad" vidi se sovjetski "rukopis", tačnije, uticaj - uprkos deklarisanim stavovima XX kongresa KPSS - zaostalih dogmatskih naslaga u svesti i delovanju preostalih kadrovskih "restlova" ranijeg sovjetskog režima u tadašnjoj rukovodećoj ekipi SSSR-a (Maljenkov, Kaganovič, Molotov, Šepilov). To, međutim, niukoliko ne ublažuje ocenu o ponašanju Kadara i njegove vlade.

Još više svetla na završetak ovog slučaja baca dokument iz arhive Mađarske socijalističke radničke partije br. MSZRP PI L. 288. F. 30/1958/11 ö. e., str. 13-19, pod naslovom "Beleška za druga Đerđa Marošana o krivičnim predmetima u vezi sa kontrarevolucijom", objavljen u knjizi Dokumenti za istoriju pravosuđa (Iratok az igazságszolgálatás történetéhez), izdanje Izdavačkog preduzeća za oblast ekonomije i prava (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó), Budimpešta, 1992, dokument br. 113, str. 647-656. Ovaj dokument sastavio je i potpisao Ferenc Kasaš, rukovodilac Administrativnog odeljenja CK MSRP. U fusnoti br. 5. detaljno se govori o procesu na kojem je 22. aprila 1958. godine Veće Narodnog suda Vrhovnog suda osudilo dr Jožefa Siladija, Imrea Nada, Pala Maletera i Mikloša Gimeša na smrtnu kaznu i oni su 24. aprila odnosno 16. juna iste godine pogubljeni, a na vremenske kazne su osuđeni: dr Ferenc Donat na 12 godina, Zoltan Tildi na 6 godina, Šandor Kopači na doživotni zatvor, dr Ferenc Janoši na 8 godina i Mikloš Vašarhelji na 5 godina zatvora, dok je drugooptuženi Geza Lošonci "izgubio život" u zatvoru, "za vreme istražnog postupka". Svi oni su odlukom Predsedničkog veća Vrhovnog suda od 6. jula 1989. godine rehabilitovani i njihove presude su stavljene van snage.

U vezi sa Šandorom Kopačijem, prema sećanju naših nekadašnjih diplomata u Mađarskoj, postoje neki interesantni momenti. Prvi se vezuje za događanja u vezi sa njegovom ćerkom, koju je on u vreme druge sovjetske intervencije sklonio u jugoslovensku ambasadu, a tadašnji ambasador Dalibor Soldatić ju je u prtljažniku svojih diplomatskih kola prebacio u Austriju, odakle je otišla u Kanadu i tamo se naselila. Drugi momenat je presuda na doživotnu robiju izrečena Kopačiju. S obzirom na njegovu ulogu tokom ustanka u Budimpešti, gde je bio glavni kapetan policije u rangu pukovnika, namera je bila da se i on osudi na smrt. Međutim, po saznanjima naših diplomata, život mu je spasao lično Kadar tako što je intervenisao kod Hruščova, navodeći da mu je u nekim momentima u prošlosti upravo Kopači spasao život. To je bilo sve što je Kadar mogao da učini za njega. Ovaj podatak još jednom potvrđuje da je tih godina o sudbini Mađarske i ljudi u njoj zapravo odlučivano u Moskvi. Kopači je posle oslobođanja iz zatvora takođe otišao u Kanadu i tamo je objavio knjigu sećanja na događaje 1956. godine pod naslovom "U ime radničke klase...", koji sadrži frazu kojom su počinjale presude mađarskih sudova u to vreme. (Prema evidenciji Zemaljske biblioteke Sečenji u Budimpešti, ova knjiga je publikovana na francuskom, engleskom, nemačkom, švedskom i japanskom, ali ne i na mađarskom jeziku. Na žalost, zbog vremenskog ograničenja, nismo bili u mogućnosti da dodemo do jednog od ovih izdanja, kako bi na osnovu izlaganja njenog autora još više osvetlili tadašnje događaje.)

U cilju svestranog osvetljavanja događaja u vezi sa završnicom slučaja Imrea Nada i drugova navešćemo još jedan dokumentarni izvor. Reč je o saopštenju mađarskog Ministarstva pravde od 17. juna 1958. o krivičnom postupku protiv Nada i drugova, koje je putem Mađarske telegrafске agencije (MTI) istog dana objavljeno u budimpeštanskom listu "Nepsabadšag", iz kojeg navodimo najvažniji deo (štampano u publikaciji *Top Secret, Magyar-jugoszláv kapcsolatok 1956. december - 1959. február*, MTA Jelenkor-kutató bizottság, Iratok a magyar diplomácia történetéhez 1956-1989, B sorozat, Budapest, 1995, str. 374-379; integralni tekst ovog saopštenja u prevodu na srpski jezik može se videti u knjizi: *Vladimir Popin, Montirana politička suđenja u Mađarskoj 1949-1958*, Forum, Novi Sad, **čiji je rukopis u pripremi.**

U saopštenju se, između ostalog, kaže: "Vrhovno tužilaštvo Narodne Republike Mađarske je u svojoj optužnici optužilo Imrea Nada i drugove: Ferenc Donata, Mikloša

Gimešija, Zoltana Tildija, Pala Maletera, Šandora Kopačija, Jožefa Silađija, Ferenc Janošija i Mikloša Vašarheljija zbog krivičnog dela zavere usmerene na obaranje narodnodemokratskog poretka u Mađarskoj, a pored toga Imrea Nađa zbog veleizdaje, a Šandora Kopačija i Pala Maletera zbog krivičnog dela oružane pobune. Krivični postupak protiv Geze Lošoncija tužilaštvo je obustavilo, jer je imenovani u međuvremenu, usled bolesti, preminuo" (datum smrti je 21. decembar 1957 - prim red.). U daljem tekstu preciziraju se optužbe koje se stavljaju na teret pojedinim optuženicima. Tako se Nađ i njegovi neposredni saučesnici Lošonci, Donat, Gimeši i Silađi optužuju da su još u decembru 1955. g. organizovali tajnu zaveru, kako bi nasilnim putem prigrabili vlast i oborili Narodnu Republiku Mađarsku. Takođe se tvrdi da je tokom suđenja ustanovljeno da su Nađ i saučesnici odigrali ulogu u pripremi i izbijanju kontrarevolucionarnog ustanka u oktobru 1956. godine. Zoltan Tildi i Pal Maleter su se u oktobru 1956. upoznali sa Nađovim kontrarevolucionarnim ciljevima, saglasili se sa njima i uključili se u kontrarevolucionarni ustanak, pokušavši da svi zajedno, u savezu sa reakcionarnim snagama i inostranim imperijalističkim krugovima, izvrše pokušaj puča. Nađu se, pozivajući se na navodne svojeručne Nađove spise, pripisuje da je grupa, a pre svega Nađ, razradila detaljnu političku platformu, zadatke i ciljeve, koji sadrže ponovno uvođenje višepartijskog sistema i razbijanje Varšavskog pakta. Kasnije su kružok "Petefi" pretvorili u sastajalište neprijateljskih elemenata i forum za napade na partiju i državu. Šandor Kopači, bivši šef budimpeštanske policije optužuje se zbog onesposobljavanja policijskih snaga, podele preko 20.000 komada oružja ustanicima i naredbe da policija ne interveniše protiv pobunjenika. Nađu se stavlja na teret i saglasnost da se obnovi rad i osnuju nove političke stranke (oko 70 stranaka i organizacija, među njima i otvoreno reakcionarnih), rehabilitacija kardinala Mindsentija, veze sa emigracijom na Zapadu, protivustavno zaobilazjenje Parlamenta i formiranje "užeg kabineta" u čijem sastavu su" dominirali reakcionarni elementi", a posebno mu se zamera navodno raspuštanje saveta kao legalnih organa vlasti i formiranje "revolucionarnih komiteta" i "takozvanih radničkih saveta". Na teret mu se stavlja i povezivanje sa pojedinim diplomatima iz britanske ambasade. Optužnica takođe konstatuje da su Nađ i njegovi zaverenici, posle pada ustanka, "...zatražili azil tamo odakle su i ranije uživali podršku". ... Da bude jasnije, dodaje se: "Grupa Imrea Nađa, koja je ranije nastupala pod zastavom 'nacionalnog komunizma', bežeći od odgovornosti, pobjegla je u jugoslovensku ambasadu", iz čije zgrade je, navodno, slala uputstva za nastavljanje oružanog otpora, organizovanje štrajkova i reorganizaciju ilegalnog rada, kao i povezivanje sa "Centralnim radničkim savetom Budimpešte" i radio-stanicom "Slobodna Evropa". (Sve ovo, naravno, implicira i optužbu da je Jugoslavija, preko svoje ambasade u Budimpešti, duboko involvirana u Nađove "grehove".) Saopštava se da su Nađ, Silađi i Maleter negirali svoju krivicu, ali da su je navodno na kraju, pod teretom dokaza, delimično priznali, dok su ostali optuženi svoju krivicu u potpunosti priznali. Na kraju, saopštavaju se napred pomenute izrečene kazne uz konstataciju da su pravosnažne i da su smrtne kazne izvršene.

Trebalo je da prođe puna trideset jedna godina da bi Nađ i njegovi drugovi dobili punu sudsku, političku i ljudsku rehabilitaciju...

Važno je zapaziti da su odluke o pokretanju ovog krivičnog postupka donesene na sednicama Centralnog komiteta MSRP (vidi: Zapisnik sa zatvorene sednice CK MSRP od 21. decembra 1957, Top Secret, str. 256-270) i da su državni organi postupali na osnovu tih odluka. Međutim, još je važnije da je mađarsko rukovodstvo pre donošenja svake odluke o ovim pitanjima prethodno redovno konsultovalo sovjetsko rukovodstvo i da praktično nijedan korak nije preduzet, a da to nije odobrio CK KPSS, često i uz sopstvene korekcije i dopune. Sve to ukazuje na nesamostalnost tadašnjeg mađarskog političkog rukovodstva i otkriva ko je zapravo u tim godinama imao stvarnu vlast nad Mađarskom. A stavovi sovjetskog rukovodstva, pa shodno tome i partija pod njegovim uticajem, u to vreme su bili zasnovani na krupnim ideološkim razlikama u odnosu na Savez komunista Jugoslavije, što se posebno ispoljilo u vreme priprema za VII kongres SKJ (22-26. aprila 1958. godine) i diskusije o predlogu novog Programa SKJ. Tada je ovaj predlog bio od strane partija pod sovjetskim uticajem okvalifikovan kao oličenje "revizionizma" u komunističkom pokretu i

široko je kritikovan. Zbog toga komunističke partije sovjetskog bloka, pa i MSRP, nisu na kongres - mada su bile pozvane - poslale zvanične delegacije, već su svoje prisustvo ostvarile na mnogo nižem nivou, preko svojih diplomatskih predstavnika u Beogradu, u svojstvu posmatrača.

Deo optužbi protiv Nađa i drugova koji obuhvata i navodno njihovo pomaganje od strane jugoslovenske ambasade, naravno, izazvao je oštru reakciju od strane jugoslovenske vlade, što se nastavilo diplomatskim intervencijama i oštrom, mada relativno kratkom javnom polemikom u štampi pri čemu je jugoslovenska strana insistirala na kršenju normi međunarodnog ponašanja time što je prekršen jugoslovensko-mađarski sporazum o odlasku Nađa i drugova iz jugoslovenske ambasade 1956. godine. Jugoslovenska strana je smatrala da čitav postupak prema Nađu podseća na Rajkov proces te da je usmeren na kvarenje odnosa između Jugoslavije i Mađarske. Uz to, sve komunističke partije istočnoevropskih zemalja, kao i neke na Zapadu - naročito KP Francuske - stale su na stranu Mađarske, nastojeći da pokažu kako Jugosloveni tobože pristaju na saradnju sa "međunarodnom reakcijom". Istovremeno, Kina je pokazivala još tvrdi stav. Međutim, Hruščov se ipak odupro iskušenju da dopusti potpun raskid sa Jugoslavijom, pa je u daljem ophođenju korišćen trezveniji ton koji je vodio izvesnom smirivanju političkih tenzija. Razmena nota je, istina, nastavljena van očiju javnosti, ali su oba rukovodstva u jesen 1958. godine uvidela da dalja sporenja ne vode ničemu i da je zajednički interes da se obustavi dalja jalova rasprava. Pri tome je važnu ulogu imao interes SSSR-a i lično Hruščova da ne dođe do daljeg kvarenja odnosa sa tzv. "trećim svetom" u kojem je Jugoslavija već imala značajan ugled i uticaj, a za taj svet je bio zainteresovan i Sovjetski Savez. S druge strane, Hruščov nije smeo sebi da dozvoli da se tek uspostavljeno jedinstvo socijalističkog lagera razvija na bazi kineskog kursa ka restalinizaciji, već je želeo da osigura sopstveni kurs. Za Beograd je pak nastavak politike Hruščova i Kadara i dalje predstavljao relativno najbolje rešenje u datoj situaciji. Smirivanje tenzija bilo je, dakle, u obostranom interesu. (Vidi napred pomenuto izdanje Top Secret, Magyar-jugoszláv kapcsolatok 1956-1989. - Uvod, str.14-15.)

Smatrali smo za potrebno da navođenjem različitih izvora što detaljnije razjasnimo slučaj Imrea Nađa i drugova, jer je to jedna od centralnih tačaka kroz koje su se prelamali oktobarski događaji u Mađarskoj 1956. godine, ali i odnosi između Jugoslavije i Mađarske. Upravo kroz njih se vidi kako je, uporedo sa postepenim menjanjem ocena o karakteru mađarskih događaja, kocku po kocku, slagana i konstrukcija optužbe protiv Nađove grupe, da bi on i njegovi drugovi, od prvobitne kvalifikacije kao antistalinista i reformista, stigli dotle da na kraju završe pod apsurdnom optužbom i presudom za organizovanje kontrarevolucije, veleizdaju i, u krajnjoj liniji, aluzijama o neprijateljskoj vezi sa jugoslovenskim "revizionistima", po neprevaziđenom uzoru montiranih političkih procesa iz Rakošijevog perioda.

Kao što je napred rečeno, jedan deo rasprave između jugoslovenskog i mađarskog rukovodstva koji je usledio posle objavljivanja presude Nađu i drugovima odvijao se u kratkom intervalu posle objavljivanja presude i vesti o pogubljenjima. Prve vesti o tome objavljene su u ovdašnjoj štampi 18. juna 1958, sutradan po objavljivanju informacije mađarskog Ministarstva pravosuđa, a zvanična javna reakcija jugoslovenske strane, u formi note vlade FNRJ Mađarskoj 24. juna. Uz to, listovi su objavljivali informacije o ogorčenju i protestima svetske javnosti, kao i o stavovima istočnoevropskih komunističkih partija, KP Kine i nekih komunističkih partija na Zapadu (Francuska, Velika Britanija). Međutim sve to trajalo je do kraja juna, a potom je javna polemika obustavljena. Dalje rasprave nastavljene su samo van očiju javnosti, uglavnom diplomatskim sredstvima - notama, razgovorima i sl. - i to sredstva javnog informisanja nisu registrovala. Ono što je za javnost bilo vidljivo nalazi se u pregledu napisa u napred pomenuta četiri dnevna lista, uglavnom tokom druge polovine juna 1958. godine. Bez toga bi ovaj pregled bio nepotpun.

No, vratimo se događajima u Mađarskoj u jesen 1956. godine i njihovom praćenju u ovdašnjoj štampi.

Dok su pažnju javnosti vezivali događaji u vezi sa Nađom, objavljeno je nekoliko tekstova dopisnika koji su se u međuvremenu vratili u Beograd, među kojima su naročito

upečatljivi tekstovi koji opisuju stravične scene terora na budimpeštanskim ulicama tokom bezvlašća i meteža o čemu je objavljeno i nekoliko fotografija. (Vidi: Đuka Julius - Crni dani belog terora, "Politika", 14. decembra.)

Međutim, sredinom novembra pažnju jugoslovenske, ali i mađarske javnosti privlači govor predsednika Tita u Puli. Neki mađarski mediji ga objavljuju, pa čak i više puta ponavljaju - u celini. Ovdašnja štampa izveštava o odjecima ovoga govora, koji će narednih dana izazvati oštro reagovanje dela medija u istočnoevropskim zemljama, pre svega u Sovjetskom Savezu (TASS, "Pravda"), ali i u Komunističkoj partiji Francuske, povodom čega je usledilo polemičko reagovanje jugoslovenskih funkcionera i štampe. Slične polemike izazvao je i nešto kasnije održani govor Edvarda Kardelja u Saveznoj skupštini.

Autori ovih tekstova bili su najviši jugoslovenski državni i partijski funkcioneri i najugledniji novinari-komentatori. Polemika je najčešće vođena sa autorima i izvorima tekstova objavljenih u sovjetskim i čehoslovačkim glasilima (pretežno moskovska "Pravda", TASS i praško "Rude pravo") i sa stavovima funkcionera KP Francuske, koji su najčešće zastupali dogmatska gledišta i u tom svetlu posmatrali mađarske događaje i politiku Jugoslavije. U nekim osvrtima na takve stavove govoreno je i o gledištima albanskih i bugarskih funkcionera. Istovremeno, činjeni su osvrti i na određene zlonamerne stavove pojedinih zapadnih medija kojima se želela dovesti u pitanje i diskreditovati iskrenost jugoslovenskog stava protiv dogmatske, staljinističke politike.

Glavne teme o kojima je vođena polemika sa predstavnicima dogmatskih shvatanja mogu se svesti na sledeće:

- *Razlozi i karakter ustanka mađarskog naroda.* Nasuprot kvalifikacijama da je ustanak bio unapred pripremljena i od imperijalističkih krugova planirana i organizovana kontrarevolucija u cilju obaranja narodnodemokratskog poretka u Mađarskoj, jugoslovenski stavovi su bili da je ustanak posledica dubokog nezadovoljstva mađarskog naroda i radničke klase birokratskom samovoljom, želje za demokratizacijom i protivljenja blokovskim, tj. sovjetskim interesima podređenom položaju Mađarske, a da su kontrarevolucionarne snage pokušale da iskoriste stanje meteža nastalog u toku ustanka.

- *Teza o "kultu ličnosti".* U ocenama pomenutih izvora kao glavni uzrok nezadovoljstva naroda i počinjenih grešaka ranijeg rukovodstva navodi se "kult ličnosti" Rakošija, kao deo toga kulta gajenog u socijalističkim zemljama pre XX kongresa KPSS. U tom kontekstu osporavano je jugoslovensko gledište da je "kult ličnosti" samo proizvod staljinističkog birokratskog sistema. Takav jugoslovenski stav tumačen je kao napad na celokupni "bezgrešni" socijalistički sistem oličeni u Sovjetskom Savezu i zemljama narodne demokratije, pa prema tome i kao "antisovjetizam".

- *"Slučaj Nađ".* U istočnoevropskim izvorima antistaljinistička, reformistička politika Imrea Nađa i njegove grupe od početka je primana sa sumnjom, kasnije je kvalifikovana kao slaba, neenergična i kriva za nastupanje kontrarevolucionarnih elemenata, da bi na kraju Nađ bio proglašen za pomagača kontrarevolucije i izdajnika, pa i agenta imperijalizma. Nasuprot tome, jugoslovenska strana smatrala ga je iskrenim antistaljinistom i reformatorom i stoga je davala podršku njegovoj vladi, mada mu Tito u svom govoru u Puli zamera na pogrešnom redosledu poteza, tj. što se čekalo na drugu sovjetsku intervenciju umesto da je odmah formirana nova vlada i da se izdala deklaracija kojom bi se komunistički elementi odvojili od kontrarevolucionara da bi se lakše izišlo iz te situacije. Posebno je pitanje ponašanja sovjetske i mađarske strane posle nasilnog odvođenja Nađa i drugova u Rumuniju, kada su se sovjetski organi ponašali nasilno, a mađarska strana neiskreno manevrisala iznoseći kontradiktorne i lažne tvrdnje. Kadar je u kratkom roku nekoliko puta menjao svoje ocene o Nađu, stalno ga sve više optužujući.

- *Sovjetska oružana intervencija.* Polazeći od principijelnog stava protiv oružanih intervencija na teritoriji drugih zemalja, bez obzira da li je reč o Mađarskoj ili Bliskom Istoku, ocena jugoslovenske strane bila je da prva sovjetska intervencija nije bila opravdana i da ju je isprovocirao Gere, dok je druga imala opravdanja utoliko što je to bio jedini način da se spreči prevaga reakcionarnih snaga koja bi oborila socijalistički sistem u Mađarskoj, a to bi moglo imati nesagledive posledice po odnos snaga u svetu, ali i po bezbednost Jugoslavije. U svakom slučaju, ova intervencija smatrana je kao manje zlo. Nasuprot tome,

istočna gledišta su zastupala tezu o obavezi i pravu Sovjetskog Saveza da, u okviru "bratske pomoći", brani socijalističke tekovine, ma gde da su ugrožene. (Ova teza dobiće nekoliko godina kasnije još jasniju formulaciju u Brežnjevljevoj "teoriji ograničenog suvereniteta" i biće materijalizovana u intervenciji protiv "praškog proleća" u Čehoslovačkoj u avgustu 1968. godine.)

- *Pitanje radničkih saveta.* Osnivanje radničkih saveta do kojeg je u prvo vreme došlo pozdravljeno je od strane mađarskog rukovodstva, pa i Kadarove vlade posle druge sovjetske vojne intervencije, i vlada je objavila da će se u daljem radu oslanjati na njih. Radnički saveti su organizovani ne samo u preduzećima nego su se počeli povezivati i na teritorijalnoj osnovi (Centralni radnički savet Budimpešte, županijski radnički saveti itd.) Međutim, ubrzo je došlo do sukoba sa ovim teritorijalnim savetima uz argumentaciju da se mešaju u politiku, što je nedopustivo, pa su oni ukinuti. Kasnije su likvidirani i saveti u preduzećima. Dogmatski teoretičari su od početka radničke savete posmatrali sa nepoverenjem, kao oblike koji smetaju principu partijskog "jednonačalija", jer nisu pod neposrednom kontrolom partije, a njihovo osnivanje osuđivali su i uz tvrdnje da ih za svoje ciljeve koriste i infiltrirani kontrarevolucionarni elementi.

- *Policentrizam ili "jedinstvo" radničkog pokreta.* Jugoslovenska strana je bila na pozicijama da se radnički pokret i socijalizam mogu uspešno razvijati samo ako se u svakoj zemlji uzimaju u obzir sopstveni uslovi i specifičnosti. Prema tome, univerzalnog recepta nema. S druge strane, kritičari takvog stava insistirali su na strogoj pridržavanju "principa marksizma-lenjinizma" (onako kako ih oni shvataju, tj. isključivo po modelu i na bazi iskustava Sovjetskog Saveza), što mora rezultirati punim jedinstvom socijalističkih zemalja i celokupnog međunarodnog radničkog pokreta. Po njima, to podrazumeva postojanje jednog centra, a taj centar je Sovjetski Savez kao najjača i vodeća snaga toga pokreta.

- *O metodu rasprave.* U polemici sa jugoslovenskim stavovima primenjivan je metod jednostranog iznošenja stavova, tako da se polemicalo sa stavovima čija sadržina nije saopštavana, što su jugoslovenski učesnici u raspravama kvalifikovali kao nekorektnost u nedostatku argumenata.

Ova polemika trajala je i bila prezentovana u ovdašnjim listovima naročito tokom druge polovine novembra 1956. godine.

Sledeći kompleks pitanja kojima se u vezi sa Mađarskom bavila jugoslovenska štampa bili su odnosi između Kadarove vlade i radničkih saveta. Radnički saveti su počeli da se osnivaju u mnogim mađarskim preduzećima još prvih dana ustanka. Kasnije je, u nameri da se obezbedi razmena njihovih iskustava, da se oni povežu i da se unapredi njihov rad, došlo do njihovog teritorijalnog povezivanja. Prvo je formiran Centralni radnički savet Budimpešte, a potom i slični saveti po županijama. U prvo vreme aktivnost radničkih saveta je podržana od strane vlade, a Kadarova vlada je čak saopštila da će se u svome radu oslanjati na radničke savete. Međutim, kada su radnički saveti, pre svega Centralni radnički savet Budimpešte, počeli da postavljaju i određene političke zahteve, vlada je zaključila da oni žele da "politiziraju" (!) i zahtevala je da saveti svoj rad ograniče isključivo na ekonomske i proizvodne probleme preduzeća. Štampa izveštava o hapšenju nekih članova radničkih saveta, koje je prethodilo stavljanju van zakona Centralnog radničkog saveta Budimpešte, a odmah potom i hapšenju njegovog predsednika i jednog člana, zbog čega je proglašen 48-časovni štrajk koji je naišao na prilično masovan odziv radnika, a masovnost se narednih dana povećavala. I pored toga, vlada se izjašnjavala da će se oslanjati na radničke savete, koje je tek početkom 1957. godine konačno ukinula.

Oko 20. decembra sve češće se pojavljuju vesti o smrtnim, a ponekad i vremenskim kaznama koje se pred prekim sudovima izriču zbog učešća u kontrarevolucionarnim aktivnostima, odnosno u pljačkama, paljevinama, skrivanju oružja i sl.

Krajem decembra vlasti objavljuju svoju verziju bilansa poginulih u oružanim sukobima tokom ustanka, koji su znatno manji od procena stranih izvora, kao i o materijalnim štetama prouzrokovanim ovim sukobima.

Izložene teme su bile dominantne u izveštavanju ovdašnje štampe. Međutim, kao što se iz hronološkog pregleda o pisanju štampe vidi, opseg objavljenih informacija bio je veoma širok, mnogo širi od pomenutih glavnih tema, i obuhvatao je vesti, reportaže i

komentare od kapitalnog značaja, sve do najraznovrsnijih kratkih vesti o tekućim događajima (rasprave o Mađarskoj u Generalnoj skupštini UN, snabdevanje stanovništva, obnova saobraćaja, inostrana pomoć postradalom stanovništvu itd.), a intenzitet izveštavanja bio je u srazmeri sa intenzitetom i dramatikom događaja koji su se u tom vremenu odvijali u Mađarskoj. Krajem decembra vesti iz Mađarske gube na intenzitetu, uporedo sa stabilizacijom vlasti pod Kadarovim rukovodstvom, tako da već početkom 1957. ulaze u tok koliko-toliko normalnog praćenja događaja.

U vezi sa pisanjem lokalnih listova treba napomenuti sledeće. Naime, u hronologiji pisanja štampe o događajima u Mađarskoj primetno je da su lokalni listovi: Subotičke novine i Somborske novine - za razliku od Zrenjanina - slabo zastupljeni, tj. da su objavili veoma mali broj napisa (Somborske novine u drugoj polovini 1956. samo jedan!). Tu, pre svega, treba imati u vidu da je reč o nedeljnim listovima, ali i činjenicu da je u to vreme lokalna štampa bila usmerena na teme iz života u svojoj sredini, a da spoljna politika i međunarodni događaji nisu bili u njenom fokusu. Taj domen pripadao je "višim nivoima" informisanja. Pored toga, na ponašanje lokalne štampe mogao je imati uticaj i stav lokalnih političkih rukovodstava. Međutim, malo je teže objasniti činjenicu da ni u jednom napisu Subotičkih novina i Somborskih novina tokom jeseni 1956. godine nema ni reči o prihvatu, smeštaju i tretmanu izbeglica iz Mađarske, koje su u to vreme bile stacionirane prvo u Subotici i Somboru, a kasnije raspoređivane u druga prihvatilišta. Rede vesti o tome ovi listovi objavljuju tek prvom polovinom 1957. godine.

Međutim, u daljem praćenju događaja u Mađarskoj, zaslužuje komentar podatak iz izveštaja dopisnika "Politike" Đuke Juliusa u članku pod naslovom "Zašto nije izišao Nepsabadšag", koji je u vezi sa informisanošću mađarskih građana o događajima čiji su oni svedoci i voljni ili nevoljni učesnici. On pominje da su mađarski građani, bez obzira na trenutne zastoje u izlaženju pojedinih novina u Budimpešti, dosta dobro informisani slušajući emisije Radio-Novog Sada na mađarskom jeziku. (U vezi s tim napominjemo da se tekstovima koji su objavljivani na radio-stanicama nismo posebno bavili, i to iz dva razloga: prvo, teško bi bilo obezbediti uvid u tadašnje emisije, a pitanje je da li uopšte postoji validna dokumentacija o tome i, drugo, time se ne bi dobilo skoro ništa novo što kroz tekstove referentnih listova već nije rečeno.)

Ova uloga Radio-Novog Sada ne počinje od vremena ustanka u Budimpešti, već ona ima dužu istoriju. Radio-Novog Sada je počeo da emituje svoje programe na jezicima nacionalnih manjina Vojvodine 29. novembra 1949. godine. (U to vreme program na srpskohrvatskom jeziku, skoro sve do sredine šezdesetih godina, bio je lokalni program namenjen Novom Sadu i okolini. Tek tada je postao "ravnopravan" program pokrajinskog značaja sa programima na ostalim jezicima, što je bio rezultat unapređenja ustavnog položaja AP Vojvodine, čijim potrebama za informisanjem na srpskohrvatskom jeziku programi beogradskih medija nisu mogli u odgovarajućoj meri da udovolje. Međutim, ova redakcija je ujedno stekla i ravnopravan status sa beogradskim i ostalim jugoslovenskim radio-stanicama, ne ograničavajući se u svome radu samo na teme od pokrajinskog značaja.) Među redakcijama na jezicima manjina, s obzirom na najbolje kadrovske uslove, pre svega na dosta široku kadrovsku bazu sa već ranije stečenim iskustvom u štampi, redakcija na mađarskom jeziku je bila najkompletnija, a i program na tom jeziku je imao najveću dnevnu minutažu. Čujnost Radio-Novog Sada prostirala se sve do Slovačke, a u Mađarskoj je pokrivala najveći deo teritorije. Popularnost u Mađarskoj ova radio-stanica je postigla još od početka, zahvaljujući nekim bitnim razlikama u odnosu na radio-stanice u rakošijevskoj Mađarskoj, ali i u poređenju sa stanicama na Zapadu koje su imale emisije na mađarskom jeziku namenjene mađarskim slušaocima. Radio-stanice u Mađarskoj su, u skladu sa politikom vladajućeg režima, delovale striktno po sistemu partijskog agitpropa, tj. sledile su rigidnu rakošijevsku politiku, podrazumevajući sve njene loše i za mađarski narod neprihvatljive karakteristike. Zapadne stanice su pak vodile jednu sirovu antikomunističku propagandu, koja je možda odgovarala pristalicama prošlih režima, ali ne i većini Mađara. Nasuprot tome, Radio-Novog Sada je zastupao stavove jugoslovenske politike koja se tada kritički odnosila i prema jednoj i prema drugoj krajnosti, suprotstavljala se tada veoma zaoštrenoju blokovskoj podeli sveta, a naročito agresivnoj

propagandi od strane istočnoevropskih zemalja "narodne demokratije", diktiranoj iz Moskve. Pored toga, važnu ulogu u popularnosti Radio-Novog Sada u Mađarskoj imale su dve emisije: zabavna muzika i pozdravi slušalaca. U to vreme u Jugoslaviji, pa i u Vojvodini, započeo je novi trend u zabavnoj muzici, čiji sadržaji su bili oslobođeni krutih ideoloških šablona koji su vladali u zemljama Istočne Evrope, prema kojima je sve što nije ideološki intonirano predstavljalo "buržoasku malograđanštinu". Ovde su tekstovi govorili o ljubavi i običnim ljudskim osećanjima, a muzika je bila prijemčiva za uho. Emisije zabavne muzike mađarske redakcije Radio-Novog Sada imale su odličnu ekipu interpretatora i veliki odjek među slušaocima sa obe strane granice. S druge strane, svake nedelje emitovane su emisije u kojima su slušaoci, uz intimne poruke, naručivali muzičke pozdrave svojim rođacima i prijateljima u zemlji i u Mađarskoj. U to vreme totalne blokade Jugoslavije, kada je i komunikacija preko pošte, a pogotovo telefona, bila skoro nemoguća (putem pisama po mađarske građane ponekad i rizična), to je omogućavalo da ljudi svojim bližnjima (uobičajena formula je bila: "u dalekoj tuđini") pošalju poneku poruku da su živi. Zato su, u očekivanju takvih poruka, te emisije bile rado slušane i s one strane granice. Sve to doprinelo je da se slušanost emisija Radio-Novog Sada u Mađarskoj ustali i stekne popularnost i ugled. Za vreme krvavih mađarskih događaja u oktobru-novembru 1956. uloga ove radio-stanice još je više dobila na važnosti i postala jedan od najobjektivnijih i veoma slušanih kanala za informisanje mađarskih slušalaca.

Tokom decembra iznose se i parcijalni podaci o kretanju broja izbeglica iz Mađarske, o njihovim opredeljenjima za povratak u Mađarsku ili odlazak u druge zemlje, na bazi principijelnog jugoslovenskog stava o pravu na slobodno odlučivanje, bez ikakvog pritiska. U prvim izveštajima koji se pojavljuju krajem 1956. godine navodi se relativno mali broj mađarskih izbeglica. Sve su to, za ono vreme, bili parcijalni izveštaji, jer se broj onih koji su prošli kroz prihvatne centre u Jugoslaviji stalno povećavao, dostižući maksimum tokom januara i početkom februara 1957, tako da je u prvim mesecima 1957. godine dostigao ukupan broj od oko 20.000. Bilo je dana kada je iz Mađarske prelazilo i po nekoliko stotina lica. Razlozi njihovog emigriranja bili su u početku prvenstveno strah za goli život zbog oružanih sukoba i politička neslaganja sa sovjetskom intervencijom, a kasnije i besperspektivnost, slabi izgledi za zapošljavanje i egzistenciju, kao i neslaganje sa sve izvesnijim dugoročnim sovjetskim uticajem na politiku mađarskih vlasti. Takođe, naročito kod jednog broja mlađih osoba, bilo je i avanturizma. Kratki izveštaji agencija iz toga vremena govore i o hapšenju i suđenju grupama koje su se u Mađarskoj organizovano bavile prebacivanjem ljudi preko granice i na toj osnovi stvorile čitav lanac veoma unosnog biznisa (podatak o postojanju takvih grupa pominje se u reportaži G. Altmana u "Borbi" od 23. decembra 1956, a o jednom suđenju grupi krijumčara ljudi postoji izveštaj u "Mađar so"-u od 20. februara 1957).

Napred je rečeno da se u pogledu unutrašnje situacije u Mađarskoj od kraja 1956. godine nije događalo ništa što bi predstavljalo bitno nove elemente, pa sa krajem decembra 1956. prekidamo opšti uvid u naslove članaka objavljenih u posmatranim listovima. U onom delu štampe koji nismo ovde evidentirali tokom prve polovine 1957. godine nalaze se informacije o naporima mađarskih vlasti i partije da stabilizuju sopstveno funkcionisanje, zatim vesti o hapšenjima lica okrivljenih za učešće u oktobarskim događajima (među njima i o hapšenju grupe književnika) i o jednom broju presuda koje su im izrečene. (U vezi sa ovim hapšenjima i presudama vidi: V. Popin, Montirana politička suđenja u Mađarskoj 1949-1958, III poglavlje. dokumenti br. 113, 114 i 119.) Takođe, ali sporadično, nastavlja se i polemika između mađarske i sovjetske s jedne i jugoslovenske s druge strane u vezi sa stavovima SKJ i jugoslovenskih vlasti u vezi sa karakterom oktobarskog ustanka. Međutim, tema izbeglištva, koja predstavlja jednu od važnih komponenti i posledica oktobarskih događaja, upravo od toga vremena je počela da predstavlja težište interesovanja ovdašnje štampe, koja dosta detaljno prati ovu temu. Kao što je napred rečeno, do posebno masovnog priliva izbeglica iz Mađarske dolazi tokom januara i početkom februara 1957. godine. Stoga u nastavku hronologije napisala tokom prvog polugodišta te godine navodimo samo one tekstove koji se u užem smislu odnose na problematiku prihvata i smeštaja mađarskih izbeglica i njihovog odlaska u druge zemlje ili povratka kućama.

Kao što se iz ovog dela hronologije vidi, nakon izvesnog vremena provedenog uglavnom u prihvatilištima u Subotici (Palić) i Somboru, tokom proleća 1957. godine veći broj izbeglica je razmešten u druge prihvatne centre na široj teritoriji Srbije, a delimično i Slovenije, Hrvatske i Makedonije (Osijek, Gerovo u Gorskom kotaru, Selce kod Crikvenice, Prespa). Prema izveštajima, ukupan broj prihvatilišta bio je preko 20. Razlog je bio adekvatniji smeštaj i rasterećenje kulturnih i društvenih objekata u mestima prvobitnog prihvata, radi normalizacije života u njima. Takođe, pažnja se posvećuje i odlasku izbeglica u druge zemlje i njihovom delimičnom, mada (što se tiče izbeglih u Jugoslaviju) relativno malobrojnom povratku u Mađarsku - svega oko 12 posto.

Međutim, od početka se postavljao problem velikih troškova finansiranja ovih prihvatnih centara koji su, i pored delimične pomoći od strane Međunarodnog Crvenog krsta, opterećivali državni budžet Jugoslavije sa nekoliko desetina hiljada dolara dnevno. Kasnije je međunarodna zajednica, preko Komesarijata za izbeglice UN, nadoknadila samo manji deo ovih troškova.

List Zrenjanin posvetio je u prvoj polovini 1957. godine izbeglicama relativno najviše pažnje. U najbližoj okolini Zrenjanina (u prihvatnim centrima Ečka, Mužlja i Melenci) takođe je bio smešten jedan deo mađarskih izbeglica. S obzirom na to da su pomenuta prigradska naselja uglavnom seoskog tipa i da su naseljena pretežno ili dobrim delom pripadnicima mađarske nacionalnosti, između izbeglica i lokalnog stanovništva su se razvili prijateljski odnosi. Lokalno stanovništvo je pokazalo puno razumevanje za nesreću ovih ljudi i izbeglicama je pomagalo u hrani i odeći, a izbeglice su, zauzvrat, domaćinima i lokalnim zadrugama pomagale u obavljanju jesenjih poljoprivrednih i drugih radova. U toj međusobnoj komunikaciji dolazilo je i do porodičnih i ličnih prijateljstava, a među mladima i do emotivnih veza, tako da su neke bile krunisane i venčanjima. Ovakvi bračni parovi su se kasnije, po sopstvenom opredeljenju, uglavnom odselili u zapadne zemlje.

*

Sumirajući ocenu o pisanju beogradske i vojvođanske štampe o događajima u Mađarskoj u jesen 1956. godine, može se reći sledeće:

U vezi sa oktobarskim ustankom mađarskog naroda, u poređenju sa druga dva ustanka iz pedesetih godina dvadesetog veka (Berlin, 1953. i Poznanj 1956), mora se konstatovati da je to bila po intenzitetu najsnažnija, po trajanju najduža, a po posledicama najdalekosežnija pobuna protiv staljinističkog sistema u zemljama "narodne demokratije", kasnije nazvanim zemljama "realnog socijalizma". Oktobar 1956. predstavlja jedan od najznačajnijih momenata u novijoj istoriji mađarskog naroda i njegovoj borbi za nacionalno dostojanstvo i slobodu. Pored toga, oktobarski događaji prouzrokovali su Mađarskoj tragične i brojne ljudske žrtve i velike materijalne štete. Ovaj ustanak, u uslovima blokovske podele sveta, tada - zbog međunarodne konstelacije - nije doveo, i nije mogao da dovede, do pada socijalističkog sistema, ali ga je, bar što se Mađarske tiče, u znatnoj meri modifikovala, ublažila rigidne staljinističke stege i metode vladanja, rezultirajući jednom "mekšom" varijantom socijalizma u čijim uslovima je mađarski narod ipak uspeo da ostvari izvestan napredak i da posle pada Berlinskog zida mirno pređe na izgradnju demokratskog višepartijskog sistema. Ovađajna štampa propratila je oktobarske događaje 1956. godine svestrano i na korektan način, dajući istinitu sliku o događanjima i stavljajući se nedvosmisleno na stranu snaga koje su u to vreme i u datim uslovima zastupale progresivne, slobodarske težnje mađarskog naroda, što se jasno vidi iz hronološkog pregleda napisa objavljenih u tom kritičnom periodu. To se najbolje može videti uvidom u kompletan pregled naslova, a posebno kroz sažete interpretacije i citate važnijih objavljenih tekstova.

Sećanja i zapažanja autora u vezi sa oktobarskim događajima u Mađarskoj 1956. godine

23. oktobar 1956. godine u kasnim popodnevним časovima. Hitan poziv u Pokrajinski sekretarijat za unutrašnje poslove Vojvodine, u čijem Odeljenju za pograničnu službu i strance sam tada radio. Saopštava se vest o vanrednim događajima u Mađarskoj. Pravi se raspored službenika na vanrednim zadacima. Saopštenje da se u radnu grupu za Sombor određuju Marko Jokić, Ilija Kokotović i ja. Polazak - odmah! Zadatak: pomoć Sreskom sekretarijatu unutrašnjih poslova u Somboru. Brzo se spremamo i dobijamo automobil, a već u večernjim časovima nalazimo se u Sreskom SUP-u na sastanku sa tamošnjim kolektivom Sekretarijata na čelu sa Slavkom Nedeljkovićem-Kršom. Ljudi se raspoređuju po terenu i dežurstvima.

Već sledećeg dana stižu izveštaji da se na granici ne primećuju uobičajene patrole mađarske pogranične straže. Ubrzo sa granične karaule kod Bačkog Brega stiže obaveštenje da je komandir pogranične straže iz Santova tražio kontakt sa našim organima. Odlazimo u Santovo na sastanak s njim (na granici nema nikakve kontrole), nalazimo ga u njegovom stanu, a on nas moli da u narednim danima naši graničari preuzmu kompletnu brigu o čuvanju granice, jer njegovo ljudstvo to neće moći, pošto mora da ostane u selu, kako bi održalo red i sprečilo eventualne neželjene događaje, podrazumevajući tu "izbijanje kontrarevolucije". Tako smo, posle niza godina nepoverenja razvijenog do granice neprijateljstva, stekli iznenadno poverenje.

Narednih dana se u jugoslovenskim pograničnim mestima pojavljuje jedan broj mađarskih građana koji, saznajući da je granica tako reći otvorena, koriste priliku da, posle niza godina nemogućnosti, kontaktiraju sa svojom rodbinom i prijateljima u Jugoslaviji. Ovu iznenadnu priliku koristili su mnogi stanovnici ovog nacionalno šarolikog pograničnog kraja (Mađari, Srbi, Bunjevci, Šokci). Naše vlasti, razumevajući njihovu ljudsku potrebu da se vide sa svojim najdražima, nisu ih u tome sprečavale.

Već sledećih dana počeli su se našim pograničnim organima prijavljivati mađarski građani iz dubine državne teritorije, među njima i veliki broj Budimpeštanaca, koji su se izjasnili kao izbeglice. Među njima se našao čak i jedan član budimpeštanskog Centralnog radničkog saveta, sa celom porodicom. Jedni su izjavljivali da više ne žele da žive u režimu koji je do tada vladao u Mađarskoj, a drugi su rekli da žele da se sklone od haosa koji je zavladao u zemlji. Mnogi su došli sa kompletnim porodicama, a većina je izražavala želju da ode u zemlje Zapadne Evrope i u Ameriku.

U Somboru je hitno organizovan prihvatanje ovih ljudi i oni su smešteni u kolektivne prihvatne centre organizovane u nekoliko društvenih domova u gradu (1. mesna zajednica, Hrvatski dom, Kasina, Vatrogasna kasarna, kao i u Mesnoj zajednici kod železničke stanice). Organizovane su kuhinje u kojima im je deljena hrana. O svemu tome starale su se organizacije Crvenog krsta i mnogi građani i omladina na dobrovoljnoj bazi. U somborskom prihvatnom centru broj izbeglica koje su prošle kroz njega dostigao je cifru od oko 5.000 lica. Istovremeno, prema našim saznanjima, u Subotici, tačnije, u tamošnjim odmarališnim i hotelskim objektima na Paliću, na sličan način je bilo prihvaćeno oko 10.000 izbeglica, a na području Hrvatske i Slovenije još oko 5.000 - dakle, ukupno je kroz Jugoslaviju prošlo oko 20.000 izbeglica. To što se najveći broj izbeglica odlučuje za prelazak granice na sektoru između Dunava i Tise može se objasniti najpovoljnijim terenskim uslovima i komunikacijama. Brojevi koji se u prvom periodu, do početka januara 1957, pojavljuju u izveštajima koje je objavljivala naša tadašnja štampa ne treba da zbunjuju. Naime, ti brojevi su parcijalni i nepotpuni i odnose se na stanje u nekim kraćim periodima (broj izbeglica je stalno oscilirao, jer su jedni dolazili, a drugi u međuvremenu odlazili), ali ne obuhvataju broj izbeglica koje su tokom čitavog posmatranog perioda prošle kroz naša prihvatilišta. Kao što se iz uvodnog teksta i iz pisanja štampe vidi, najmasovniji priliv izbeglica se dogodio tokom januara i početkom februara. Prema vestima iz štampe, istovremeno je u Austriju prebeglo oko 180.000 ljudi, provalivši barijere od bodljikave žice na najčuvanijoj (osim Zapadnog Berlina) granici u tadašnjoj Evropi. Interesantno je napomenuti da se tih dana u Suboticu sklonilo i kompletno osoblje

obaveštajnog centra AVH iz Segedina. Prema njima se korektno postupalo i pruženo im je utočište, a kada su procenili da im kod kuće više ne preti opasnost, omogućen im je slobodan povratak. (Prema navodima Čabe Farkaša, arhivskog službenika iz Segedina u zborniku tekstova "56 és Délvidék", bilo ih je više od 40.)

Tih prvih dana burnih mađarskih događaja stigla je sreskom rukovodstvu Sombora poruka iz Baje da tamošnje sresko rukovodstvo traži sastanak. Do susreta je ubrzo došlo u Sreskom narodnom odboru u Somboru, na kojem su rukovodioci iz Baje izrazili nadu da će se odnosi između dveju država, pa i na pograničnom delu dvaju srezova, ubuduće povoljno razvijati. Izneli su, međutim, i jednu molbu - da im se pošalje pomoć u vidu jednog većeg kontingenta kvasca, jer - kako su rekli - železničari u Mađarskoj su u generalnom štrajku, pa vozovi ne rade i nemoguće je dopremiti kvasac iz Pečuja, gde se on proizvodi. Kvasac je za njih bio problem zbog toga što seljaci nisu imali čime da mese hleb i njihova procena je bila da bi to moglo da izazove nepovoljne reakcije kod stanovništva uz opasnost da dođe do nereda. Naše vlasti su pristale da pošalju potrebne količine kvasca i tako je kvasac, bez ikakvih formalnosti i naknade, razaslat po pograničnim mestima.

U pogranično selo Garu kvasac smo jednim džipom prebacili nas trojica - komandant Milicije sreza kapetan Milan Galić, službenik SUP-a Simo Ponjević i ja. Prvo smo lepo primljeni kod predsednika Mesnog saveta u Gari, a potom je kvasac predat mesnoj Zemljoradničkoj zadruzi, gde je deljen stanovnicima koji su se na vest o stizanju kvasca masovno okupili ispred zadruge. Gara je selo mešovito nacionalnog sastava, a jedan deo okupljenih seljaka, posebno Hrvata i Srba, tražio je da im se neko od nas usmeno obrati. Kada se na stepeništu zadružne prodavnice pojavio kapetan Galić, kršni Krajišnik u uniformi, prolomio se oduševljeni aplauz. Galić im je rekao nekoliko reči o potrebi prijateljstva između dveju država i izrazio nadu da će i njihov život krenuti nabolje.

U toku njegovog govora meni se obratio jedan meštаниn i došapnuo mi da bi neki čovek hteo da razgovara sa mnom, a da je u stvari reč o organu bezbednosti koji se proteklih dana krio, bojeći se za svoju bezbednost. Na to se iz mraka pojavila jedna prilika u kožnom mantilu i kačketu navučenom tako da mu se jedva videlo lice. Čovek se predstavio kao narednik Šuga. Rekao je da je on zadužen za ovaj teren i priznao mi da je u vreme sukoba između Jugoslavije i Informbiroa slao agente u Jugoslaviju. Bili smo, u stvari, posredno, stari poznanici, jer sam ja početkom pedesetih imao prilike da upoznam neke ljude koje je on slao preko granice sa špijunskim zadacima. Rekao sam mu to, na šta je on, tako reći snishodljivim tonom, počeo da se pravda i priča kako su u to vreme ovde svi bili zavedeni i naivni, zbog čega se sada kaje. Posle kratkog razgovora ponovo se tiho izgubio u mraku. Međutim, posle kratkog vremena, odmah nakon druge sovjetske vojne intervencije, kada su na mađarsku granicu došli sovjetski vojnici, a granica ponovo bila zatvorena, stigli su glasovi da je taj isti narednik Šuga počeo da hapsi i saslušava meštane koji su u vreme otvorene granice dolazili da posete svoje rođake u Jugoslaviji. "Kajanje" je brzo zaboravljeno...

Ovde moram da se podsetim na jednog veoma mladog potporučnika, Jenea, koji je bio komandir pograničnog voda kod Gare, stacioniranog na majuru Podmanicki. On nas je sačekao na granici kad smo nosili kvasac i veoma se prijateljski odnosio prema nama. Ispričao nam je da je ranije radio kao rudar u Gornjoj Mađarskoj i da je odatle, kao radnički kadar, završio oficirsku školu. Celo vreme naše posete trudio se oko nas, a uveče, na povratku iz Gare, pozvao nas je u njihovu kasarnu i naredio vojniku da nam za večeru spremi kajganu s kobasicom. Potom nas je odveo u svoj stan da nas upozna sa suprugom i da vidimo njihovu bebu od nekoliko meseci. Pošto nas je celo veče častio dobrim vinom, sam je dobro "potegao", tako da nas je na granicu morao ispratiti njegov zamenik. Kasnije smo saznali da je ubrzo po sovjetskoj intervenciji, ogorčen zbog novonastale situacije, napustio pogranične jedinice i vratio se u rudnik.

Stanje otvorene, sa mađarske strane neobezbedene granice nije dugo potrajalo. Odmah posle druge sovjetske intervencije na granicu su došli sovjetski vojnici koji su preuzeli punu kontrolu. Mi smo u međuvremenu već imali neposredne i veoma korektne kontakte sa komandantom pograničnog sektora između Dunava i Tise, majorom Moravskim, čiji štab se nalazio u Kiškunhalašu. U to vreme dogovore smo održavali naizmenično, u Bačkom

Bregu i u Santovu, bez ikakvih pograničnih formalnosti. Međutim, kada su Rusi zaposeli granicu, to više nije išlo bez problema. Sećam se jednog ugovorenog susreta, negde u novembru, po snegu i jakom mrazu, kada je Moravski došao na granicu na ugovoreni sastanak, ali mu ruski seržant (narednik) koji se nalazio na osmatračnici, nije dozvolio da pređe granicu. Preko poljskog telefona je tražio vezu sa svojom komandom i tek posle dobrih pola sata smrzavanja i čekanja na odgovor rekao je majoru: "Nu, prohodji!". Otišli smo u Bački Breg, a Moravski nam je, sav crven u licu, postuđen rekao: "Evo, vidite šta smo dočekali, da major mađarske armije, komandant pograničnog sektora, ne sme da pređe granicu svoje rođene zemlje bez dozvole jednog ruskog seržanta!" Moravski je kasnije napustio vojnu službu i zaposlio se u privredi u Budimpešti.

Nova mađarska vlada, formirana pod Kadarovim rukovodstvom, obznanila je i odluku da mađarski građani koji su izbegli za vreme oktobarskih događaja mogu slobodno da se vrate kućama i da zbog toga neće snositi nikakvu odgovornost, ukoliko nisu počinili neka krivična dela. Nakon toga je mađarska Ambasada u Beogradu razaslala svoje diplomatske službenike da u prihvatnim centrima razgovaraju sa izbeglicama, ne bi li ih ubedili da se vrate. Tako je u Sombor došao tadašnji sekretar Ambasade Olah, koga sam ja pratio dok je obilazio prihvatilišta. Po nalogu državnih organa, omogućili smo mu posetu svim prihvatilištima, ne mešajući se i ne utičući na slušaoce. Odziv je, međutim, bio veoma slab, ali su zato kritike od strane izbeglica bile veoma oštre i pune nepoverenja prema iskrenosti ovih obećanja. To se kasnije i pokazalo opravdanim, jer je jedan broj povratnika bio izložen policijskom tretmanu i sankcijama.

Otprilike oko 20. novembra sam, sa nekolicinom funkcionera saveznih organa (SSIP, SMUP itd.) određen u mešovitu komisiju koja je trebalo da obiđe prihvatni logor za izbeglice u Gerovu, u Gorskom kotaru. Sa mađarske strane u komisiji su takođe bili viši službenici vojske, policije i Ministarstva inostranih poslova. Po nepovoljnim vremenskim uslovima, snegu i hladnoći, otputovali smo u Gerovo, gde su mađarski predstavnici takođe pokušavali da kroz razgovore ubede izbeglice da se vrate kućama, ali, s obzirom da su tu bila smeštena lica koja su već čvrsto odlučila da se isele u zapadne zemlje, ova nastojanja nisu urodila plodom. Za vreme boravka ove mađarske delegacije dogovoreni su i detalji u vezi sa sporazumom između Mađarske i Jugoslavije o vraćanju naoružanja, vozila i druge državne imovine koju su emigranti preneli u Jugoslaviju. Na kraju smo, uoči 29. novembra, bili primljeni u Ambasadi NR Mađarske u Beogradu. U odsustvu ambasadora (tada je na tu funkciju bio imenovan dr Ferenc Minih, koji je samo kratko vreme boravio u Beogradu, a potom se vratio u Budimpeštu, na dužnost u mađarskoj vladi) primio nas je otpravnik poslova Jene Kuti.

U vezi sa postupanjem prema izbeglicama iz Mađarske, mogu da tvrdim da od strane jugoslovenskih vlasti, bar koliko je meni poznato, nijedno lice nije bilo prinudno, protiv svoje volje, vraćeno u Mađarsku. Velikoj većini onih koji nisu želeli da se vrate kući omogućeno je da slobodno odu u zemlje za koje su se opredelili (Zapadna Evropa, Severna i Južna Amerika, Australija). Proces dobijanja saglasnosti od strane administrativnih organa tih zemalja bio je prilično spor, tako da su se izbeglice u Jugoslaviji zadržavale i po nekoliko meseci i odlazile su sukcesivno, u manjim grupama. Veoma mali broj ostao je za stalno u Jugoslaviji. Jedan od njih bio je, na primer, Branko Đurić, Srbin iz Baje, koji je u vreme izbijanja spora oko Rezolucije Informbiroa bio organizacioni sekretar Gradskog komiteta Partije, posle toga je uhapšen i osuđen, a po ostanku u Jugoslaviji nastanio se u Somboru, zasnovao porodicu, završio Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu i radio kao agronom u PIK-u Sombor.

Vladimir Popin

II.

**1. HRONOLOŠKI PREGLED
PISANJA BEOGRADSKJE I VOJVODANSKE ŠTAMPE
U VEZI SA NARODNIM USTANKOM U MAĐARSKOJ
od 1. jula do 31. decembra 1956. godine**

1. jul: Borba:

- *Svež vetar na Dravi.*

Politika:

- *Mađarski vidici* - Izveštaj Đuke Juliusa iz Budimpešte:

"...Sastanak Petefi-kružoka, omladinskog diskusionog kluba, održavao se u zgradi Centralnog doma Mađarske armije. Ove diskusije postale su gotovo prekonoc poznate i već mesec dana se nalaze u centru pažnje Budimpeštanaca.

Kad smo stigli pred zgradu, ulaz je već bio opsednut. Stotine ljudi čekalo je da nekako uđe. U sali od hiljadu dvesta mesta svaka stolica i svaki pedalj hodnika bio je zauzet. Ozvučili su sve druge sale i zgrade i dvorišta, tako da je u šest i po, kad je sastanak počeo, u salama, na stepenicama, hodnicima i u dvorištu bilo blizu šest hiljada ljudi.

...Počela je diskusija za koju se prijavilo oko osamdeset govornika, debata koja će potrajati do kasno u noć, do tri sata ujutro, da bi se, nedovršena, prekinula s odlukom da se kroz koji dan nastavi."

Napis dalje prati izlaganja Imrea Čatara i Petera Nađa, a potom sledi kraći osvrt na diskusije koje su prethodnih dana vođene u Mađarskoj na temu osude staljinizma i zahteva za demokratizacijom društvenog života, pominjući i rehabilitaciju filozofa Đerda Lukača.

"...Na govornicu su zatim izašli jedan za drugim članovi CK MPT Šandor Nogradi i Marton Horvat. Prvi je rekao da je štampa bila slaba, zato što je Partija grešila i bila puna dogmatizma. ...Dvorana je pozdravila reči rukovodioca Agitpropa CK, mada je on izjavio da se ne slaže sa Derijem zato što je on istupio "suviše oštro". Međutim, glavnog urednika "Sabad nepa" Horvata, člana CK, koji je bio jedan od najistaknutijih staljinista u Mađarskoj, dvorana je izviždala. Uzalud se pravdao i govorio o svojim greškama i greškama Partije - prekidali su ga, smejali mu se. Nije mu preostalo drugo nego da prekine govor."

...Novinar Tibor Merai je govorio o načinima manipulacije čitaocima, ali je izrazio nadu da Mađari nisu izgubili veru u socijalizam i Partiju.

Potom se navodi diskusija Zoltana Vaša, člana CK MPT, o "prekretnici" koju je omogućio Dvadeseti kongres KPSS. ..."Da nije tako,...ne bi ovakva debata bila mogućna. Jer, ranije, atmosfera je bila takva da smo međusobno govorili - "Kad mi u šest sati ujutro neko zakuca na vrata, ja se molim da bude mlekarica, a ne neka druga ustanova"..."

Zatim se citira reč Šandora Feketea, novinara "Sabad nepa", koji je pratio predsednika Tita na putu u SSSR i Rumuniju, koji je izjavio da je "SKJ jedno od najzdravijih jezgara međunarodnog radničkog pokreta, ali da se problem usvajanja nove politike u Mađarskoj neće rešiti ni u Beogradu ni u Moskvi, već da je to posao mađarskih komunista".

Na kraju se navodi diskusija Geze Lošoncija, koji je rehabilitovan pošto je pet godina proveo u zatvoru. ..."On je zatražio da se javno čuje i glas bivšeg premijera Imre Nađa, koji je izbačen iz Partije, jer i danas u Mađarskoj partiji trudbenika postoje razlike u gledanju na njegov slučaj. Dvorana je odvrtila sa - "Vratiti ga u Partiju, vratiti ga u Partiju!"..."

2. jul: Borba:

- *CK Partije mađarskih trudenika oštro kritikovao delatnost kružoka "Petefi" - Izveštaj specijalnog dopisnika Gavre Altmana.*

Napis se bavi rezolucijom CK PMT kojom se osuđuju "antipartijske manifestacije kružoka "Petefi", koji je osnovao Demokratski savez omladine. Autor se osvrće na dotadašnju delatnost ovog kružoka u kojem su nastupali mladi intelektualci, poznati naučnici, književnici, javni radnici, pa i neki visoki partijski rukovodioci - članovi CK PMT. Pominje se i nedavno pisanje organa PMT "Sabad nep" o ovom kružoku kao "dragocenom forumu" u čijim debatama se izražava podrška odlukama XX kongresa KPSS, privrženost marksizmu očišćenom od lažnih autoriteta i razvijanju demokratizma.

"...U rezoluciji CK Partije mađarskih trudenika kaže se da je ovaj članak "Sabad nepa" bio pogrešan, jer se "nije suprotstavio neprijateljskim, demagoškim gledištima", a "preuveličavao je pojedina zdrava obeležja diskusije u kružoku Petefi". Neki učesnici posle diskusije u kružoku Petefi (Deri, Tardoš) ... "otišli su toliko daleko da su porekli rukovodeću ulogu Partije i radničke klase i zastupali buržoasko kontrarevolucionarno gledište..." ... "Svi su diskutanti ... nastupali tako kao da stoje na pozicijama Dvadesetog kongresa i marksizma-lenjinizma, da bi na taj način zamaskirali svoje antipartijske i antinarodno-demokratske stavove". "Istupe protiv narodne demokratije organizuje jedna određena grupa koja se formirala oko Imre Nada."

Rezolucija poziva na "jačanje revolucionarne budnosti" i konstatuje da "poznajnska provokacija upozorava svakog mađarskog trudenika da se treba suprotstaviti pokušajima izazivanja smutnji"...

Autor zaključuje: "U redovima članstva Partije mađarskih trudenika, koje je velikim delom iznenađeno rezolucijom rukovodstva Partije, može se osetiti izvesna bojazan zbog ovakve vrste kritike diskusija u kružoku 'Petefi'."

Mađar so:

- *Rezolucija Partije mađarskih trudenika o antipartijskim gledištima - U rezoluciji se osuđuju mišljenja iznesena tokom diskusija u kružoku "Petefi" (Radio-Košut)*

- *Debatno popodne u kružoku "Petefi" (vidi izveštaj Đuke Juliusa u "Politici" 1. jula)*

3. jul:

Borba:

- *Mađarski rukovodioci ističu da se ne smeju oslabiti mere opreznosti (Gavro Altman)*

Politika:

- *Razgovor kod budimpeštanskih mostova - Opširan izveštaj iz Budimpešte specijalnog izveštača Đuke Juliusa.*

Opisujući naviku Budimpeštanaca da se sastaju po kafanama i tu razmenjuju vesti o najnovijim događajima i svoja mišljenja o tome, pominje kako je jednom prilikom čuo ..."i to da su, ne tako davno, kada je bivši premijer Imre Nađ slavio rođendan, mnoge crne limuzine zastale pred kućom toga čoveka koji je, kako je poznato, izbačen iz Partije - da bi mu čestitali rođendan..."

U daljem tekstu piše o masovno izraženim željama građana da se odluke XX kongresa KPSS u Mađarskoj ozbiljno shvate i da se energičnije sprovodi destalinizacija i demokratizacija. Pri tome navodi i pozitivne ocene Titovog puta u SSSR, kao i uverenja da to otvara novu eru u odnosima unutar svetskog komunističkog pokreta. Podseća se i na razgovor sa Janošem Kadarom, koji je tada bio na dužnosti sekretara Okružnog komiteta MPT za Budimpeštu: ..."On je sada rehabilitovan i mnogi veruju da će uskoro opet biti izabran u visoke rukovodeće organe Partije. Pozdravio je Titov put, istakao njegov opšti značaj, pa je dodao da narod i Partija u celini žele ovu politiku uopšte i prema Jugoslaviji, i da će te snage onemogućiti napore onih koji tu novu politiku ne žele iskreno ili su spremni da novim putem krenu samo sasvim sporo i oklevajući."

Osvrćući se na stavove starih komunističkih boraca, pominje njihov sastanak nedavno održan u kružoku "Petefi". ... "Veterani Partije jasno i nedvosmisleno govorili su o

atmosferi sumnjičenja i proganjanja koja ih je okruživala posle Rajkovog procesa, o tome kako je većina španskih boraca i veliki deo predratnih komunista bačen u tamnice, kako su mnogi tamo ostavili kosti ne dočekavši rehabilitaciju. U to vreme nije baš bilo zgodno biti stari komunista... Govorili su to zbog toga da se, kako su sami rekli, iz toga izvuče pouka - da se takvo stanje više ne ponovi.

Profesor Univerziteta Đula Hajdu, nekada član vlade Bele Kuna, govorio je o tim strašnim prilikama, o politici rukovodstva koje ga, kako reče, podseća na jedan užasan običaj nekih zaostalih afričkih plemena: stare ljude izlažu pred prag kolibe da bi ih bivoli i magarci ubijali gazeći kopitama po njima..."

Zatim pominje reči Šandora Serenijija, koji je bio poznat pod pseudonimom "Šaš" (Orao), koji je 1929. sa 24 godine bio sekretar CK ilegalne KPM. Govorio je o svome 18-godišnjem robovanju u Rusiji pod Staljinom.

Reporter se posebno osvrće na reči udovice Lasla Rajka izrečene na ovom skupu:

"Drugarica Rajk, žena Lasla Rajka, kad se pojavila na govornici izazvala je - kako su očevici pričali - buran aplauz koji je trajao desetak minuta. Ona je, bez ikakvog uvijanja, pričala kako je bilo u zatvoru u kojem je ležala pet godina zbog nevino streljanog druga. 'Moje dete je imalo pet meseci kada sam pala u zatvor u kome mi je bilo teže i lošije nego u zatvoru hortijevaca, a idući put sam ugledala dete kad mu je bilo pet godina i pet meseci', rekla je. Tražila je punu rehabilitaciju svog druga, državnu sahranu i slično, i izjavila da je njegovo priznanje iznuđeno 'terorističkim metodima'.

Sala je grmela od odobravanja".

Julius dalje navodi:

"O rehabilitaciji se, inače, u Budimpešti mnogo govori. To je u Mađarskoj važan društveno-politički problem. Ne treba zaboraviti da je u godinama posle Rajkovog procesa, računa se, stradalo blizu pet hiljada članova partijskih rukovodstava (od sreskih komiteta naviše). Mnogi su sada pušteni na slobodu, neki vraćeni u Partiju, pa čak i na niže funkcije."

Autor potom govori da se rehabilitacije vrše polovično i nedovoljno javno, što upućuje na oklevanje rukovodstva u odnosu na sprovođenje nove politike. Mnogi se pribojavaju i da će snage koje se opiru promeni politike pokušati da iskoriste poznanjske događaje kako bi zakočili promene u Mađarskoj. Ipak, iznosi procenu da su snage progressa toliko jake da neće dozvoliti trajno zaustavljanje procesa.

3. jul:

Mađar so:

- *Izgleda da mađarsko partijsko rukovodstvo drukčije ocenjuje događaje od poljskog -* Dok su Poljaci preokupirani ekonomskim i socijalnim teškoćama, rukovodstvo PMT se bavi problemom kako da onemoguću "stvaranje zabune". (G. Altman)

6. jul:

Borba:

- *"Sabad nep" pre i posle...* - redakcijski tekst u okviru rubrike "Međunarodna tribina", u kojem se ukazuje na potpuno kontradiktorne stavove ovog lista ispoljene u toku samo devet dana.

"Centralni organ Partije mađarskih trudbenika "Sabad nep" objavio je 24. juna redakcijski članak pod naslovom "Svetlost duha" u kome se sa oduševljenjem govori o radu diskusionog omladinskog kružoka 'Petefi' i ističe da je tokom debata u kružoku došla do izražaja težnja za 'marksizmom očišćenim od dogmatizma' i žudnja za demokratizacijom 'u interesu naroda, partije i istine'.

Devet dana docnije isti list objavio je uvodnik u kome se debate u kružoku 'Petefi' oštro napadaju. U međuvremenu, između prvog i drugog članka 'Sabad nepa' o kružoku 'Petefi',

objavljena je rezolucija Centralnog komiteta Partije mađarskih trudbenika u kojoj su žigosani 'poduhvati protiv jedinstva partije' i u kojoj je i 'Sabad nep' napadnut zbog svog prvog, pozitivnog, članka o kružoku 'Petefi'."

U nastavku se objavljuju izvodi iz oba pomenuta članka.

Dnevnik: *Odluke mađarske Vlade o uklanjanju birokratije* (MTI)

7. jul:

Borba:

- *Atmosfera iščekivanja posle osude diskusije u kružoku "Petefi"* - članak Gavre Altmana

8. jul:

Borba:

- *Književnik Deri i publicista Tardoš isključeni iz Partije* - vest G. Altmana

10. jul:

Dnevnik:

- *U Mađarskoj će se uskoro završiti političke rehabilitacije* - u podnaslovu: Iz zatvora pušteno 11.398 lica (prema Frans presu)

12. jul:

Borba:

- *Mađarska štampa ističe pozitivnu ulogu narodnih kolegijuma* - vest G. Altmana

Dnevnik: - *"Sabad nep" osuđuje književnike Derija i Tardoša* (MTI)

- *Uspešan rad jugoslovensko-mađarske komisije* (Tanjug)

13. jul:

Borba:

- *Žive rasprave o osudi kružoka "Petefi" u redovima Partije mađarskih trudbenika* - prilog Gavre Altmana

Članak ukazuje na prilično škrto obaveštavanje javnosti o odjecima rezolucije CK povodom kružoka "Petefi". Ipak, iz šturih izveštaja nazire se da diskusije u pojedinim partijskim organizacijama nisu jedinstvene i da postoje različita mišljenja, a neki delovi članstva se ograđuju uz napomenu da nedovoljno poznaju sadržaj debata u kružoku. U nekim organizacijama pak preovlađuje neodobravanje stavova iz rezolucije (npr. Ekonomski institut, Savez pisaca, Mađarska telegrafaska agencija, redakcije "Sabad nepa", sindikalnog lista "Nepsava" i omladinskog "Sabad ifjušaga"). Zaključak je:

"Izgleda da u redovima članova PMT koji odbijaju da rezoluciju Centralnog komiteta učine svojom, preovlađuju tri grupe gledišta: jedni tvrde da je ono što se odigrava u kružoku 'Petefi' (kritika politike iz prošlosti i sadašnjosti) bilo u osnovi pravilno, ali da je bilo i izvesnih pogrešnih istupanja. Drugi smatraju da je došlo do izražaja prilično mnogo preteranih nepravilnih gledišta, ali da je o njima trebalo javno raspravljati, a ne pristupiti administrativnim merama. Treći misle da je linija partije u osnovi pravilna, ali da rezolucija CK nimalo ne pomaže njenu odbranu. Odsustvo detaljnijih javnih obaveštenja o diskusiji u vezi sa kružokom 'Petefi', tačnije rečeno u vezi sa svim problemima savremenog razvitka Mađarske, otežava, razume se, da se stvori celovitija slika o proporcijama između pojedinih grupa 'pro i kontra' gledišta."

14. jul: Mađar so:

- *Živa rasprava o osudi kružoka "Petefi"* - (Vidi članak G. Altmana u "Borbi" 13. jula)

15. jul: Mađar so:

- *Kratka vest o mađarskom putničkom avionu koji se spustio kod Ingolštata* - Reč je o oružanom obračunu među putnicima od kojih jedni žele, a drugi ne žele da se vrate u zemlju; izveštava se o 13 ranjenih.

16. jul: Borba:

- *O prirodi stvari* - opširan analitički tekst Gavre Altmana

Autor prvo postavlja tri pitanja na koja daje različite odgovore. Na prvo pitanje - da li je Mađarska učinila korak napred ka većoj meri socijalizma i demokratizaciji - odgovara potvrdno. Na drugo pitanje - da li je "junski program" i "duh XX kongresa" realizovan nepokolebljivo - odgovara negativno. Na treće, suštinsko pitanje - da li je uspostavljeno uzajamno poverenje između rukovodstva i naroda, odgovor je takođe negativan.

Govoreći o realizaciji "junskog programa" vlade Imrea Nađa iz 1953, konstatuje: "Kasnije, u martu 1955. godine, predsednik vlade Imre Nađ bio je optužen za 'zastranjivanje' i greške u realizaciji 'junskog programa'. On je bio optužen za stagnaciju proizvodnje i pokušaj 'podizanja životnog standarda na kredit', odnosno bez odgovarajućih ekonomskih garancija. Nađ je napustio svoju premijersku fotelju. ... On nije imao prilike da izloži svoje shvatanje pred rukovodstvom Partije mađarskih trudbenika i tek kasnije je jedna mala, gotovo neprimetna, vest javila o njegovom isljučenju iz Partije."...

... "Postalo je još očiglednije da u vezi sa nekim bitnim principima 'junske' politike ... u Partiji, a delimično u njenom rukovodstvu, postoje dve tendencije koje se sukobljavaju i od kojih čas jedna čas druga dolaze do izražaja". ...

... "Pomenute dve tendencije u Partiji mađarskih trudbenika i dalje se osećaju, u trenutno izmenjenom obliku. Jedna dolazi od izraženih zahteva da se na osnovu odluka XX kongresa izvrše temeljite analize mađarskih prilika, ispitivanje mogućnosti i potreba zemlje, da se sprovede radikalna demokratizacija društvenog i ekonomskog života i da se pred javnošću ocrta potpuna slika nedavne prošlosti. Druga tendencija manifestuje se, u suštini, u zaziranju od ovih radikalnih mera. To zaziranje obrazlaže se opasnošću 'anarhije' i 'jačanja reakcionarnih snaga'."...

... "Međutim, može se čuti mnogo prigovora na račun rukovodstva Partije mađarskih trudbenika u pogledu usvajanja bržeg tempa razvitka, a naročito u smislu raščišćavanja prošlosti, u smislu uklanjanja ostataka staljinizma iz svih oblasti društvenog života."...

U odeljku sa podnaslovom "O onima koji ponovo govore", autor piše:

"Rehabilitacija nevinu utamničenih ljudi, osuđenih i onih kojima nikada nije bilo suđeno, rehabilitacija potpuna i javna - jedan je od osnovnih zahteva kako u široj mađarskoj javnosti tako i u redovima Partije.

I u tom pravcu već je prilično učinjeno. Za Rajkov monstr-proces rečeno je da nije bio ništa drugo nego perfidna zločinačka i antijugoslovenska konstrukcija. Preko 11.000 osuđenika izašlo je iz zatvora i sada pokušavaju da se uklope u normalni život. Nekima se u tome pomaže, nekima ne.

Rehabilitacija je neobično delikatan, osetljiv društveni problem... Održava se, na primer, sastanak bivših učesnika Pokreta otpora u jednom budimpeštanskom reonu. Nađu se na tom sastanku, jedan uz drugog, tek oslobođeni osuđenik, koji je pet godina proveo u zatvoru, i bivši potpukovnik AVH (organi bezbednosti) koji ga je maltretirao. Bivši potpukovnik isključen je iz organizacije učesnika otpora, ali je on i dalje odgovorni rukovodilac u privredi.

Ili, pozivaju na sud, kao svedoka, drugog bivšeg potpukovnika AVH, koji priča o tome kako je, sa odobrenjem Vladimira Farkaša, sina Mihajla Farkaša, vešao i tukao univerzitetskog profesora Šandora Salaja, bivšeg socijaldemokratu, a kasnije istaknutog teoretičara Partije mađarskih trudbenika, hranio ga solju i gonio ga da, prebijen, puzi sa jednog sprata na drugi - da bi priznao ono što nije učinio. Bivši oficir AVH odlazi sa suda opet kao svedok. On je direktor jedne fabrike. A ljudi sve znaju.

Ili, Đula Alapi, glavni zastupnik optužnice na Rajkovom procesu, i danas je član Centralne komisije Partije mađarskih trudbenika." ...

..." Mnogi komunisti prigovaraju rukovodstvu Partije da nije pokazalo dovoljno smelosti i doslednosti u osvetljavanju dubljih, političkih, društvenih korena svih grešaka učinjenih u prošlosti - i to je faktor koji utiče na poverenje prema postupcima rukovodstva."...

..."Da li u Mađarskoj postoje snage koje bi zajedno sa leđima staljinizma želele da vide i leđa socijalizma?"

Postoje, iako se čini da o njihovom uticaju ponegde postoje preterana mišljenja."...

..."Može se naići na mišljenje da žalosni događaji u Poznanju zahtevaju 'najveću budnost' i 'opreznost'. Jedan mi je ovdašnji kolega povodom toga rekao: 'Neki naši funkcioneri govore tako kao da je Poznanj bio u Mađarskoj, a Poljaci govore tako kao da je u Poljskoj bio kružok 'Petefi'. Duhovito poređenje u kome je sadržano i jedno otvoreno pitanje. Jer, ako bi se u Poznanju videla samo provokatorska akcija i ništa drugo, što Poljaci ni najmanje ne čine, čemu bi to vodilo?"

17. jul:

Borba:

- *Završetak sastanka Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije* (Tanjug)

Mađar so:

- *Zasedanje mešovite jugoslovensko-mađarske privredne komisije* (Tanjug)

- *"Sabad nep" optužuje Derija i Tardoša da formiraju frakciju* - Optužuju ih da se pozivaju na odluke XX kongresa KPSS, a zapravo ih negiraju. (MTI)

19. jul:

Borba:

- *Rakoši podneo ostavku* (u podnaslovu: Za novog sekretara izabran član Politbiroa Erne Gere). Konstatuje se da je taj događaj izvesno iznenađenje, mada je očekivano. Navodi se Rakošijevo obrazloženje da mu je zdravlje poremećeno, da je u podmaklim godinama, ali i da oseća svoju odgovornost za greške učinjene u prošlosti. Takođe se detaljno izveštava o personalnim promenama u partijskom rukovodstvu.

Politika:

- *Rakoši smenjen sa dužnosti sekretara i člana Politbiroa Partije mađarskih trudbenika* (u podnaslovu: Novi sekretar CK Erne Gere), vest zasnovana na izveštaju mađarskog radija.

Dnevnik:

- *Maćaš Rakoši razrešen dužnosti* - za prvog sekretara Centralnog komiteta Partije mađarskih trudbenika izabran Erne Gere - (Prema Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *Rakoši podneo ostavku* - Plenum Centralnog komiteta Partije mađarskih trudbenika (Međunaslovi: Skretanja u mađarskom partijskom rukovodstvu - Gere obećava doslednu politiku - Olakšanje) - (G. Altman)

- *Spoljnopolitičke vesti:*

- *Izveštaj iz Ingoštata o vraćanju putnika i aviona u Mađarsku*
- *Ajzenhauer o američkim nastojanjima da se u Mađarskoj vrati mir i konstruktivno stanje*

20. jul:

Borba:

- *Zadovoljstvo u Budimpešti* - izveštaj Gavre Altmana iz Budimpešte

Izveštač opisuje atmosferu u gradu onoga jutra kada je objavljena ostavka Rakošija. Prvo se znalo samo toliko da će biti objavljena jedna "dobra novost", a sekretari partijskih organizacija su pozvani na sastanke, ali još nisu znali o čemu je reč. ... "Zatim je 'pukla' vest o Rakošijevoj ostavci i u Budimpešti je uveče - bio praznik." ... "Nije bilo teško sresti ljude koji su jedni drugima stiskali šake, ljubili se i ispijali mnoge čaše vina u čast Rakošijevog odlaska. Mnogi su jedni drugima postavljali ironično-žalostivo pitanje: kako ćemo živeti bez našeg 'voljenog oca'. Treba dodati da to mnogi, pogotovo komunisti, ne kažu bez dubokog osećanja gorčine."...

Potom autor daje pregled erozije Rakošijevog ugleda, od nekadašnjeg doslednog radničkog borca do čoveka koji je učinio najteže prestupe. Altman piše:

"Sinoć, vrlo kasno, dok sam se vozio ulicama neuobičajeno žive Budimpešte, šofer taksija dao je sledeći, nešto malo nepotpun, ali jezgrovit komentar:

'Čitali smo da je uklanjanje Rajka lična Rakošijeva zasluga. Posle nam je rečeno da je to delo Gabora Petera. Lagali su nam ili u prvom ili u drugom slučaju, ali to nije ni bitno. Mi ne želimo da nam ikada govore neistinu.'" I dalje:

"Rakošijeva ostavka pripremljena je u takvoj tajnosti - o njoj je, kako se čini, obavešten tako uski krug ljudi - da je ona delovala kao prvorazredno iznenađenje. Ne sama činjenica, već njen datum."

Razmatrajući razloge Rakošijevog odlaska, izveštač ističe sve jasnije manifestacije nezadovoljstva u partijskim organizacijama zbog sporog i nedoslednog ostvarivanja stavova o demokratizaciji čemu je razlog upravo Rakoši i hipoteka njegove krivice za period 1948-1953. Takođe se pominje i njegova odgovornost za "slučaj Farkaš" - tj. zaštitnički odnos prema bivšem ministru unutrašnjih poslova Mihalju Farkašu i njegovom sinu Vladimiru, visokom oficiru AVH, koji je isključen iz Partije zajedno sa 15 viših oficira bezbednosti. Pominju se i zahtevi za reviziju slučaja Imrea Nađa, uprkos nekim nagoveštajima Gereaa i Hegediša da se oko njega okupljaju "desničarski elementi".

Na kraju se konstatuje da javnost odobrava stavove iznesene u referatu Ernea Gereaa, koji odudaraju od svega ranije rečenog, ali se govori i o izvesnoj rezervi u redovima partijskog članstva prema delu ljudi u novoformiranom partijskom rukovodstvu.

Politika:

- *Promene u Budimpešti* - članak Đuke Juliusa

Autor navodi ocene do kojih je došao u telefonskom razgovoru sa prijateljima iz Budimpešte i u rezimeu raspoloženja u mađarskoj prestonici zaključuje da je posle ostavke Rakošija usledila atmosfera ohrabrenja, a da je sam događaj iščekivan sa nestrpljenjem. Takođe, ocenjuje se da su kritike na račun kružoka "Petefi" unekoliko ublažene.

U članku se, prema Radio-Budimpešti, navodi tekst Rakošijeve ostavke:

"Poštovanom Centralnom komitetu,

Molim Centralni komitet da me oslobodi dužnosti Prvog sekretara CK i dužnosti u Politbirou. Jedan od razloga moje molbe jeste to što imam 65 godina i moja bolest koja već traje dve godine i koja postaje sve ozbiljnija i ometa me u radu koji je vezan za dužnosti prvog sekretara CK. Osim toga one greške koje sam počinio na polju kulta ličnosti i socijalističke zakonitosti otežavaju rukovodstvu Partije u tome da pažnju Partije u potpunoj meri usredsredi na zadatke koji stoje pred nama. Tražeći svoje oslobođenje želim i nadalje služiti velikoj stvari naše Partije, našeg radnog naroda i socijalizma.

Rakoši Mačas"

Posle opisa Rakošijevog usmenog obrazloženja ostavke navodi se zadovoljstvo onim delom Gereovog referata koji govori o potrebi poboljšanja odnosa sa Jugoslavijom i izvinjenja Savezu komunista Jugoslavije. Na kraju, konstatuje se da u Mađarskoj dominira stav uzdržanog optimizma.

Foto: br. 2 (Mačaš Rakoši), 3 (Erne Gere)

Dnevnik:

- *Najavljen proces velike demokratizacije u Mađarskoj* (MTI).

U tekstu se prvo opisuje tok sednice CK PMT na kojoj je Rakoši podneo ostavku, da je za prvog sekretara CK izabran Erne Gere, a zatim se osvrće na unutrašnje probleme Mađarske uz konstataciju da je politička linija koju je usvojio Politbiro pravilna, ali da izvesno oklevanje sprečava njeno sprovođenje. Potom se kritikuje preterani centralizam, a na kraju se govori o odnosima između Mađarske i Jugoslavije i o nužnosti da se povuku klevete na račun FNRJ.

- *Janoš Kadar izabran za sekretara CK PMT* - vest Tass-a

Mađar so:

- *Rakošijeva ostavka primljena sa opštim zadovoljstvom* (međunaslovi: Razlozi - Perspektive) - (Vidi izveštaj G. Altmana u "Borbi")

Foto: br. 4 (karikatura "Lavina je pokrenuta" - presnimiti!)

21. jul:

Borba:

- *Žive diskusije na partijskim sastancima u Mađarskoj* - članak Gavre Altmana

Politika:

- *Sednica CK pozabavila se problemima koji najviše interesuju radnike.*

Mađar so:

- *Članovi Centralnog komiteta na terenu* (G. Altman)

22. jul:

Borba:

- *Očekuju se dalje rehabilitacije* (G. Altman),

- *Mađarska teži poboljšanju odnosa sa SAD* (MTI),

- *U Mađarskoj se priprema nov izborni zakon* (MTI),

- *Nešto mora da se promeni, inače je sve beznađežno* - članak Apro Mačaša

Dnevnik:

- *Mađarska Vlada priprema novi izborni zakon*

- *Članovi CK PMT objašnjavaju radnicima ostavku Rakošija.*

Mađar so:

- *Budimpeštanski razgovori* - U predvečerje Rakošijevog ostavke (V. L. = Lajoš Vebeľ, glavni urednik "Mađar so"-a - prim. red.) - Izveštaj je nekoliko dana pre plenuma CK PMT boravio u Budimpešti i razgovarao sa mnogim građanima. Najveći broj sagovornika govori o ekonomskoj situaciji koja je teška i zbog toga okrivljuju državno rukovodstvo, govore o lošem kvalitetu proizvoda, o prinudnom otkupu poljoprivrednih proizvoda, o malim platama kojima se ishrana još nekako pokriva, ali za drugo ne preostaje. Jedna domaćica je ispričala da njen sin, koji sada ima 11 godina, još nije video čokoladu. Ljudi odobravaju odluke XX kongresa KPSS, ali promene u Mađarskoj smatraju jako sporim. Ne slažu se sa osudama rasprava u kružoku "Petefi" i govore o velikoj provaliji koja postoji između

Partije i običnih ljudi. Zaključuju da neko iz partijskog rukovodstva mora otići, jer je bez toga sve bezizgledno.

- *Nedelja dana u svetskoj politici - Ostavka Rakošija* - redakcijski komentar povodom promena na vrhu PMT i Gereovog referata na plenumu CK.

23. jul:

Borba:

- *Isključenje Miholja Farkaša iz Partije primljeno sa zadovoljstvom* - izveštaj Gavre Altmana

U članku se, između ostalog, navodi deo saopštenja CK:

"Saopštenje o isključenju Miholja Farkaša iz CK i iz Partije primljeno je sa neospornim zadovoljstvom, jer je on odavno uspeo da na sebe navuče opšti gnjev. ... Farkaša tereti 'teška odgovornost za povredu socijalističke zakonitosti, za neosnovanu hajku protiv starih rukovodećih kadrova, za stvaranje atmosfere nepoverenja', za zloupotrebu vlasti i razvijanje 'neobuzdanog kulta svoje ličnosti'..."

..."Poznato je da je Mihalj Farkaš lično rukovodio, na primer, čišćenjem u mađarskoj armiji u razdoblju od 1949. godine, da se za njegovu aktivnost vezuje likvidacija generala Palfija, Šoljoma, Porsija (pravilno: Porfi - prim red.), Kalmana Revaija i preko dvadeset visokih oficira..."

Poznato je, isto tako, da je Farkaš lično učestvovao u saslušavanju i maltretiranju nevinih uhapšenika."

Pored ovog napisa, Borba donosi i kraće vesti bazirane na izveštajima Radio-Budimpešte:

- *Član CK Farkaš isključen iz Partije mađarskih trudbenika i*
- *Gere najavio veću širinu Narodnog fronta.*

Politika:

- *Bivši ministar i član CK Farkaš isključen iz Partije*
- *Erne Gere o ulozu trudbenika-vanpartijaca u Narodnom frontu*
- *Oslobodimo se paučine birokratizma* - članak preuzet iz "Sabad nepa"

Dnevnik:

- *Na posao*

Mađar so:

- *Završena plenarna sednica Partije mađarskih trudbenika* (Tanjug)

- *Farkaš isključen iz PMT i lišen generalskog čina* (Tanjug)

- *Razvoj mađarskih događaja (I. deo)* (Egon Štajner) - Poduži napis u okviru Spoljnopolitičke rubrike, u 5 nastavaka. U uvodnom delu autor, nakon Rakošijeve smene, konstatuje da je njegova politika predstavljala prepreku ostvarivanju stavova XX kongresa KPSS i demokratizaciji zemlje, što je stvaralo konfuziju u ionako mutnoj i protivrečnoj politici Partije. Sada je, na osnovu odluka XX kongresa pokrenut jedan pozitivni trend. Među najzačajnije dosadašnje rezultate autor stavlja oslobađanje i rehabilitaciju nevino uhapšenih i osuđenih lica, osudu montiranih političkih procesa, delimično kažnjavanje aktera nezakonitosti, izvesno osvežavanje policijskog i pravosudnog kadra i reviziju kaznenog zakonodavstva, pojednostavljenje rukovođenja privredom i racionalizaciju upravnog aparata, proširenje nadležnosti lokalne samouprave i elastičniji poreski sistem, mada sve to još ima skromne razmere. Autor navodi i izvesno opuštanje političke atmosfere u odnosu na različita mišljenja. U završnom delu ovog nastavka autor konstatuje da je Mađarska energično krenula putem koji je još 1953. godine zacrtala tadašnja Nađova vlada, a čiji je kurs bio privremeno zakočen.

24. jul:

Mađar so:

- *Rezolucija Centralnog komiteta PMT*

- *Razvoj mađarskih događaja (2)* - U ovom nastavku Egon Štajner se bavi periodom 1954-55. i podseća na osudu Nađovog kursa iz 1953. godine, koji nazivaju "desnim skretanjem", što postaje stalna parola svih političkih nastupa u javnosti, dok se uzgred, radi neke ravnoteže, pominje i borba protiv "levih skretanja". Takvo ponašanje političkog vrha autor tumači staljinističkim, dogmatskim nasleđem, što je dovelo do zastoja. On smatra da su odluke XX kongresa KPSS pružale mogućnost da se ide dalje, ali je većina u mađarskom rukovodstvu, na čelu sa Rakošijem, sve to iskoristila u sasvim drugom smeru. Odmah po povratku sa toga kongresa izjavio je: "U martu 1955. mi smo bili u pravu. XX kongres dao je za pravo nama, a ne njima." ... I dalje: "Moramo reći da su u vezi sa XX kongresom KPSS desni elementi kod nas, po onoj izreci "gladna svinja kukuruze sanja", očekivali da će kurs usvojen na Kongresu dati njima za pravo. Sada je već svima jasno da se ta očekivanja nisu ispunila, da se pokazalo da su pogrešna. Rezolucija XX kongresa i celokupni njegov rad pokazuje da MDP i njegov Centralni komitet idu ispravnim putem i da pravilno shvataju svoje zadatke."

25. jul: Borba:

- *Hegediš najavio izvesno smanjenje investicija (MTI)*

Politika:

- *Odlučna borba protiv birokratskih metoda* - napis o rezoluciji CK PMT

Dnevnik:

- *Počela demokratizacija mađarskog državnog života* -o rezoluciji CK PMT; do sada rehabilitovano deset bivših članova CK (MTI)

Mađar so:

- *Nove rehabilitacije u Mađarskoj* - Rehabilitovani Ferenc Donat, Zoltan Horvat, Geza Lošonci i Ištvan Sirmai (Rojter)

- *Razvoj mađarskih događaja (3)* - Autor nadalje opisuje otpore koji su se pojavili u proleće 1955. politici proklamovanoj 1953-54. godine. "Sabad Nep" 8. aprila 1955. optužuje "desne oportuniste" da zastupaju "poseban mađarski put u socijalizam" i tvrdi: "Ne postoji nikakav mađarski put ... - u socijalizam vodi samo jedan jedini put kojim se kreće Sovjetski Savez". Već nakon mesec dana ovaj stav će biti demantovan. Potom se konstatuje da je oko pitanja rehabilitacije vođena žestoka rasprava., uz stav da treba osloboditi sve nepravedno osuđene drugove (tada su već bili pušteni iz zatvora Kadar, Kalai i drugi). Međutim, rezolucija CK od marta 1955. ni ne pominje rehabilitacije, ali napada većinu iz 1954, koja je, navodno, "htela da umanji ulogu Partije u korist novoosnovanog Patriotskog narodnog fronta" i koja je "zauzela stav protivan principu demokratskog centralizma", što bi podrazumevalo i pravo svake osnovne partijske organizacije da kritikuje stavove najvišeg partijskog rukovodstva, a to je revizionizam. U poredo s tim, rehabilitacije su odlagane, a tokom prve polovine 1955. skoro ih nije ni bilo.

26. jul: Mađar so:

- *Razvoj mađarskih događaja (4)* - U ovom nastavku reč je o zahtevu da se nedužno osuđivanim licima pruži materijalna i moralna satisfakcija i da se vrate na svoje funkcije. Pominju se poštteni komunisti koji su pogubljeni, mada su bili nevini, kao i mađarski državljani pripadnici jugoslovenskih manjina - seljaci i radnici - koji su bili žrtve jedne nepoštedne politike. Uz sve to postavlja se i pitanje odgovornosti za učinjeno, dok kritika kreće samo odozdo, a sa vrha se koči i usporava proces ustanovljavanja odgovornosti. Posebno se ističe primer Rakošija, koji izražava "žaljenje" i jedva vidljivu samokritiku, dok

ostali članovi rukovodstva ni to ne čine. Sada već "Sabad Nep" podstiče članstvo da se koristi svojom obavezom i pravom da učestvuje u formiranju partijske politike. U pogledu privrednog razvoja, rezolucija od marta 1955. osuđuje potcenjivanje uloge teške industrije, nasuprot stavovima iz 1954, gde se insistira na diversifikaciji proizvodnje u sektorima u kojima je Mađarska stekla povoljne pozicije, mada autor napominje da ne može da tvrdi da su sve odluke iz 1954. bile potpuno ispravne.

27. jul:

Mađar so:

- *Razvoj mađarskih događaja (5)* - U završnom delu napisao autor ukazuje na još uvek postojeća shvatanja među partijskim rukovodiocima da zahtevi članstva za bržim koracima predstavljaju "malogradansko nestrpljenje" i da politika Imrea Nađa iz 1953-54. godine predstavlja "desno skretanje" koje nema veze sa marksizmom-lenjinizmom. Ukazuje, međutim, i na pojavu razlika u mišljenjima pojedinih članova rukovodstva i navodi primer "Sabad nepa" koji opravdava mnoge stavove iznesene u okviru kružoka "Petefi", a izvesne razlike tumači posledicom ranije nemogućnosti da se ljudi slobodno izraze. U zaključku članka, autor se vraća na martovski stav CK o tome da je XX kongres navodno opravdao dotadašnje rukovodstvo, što je dovelo do nove podele među članstvom PMT, ali izražava nadu da će doći do nalaženja uravnoteženog puta u budućnost.

29. jul:

Borba:

- *Zakazano zasedanje mađarske Narodne skupštine* (prema Radio-Košutu)
- *Primena odluka plenuma CK PMT* (prema MTI)
- *Raščistio bih pojmove* - članak Gavre Altmana.

Polazeći od mnogih neraščišćenih pojmova u političkom životu Mađarske, autor se poziva na priču o Konfučijevom odgovoru na pitanje "Ako bi ti bilo dano da vladaš celim svetom, šta bi učinio?", kada je on rekao: "Raščistio bih pojmove". Kao neraščišćene pojmove u Mađarskoj pominje "desno skretanje", "desni oportunizam", "levo sektaštvo", kao i tezu o "u osnovi uvek pravilnoj liniji Partije". Zatim prepričava neke primere štetnog centralističkog ponašanja u privredi, kontroverzne stavove u vezi sa diskusijama u kružoku "Petefi", kao i prevrtljivost Mihalja Farkaša u periodu posle usvajanja "junskog programa". Autor se potom osvrće na novelu poznatog pisca Deri Tibora "Niki" u kojoj on piše o atmosferi u periodu 1948-50. onako kako ju je doživeo jedan pas čijeg gospodara, inženjera, smenjuju sa dužnosti, a potom i hapse, dok pas zbog toga tuguje.

"Širile su se vesti o novim i novim hapšenjima", opisuje književnik atmosferu posle Rajkovog procesa, 'pogotovu u glavnom gradu'. Splasnulo je poverenje, niko ne zna šta da misli o drugome. Samo kod svojih kuća, u snu, usuđivali su se da govore. Usred velike, sveobuhvatne zanemlosti komunisti su radili stisnutih zuba - svako misleći da je okružen neprijateljima - ili su čutali ili su ponavljali zvaničnu parolu. Cela nacija pohađala je visoku školu licemerstva".

"Inženjerovu ženu, takođe člana PMT, potiskuju iz partijskog rada, lišavaju sredstava za život zato što nosi ime 'jednog veleizdajnika'. Krivica njenog muža nije objavljena.

I na kraju, kada je Niki već podlegao psećem bolu, zatvorenik se vraća. Između njega i žene odvija se sledeći dijalog:

- Jesi li doznao, konačno, zašto su te zatvorili?
- Nisam doznao, veli inženjer.
- A ni zašto su te pustili?
- Ne, kaže inženjer, nisu rekli.

Raščišćavanje ovakvih 'pojmovi' već je, na sreću u toku. Nije teško razumeti zašto Mađari žele da se oni do kraja raščiste."

Opisujući jednu satiričnu političku predstavu u Veselom pozorištu, autor se osvrće na iskustvo jednog starog čuvara parka koji kaže:

"Ako neko miče nemim usnama: dolazi sa proizvodnog savetovanja i sada diskutuje.
Ako neko nervozno trčkara među drvećem: izbacili su ga iz službe.
Ako se zadovoljno smeje: denuncirao je nekoga.
Ako plače: bio je denunciran.
Ako prvo plače, a zatim se smeje: bio je denunciran, a kasnije su ga - rehabilitovali."

31. jul:

Borba:

- objavljuje *vest o rekonstrukciji mađarske vlade* (prema Radio-Budimpešti)

Politika:

- *Erne Gere će se posvetiti isključivo partijskom radu.*

Dnevnik:

- *Promene u vladi Mađarske* (po Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *Spoljnopolitičke vesti: Gere oslobođen dužnosti potpredsednika vlade zbog izbora za prvog sekretara PMT*

1. avgust:

Borba:

- *Mađarska vlada posvetiće posebnu pažnju poboljšanju i razvijanju odnosa sa Jugoslavijom* - ekspozice Andraša Hegediša

Politika:

- *Mađarska vlada priprema mere za obezbeđenje zakonitosti.*

Dnevnik:

- *Mađarska vlada posvećuje posebnu pažnju poboljšanju jugoslovensko-mađarskih odnosa* - ekspozice predsednika vlade Andraša Hegediša (prema Radio-Budimpešti).

Mađar so:

- *Predsednik vlade Hegediš govorio u Parlamentu o politici vlade* - Obećava zakonitost, decentralizaciju uprave, nov izborni sistem i da će težište rada vlade biti na privrednim problemima (Tanjug)

- *Farkaš se odrekao poslaničkog mandata* (Tanjug)

2. avgust:

Borba:

- *U Mađarskoj rehabilitovano 23.000 lica u poslednje vreme* (prema Radio-Budimpešti,

- *Mađarske oružane snage smanjene za 15.000 ljudi.*

Dnevnik:

- *Mađarska smanjuje vojsku za 15 hiljada ljudi* (prema Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *U Mađarskoj rehabilitovano 23.000 ljudi* (Tanjug)

3. avgust:

Dnevnik:

- *Proširiće se jugoslovensko-mađarski trgovinski odnosi* (Tanjug)

Mađar so:

- *Preliminarni pregovori o trgovinskim odnosima Jugoslavije i Mađarske* (Tanjug)
 - *Mađarski Parlament prihvatio sovjetski apel o razoružanju*
 - *Spoljnopolitičke vesti: Posle pregovora o trgovinskim odnosima, dr Stane Pavlič u oproštajnoj poseti kod ministra trgovine Jožefa Bognara*

4. avgust: Borba:

- *Delegacija SSRNJ odlazi u Mađarsku* (Jugopres)

Mađar so:

- *Delegacija Socijalističkog saveza posetiće Mađarsku*

5. avgust: Mađar so:

- *Spoljnopolitičke vesti:*
 - *Završeno zasedanje mađarskog Parlamenta*
 - *Protest mađarske vlade vladi SAD zbog preletanja balona*

8. avgust: Mađar so:

- *Naimenovan novi poslanik Mađarske u Beogradu* - vest o naimenovanju Ferenc Miniha
 - *Spoljnopolitičke vesti: Sporazum o saradnji Jugoslavije i Mađarske u vazдушnom saobraćaju*

9. avgust: Borba:

- *Borba progresivnog i reakcionarnog u današnjoj kulturi* - prikaz predavanja Đerđa Lukača na Političkoj akademiji PMT

14. avgust: Borba:

- *Janoš Kadar o rezultatima plenuma CK PMT.*

Dnevnik:

- *Odnosi između mađarskog i jugoslovenskih naroda postaće ponovo prijateljski* - izjava Kadara (prema Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *Delegacija jugoslovenskih železničara putuje u Budimpeštu*
 - *Najvažniji zadatak u Mađarskoj je obezbeđivanje zakonitosti* - govor Janoša Kadara, sekretara CK PMT, u Šalgotarjanu. Naglasak je stavio na uspostavljanje zakonitosti, a u spoljnoj politici na preduzimanje koraka ka uspostavljanju prijateljskih odnosa sa SKJ i jugoslovenskim narodom. (Tanjug)

16. avgust: Mađar so:

- *Prijem u Budimpešti u čast Hrnčevića* - predsjednika Vrhovnog suda FNRJ, koji je predvodio delegaciju Socijalističkog saveza. Prijem je priredio Savez mađarskih pravnika. (MTI)

18. avgust: Mađar so:

- *Delegacija Socijalističkog saveza vratila se sa svečanosti posvećenih Hunjadiju u Mađarskoj* - povodom 500-godišnjice Hunjadijeve smrti, kojom prilikom su ostvareni i kontakti sa Patriotskim narodnim frontom Mađarske (Tanjug)

- *Naser odložio put u Mađarsku* (MTI)

19. avgust: Mađar so:

- *Spoljnopolitičke vesti: Obnova diplomatskih odnosa Mađarske i Urugvaja*

23. avgust: Borba:

- *Rehabilitacija* - povodom stidljivog saopštenja o rehabilitaciji Imrea Nađa list donosi tekst potpisan sa L. U.

Mađar so:

- *Mađarska deca vraćena kući* - izveštaj o vraćanju mađarskim vlastima trideset dvoje mađarske dece koja su za vreme i posle II svetskog rata ostala u Jugoslaviji, a roditelji su im u Mađarskoj. Takođe je vraćeno u Jugoslaviju nekoliko dece iz Mađarske.

24. avgust: Subotičke novine:

- *Rehabilitacija Nađ Imrea*. O Nađu se piše kao o "stožeru okupljanja mnogobrojnih nezadovoljnika Rakošijevom vladavinom". Njegova rehabilitacija se ocenjuje kao korak dalje u likvidaciji staljinske i rakošijevske ere. U tekstu se prvi put pominje i plenum CK PMT na kojem je došlo do smene Rakošija.

27. avgust: Borba:

- *Gere ističe inicijativu za stvaranje kontakata sa SKJ* - Gereov članak u moskovskoj "Pravdi" (prema Tanjugu)

Politika:

- *Oslabljena je uloga Narodnog fronta u Mađarskoj* - stav Ernea Gereea

Dnevnik:

- *Erne Gere o rezultatima Sedmog plenuma MPT* (Tanjug)

Mađar so:

- *Mađarska želi prijateljske odnose sa svim zemljama* - piše Erne Gere u članku objavljenom u moskovskoj "Pravdi" (Tanjug)
- *Spoljnopolitičke vesti: CK PMT osuđuje raspuštanje KP Nemačke*

28. avgust:

Borba:

- *Gereov članak u Pravdi.*

Dnevnik:

- *Svim silama nastojimo da se između Mađarske i Jugoslavije izgradi čvrsta saradnja* - izjava Andraša Hegediša (prema Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *Hegediš o ekonomskim problemima i jugoslovensko-mađarskim odnosima* - Izražava žaljenje zbog ranijih odnosa i najavljuje vraćanje iseljenih ljudi koji su bili iseljeni iz pogranične zone prema Jugoslaviji. (MTI)

2. septembar:

Mađar so:

- *Oproštajna poseta Kurimskog* - mađarskog ambasadora, kod Svetozara Vukmanovića (Tanjug)
- *Delegacija mađarske Vlade posetiće našu zemlju* - Za 10. septembar najavljena poseta Janoša Šebeščena, zamenika ministra elektroprivrede (Tanjug)
- *Mađarski ministar trgovine posetiće Zagrebački velesajam* (Radio-Budimpešta)

5. septembar:

Mađar so:

- *Spoljnopolitičke vesti: Iz Mađarske dolazi zadružna delegacija*

7. septembar:

Mađar so:

- *Mađarski poslanik u oproštajnoj poseti kod Rankovića* (Tanjug)

10. septembar:

Dnevnik:

- *Trideset pet hiljada predloga i primedbi na rakošijevske smernice petogodišnjeg plana.* - U članku potpisanom sa E. Š. govori se o neravnomernim političkim kretanjima u Mađarskoj posle 1953. godine i o značaju julskog plenuma PMT, naporima za otklanjanje političkih nejasnoća i odnosu prema inteligenciji, upravljanju državom i privredom, kao i materijalnom stimulisanju radnika.
- Objavljuje se i informacija Radio-Budimpešte o *vraćanju deportovanih lica sa južnih granica i vraćanju njihove imovine.*

Mađar so:

- *Deportovanim licima u Mađarskoj biće vraćena imovina* - Odluka vlade o vraćanju deportovanih lica sa južne granice, pružanju pomoći od strane države i o vraćanju njihove imovine.

11. septembar:

Mađar so:

- *Zadružne delegacije Mađarske i Poljske u poseti našoj zemlji* (Jugopres)

12. septembar: Mađar so:

- *Jugoslovensko-mađarski privredni pregovori* (Tanjug)

14. septembar: Mađar so:

- *Spoljnopolitičke vesti: Rehabilitovani svi nevino osuđeni oficiri* (Radio-Budimpešta)

20. septembar: Politika:

- *Potpisan protokol o ekonomskoj saradnji sa Mađarskom.*

Mađar so:

- *Vode se pregovori sa Mađarskom o vraćanju kulturnih dobara* (Jugopres)

21. septembar: Mađar so:

- *Potpisivanje sporazuma o privrednoj saradnji Jugoslavije i Mađarske (fotografija)*

23. septembar: Mađar so:

- *Delegacija mađarske metalske industrije dolazi u našu zemlju* (Tanjug)
 - *Spoljnopolitičke vesti: Izmene propisa o održavanju i obnavljanju pograničnih oznaka*

25. septembar: Mađar so:

- *Jugoslovenska parlamentarna delegacija putuje u Mađarsku* (Tanjug)
 - *Mađarska sindikalna delegacija u poseti našoj zemlji* (Tanjug)

27. septembar: Mađar so:

- *Konferencija o rečnom brodarstvu u Budimpešti*

28. septembar: Mađar so:

- *Spoljnopolitičke vesti: Ministar saobraćaja najavio privremenu obustavu nekih železničkih i autobuskih linija, zbog štednje*

1. oktobar: Borba:

- *U Mađarskoj izmenjeni nazivi nekih fabrika i ustanova koje su nosile Rakošijevo ime (MTI)*

Dnevnik:

- U rubrici "Zanimljive interesantnosti" donosi nepotpisanu belešku pod naslovom *Bez Rakošijevog imena*, o uklanjanju njegovog imena iz naziva preduzeća i ulica.

Mađar so:

- *Čepel umesto Rakošija* - Odluka Vlade o promeni imena ustanova i preduzeća (MTI)

2. oktobar: Dnevnik:

- *Predsednik Tito u šetnji sa N.S. Hruščovom i Erne Gereom* - izveštaj Tass-a sa Jalte

Mađar so:

- *Mađarski prosvetni radnici u poseti Beogradu* (Tanjug)

4. oktobar: Borba:

- *Zasedanje jugoslovensko-mađarske komisije za vodoprivredu* (Jugopres)

Politika:

- **Foto: br. 4/a** :*Bez bodljikave žice* - fotografija sa kratkom vešću da mađarski vojnici uklanjaju prepreke od bodljikave žice na granici.

Mađar so:

- *Zasedanje jugoslovensko-mađarske mešovite komisije za vodoprivredu*

5. oktobar: Borba:

- *Posmrtni ostaci Rajka i drugova biće svečano sahranjeni* - odluku o tome doneo je CK Partije mađarskih trudbenika (Radio-Budimpešta)

- *Komemorativna sednica Izvršnog odbora Saveza mađarskih novinara* (Radio-Budimpešta)

Foto: br. 5 (Laslo Rajk), 6 (Tibor Senji)

Politika:

- *Laslu Rajku i osuđenim licima u Mađarskoj odaće se poslednje počasti* - Odluka CK PMT o svečanoj sahrani 6. oktobra (Radio-Budimpešta)

- *Komemorativna sednica mađarskih novinara posvećena Laslu Rajku i drugim mađarskim revolucionarima* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Komemorativna sednica Saveza mađarskih novinara posvećena Laslu Rajku, Đerđu Palfiju, Tiboru Senjiju i Andrašu Salajju* (prema Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *Nastavak rehabilitacije Lasla Rajka* - Odlučeno je da se posmrtni ostaci Lasla Rajka, Đerđa Palfija, Tibora Senjija, i Andraša Salajja svečano sahrane 6. oktobra u grobnici velikana radničkog pokreta. Održana je komemorativna sednica Saveza mađarskih novinara, na kojoj je osuđena sramna uloga štampe u ranijem periodu. (Tanjug)

6. oktobar:

Borba:

- *Delegacija CK Partije mađarskih trudbenika stiže u našu zemlju 15. oktobra* (Tanjug)

Politika:

- *Delegacija CK Partije mađarskih trudbenika dolazi u Jugoslaviju 15. oktobra* - Delegaciju predvodi generalni sekretar Erne Gere.

Dnevnik:

- *Delegacija Partije mađarskih trudbenika dolazi u Jugoslaviju 15-og oktobra.*

Mađar so:

- *Delegacija Partije mađarskih trudbenika dolazi u posetu našoj zemlji* - Na čelu delegacije Erne Gere (Tanjug)

- *Diplomatska predstavništva Jugoslavije i Mađarske podignuta na rang ambasada*

7. oktobar: Borba:

- *Juče su sahranjeni posmrtni ostaci Rajka i drugova pogubljenih posle monstr-procesa 1949. i 1950.* - Izveštaj specijalnog izveštača "Borbe" iz Budimpešte Gavre Altmana.

Izveštaj podseća na biografske podatke četvorice partijskih i državnih funkcionera osuđenih na osnovu lažnih optužbi i pogubljenih 1949. godine i opisuje atmosferu i sam čin njihove ponovne sahrane, ovoga puta sa državnim počastima. Primećuje da je toga dana Budimpešta bila obavijena crnim zastavama. Potom prenosi reči Antala Aproa, člana Politburoa CK PMT, koji je, između ostalog, rekao:

..."Kako se moglo dogoditi sve što se dogodilo 1949. godine i kasnije? Uzrok su ... staljinske greške, njihovo kopiranje. Tako se moglo desiti da smo povezali optužbe protiv Rajka s optužbama protiv druga Tita. Zanemareno je pravo naroda da kontroliše svoje rukovodioce, zapostavljena je demokratija."

..."Ako već ne može da se ispravi prošlost, ... ona treba da posluži kao pouka za budućnost... Da nikada više ne bude takvih tragedija."

Ferenc Minih je uzviknuo: "Rajka su upropastili zločinci koji su iz kaljuge kulta ličnosti izmyleli na svetlo dana".

Foto: br. 7 (Sa sahrane Lasla Rajka i drugova), 8 (Zoltan Horvat, gl. urednik "Nepsave", izražava saučešće porodici Lasla Rajka)

Politika:

- *Telo Lasla Rajka svečano preneto u novu grobnicu* - Hiljade građana odalo poštu velikom mađarskom revolucionaru (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- donosi kratku vest *Posmrtni ostaci Rajka, Senjija, Palfija i Salaja svečano sahranjeni* (prema Radio-Budimpešti).

Mađar so:

- *Sahrnjeni posmrtni ostaci Rajka i drugova* - Stotine hiljada ljudi ispred Košutovog mauzoleja - Govornici su se opraštali od jednog razdoblja (B. M.)

8. oktobar: Borba:

- *Rehabilitacija Rajka i drugova izraz novih svežih tendencija u političkom životu Mađarske* - Izveštaj G. Altmana o očekivanju da uskoro budu sahranjeni i posmrtni ostaci generala mađarske vojske koji su osuđeni i pogubljeni 1950. godine u tzv. "procesu Šoljom

Laslo i drugovi", a potom i drugi. Nadalje, autor govori o rehabilitacijama mnogih koji su bili kažnjavani i sklonjeni sa javne scene, a ponovo je "proradio" i kružok "Petefi". Njegova konstatacija je da preostaje još mnogo posla oko dalje demokratizacije.

Politika:

- *Smisao jedne sahrane* - komentar Đ. J.

- *Rajkov proces zasnovan je na sramnim falsifikatima* - izjavio je u govoru dr Ferenc Minih, mađarski ambasador u Jugoslaviji (MTI)

Dnevnik:

- *Govor člana Politbiroa PMT i potpredsednika vlade Antala Aproa na sahrani posmrtnih ostataka Rajka i drugova* (prema Radio-Budimpešti). On je, između ostalog, rekao:

..."Ogorčenje i tuga...ispunjavaju naša srca pred odrom naših drugova mučenika, jer smo pre sedam godina poklonili veru podlim klevetama i nismo bili u stanju da odbranimo njihove živote..."

..."U partijskom i državnom rukovodstvu...pozvali smo i pozvaćemo na odgovornost sve one koji su počinili ove sramne nezakonitosti. Pred grobovima naših drugova i u ime svih mađarskih komunista zavetujemo se da ćemo, imajući na umu grehove prošlosti, učiniti sve da se ubuduće ne dešavaju takve grozote"...

..."Ako kažemo da je svemu tome kriv kult ličnosti, mi, doduše, govorimo istinu, ali je ta istina previše uopštena da bi mogla objasniti sve što se dogodilo. Jasno je da se glavni razlog za sve to krije u Staljinovim greškama i njihovom kopiranju. Time se može objasniti činjenica što su klevete protiv druga Rajka bile povezane sa klevetama protiv druga Tita i ostalih istaknutih rukovodilaca Saveza komunista Jugoslavije"...

Mađar so:

- *Strana delegacija u Bečeju* - Poseta delegacije mađarskog sindikata rudnika uglja (S. O.)

- *Mučenička smrt* - pun tekst govora Antala Aproa, člana Politbiroa CK PMT, na sahrani posmrtnih ostataka Lasla Rajka i drugova

9. oktobar:

Borba:

- *"Nikad više"* - uvodnik "Sabad nepa" u kojem se osuđuje period u životu PMT u kojem je zanemarivana partijska demokratija i gajen kult ličnosti čije žrtve su bila i četvorica komunističkih rukovodilaca koji su na bazi lažnih optužbi likvidirani 1949. godine. Ujedno se postavlja pitanje šta učiniti da se takve greške više nikad ne ponove.

Politika:

- *"Mađar nemzet" o posledicama kulta Maćaša Rakošija* (MTI)

- *Poslednja pošta* - fotografija sa sahrane posmrtnih ostataka Lasla Rajka i drugova

- *Doputovala delegacija mađarskih sindikata*

Dnevnik:

- *Velika pouka* - Više nikad ne može biti užasa sličnih Rajkovom procesu - piše "Mađar nemzet" (MTI)

Mađar so:

- *Proces pročišćavanja u političkom životu Mađarske* - Uhapšen Vladimir Farkaš i njegovi saučesnici (G. Altman)

- *Nikad više ne može doći do Rajkovog procesa* - piše "Mađar Nemzet" (MTI)

10. oktobar:

Borba:

- *Bivši mađarski partizani traže kažnjavanje krivaca za počinjene nezakonitosti* (MTI)

Dnevnik:

- *Erne Gere doputovao iz Moskve u Budimpeštu* (MTI)

- *Bivši mađarski partizani traže da se sudi krivcima za počinjene nezakonitosti* (MTI)

- *U Beograd doputovao prvi mađarski ambasador* - vest o dolasku dr Ferenc Miniha (Tanjug).

Mađar so:

- *Krivci moraju biti izvedeni pred sud* - zahtevaju bivši mađarski partizani (MTI)

- *Doputovao prvi mađarski ambasador* - Vest o dolasku u Beograd dr Ferenc Miniha (Tanjug)

- *Spoljnopolitičke vesti: Gere se vratio sa odmora iz SSSR-a*

11. oktobar: Borba:

- *Uhapšeni bivši rukovodioci državne bezbednosti u Mađarskoj* (MTI)

Dnevnik:

- *Uhapšeni bivši rukovodioci mađarske državne bezbednosti, izveštaj o hapšenju Vladimira Farkaša, Ervina Faludija, Đerđa Sendija i Đerđa Santoa* (MTI).

- *Delegacija mađarskih sindikata doputovala u Beograd* (Tanjug)

Mađar so:

- *Delegacija mađarskih sindikata doputovala u našu zemlju (- m -)*

- *Hapšenja u Mađarskoj* - Uhapšeni visoki oficiri AVH Vladimir Farkaš, Ervin Faludi, Đerđ Sendi i Đerđ Santo (MTI)

12. oktobar: Politika:

- *Boravak sindikalnih delegacija Mađarske i Japana*

Dnevnik:

- *Mađarska javnost želi da se obelodane istine o nezakonitim procesima* - komentar Radio-Budimpešte

Mađar so:

- *Predsednik Tito preuzeo akreditivne ambasadora Mađarske, Švedske i Finske* (Tanjug)

- *Sindikalne delegacije Mađarske i Japana u našem glavnom gradu*

13. oktobar: Borba:

- *Nov podstrek* - komentar u vezi sa odlaskom delegacije PMT u Jugoslaviju (Radio-Košut)

Politika:

- *Radio-Košut o odnosima Jugoslavije sa zemljama Istočne Evrope* - komentar uoči dolaska delegacije PMT. - Ističe se značaj pozitivnih promena u odnosima među

socijalističkim zemljama posle XX kongresa KPSS, uzajamnih poseta i ličnih kontakata rukovodilaca.

Dnevnik:

- *Rajkova ulica u Možu* - izveštaj u rubrici "*Poslednja vest*" o promeni imena ulice koja se do tada zvala Rakošijeva (prema Radio-Budimpešti).

- Opširniji tekst I. Cokara: *Dosledniji stav prema prošlosti* (pred posetu delegacije PMT Jugoslaviji).

Mađar so:

- *Ništa nije promenjeno u spoljnoj politici Jugoslavije* - Rehabilitacija Rajka i drugova je veoma značajna - Konferencija za štampu portparola SMIP-a Draškovića (Tanjug)

- *Mađarski ambasador položio venac na grob Neznanog junaka*

14. oktobar:

Borba:

- *Uhapšen Mihalj Farkaš* (MTI)

- *Svečana sahrana rehabilitovanih mađarskih vojnih rukovodilaca* (MTI)

Politika:

- *Gosti iz Pešte* - osvrt na novija događanja u Mađarskoj, na razvoj odnosa Jugoslavija-Mađarska i očekivanja od posete delegacije PMT (Đ. J.)

- *Uhapšen bivši mađarski ministar odbrane Farkaš* (MTI)

- *Svečana sahrana rehabilitovanih oficira u Mađarskoj* - izveštaj o sahrani posmrtnih ostataka generala Šoljoma i drugih oficira pogubljenih tokom montiranih procesa (MTI)

Dnevnik:

- *Određena delegacija CK SKJ za razgovore sa predstavnicima PMT* (Tanjug)

- *Uhapšen Mihalj Farkaš* (MTI)

- *Diskusije od kojih se mnogo očekuje* - izveštaj Andrije Grosbergera sa puta u Mađarsku - Autor se bavi delatnošću kružoka "Petefi" koja je usmerena na obračun sa starim greškama i ukazivanje na nove puteve razvoja zemlje.

Mađar so:

- *U ponedeljak dolazi mađarska partijska delegacija*

- *Uhapšen Mihalj Farkaš* (Tanjug)

- *Još dve rehabilitacije u Mađarskoj* - Reč je o Beli Korondiju i Otu Horvat-Henigsbergu, bivšim oficirima AVH (Radio-Budimpešta)

- *Nedelja dana u svetskoj politici* - kraći komentar S. T. (Tibor Štajnic) u vezi sa mučeničkom smrću Lasla Rajka i drugova, njihovoj rehabilitaciji i ponovnoj sahrani

15. oktobar:

Borba:

- *Poništena odluka o isključenju Imrea Nađa iz Partije mađarskih trudbenika* (prema "Sabad nepu")

Politika:

- *Imre Nađ traži da bude ponovo primljen u mađarsku Partiju* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Imre Nađ vraćen u Partiju mađarskih trudbenika* - saopštenje "Sabad Nepa"

- *Mađarska u svetlu štampe* - pismo iz Budimpešte u okviru Spoljnopolitičke rubrike (vidi: G. Altman u nedeljnoj "Borbi")

16. oktobar:

Borba:

- *Poslednji razgovor sa Laslom Rajkom* - Radio-Košut prenosi izjavu dr Pala Juštuša "Nepsavi". Dr Pal Juštuš je jedini preživeli od optuženih u Rajkovom procesu (zapravo, jedan od dvojice preživelih iz grupe glavnih optuženih na tome procesu; drugi je Lazar Brankov - prim. red.). List prenosi njegov kratak dijalog sa Rajkom po završetku sudskog procesa kada su osuđeni vraćeni u čelije:

"Rajk: Pali, ti ćeš možda ostati u životu. Hteo bih da bar neko zna šta je istina u optužnici, a šta nije.

Juštuš: Pričaj mi samo to što je istina. Tako će biti kraće, znaš da nemamo mnogo vremena.

Rajk: Nije istina da sam bio špijun. Laž je da sam bio zaverenik. Da nisam bio policijski žbir, to ionako znaš dobro.

Juštuš: Dakle, šta je istina?

Rajk: Istina je da se u izvesnim stvarima nisam slagao sa Rakošijem. To nikada nisam krio.

Juštuš: U kojim pitanjima?

Rajk: U pitanju Nezavisnog narodnog fronta. Po mom mišljenju, trebalo bi da on postane sveobuhvatna organizacija. Osim toga, nisam se složio s njim ni u pogledu Jugoslavije. Ne verujem da je Tito izdajnik. Smatram da je fatalna greška izazvati razdor u socijalističkom taboru.

Juštuš: To ne verujem ni ja. Je li to sve?

Rajk: Ne, to još nije sve. Istina je da sam hteo sazvati kongres Partije. Strašno je da su ove istine garnirali sa mnogo laži.

Tada je razgovor prekinut. Pal Juštuš je izjavio da pozitivno zna da je to bio poslednji iskreni razgovor Lasla Rajka pre pogubljenja. Sve što mu je Rajk poverio sada predaje pokolenjima koja dolaze."

- *"Nepsava" optužuje Rakošija* - list tvrdi da Rakoši nije podneo ostavku već da je na nju nateran od strane partijskog rukovodstva, a to nije bilo potrebno "iz zdravstvenih razloga već zbog njegovog saučesništva u svim prestupima zbog kojih će Mihalj Farkaš i izvesni oficiri državne bezbednosti morati da odgovaraju pred sudovima".

- *Delegacija Partije mađarskih trudbenika doputovala u Beograd* - Počeli razgovori između predstavnika PMT i SKJ.

Politika:

- *Počeli razgovori između delegacija SKJ i Partije mađarskih trudbenika* - izveštaj sa dočeka i pozdrav Ernea Gereaa (Đ. J.)

- *"Nepsava"* - u pregledu strane štampe prenosi se članak "Nepokolebljivo napred" - o opozivanju, a ne ostavci Rakošija, o odgovornosti Farkaša i poseti delegacije PMT Jugoslaviji.

- *Radio-Budimpešta o poslednjim izjavama Lasla Rajka* - Iz "Nepsave" se prenosi poslednji razgovor Pala Juštuša sa Laslom Rajkom.

Dnevnik:

- objavljuje vest da je *Imre Nađ vraćen u Partiju* (prema Radio-Budimpešti), kao i kratak izveštaj da je delegacija PMT doputovala u Beograd.

- *Mađarski rodoljubi naučili da poštuju borbu naroda Jugoslavije* - povodom dolaska delegacije PMT u Jugoslaviju, list donosi nepotpisani tekst kombinovan iz raznih izvora ("Nepsava", "Sabad nep", MTI, Radio-Budimpešta).

U vezi sa smenjivanjem Rakošija kaže se: ..."bilo bi pogrešno zauvek prećutati činjenicu da 18. jula ove godine Mačas Rakoši nije podneo ostavku na položaj prvog sekretara Partije mađarskih trudbenika, već je bio pozvan od vrhovnog organa Partije da napusti pomenuti položaj. A to nije bilo potrebno...iz zdravstvenih razloga, već zbog

njegovog saučesništva u svim prestupima zbog kojih će Mihalj Farkaš i izvesni oficiri državne bezbednosti morati da odgovaraju pred sudovima"...

..."Mi bi pokazali prezir prema našim trudbenicima ako im ne kažemo otvoreno da se u ovom trenutku Rakoši nalazi daleko van zemlje i da naš narod i naša Partija drugačije i ne žele"...

Čitira se i deo izveštaja "Nepsave" o izjavi dr Pala Juštuša, jednog od preživelih optuženika na Rajkovom procesu.

Posle izricanja presude..."Prema Juštušovim rečima, Laslo Rajk mu je... rekao da nije istina da je bio špijun i zaverenik, da je tačno da se u izvesnim stvarima nije slagao sa Rakošijem, ali da to nikad nije krio. Rajk je rekao da se radilo o pitanju Nezavisnog narodnog fronta, koji je, po njegovom mišljenju, trebalo da postane ozbiljna, sveobuhvatna organizacija"...

..."Rajk mu je tom prilikom takođe rekao da se nije slagao sa Rakošijem u pogledu Jugoslavije i da je smatrao da je fatalna greška izazvati razdor između socijalističkih zemalja."...

Mađar so:

- *Doputovala delegacija Partije mađarskih trudbenika* - Svečani doček na beogradskoj železničkoj stanici - Erne Gere održao govor - Govor Ernea Gere

- *Saopštenje o međupartijskim razgovorima jugoslovenske i mađarske delegacije*

- *Ne možemo stati na pola puta* - kaže budimpeštanski radio o ponovnom uspostavljanju zakonitosti

- *Rakoši je saučesnik u nedelima Mihalja Farkaša i AVO-a* - piše budimpeštanska "Nepsava" (MTI)

17. oktobar:

Borba:

- *Nastavljeni razgovori između delegacija PMT i SKJ*

- *Delegacija Savezne Narodne skupštine posetiće Mađarsku*

- *Saopštenje o razgovorima delegacija SKJ i PMT (Tanjug)*

Politika:

- *Nastavljeni razgovori između CK Partije mađarskih trudbenika i SK Jugoslavije* - Delegacija položila venac na grob Neznanog junaka - Delegacija Partije mađarskih trudbenika u šetnji kroz Beograd

- *Saopštenje o razgovorima između delegacija Saveza komunista Jugoslavije i Partije mađarskih trudbenika* - Aleksandar Ranković priredio večeru

Dnevnik:

- prenosi dva Tanjugova izveštaja: o nastavku razgovora delegacija SKJ i PMT i saopštenje o razgovorima, kao i dva izveštaja iz Mađarske:

- *"Sabad nep": Socijalistička zakonitost nije narušavana samo na "velikim procesima" nego i u svakodnevnom životu* (prema Radio-Košutu) i

- *Neuspeo pokušaj otmice mađarskog trgovačkog aviona i bekstva u Zapadnu Nemačku* (prema Radio-Budimpešti)

Mađar so:

- *Nastavljeni jugoslovensko-mađarski međupartijski razgovori* - Delegacija PMT položila venac na grob Neznanog junaka (Tanjug)

- *Naša parlamentarna delegacija će posetiti Mađarsku*

- *Službeno saopštenje o razgovorima*

- *Poslednja vest: Tito priredio prijem za delegaciju PMT*

- *Zakonitost nije prekršena samo u "velikim procesima"* - "Sabad Nep" kritikuje pogrešna pravna shvatanja (Tanjug)

- *Osujeđena otmica aviona* - Mađarski organi bezbednosti ubili jednog otmičara, a dvojicu ranili
- *Spoljnopolitičke vesti:*
  - *Otvoriće se konzulati u Atini i Budimpešti* (MTI)
  - *Parlament će biti sazvan između 22. i 29. oktobra* (MTI)

18. oktobar:

Borba:

- *Razgovori su već dosad dali zadovoljavajuće rezultate* (G. A.)
- *Poseta institutu "Boris Kidrič" u Vinči*
- *Delegacija PMT posetila Smederevo*

Politika:

- *Razgovori se vode u prijateljskoj atmosferi* - izjava Aleksandra Rankovića saradniku Tanjuga - Razgovori između delegacija SK Jugoslavije i PMT - Delegacija PMT posetila Vinču i Smederevo (Tanjug)

Dnevnik:

- *Razgovori između predstavnika PMT i SKJ vode se u prijateljskoj atmosferi* - izjava Aleksandra Rankovića (Tanjug).

- *Nova čista stranica* - u prilogu A. Grosbergera s puta po Mađarskoj govori se o putevima i lutanjima mađarske inteligencije. Autor konstatuje da su ... "u toku rakošijevskog režima naučnici, pisci udžbenika, bili primorani da falsifikuju čak i - istoriju. Sada, pošto je u jeku rehabilitacija došao red na vraćanje ugleda Istini, mađarski su se pedagozi našli u nedoumici, u sukobu sa sopstvenom savešću."...

Zatim navodi reči akademika Aladara Moda: ..."Povredu zakonitosti, ugušivanje partijske demokratije, izivljavanje kulta ličnosti ne možemo smatrati samo greškama. To su, nazovimo ih pravim imenom, zločini prema radničkom pokretu, Partiji i marksizmu." ...

Kao ilustraciju takvog stanja autor navodi primer izvesne drugarice Andič, koja je imala sve važnije funkcije u oblasti istorijskih nauka, u stilu "marksizam i nauka - to sam ja!"

Mađar so:

- *Prijem kod predsednika Tita u čast mađarske delegacije* (Tanjug)
- *U dvema zemljama sazreli su uslovi za dogovore* - rekao je Ranković u izjavi za štampu
- *Mađarska partijska delegacija u Smederevu* (Tanjug)

19. oktobar:

Borba:

- *Razgovori teku u prijateljskom duhu* (Tanjug)
- *Delegacija PMT posetila Sarajevo* (Lj. S.)
- *Poseta Zenici* (A. H.)

Politika:

- *Predstavnici Partije mađarskih trudenika posetili Sarajevo i Zenicu* - Vodeni razgovori o radu Saveza komunista i Socijalističkog saveza (M. Žugić)

- *Poseta Zenici* (B. K.)
- *Naši razgovori imaće veliki značaj za dalje produbljivanje odnosa* - istakao je generalni sekretar SKJ Josip Broz Tito u izjavi za Radio-Budimpeštu
- *Izjava Ernea Gereae*
- *Imre Nađ vraćen na položaj profesora Univerziteta* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- donosi Tanjugov *izveštaj o boravku delegacije PMT u Sarajevu i Zenici*, a zatim članak M. Simin *Kada ćemo rehabilitovati radničku klasu?* posvećen problemu uloge sindikata u ostvarivanju radničke samouprave.

Mađar so:

- *Razgovori teku u najboljoj, najdrugarskijoj atmosferi* - izjavio je drug Tito - Prijem u mađarskoj ambasadi u Beogradu (Tanjug)
 - *Mađarska partijska delegacija kreće na putovanje po Jugoslaviji* (Tanjug- Sarajevo)
 - *Razgovori sa mađarskom sindikalnom delegacijom* (Tanjug)
 - *Imre Nađ ponovo postavljen za profesora*

20. oktobar: Borba:

- *Delegacija Partije mađarskih trudbenika boravila u Zagrebu* (K. K.)

Politika:

- *Delegacija PMT u Zagrebu* - Delegacija posetila fabriku "Prvomajska" - Vladimir Bakarić priredio ručak u čast gostiju - Razgovor u Sreskom komitetu SK Zagreba

Dnevnik:

- objavljuje Tanjugov *izveštaj o boravku delegacije PMT u Zagrebu*, sa izjavom Ernea Gereaa.

Mađar so:

- *Mađarska partijska delegacija u Zagrebu* - posetila je fabriku "Prvomajska" (Tanjug)
 - *Za demokratizaciju mađarskih sindikata* - izjava Šandora Gašpara
 - *Stalinvaroš menja ime* (Tanjug)

Zrenjanin:

- *Delegacija Partije mađarskih trudbenika u poseti Savezu komunista Jugoslavije*
 - *Uhapšen Mihalj Farkaš, bivši ministar odbrane Mađarske*
 - *Delegacija Savezne narodne skupštine posetiće Mađarsku*

21. oktobar: Borba:

- *Delegacija PMT posetila Rijeku* (M. P.)

Politika:

- *Delegacija Partije mađarskih trudbenika stigla na Rijeku* (Tanjug)
 - *Delegacija PMT posetila Postojnu* (Tanjug)

Dnevnik:

- *Delegacija PMT otputovala iz Rijeke u Ljublanu* (Tanjug)

Mađar so:

- *Završena poseta delegacije mađarskih sindikata* (Tanjug)
 - *Mađarska partijska delegacija na Rijeci* (Tanjug)
 - *Nedelja dana u svetskoj politici: Delegacija Partije mađarskih trudbenika završava posetu* - kratak komentar (r. l.)

22. oktobar:

Politika:

- *Mađarska delegacija doputovala u Ljubljano* (Tanjug)
- *U Segedinu osnovana nova studentska organizacija* - (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Delegacija mađarskih trubenika posetila Ljubljano, Gorenjsku i Bled* (Tanjug)

Mađar so:

- *Mađarska partijska delegacija u Sloveniji* (Tanjug)

23. oktobar: Borba:

- *Delegacija PMT stigla na Belje* gde su obavljani završni razgovori između predstavnika SKJ i PMT (D. J.)
- *Razgovori će mnogo doprineti zbliženju dveju partija, zemalja i naroda* - izjava E. Gere (Gavro Altman)
- *Jugoslovensko-mađarskim razgovorima stvoreni uslovi za svestraniju saradnju između dveju susednih zemalja* (G. A.)

Politika:

- *Završni razgovori između delegacija SKJ i predstavnika PMT* - izveštaj Đ. J.
- *Proslava godišnjice internacionalnih brigada u Budimpešti* (MTI)
- *Poseta Jugoslaviji i razgovori koji su vođeni pozitivni su korak u saradnji između dveju zemalja* - izjavili su sekretar Centralnog komiteta Partije mađarskih trubenika i predsednik mađarske Vlade našem saradniku. - U intervjuu Janoša Kadara i Andraša Hegediša "Politici" obojica ističu da su tokom posete želeli da upoznaju jugoslovensko iskustvo i vide šta bi se od toga moglo primeniti u Mađarskoj, a posebno iskustva u upravljanju preduzećima. U vezi sa razvojem događaja u Mađarskoj smatraju da je posle julskog plenuma CK PMT proces na političkom i ekonomskom planu krenuo zdravim pravcem. (Đ. Julius)

Dnevnik:

- *Završeni razgovori između predstavnika PMT i SKJ* (Tanjug)
- *Delegacija PMT posetila Osijek* (Tanjug)

Mađar so:

- *Završeni jugoslovensko-mađarski međupartijski razgovori* - Donesena zajednička deklaracija (Tanjug)
- *Spoljnopolitičke vesti: U Budimpešti proslavljena 20-godišnjica osnivanja internacionalnih brigada u Španiji*

24. oktobar: Borba:

- *Predstavnici SKJ i PMT posvetili naročitu pažnju unapređenju odnosa Jugoslavije i Mađarske* - Delegacija SKJ posetiće Mađarsku (saopštenje o razgovorima)
- *Razgovori u Jugoslaviji bili su prekretnica* - izjavio Erne Gere po povratku u Budimpeštu (prema Radio-Budimpešti)

Politika:

- *Saradnja između SKJ i PMT neophodna je radi jačanja prijateljstva između FNRJ i NR Mađarske* - Delegacija Saveza komunista pozvana da poseti Mađarsku (Saopštenje o razgovorima između predstavnika SKJ i PMT)

- *Razgovori su protekli u atmosferi drugarske otvorenosti* - izjavio Aleksandar Ranković (Tanjug)
- *Postignut sporazum o svim pitanjima o kojim se razgovaralo* - izjavio Erne Gere po dolasku u Budimpeštu (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- objavljuje saopštenje o razgovorima predstavnika CK PMT i CK SKJ pod naslovom: *Saradnja između dve partije treba da se razvija na bazi poverenja i iskrenosti, ravnopravnosti i dobrovoljnosti*, sa podnaslovom: *CK SKJ prihvatio poziv da uputi svoju delegaciju u posetu Mađarskoj* (Tanjug)
- *Delegacija PMT oputovala iz Jugoslavije* (Tanjug)
- *Mađarska delegacija stigla u Budimpeštu* (Radio-Budimpešta)
- *Poslednja vest: Plenum CK PMT sazvan za 31. oktobar* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Poverenje, ravnopravnost, razmena mišljenja* - Poziv da delegacija SKJ poseti Mađarsku - Objavljeno saopštenje o jugoslovensko-mađarskim međupartijskim razgovorima (Tanjug)
- *Mađarska partijska delegacija vratila se u zemlju* (Tanjug)
- *Sazvan plenum Centralnog komiteta PMT* - na dnevnom redu će biti organizaciona pitanja
- *Započinje nova etapa u jugoslovensko-mađarskim odnosima* - Gere, Kadar i Hegediš dali izjave o razgovorima
- *Posle razgovora* - kratak komentar (S. T. = Tibor Štajnic)
- *Spoljnopolitičke vesti: Juče otvorena austrijsko-mađarska granica da bi austrijski građani mogli da bez pasoša posete rodbinu u Mađarskoj.*

25. oktobar:

Foto: br. 9 (iz prvih dana demonstracija u Budimpešti), 10 (Demonstracije na Kružnom bulevaru), 11 (Rušenje Staljinovog spomenika)

Borba:

- *Novi predsednik mađarske Vlade Imre Nađ uputio poziv za uspostavljanje reda* (Podnaslovi: Radio Budimpešta objavljuje rezolucije društvenih organizacija i radnih kolektiva u kojima se podržava vlada Imre Nađa - Izabran novi Politbiro Partije mađarskih trudbenika sa Gereom na čelu). - Navodi se vest agencije MTI o početku nereda i oružanih sukoba u Budimpešti u noći 23/24. oktobra, kao i reči Imrea Nađa da su mirne manifestacije omladine neprijatelji "iskoristili za sebe" i "zaveli dobronamerne ljude". Takođe se javlja da su se neke grupe kontrarevolucionara predale. Javlja se i o uvođenju policijskog časa i prenosi apel da se ljudi vrate kućama, kao i da je vlada rešena da zavede red. Navodi se i podrška novinarske organizacije Imreu Nađu.

Foto: br. 12 (Imre Nađ)

- *Novi članovi CK i Politbiroa PMT* (Radio-Budimpešta)
- *Naredba Ministarskog saveta* - Vlada je zapretila smrtnom kaznom za dela koja su u nadležnosti prekih sudova (Radio-Budimpešta)
- *Saopštenje Radio-Budimpešte o neredima* - Javlja se da je "oružani napad kontrarevolucionarnih bandi u toku noći stvorio vanredno tešku situaciju", jer organi upravljanja nisu bili spremni na to, pa su u pomoć pozvani sovjetski odredi. Stanovništvo se poziva da obustavi teror. (Radio-Budimpešta)
- *Objašnjenje o trupama* - Objašnjava se da su sovjetske trupe pozvane u pomoć na osnovu Varšavskog ugovora (Radio-Košut)
- *Poziv Predsedništva Zemaljskog veća sindikata* - objašnjava se samoodbrana vlasti, a omladina i narod poziva na mir i vraćanje proizvodnji.
- *Apeli društvenih organizacija* - pozivi na red i hladnokrvnost (prema Radio-Košutu)

Politika:

- *Imre Nađ novi predsednik mađarske Vlade* - CK PMT izabrao novi Politbiro u sastavu: Apro, Gašpar, Gere, Hegediš, Kadar, Kalai, Kiš, Kebel, Nađ i Santo (Radio-Budimpešta)

- *Saopštenje Radio-Košuta o neredima u Budimpešti* - javlja se o "oružanom napadu kontrarevolucionarnih bandi". Pošto nisu računali s tim, organi upravljanja obratili su se za pomoć sovjetskim odredima. Poziv Vlade na mir i osudu terora. (Radio-Budimpešta)

- *Govor Imre Nađa mađarskom narodu* - preko Radio-Budimpešte

- *Naredba Ministarskog saveta NR Mađarske* - o stavljanju pod preki sud zbog pobune, ubistva, paljevine itd. (Radio-Budimpešta)

- *Radio-Košut o prisustvu sovjetskih trupa u Budimpešti* - ističe da sovjetski vojnici "stavljaju svoje živote na kocku" da bi zaštitili živote miroljubivog stanovništva Budimpešte i poziva da ih ono "primi s ljubavlju".

- *Poziv Zemaljskog veća sindikata* (Radio-Budimpešta)

- *Apeli masovnih organizacija stanovništvu Budimpešte* (Radio-Košut)

- *Radnici pružaju podršku Vladi* (Radio-Budimpešta)

- *Dve grupe položile oružje* (Radio-Košut)

Dnevnik:

- na uvodnom mestu objavljuje vesti iz mađarskih izvora o velikim promenama u Mađarskoj, pod naslovom: *Imre Nađ ponovo predsednik Vlade*. U više podnaslova se javlja: Izabran novi Politbiro PMT - Imre Nađ obećava široku demokratizaciju partijskog, privrednog i političkog života - Neredi u Budimpešti se stišavaju - Predale se grupe pobunjenika - Vlada pozvala stanovništvo da nastavi rad.

Prema objavljenom tekstu, Nađ se založio za ostvarenje programa Vlade od 1953. godine, za smirivanje situacije, predaju oružja i obećao je da oni koji predaju oružje i prekinu borbe neće biti izvedeni pred preki sud.

Mađar so:

- *Poziv Imrea Nađa, novog predsednika Vlade, da se uspostavi red* - Najavio je doslednu demokratizaciju privrednog i političkog života - Društvene i radne organizacije svojim odlukama podržavaju Vladu - (Međunaslovi: Izabran novi Politbiro - Govor Ernea Gereaa preko radija - Na budimpeštanskom radiju prva vest o događajima - Izbor novog Politbiroa - Uvođenje vanrednog stanja - Sovjetske trupe tražile pomoć - Zabrana napuštanja stanova - Poziv Imrea Nađa preko radija - Organizacije pozivaju na red - Radničke straže čuvaju fabrike)

Foto: br. 13 (Za vreme borbi u Budimpešti), 14 (Iz burnih dana u Budimpešti), 14/a (karikatura "Halo, taksi!")

26. oktobar:Borba:

- *Smiruje se situacija u Mađarskoj* - (Podnaslovi: Puškaranja još traju - ali je vlada gospodar situacije - Janoš Kadar izabran za prvog sekretara CK Partije mađarskih trudbenika) - izveštaj specijalnog izveštača "Borbe" Vlade Teslića. On opisuje sled događaja koji su doveli do sukoba - Gereov provokativni stav da su zahtevi demonsternata kontrarevolucionarni, manifestacije omladine i studenata kojima su se pridružili i građani i njihov odlazak pred zgradu lista "Sabad nep", prodor fašističkih elemenata u njegove prostorije i demoliranje postrojenja, odlazak na Trg heroja i rušenje Staljinovog spomenika, upadi u kasarne i otimanje oružja, napadi na javne zgrade i organe državne bezbednosti. Potom je došlo do promena u personalnom sastavu rukovodstva PMT i izjave Imrea Nađa u kojoj se jasno razlikuju parole fašističkih i reakcionarnih elemenata od opštenarodnih parola.

- *Događaji u Mađarskoj* - komentar J. S. (Jože Smole - prim. red.). I on opisuje početak manifestacija u organizaciji Saveza radne omladine, Saveza demokratske mađarske omladine, članova kluba "Petefi" i profesora i studenata Vojne akademije "Mikloš Zrinji" i "Petefi", koje su bile zakazane za dan ranije, ali su zbog zabrane od strane MUP-a odložene. Kaže se da se manifestacijama priključilo i 800 oficira Mađarske narodne armije. Zahtevano je povlačenje rakošijevskih elemenata i rušenje Staljinovog spomenika, kritikovano je Gereovo rukovodstvo, a klicalo se Imreu Nađu i mađarsko-sovjetskom prijateljstvu na bazi ravnopravnosti. Navode se Kadarovi stavovi o potrebi uspostavljanja reda i produbljanja demokratije. Navode se i stavovi iz govora Imrea Nađa o obećanom programu reformi i odlučnom raskidu sa ostacima prošlosti.

- *Janoš Kadar - novi prvi sekretar PMT* - vest Radio-Budimpešte

- *Govor Janoša Kadara* - koji se preko radija obratio narodu. Govoreći o poštenim namerama manifestanata, on govori o ubacivanju neprijateljskih elemenata i oružanom napadu protiv državne vlasti, pa poziva na jedinstvo, kako se ne bi vratila vlast kapitalista, bankara i veleposednika.

- *Poruka Imrea Nađa* - predsednik vlade se, takode preko radija, obratio narodu i rekao da su "...malobrojni reakcionari i neprijatelji ... izazvali oružane napade kojima je pomogao jedan deo trudbenika Budimpešte zbog ogorčenja izazvanog opštim stanjem u zemlji."... Obećao je program reformi i pozvao sve građane da se angažuju na ostvarenju tih ciljeva. Govorio je i o predlogu pregovora za povlačenje sovjetskih trupa iz Mađarske, čim se uspostave mir i red. Obećao je oprostaj onima koji prekinu borbu i predaju oružje, a strogost zakona prema onima koji produže sa napadima i podstrekavaju na nered i paljevine.

- *Podrška novom rukovodstvu* - Radio-Budimpešta prenosi informacije o podršci mađarske javnosti naimenovanju Kadara i Nađa.

- *Uspostavlja se red u Budimpešti* - saopštenje mađarske vlade u kojem se kaže da su pobunjeničke snage razbijene, ali da još ima mestimične pucnjave. Javlja se i o paljevini više javnih i stambenih zgrada.

Politika:

- *U Budimpešti se stanje normalizuje* - CK PMT izabrao Janoša Kadara za prvog sekretara na mesto Ernea Gere - Autor opisuje tok događaja prva dva dana ustanka čija dramatika još nije prekinuta, jer se borbe mestimično nastavljaju. Konstatuje da je Gereov govor delovao "kao šibica kraj bureta baruta", da je srušen Staljinov spomenik, a onda je došlo do pucnjave i napada na javne zgrade. Trenutno stanje opisuje kao smirivanje. (Đuka Julius)

Foto: br. 15 (Sovjetski tenkovi pred zatvorom u ulici Semere), 16 (Sovjetski tenkovi pred "Astorijom"), 17 (Tenk na ulici Budimpešte), 17/a (U zaklonu je sigurnije)

Dnevnik:

- Opširno, na 1. i 3. strani, prema raznim izvorima, izveštava o događajima u Mađarskoj.

Prvo se prenosi informacija Radio-Budimpešte *Janoš Kadar naimenovan za prvog sekretara PMT*, a u podnaslovima: Erne Gere oslobođen dužnosti - Likvidiran pokušaj kontrarevolucionarnog puča, a potom saopštenje vlade da "...su kontrarevolucionarne snage razbijene i da još samo ponegde dejstvuju manje oružane grupe i mestimično se pojedinačno puca iz zasede". Zatim se, iz istog izvora, pod naslovom: Uspostavljanje reda i uslova za miran i konstruktivan rad, prenosi Kadarov govor preko radija u kojem on poziva na savladavanje snaga koje žele da "...naš narod vrata pod stari jaram kapitalista, bankara i veleposednika"... Takođe, pominje se predlog CK PMT vladi da povede pregovore sa sovjetskom vladom o pravednom rešenju odnosa između dve socijalističke zemlje.

- Zatim se prenosi sadržina govora predsednika vlade Imrea Nađa pod naslovom: *Vlada predlaže pregovore o odnosima između Mađarske i Sovjetskog Saveza*. On osuđuje oružani napad "malobrojnih kontrarevolucionara" protiv narodnodemokratskog poretka u zemlji.

Nađ predlaže pregovore sa Sovjetskim Savezom o povlačenju sovjetskih trupa iz Mađarske i obećava da se prema licima koja su se latila oružja neće primeniti sankcije ukoliko obustave borbu i predaju oružje.

- U izveštaju specijalnog izveštaca Maćaša Aproa pod naslovom *Očekuju se dalje promene*, daje se slika trenutnog stanja u Mađarskoj koje se karakteriše kretanjem sovjetskih trupa prema Budimpešti i relativnim smirivanjem situacije, što je, po izveštacu, prevashodno rezultat promena u državnom i partijskom rukovodstvu, a ne sovjetske vojne intervencije.

Istovremeno, list objavljuje i tri izveštaja (prema Radio-Budimpešti):

- *Stanovništvo pozvano da se vrati na radna mesta i u svoje stanove* - kružok "Petefi" uputio apel omladini,

- *Radnici Miškolca pozdravljaju izbor Janoša Kadara*,

- *Ministar odbrane odao priznanje oružanim snagama* - Svi imaooci oružja pozvani da ga predaju (naredba ministra odbrane Ištvana Bate).

Mađar so:

- *Janoš Kadar prvi sekretar umesto Gereea* - Atmosfera se polako smiruje - Janoš Kadar i Imre Nađ govorili preko radija (Međunaslovi: Gere oslobođen dužnosti - Govor Janoša Kadara preko radija - Jučerašnji govor Imrea Nada - Napad na "Sabad nep" - Apel kružoka "Petefi" - Napadači masovno polažu oružje - Oko studija se još vode borbe)

- *O događajima u Mađarskoj* - Izveštac javlja o oduševljenju povodom smenjivanja Gereea i o prihvatanju poziva Politbiroa da se istaknu nacionalne zastave. Konstatuje da su oružane borbe uglavnom ugušene, ali štrajkovi i dalje traju. Navodi detalje iz razgovora sa seljacima koji u prvim momentima nisu imali mnogo vere u povoljan ishod događaja. Potom pominje razgovor sa jednim poljoprivrednim stručnjakom koji smatra da do krvavih obračuna ne bi došlo da je rukovodstvo na vreme izvuklo pouke iz tekućih događaja, a da je Gereov govor od utorka uveče posebno zaoštrio situaciju u Budimpešti. Na kraju konstatuje da je narod zadovoljan Kadarovom izjavom da Mađarska želi da svoje odnose sa Sovjetskim Savezom uredi na bazi jednakosti, ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje stvari i što traži da se posle uspostavljanja reda sovjetske trupe povuku iz zemlje. (Maćaš Apro)

Subotičke novine:

- *Politička zbivanja u svetu* - u okviru mozaičnog napisa o spoljnoj politici jedan deo se posvećuje situaciji u Mađarskoj. Govori se o pozitivnim kretanjima u Mađarskoj i poseti delegacije PMT Jugoslaviji i prenosi se saopštenje Radio-Košuta o "oružanim napadima kontrarevolucionarnih bandi", koje su "upale u preduzeća, javne zgrade i fabrike i poubijale brojne pripadnike oružanih snaga i državne bezbednosti", zbog čega je vlada pozvala sovjetske trupe da učestvuju u uspostavljanju reda.

27. oktobar:

Borba:

- *CK Partije mađarskih trudbenika objavio deklaraciju u kojoj nagoveštava niz mera za demokratizaciju života u zemlji* - Pristupiće se stvaranju radničkih saveta u preduzećima.

- *U Budimpešti stanje se potpuno sređuje*

- *Događaji u Mađarskoj* - Osnovani prvi radnički saveti

- *"Sabad nep" o poslednjim događajima* (Radio-Košut)

- *Izjava KP Italije o događajima u Mađarskoj*

- *Izjava Šepilova o događajima u Poljskoj i Mađarskoj* (T. Popovski, iz Moskve)

- *U Čehoslovačkoj se održavaju sastanci na kojima se objašnjavaju događaji u Mađarskoj*

Politika:

- *Deklaracija CK Partije mađarskih trudbenika* - Radi "prekida bratoubilačke borbe" CK PMT predložio je sledeće: Obrazovanje vlade nacionalnog jedinstva sa Imre Nađom na čelu; pregovore s vladom SSSR; izbor radničkih saveta u preduzećima i povišenje nadnica; amnestiju za sve učesnike u borbi; odbranu tekovina socijalizma i demokratske reforme celokupnog života (Radio-Budimpešta)

- *Potrebno je da se u praksi udovolji zahtevima radnih masa* - kaže se u uvodniku "Sabad nepa" (Radio-Budimpešta)

- *Naredba o otvaranju preduzeća prehrambenih artikala* (Radio-Budimpešta)

- *Izjave Imre Nađa i Janoša Kadara na liniji su zahteva širokih masa* - izjavio predstavnik Državnog sekretarijata na konferenciji u DSIP-u.

- *Novi pozivi komande mađarskih oružanih snaga* - da se oružane grupe predaju (Radio-Budimpešta)

- *Donesena naredba o amnestiji učesnika oružanog sukoba u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Amnestija za sve učesnike u borbama* - sadržaj deklaracije CK PMT u kojoj se poziva na prekid krvoprolića i predlog CK da se formira vlada na najširoj nacionalnoj osnovi na čelu sa Imreom Nađom. Predviđa se povlačenje sovjetskih trupa u svoje baze, odmah po uspostavljanju reda, formiranje radničkih saveta u saradnji sa sindikatima, amnestija za sve učesnike u borbama, uništenje svih koji oružjem napadaju na Narodnu Republiku i pristupanje sveobuhvatnim reformama društvenog i privrednog sistema (prema Radio-Budimpešti). Uz to se, u posebnoj kratkoj vesti Tanjuga, javlja o naredbi Prezidijuma NR Mađarske o amnestiji lica koja do 26. oktobra u 22 časa polože oružje.

- *Poziv oružanim snagama koje uspostavljaju red u Budimpešti* - Pozivaju se oružane snage da postupe u skladu sa amnestijom, ali da nemilosrdno unište sve one koji nastavljaju oružanu borbu. (Tanjug, prema Radio-Budimpešti)

- *Radnicima i službenicima isplatiće se akontacije ili plate* - kratka vest Radio-Budimpešte

- *Vatra borbe bila je dovoljno jaka da uništi sve prepreke na putu napretka* - uvodnik "Sabad nepa". Potreban je red i mir, ali i amnestija - Razlozi ustanka: dugogodišnja pogrešna politika zločinačke rukovodeće klike.

Foto: br. 18 (Budimpešta se još nije smirila), 19 (Izgubljena u neizvesnosti - presnimiti!)

Mađar so:

- *Deklaracija Centralnog komiteta Partije* - Na početku se konstatuje da u vremenu od dva svetska rata nije u zemlji bilo ovako tragičnih dana, da se u glavnom gradu vodi bratoubilački rat sa stotinama žrtava. CK PMT predlaže Patriotskom narodnom frontu da predsedniku Prezidijuma podnese predlog za formiranje nove vlade koja će ispraviti grehe prošlih godina i ispuniti opravdane zahteve naroda. Nova vlada treba da započne razgovore sa sovjetskom vladom o uspostavljanju ravnopravnih odnosa između dveju zemalja i o nemešanju u unutrašnje stvari. CK smatra pravilnim formiranje radničkih saveta uz posredovanje sindikata. Vlada treba da proglašava amnestiju za sve koji do 10 sati uveče predaju oružje. CK poziva sve komuniste, radnike, oružane snage i bivše partizane da stanu na branik demokratije i da bez milosti unište one koji ustaju protiv državne vlasti. Obećava se izrada velikog nacionalnog programa, uz široku konsultaciju sa narodom.

- *Ne smiruje se situacija u Mađarskoj* - Specijalni izveštaj javlja da je narod i dalje uznemiren. Efekat apela partijskog rukovodstva teško je oceniti, a nesuglasice u rukovodstvu otežavaju situaciju.

- *Radio još nije saopštio sastav nove vlade* (Radio-Budimpešta)

- *Opšta amnestija do sinoć u 10 časova* (Radio-Budimpešta)

- *Mere za snabdevanje Budimpešte* (Radio-Budimpešta)

- *Dozvoljava se napuštanje stanova* (Radio-Košut)

- *Radnički savet u fabrici sijalica* (Radio-Budimpešta)

- *Jučerašnji uvodnik "Sabad Napa" - "Potreban je mir i red, dosta je bilo krvoprolića"* .
 - U redakcijskom uvodniku stanovništvo se poziva na mir, da bi se ostvarilo ono za šta su mnogi platili životom. Obecava se da će list pisati o uzrocima ustanka, o odnarođenoj, antipartijskoj kliki i njenoj odgovornosti, o tome da su u ustanku, pored opravdano ogorčenih ljudi, učestvovali i kontrarevolucionari i drugi kriminalni elementi. Podržava se linija koju zastupa nova vlada Nađa i Kadara koja treba da izradi nov program za budućnost Mađarske.

Zrenjanin:

- *Postepeno smirivanje situacije u Mađarskoj*

28. oktobar:

Borba:

- *Obrazovana nova vlada Imre Nađa* (Podnaslovi: Borbe u Budimpešti traju - Antal Apro, Jožef Bognar i Ferenc Erdei zamenici predsednika Vlade - Počelo obrazovanje radničkih saveta) - (prema Radio-Budimpešti)

- *Nova mađarska vlada* - komentar J. S. (Jože Smole - prim. red.)

- *Prvi radnički saveti u Mađarskoj* - (Podnaslovi: Radnici učestvuju u uspostavljanju reda - Borbe u Budimpešti još traju - Predalo se 800 pobunjenika) U tekstu se daje pregled situacije u zemlji baziran uglavnom na vestima radio-Košuta.

- *Janoš Kadar - novi prvi sekretar PMT* - biografski podaci

- *Predlog mađarskih sindikata* - Sindikati zahtevaju obustavljanje borbi i amnestiju, vladu na čelu sa Imreom Nađom, materijalnu pomoć licima koja su pretrpela fizičke ozlede u borbama i porodicama poginulih, kao i pojačanje oružanih snaga radničkom milicijom ("Nepsava")

- *Biografije nekih članova mađarske Vlade* - list donosi kratke biografije Imrea Nađa, Antala Aproa, Jožefa Bognara i dr Ferenc Miniha.

- *Velika Britanija, Francuska i SAD zatražile sastanak Saveta bezbednosti "radi razmatranja situacije u Mađarskoj"* (AFP)

- *Komentar Radio-Moskve* - obaveštava o porazu kontrarevolucije koja je neposredno povezana sa inostranstvom, zbog čega je mađarska vlada zatražila pomoć sovjetskih snaga.

- *Poljska poslala velike količine lekova* (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Imre Nađ obrazovao novu vladu* - Potpredsednici vlade nacionalnog jedinstva su: Antal Apro, Jožef Bognar i Ferenc Erdei - Ministar inostranih poslova Imre Horvat (Radio-Budimpešta)

- *Saopštenje mađarskih sindikata o formiranju radničkih saveta* (prema Radio-Budimpešti)

- *Predstavnicima kombinata Inote kod Imre Nađa* (Radio-Košut)

- *Tri zapadne sile zatražile da Savet bezbednosti razmotri situaciju u Mađarskoj* (AFP)

- *Poljska šalje lekove u Budimpeštu* (Radio-Budimpešta)

- *Noć između petka i subote bila je mirnija* - U toku noći 800 ljudi položilo oružje (Radio-Košut)

- *Nov apel Radio-Košuta stanovništvu Budimpešte* (Tanjug)

- *Radio-Budimpešta upozorava na širenje alarmantnih vesti* (Tanjug)

- *Zapovest novog ministra narodne odbrane* - da vojne jedinice neumorno nastave likvidiranje pobunjeničkih otpornih čvorova i uspostavljanje reda (Radio-Košut)

- *Naredba Vrhovne komande o zabrani kretanja* (Tanjug)

- *U Budimpešti proradile telefonske centrale* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Nova vlada u Mađarskoj* - u zemlji se organizuju radnički saveti - Uglavnom slomljen otpor oružanih grupa u Budimpešti - Vojne jedinice neumorno nastavljaju likvidaciju

pobunjeničkih čvorova - Zabrana izlaska iz kuća i dalje na snazi - U toku noći 800 pobunjenika položilo oružje. U tekstu se daje kompletan sastav nove vlade na čelu sa Imreom Nađom (prema Radio-Budimpešti).

- *Prvi radnički saveti* - list izveštava o inicijativama sindikata za formiranje radničkih saveta, kao i o tome da su u priličnom broju preduzeća širom zemlje radnički saveti već formirani (Radio-Budimpešta).

- *U glavnom gradu Mađarske postepeno zavlada tišina* - Javlja se da je u toku noći 800 pobunjenika položilo oružje i predalo se, kao i da je ološ u nekim gradovima u unutrašnjosti pustio iz zatvora kriminalce koji sada ugrožavaju građane i pljačkaju. Upozorava se i na letke kojima se izaziva pometnja (Radio-Budimpešta)

U kratkoj vesti Radio-Budimpešte javlja se o pomoći u lekovima upućenoj iz Poljske.

Mađar so:

- *Formirana je nova mađarska vlada* - Mnoge oružane grupe položile oružje - Formiraju se radnički saveti i radničke straže (Medunaslovi: Nova vlada - Zabrana napuštanja stanova - Predaja odbačenog oružja) - (Radio-Budimpešta)

- *Uspostavlja se red u Budimpešti* - (Medunaslovi: Radničko-vojnički saveti u Solnoku - Imre Nađ primio delegaciju opštine Inota - Saopštenje sindikalnog veća o radničkim savetima (daje im se podrška) - Leci i oružane grupe u unutrašnjosti

- *Poljska pomoć Budimpešti*

- *Prilozi o mađarskoj i poljskoj situaciji* - izjava Šepilova. - Razloge događaja nalazi u nezadovoljstvu naroda, zahtevima za demokratizacijom, ali tvrdi da su postojala snage koje su htele da iskoriste situaciju, pa je zbog toga bila nužna sovjetska intervencija.

- *Mišljenje KP Italije* - Izražavaju žaljenje što mađarska vlada nije bila u stanju da sama savlada nalet kontrarevolucije.

29. oktobar:

Borba:

- *Nova mađarska vlada naredila prekid vatre* - u izveštaju se govori o smirivanju situacije u Budimpešti, ali i o pokušajima da se neredi izazovu u unutrašnjosti. Navodi se primer Segedina i Kiškunfeledhaze, gde je mađarska armija održala red. Navodi se da su u mnogim selima smenjena lokalna kompromitovana rukovodstva i da su izabrani ljudi od poverenja, te da seljaci naoružani ašovima i motkama čuvaju red i mir. U Budimpešti radnici uglavnom nastoje da organizuju zaštitu svojih preduzeća. U mnogim mestima formirani su tzv. "revolucionarni saveti", ali se vlada tome suprotstavlja. Najveće interesovanje izaziva sastav nove vlade za koju se smatra da treba da bude vlada najšireg nacionalnog jedinstva. (Vlado Teslić)

- *Vanredna sednica Saveta bezbednosti*

- *Situacija još uvek neizvesna* - izveštaj Vlade Teslića iz Kečkemeta. Izveštač nije mogao dobiti dozvolu za odlazak u Budimpeštu, jer su tamo još uvek borbe i barikade. Javlja o predaji mnogih naoružanih grupa, dok prema onima koji nastavljaju borbu nema više milosti. U Baji je takođe došlo do demonstracija i srušen je Staljinov spomenik. Do demonstracija i nemira došlo je i u Cegledu i nekim drugim gradovima. Javlja se o podršci radnika konsolidaciji socijalističke demokratije i zahtevima za ravnopravne odnose sa Sovjetskim Savezom. Izveštač opisuje i lični doživljaj u Kečkemetu, kada je došlo do puškaranja. Vojska je docnije nemilosrdno likvidirala pobunjenike.

- *U Segedinu mirno - pričaju putnici* - Dopisnik "Borbe" iz Subotice obaveštava da je uz granicu mirno i da se saobraćaj na prelazu kod Horgoša odvija nesmetano, tako da mađarski građani sa pasošima slobodno dolaze u posetu svojim u Jugoslaviji. Prema pričanju putnika, u Segedinu je bilo malo demonstracija, ali sada je mirno. Sa glavnog trga je uklonjen Staljinov spomenik. U svim većim segedinskim preduzećima izabrani su radnički saveti. (J. Pjević)

- *Greške u prošlosti uzrok ustanka* - Prema izjavi dopisnika "Tribune ludu" u Budimpešti, kada je počeo ustanak Gere je pozvao sovjetske jedinice da intervenišu,

verujući da ustanak dižu kontrarevolucionari. Trećina mađarske vojske prišla je ustanicima. Tvrdi se da su u Budimpešti Mikojan i Suslov. Dopisnik kaže da je Nađ naredio razoružavanje jedinica bezbednosti i formiranje radničke milicije, kao i da se u mnogim mestima osnivaju radnički saveti. Horvat, glavni urednik "Sabad napa", u članku za "Tribunu ludu" kaže da "pobuna ima nacionalno-revolucionarni karakter, iako u njoj ima i kontrarevolucionara", a da su za sve krive greške ranije mađarske vlade. (J. Drasinover)

Komentari sovjetske štampe o događajima u Mađarskoj - Ustanak kvalifikuju kao "kontrarevolucionarni puč" koji se "dugo i pažljivo pripremao" od strane nekih imperijalističkih država, kao i da su "reakcionarni elementi iskoristili unutrašnje teškoće i uspeali da zavedu jedan deo mađarskih trudbenika". (T. Popovski)

- *Poslednje vesti:*

- *Vlada osuđuje shvatanje da je "sadašnji veliki pokret naroda kontrarevolucija"*

- *Mađarska vlada protestuje protiv zahteva da Savet bezbednosti raspravlja...*

- *Kongres PMT biće sazvan u najkraćem roku*

Politika:

- *Veliki nacionalni demokratski pokret ujedinio je ceo mađarski narod* - deklaracija vlade Imrea Nađa. - Svim trupama naredeno da prekinu vatru - Sovjetske jedinice povućiće se iz Budimpešte - Formira se nova armija i ukida državna bezbednost (Radio-Budimpešta)

- *Razgovor sa Đulom Kalajjem* - Situacija u Budimpešti se smiruje, postoji nada da će operacije čišćenja uskoro biti završene. Borba za socijalizam biće postavljena na najširu osnovu. (Đ. J.)

- *Formirano Predsedništvo CK PMT* (Radio-Budimpešta)

- *Nota Mađarske Savetu bezbednosti* - protest protiv stavljanja mađarskog pitanja na dnevni red Saveta (Rojter)

- *Na putu smirenja* - U Budimpešti i celoj zemlji današnji dan protekao je u stišavanju. Specijalni dopisnik javlja se iz Kečkemeta sa vestima prikupljenim od očevidaca koji dolaze iz Budimpešte. Ocena je da se radnici drže najzrelije i ne nasedaju provokacijama. U mnogim mestima formirani su razni komiteti i odbori (radnički saveti, revolucionarna veća, radničko-vojnički saveti, radničko-seljački komiteti itd.). Formiranje radničkih saveta podržava i vlada i Partija. (Đuka Julius)

- *Jedini način* - U nepotpisanom tekstu podržava se program nove vlade i odluka o prekidu vatre.

Dnevnik:

- Pod zajedničkim naslovom *Vladinim trupama naređen prekid vatre*, (podnaslovi: Povedeni pregovori o primirju - Pečujska konferencija radničkih saveta izglasala poverenje vladi - Vlada će smesta pristupiti ostvarenju opravdanih zahteva naroda) objavljuje više kratkih informacija Radio-Budimpešte:

- *Pregovori o primirju počeli na traženje pobunjenika*

- *U Budimpešti vlada mir*

- *Saopštenje ministra narodne odbrane* - o predaji oružja pobunjenika

- *Život se polako normalizuje*

- *Protest mađarske vlade Ujedinjenim nacijama*

- *Stigao poljski avion sa lekovima*

- *Uvodnik "Sabad ifušaga"*, u kojem se omladina poziva da podrži vladu Imrea Nađa

- *Savet bezbednosti raspravljaće o situaciji u Mađarskoj.*

- *Ne radi se o kontrarevoluciji već o demokratskom narodnom pokretu* (podnaslovi: Narodni pokret su izazvali teški zločini protekle decenije - Reakcionarni elementi nastojali da iskoriste ove događaje za obaranje narodno-demokratskog režima) - List prenosi tekst Radio-Budimpešte o deklaraciji mađarske vlade koju je pročitao premijer Imre Nađ.

U deklaraciji se osuđuju greške i zločini proteklog perioda, ali i stavovi ..."prema kojima je sadašnji veliki pokret naroda kontrarevolucija", da su ..."štetočinski elementi" ovaj pokret iskoristili za izvršenje najobičnijih zločina, ..."a činjenica je i to da su se

priključili reakcionarni elementi, nastojeći da iskoriste ove događaje za obaranje narodno-demokratskog režima".

..."U deklaraciji se zatim kaže da je ovaj pokret težio da osigura nacionalnu nezavisnost, samostalnost i suverenitet Mađarske, da razmahne demokratizam društvenog, privrednog i političkog života" ..."Situaciju je još više pogoršalo to što rukovodstvo, tako reći, do poslednjeg trenutka nije odlučilo da prekine sa starom pogrešnom politikom. U osnovi, to je prouzrokovalo tragičnu, bratoubilačku borbu, smrt tolikih rodoljuba sa obe strane."...

U nastavku se govori o predstojećim zadacima vlade na unutrašnjem planu (ekonomija, standard, nove samoupravne forme upravljanja, obustava krvoprolića i obezbeđenje mira). Dalje se kaže;

"Mađarska vlada se sporazumela sa sovjetskom vladom da će sovjetske trupe odmah početi svoje povlačenje iz Budimpešte i da istovremeno sa oformljenjem oružane vlasti napuste teritoriju grada. Mađarska vlada predlaže razgovore o odnosima između NR Mađarske i Sovjetskog Saveza, a između ostalog i o povlačenju sovjetskih trupa stacioniranih u Mađarskoj."

- *Saopštenje CK PMT* - kraći tekst u kojem se daje podrška deklaraciji vlade i poziva članstvo da pomogne ostvarivanje stavova iznesenih u deklaraciji (prema Radio-Budimpešti).

Mađar so:

- *U Budimpešti se postepeno uspostavlja red* - Stanje u unutrašnjosti je još nesređeno - Povlače se sovjetske trupe iz Budimpešte. - Specijalni izveštač javlja da se stanje u Budimpešti smiruje i da, pored sovjetskih jedinica i mađarske vojske, u uspostavljanju reda učestvuju i radničke i omladinske jedinice. Kontrarevolucionari koji su izbegli iz prestonice sada su se razmili po unutrašnjosti i pokušavaju da na svojoj liniji pokrenu stanovništvo. Navodi događaje u Kečkemetu kojima je prisustvovao. Na zboru koji je proticao u miru pojavila se grupa kriminalaca koja je pustila iz zatvora ostale kriminalce, pa su zajedno počeli da razbijaju izloge, prevrću kioske, pljačkaju prodavnice namirnica i knjižare, da pale knjige, pa su čak zahtevali da preuzmu vlast. Do večeri su se i naoružali, pa je počela pucnjava. Vojska i policija je pohvatala njih oko 300, dok je još oko 200 nastavilo sukobljavanje sa organima vlasti. Predvodio ih je jedan bivši Hortijev generalštabni pukovnik. U nekim drugim gradovima, na primer, u Debrecenu i Vesprenu, ovakvi elementi su uspeali da se uvuku u organe vlasti. Drugde pak - u Sekešfehervaru, Miškolcu i Solnoku - takvi elementi su sprečeni. U preduzećima se formiraju radnički saveti i oni, za razliku od tzv. revolucionarnih komiteta, uživaju podršku vlade. I za unutrašnjost je karakteristično da se nisu snašli u novim uslovima i morali su biti uklonjeni sa položaja mnogi dotadašnji rukovodioci, koji su se birokratizovali i odvojili od naroda. (Mačaš Apro)

- *Saopštenje sa sednice Centralnog komiteta Partije mađarskih trudbenika* - Podrška izjavi vlade, formirano šestočlano Predsedništvo Partije na čelu sa Kadarom, a član Predsedništva je i Nađ. (Radio-Budimpešta)

- *Nova izjava o mađarskim događajima* - Govor Imrea Nađa preko radija

- *Spoljnopolitičke teme: Kratke biografije novih mađarskih lidera* (Janoš Kadar, Imre Nađ, Zoltan Apro, Jožef Bogнар, dr Ferenc Minih)

- *Mađarski sportisti još nameravaju da idu u Melburn* (Radio-Budimpešta)

30. oktobar:

Borba:

- *U ime C.K. generalni sekretar SKJ drug Tito uputio pismo Predsedništvu Partije mađarskih trudbenika* - Tito izražava žaljenje zbog krvoprolića u Mađarskoj i razumevanje Jugoslavije za ogorčenje mađarskog naroda prema greškama i zločinima iz prošlosti, ali i uverenje da borci za socijalizam neće dozvoliti da sadašnje događaje iskoriste reakcionarni elementi. On izražava podršku novom rukovodstvu na čelu sa Kadarom i Nađom i njihovoj

platformi za demokratizaciju javnog života, zavođenje radničkog samoupravljanja i uređenje odnosa među socijalističkim zemljama na bazi ravnopravnosti i suvereniteta.

- *Depeša našeg specijalnog izveštaca iz Budimpešte* - Julije Drasinover javlja da je stigao u Budimpeštu iz Varšave poljskim sanitetskim avionom koji je nosio pomoć u lekovima, da u Budimpešti još ponegde traju borbe, da se u fabrikama biraju radnički saveti i da se zahteva povlačenje sovjetskih trupa, kao i da je u Budimpešti sreo književnika Dobricu Čosića koji se tu zatekao na proputovanju.

- *Deklaracija nove mađarske vlade nailazi na podršku* (Podnaslov: Priprema se osnivanje nacionalne garde) - U opširnom članku zasnovanom na vestima mađarskog radija i "Sabad nepa" javlja se o podršci novoj vladi od strane Predsedništva sindikata i o proglašenju ministarstava odbrane i unutrašnjih poslova o promenama oznaka oružanih jedinica, kao i o oduševljenoj podršci Nadovoj vladi iz Segedina. "Sabad nep" za izbijanje nezadovoljstva 23. oktobra okrivljuje istupanje Gereea i kaže da su u početku među ustanicima bili poštjeni rodoljubi koji su tražili socijalističku demokratiju i reviziju mađarsko-sovjetskih odnosa, ali su im se kasnije priključili reakcionari, prema kojima traži strogu primenu zakona. Radio-Budimpešta najavljuje osnivanje Nacionalne garde koja treba da pomogne policiji i armiji u uspostavljanju reda.

- *Izjava mađarske vlade* - komentar J. S. (Jože Smole) u kojem se ističe hrabrost nove vlade da odlučno osudi prošlost i izade sa pozitivnim programom u pogledu politike na selu, upravljanja privredom i demokratizacije života, kao i da je postigla sporazum o povlačenju sovjetskih trupa.

- *Odgovor "Sabad nepa" na članak moskovske "Pravde"* - Prenosi se odgovor "Sabad nepa" "Pravdi" na njen članak "Slom protivnarodne avanture u Mađarskoj". List piše da "...ono što se desilo u Budimpešti niti je bilo protivnarodno niti je bila avantura", već patriotska borba za socijalističku demokratiju. "...Ono što je srušeno...to je vladavina klike Rakoši-Gere, to je ono što je zaista bilo protivnarodno".

O tvrdnji "Pravde" da je ustanak "rezultat podzemnog rada anglo-američkih imperijalista", list kaže da "ova konstatacija duboko vredi milion i po stanovnika mađarskog glavnog grada koji su dušom i telom učestvovali u demonstracijama"..., a zatim povlači paralelu između težnji mađarske omladine za nacionalnom slobodom 1848. i 1956. godine.

- *Dosadašnja Staljinova ulica u Budimpešti zvaće se Ulica mađarske omladine* - odluka je Gradskog narodnog odbora Budimpešte (Radio-Budimpešta)

- *"Situacija u Mađarskoj" uključena u dnevni red Saveta* (Podnaslovi: Brilej istakao da je Jugoslavija u principu protiv stranih trupa u drugim zemljama - Pokretanje diskusije u Savetu bezbednosti o "situaciji u Mađarskoj" znači iskorišćavanje tragičnih događaja u propagandno-političke svrhe) - (Tanjug)

- *Tok jedne na brzini sazvane sednice* - Dopisnik iz UN opisuje dramatičnu atmosferu sednice u kojoj je došlo do nadmetanja delegata zapadnih sila i sovjetskog predstavnika u vezi sa događajima u Mađarskoj. Ukazujući na propagandni karakter istupanja zapadnih predstavnika, izveštac konstatuje da ni istupanje sovjetskog predstavnika nije bilo konstruktivno. Informišući o stavovima jugoslovenskog delegata Brileja, ukazuje na njegovu tvrdnju da se mađarski događaji koriste u propagandističke svrhe, ističe se principijelni stav Jugoslavije protiv učešća stranih trupa. (Jaša Levi)

- *Poklon Jugoslavije Crvenom krstu Mađarske* (Tanjug)

- *Uspostavljen vazdušni most između Beča i Budimpešte* (Radio-Budimpešta)

- *Pismo CK KP Čehoslovačke Centralnom komitetu PMT* (Tanjug)

Politika:

- *Poruka generalnog sekretara SKJ druga Tita Predsedništvu PMT* - podrška novom rukovodstvu PMT i vladi Mađarske, zalaganje za obustavu krvoprolića

- *Savet bezbednosti odložio razmatranje situacije u Mađarskoj* - Jože Brilej istakao da mađarski narod sam treba da nađe rešenje (A. Nenadović)

- *Odgovor "Sabad nepa" moskovskoj "Pravdi"* - (prema Radio-Budimpešti)

- *Pobunjenici predaju oružje vladinim snagama* (Tanjug)

- *Obrazovan Zemaljski nacionalni komitet* - sa zadatkom da koordinira rad izabranih mesnih samoupravnih komiteta (Radio-Budimpešta)
- *"Sabad nep" o uzrocima pobune* - List ocenjuje da je nezadovoljstvo naroda bilo opravdano, a da je veliko razočarenje izazvao govor Gereea, što je dolilo ulje na vatru i izazvalo nered. Ističe se pozitivna uloga radnika, ali i ubacivanje u događaje reakcionarnih hortijevskih elemenata, bivših oficira i kriminalaca.
- *Uspostavlja se tramvajski saobraćaj u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)
- *Sindikati podržavaju deklaraciju Imre Nađa* (Tanjug)
- *Mađarski Crveni krst traži hitno lekove* (AFP)
- *Izmene u oznakama na uniformama oružanih snaga* (Radio-Budimpešta)
- *Osniva se Nacionalna garda* (Radio-Budimpešta)
- *Nove mere Imre Nađa* - komentar deklaracije vlade Imre Nađa. Komentator pozitivno ocenjuje namere da se reformiše privredni i politički život i politika u poljoprivredi i izražava poverenje u novu vladu. (Radio-Budimpešta)
- *Poljska šalje Budimpešti pomoć u sanitetskom materijalu* (Leon Davičo, iz Varšave)
- *Apel poljskih komunista radnicima Mađarske* - koji su potpisali Vladislav Gomulka i Juzef Cirankijevič. Ukazuje se na istorijsku povezanost poljskog i mađarskog naroda i na stav da se poljsko rukovodstvo ne meša u unutrašnje stvari Mađarske. Izražava se podrška deklaraciji mađarske vlade. (L. D.)
- *Poruka Komiteta mađarskih intelektualaca* - U poruci se zahteva da 23. oktobar bude proglašen za nacionalni praznik. (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- na celoj 1. i 3. strani donosi mnoštvo izveštaja o situaciji u Mađarskoj (pretežno od Tanjuga i Radio Budimpešte. Iz mnoštva tekstova izdvajamo najinteresantnije:
- *Ustanici polažu oružje* (podnaslovi: Najavljene reforme na selu - Sovjetske trupe napuštaju Budimpeštu - Osniva se Nacionalna garda).
- *Šepilov i Žukov o događajima u Mađarskoj*. Šepilov za oružanu pobunu optužuje "kontrarevolucionare i zločince", a obojica izbegavaju odgovor na pitanje o povlačenju sovjetskih trupa iz Mađarske.
- *Pismo generalnog sekretara CK SKJ Tita Predsedništvu MPT*. U pismu se osuđuju teške greške i zločini ranijeg mađarskog rukovodstva, daje se podrška progresivnim snagama i deklaraciji mađarske vlade i zalaže se za obustavljanje daljeg krvoprolića.
- *Bivše rukovodstvo nije htelo da shvati srž demonstracija* (u podnaslovu: Ponovni izbor Erne Gereea za prvog sekretara delovao je kao sipanje ulja na vatru - Borba je jenjavala zato što su mnogi sagledali garantije demokratskih zahteva). List prenosi uvodnik "Sabad nepa". U tekstu se, pored razrade tvrdnji iz podnaslova, zahteva da se utvrdi odgovornost pojedinaca, da se "revidiraju mađarsko-sovjetski odnosi i postave na bazu potpune ravnopravnosti".

Mađar so:

- *Sa divljenjem odajemo priznanje svima koji danas tragičnu borbu u Mađarskoj pretvaraju u epohu preporoda* - pismo generalnog sekretara Tita Predsedništvu Partije mađarskih trudenika
- *Jugoslovenska pomoć Mađarskoj*
- *Skoro svuda je prestala pucnjava* (Radio-Budimpešta)
- *Poziv na rad* (Radio-Budimpešta)
- *Sporazum o povlačenju*
- *Sovjetske trupe počele povlačenje iz Budimpešte* (MTI)
- *Erne Gere je pozvao sovjetske trupe* (Tribuna Ludu)
- *Apel poljske Partije mađarskom narodu* (PAP)
- *Na dnevnom redu situacija u Mađarskoj* - Odložena sednica Saveta bezbednosti - Jugoslavija se uzdržava od glasanja (AFP)
- *Određeni koraci* - nedeljni komentar (r. l. = Laslo Rehak, direktor "Mađar so"-a - prim. red.)

- *Sednica Ministarskog saveta - Prve mere*
- *Odgovor Sabad nepa Pravdi*
- *U Budimpeštu stiže pomoć u lekovima - iz Varšave i Beča*
- *Moskovski listovi o mađarskim događajima - insistiraju na kvalifikaciji o kontrarevoluciji i dugo pripremanom puču*
- *Formira se Nacionalna straža*
- *Odložena sednica mađarskog Parlamenta (Radio-Budimpešta)*
- *Sindikato o merama vlade*
- *U Segedinu radnički savet je preuzeo upravu (Radio-Košut)*

31. oktobar:

Borba:

- *Prvi utisci iz Budimpešte* - Izveštač prvo opisuje mirnu atmosferu u Segedinu, potom zbivanja u Kiškunfeledhazi, gde su srednjoškolci, okupljeni oko Petefijevog spomenika, pevali njegovu pesmu "Na noge, Mađari!" i mirni Kečkemet sa oštećenim zgradama, ali bez oružja i tenkova. Na ulazu u Budimpeštu zatiče izrešetane zgrade okićene mađarskim i crnim zastavama, a ponegde i leševe koji tu leže već više dana. Potom opisuje susret sa grupom pobunjenika koji su se hvalili svojim podvizima u borbi sa organima vlasti. Po dolasku u centar grada stanje je izgledalo normalno, ljudi su hitali svojim poslom... (Vlado Teslić)

- *Obrazovan uži kabinet u sastavu nove vlade* - (Podnaslov: Počelo povlačenje sovjetskih trupa iz Budimpešte) - Nepotpisani opširan tekst zasnovan na izveštajima Radio-Košuta, Radio-Budimpešte i agencije MTI - Prenosi se saopštenje MUP-a o predaji preostalih pobunjeničkih grupa i Ministarstva odbrane o početku povlačenja sovjetskih trupa iz Budimpešte. U izveštaju Radio-Budimpešte prenosi se izjava Imrea Nađa o formiranju užeg kabineta u vladi i o njegovoj najavi da će zahtevati da se smesta pristupi povlačenju sovjetskih trupa iz grada. Prenosi se i govor Kadara koji poziva komuniste da pruže primer u uspostavljanju reda, normalnog života, rada i proizvodnje. Zoltan Tildi je preko radija saopštio da je vlada odlučila da opozove svog predstavnika u UN i da ukine sistem obaveznog otkupa poljoprivrednih proizvoda. Agencija MTI prenosi odobravanje deklaracije vlade i izveštava o sličnim stavovima mnogih gradova u unutrašnjosti. Radio-Budimpešta izveštava o mirnoj noći u gradu, sem sporadične pucnjave, i o sređivanju prilika u glavnom gradu, gde su javne službe funkcionisale bez smetnji, uključujući i podzemnu železnicu, a da se tramvajaska mreža popravlja. Javlja se o približno 260 požara u proteklom periodu, naročito u državnim trgovinskim preduzećima, u čijem gašenju su učestvovalе vatrogasne jedinice. Zgrada Nacionalnog muzeja je pretrpela znatnu štetu, ali je Nacionalna biblioteka, smeštena u ovoj zgradi, spasena, Narodno pozorište i Umetnička galerija su neoštećeni. Snabdevanje je zadovoljavajuće.

Politika:

- *Imre Nađ formirao uži kabinet vlade* - Mađarski premijer pozvao sovjetsku komandu da odmah povuče trupe iz Budimpešte. (Radio-Budimpešta)
- *Imre Nađ poziva stanovništvo da omogući nesmetano povlačenje sovjetskih trupa (Radio-Budimpešta)*
- *Počelo povlačenje sovjetskih trupa iz Budimpešte (Radio-Košut)*
- *Austrijska vlada zabranila saobraćaj sa Mađarskom (AFP)*
- *Obrazovan Revolucionarni vojni savet Mađarske (Tanjug)*
- *Govor Erdeija* - potpredsednik vlade poziva na podršku, a Seljačku stranku da se priključi borbi za budućnost zemlje (Tanjug)
- *Mnoge zemlje šalju sanitetski materijal u Budimpeštu ((Radio-Busimpešta)*
- *Značajne promene u Mađarskoj*- Izveštač govori o smirivanju, povlačenju sovjetskih trupa i preuzimanju obezbeđenja od strane honveda i Nacionalne garde. Informiše o obnavljanju rada drugih partija koje ulaze u koaliciju sa PMT - Stranke malih posjednika, Seljačke stranke i socijaldemokrata, kao i o procesu teške reorganizacije PMT. Potom piše

o poseti Revolucionarnom savetu inteligencije koji radi u zgradi Pravnog fakulteta. Tamo mu kažu da Savet radi u tri pravca: da se što veći broj studenata i omladine javi u Nacionalnu gardu, da pomogne vladi u formiranju novog mehanizma vlasti i da okupi sve intelektualce u Budimpešti koji stoje na pozicijama borbe za nezavisnu socijalističku Mađarsku. Izveštač je zatim u kabinetu predsednika vlade razgovarao sa njegovim saradnicima koji su rekli da vlada mišljenje da je Nađ pozvao sovjetske trupe da interveniše i da je zaveo opsadno stanje, ali da to nije tačno, to je učinjeno pre nego što je on preuzeo vlast. Na kraju opisuje sastanak Nađa sa predstavnicima svih srezova Mađarske na kojem je došlo do burne diskusije, da bi na kraju došlo do jednodušne podrške vladi. (Đuka Julius)

- *Oslobođeni grešaka iz prošlosti, borićemo se u čistijim uslovima za svoju ideju, narod i zemlju* - izjavio je Janoš Kadar u govoru preko Radio-Budimpešte

- *Budimpešta je proživela teške dane* - Sovjetske jedinice počele povlačenje iz Budimpešte. Izveštač opisuje izgled dela grada duž Šorokšarskog puta čije zgrade su veoma oštećene u borbama, nema gotovo nijednog prozora, "drveće poobarano, tramvajske žice pokidane, šine razgrađene, ulice pregrađene barikadama". Vide se napušteni tenkovi, kamioni, blindirani automobili, topovi, a oko njih leševi vojnika, neki sagoreli. Razmere uništavanja su ogromne. Novinar opisuje i susret sa jednom naoružanom grupom mladića i devojaka koja još ne misli da se preda. Pominje postojanje raznih takvih, međusobno nepovezanih grupa, među njima i onih koje posreduju u smirivanju, predaji oružja i korišćenju amnestije. Mada je oružje začutalo, mir i bezbednost još nisu povraćeni. Ukazuje na napore vlade na sređivanju situacije i nizu reformi u oružanim snagama. Vlada se povezuje sa raznim savetima i komitetima koji su ponegde preuzeli funkciju vlasti i ide se ka smirivanju. Ukazuje na dovoljnu širinu vladine platforme za okupljanje svih onih "koji žele da se bore i rade za socijalističku budućnost Mađarske". Na toj liniji teče i proces diferencijacije. (Đuka Julius)

- *Zoltan Tildi izjavio da je vlada ukinula obavezni otkup seljačkih proizvoda* (Radio-Budimpešta)

- *Većina oblasti podržava novu vladu* - ali su neke organizacije rezervisane prema nekim članovima vlade (MTI)

- *Ministar Šepilov i maršal Žukov o događajima u Mađarskoj* - Šepilov najavljuje da će se sovjetske trupe povući čim pobunjenici polože oružje. Ne negira "da je bilo birokratskih metoda i nedostataka u radu državnih i mesnih organa", ali da su se kontrarevolucionari i zločinci "dugo i tajno pripremali". Ministar odbrane Žukov je rekao da su sovjetske trupe intervenisale na zahtev mađarske vlade i podržao je njenu najavu da će formirati nove oružane snage uz učešće radnika. (Tanjug)

- *Savezno izvršno veće uputilo preko jugoslovenskog Crvenog krsta Mađarskoj lekove*

Dnevnik:

- *U okviru vlade formiran uži kabinet* (podnaslov: Vlada zatražila neodložno povlačenje sovjetskih trupa iz Budimpešte). Citira se izjava Imrea Nađa: "U punoj saglasnosti sa Predsedništvom Partije mađarskih radbenika nacionalna vlada došla je do sudbonosne odluke da, u interesu dalje demokratizacije društvenog života, ukidanjem jednopartijskog sistema upravu položi na osnovu demokratske saradnje sa koalicionim partijama obnovljenim 1945. godine." On navodi da nacionalna vlada poziva sovjetsku komandu da smesta pristupi povlačenju trupa iz Budimpešte i da će otpočeti pregovore sa sovjetskom vladom o povlačenju njenih trupa sa teritorije Mađarske. Takođe je izjavio da vlada priznaje demokratske samoupravne organe obrazovane u revoluciji i da se oslanja na njih.

- *Zoltan Tildi: Ukida se otkup poljoprivrednih proizvoda* - objavljuje se odluka o povlačenju mađarskog predstavnika u OUN Petera Koša, poziv univerzitetnoj omladini za organizovanje oružanih jedinica radi uspostavljanja reda i mira, kao i stav: "Mi smo mali narod... ali želimo živeti mađarski i slobodno".

Borićemo se za naše ideje, za narod i zemlju - naslov je izveštaja o govoru Kadara preko Radio-Budimpešte u kojem on daje punu podršku politici vlade.

- Istoga dana pojavljuje se i vanredno izdanje Dnevnika u kojem se, pod naslovom *Deklaracija sovjetske vlade o osnovama razvoja i daljeg jačanja prijateljstva i saradnje između Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja* (sa podnaslovom: *Sovjetska vlada spremna da razmotri pitanje stacioniranja sovjetskih snaga na teritoriji drugih zemalja*), objavljuje tekst TASS-a u kojem se podseća da su sovjetske jedinice stacionirane u Mađarskoj i Rumuniji na osnovu odredbi Varšavskog pakta, ali da je SSSR spreman da se ta situacija revidira na osnovu saglasnosti dotičnih zemalja. Pominje se da su sovjetske jedinice ušle u Budimpeštu na osnovu traženja mađarske vlade, ali da je SSSR spreman da povuče jedinice "čim to mađarska vlada nađe za potrebno".

U istom izdanju objavljuje se i *Poruka Imre Nađa* u kojoj premijer potvrđuje formiranje oružanih jedinica armije i milicije, kao i odreda radnika i omladine, koji će delovati do stupanja na dužnost nove vlade izabrane putem slobodnih i tajnih izbora.

Mađar so:

- *Upravljanje zemljom zasnivaće se na saradnji koalicionih stranaka* - Formiran uži kabinet - Izjava Imrea Nađa

- *Novi sudbonosni događaji* - nedeljni komentar (r. l.)

- *Izveštaj radija o situaciji u Budimpešti* - ukazuje na izvesno smirivanje, izveštava o predaji oružja

- *Pomoć Jugoslavije mađarskom Crvenom krstu* (Tanjug)

- *Pomoć u lekovima stiže u Budimpeštu vazдушnim putem* (Tanjug, iz Beča)

- *Smenjen partijski sekretar Budimpešte* (Radio-Budimpešta)

- *Na jugoslovensko-mađarskoj granici vlada potpuni red* (Jugopres)

- *U VIII kvartu Budimpešte mađarske trupe zamenile su sovjetske jedinice* (Radio-Budimpešta)

- *Šepilov i Žukov dali izjave o situaciji u Mađarskoj* (Tanjug, iz Moskve)

- *Najava Zoltana Tildija* - o povlačenju Petera Koša iz UN, poziv na obustavu krvoprolića, najava slobodnih izbora (Radio-Budimpešta)

- *Izjava Janoša Kadara* - o konsolidaciji Partije, otpadanju karijerista i profitera iz njenih redova (Radio-Budimpešta)

1. novembar:

Borba:

- *Vlada Sovjetskog Saveza objavila deklaraciju o odnosima sa socijalističkim zemljama* (Podnaslovi: *Sovjetska vlada naredila da se sovjetske vojne jedinice povuku iz Budimpešte* - *SSSR spreman da stupi u pregovore sa mađarskim i drugim istočnoevropskim zemljama o pitanju prisustva sovjetskih oružanih snaga na njihovim teritorijama*) - (TASS)

- *Odsudna bitka u Mađarskoj* - komentar u kojem se daje podrška novoj mađarskoj vladi i njenom programu i zalaže se za uspostavljanje mira (J. A.)

- *Vrenje i neizvesnost u Mađarskoj* - Izveštač govori o konfuznoj atmosferi među raznim strujama u Budimpešti gde dolazi do izražaja potpuna suprotnost gledišta, kako među ljudima tako i među nekim javnim medijima, u kojima spektar mišljenja ide od podržavanja do potpunog negiranja nove vlade. Grad je pun plakata sa parolama potpuno suprotne orijentacije, koje građani čitaju uglavnom bez ikakvih komentara. Autor se osvrće na ulogu kontroverznog Jožefa Dudaša čije prilično snažne i brojne oružane grupe napadaju partijske komitete, a zauzele su i redakciju "Sabad nepa", ostavivši u naslovu lista samo "Nep" (Narod). Oni izdaju i list "Figetlenšeg" (Függetlenség - Nezavisnost) koji je desno

orijentisan. "Zalažu se za privremenu vladu koju bi oni obrazovali, a u koju bi primili od komunista Nađa i Kadara, od maloposednika bivšeg sekretara te partije Kovač Belu (ali ne i Tildija). Pokret se zove 'Povereništvo mađarske nacionalne revolucije', a predsednik Dudaš potpisuje čak i propusnice za slobodno kretanje po gradu". Izveštač nastavlja: "S kim god smo razgovarali dobili smo odgovor da ne postoji opasnost ukidanja revolucionarnih tekovina kao što je predaja fabrika ili zemlje bivšim vlasnicima. Zanimljivo je, međutim, da svi predviđaju desni kurs u Mađarskoj." ... "Partija mađarskih trudbenika izgleda kao da ne postoji." ... "Danas je i sindikat potpuno reorganizovan. Napuštaju dosadašnje stavove, ali će tražiti radničke savete." O armiji kaže: "Armija je, zasada, najkompaktnija, najorganizovanija, napredna snaga. U toku proteklih događaja bila je podeljena, iako najčešće pasivna. Juče je u rukovodećim telima vojske došlo do osnivanja 'revolucionarnih saveta', koji zahtevaju povlačenje sovjetskih trupa, podršku naroda, udaljavanje sektaških, nazadnih elemenata, razoružavanje organa AVH i priključenje graničara armiji". I dalje: ... "I danas smo bili svedoci pucnjave. Nastalo je, naime, pravo proganjanje bivših oficira službe bezbednosti. Danas je to u stvari bila prava manija. Grupe naoružanih civila tražile su po raznim skrovištima takve oficire. Svi su se oni branili i redovno ginuli. Ogromna masa sveta okupljala se oko ovih bojišta i više oko leševa koji su unakaženi izloženi po ulicama. Pred zgradom Gradskog komiteta posle jučerašnjeg okršaja izložen je, na primer, jedan bivši pukovnik. Na leš su mu nalepili hartiju sa napomenom da je imao 9.000 forinti plate (prosečna plata je 800 forinti). Novac koji su kod njega našli pocepali su i stavili na leš. Sumnjive osobe se legitimišu i ako se zaključi da su pripadale službi bezbednosti vešaju se od strane mase." Sovjetski tenkovi u povlačenju se u nedoumici za momenat zaustavljaju, a potom bez intervencije nastavljaju put. Uveče nema više zabrane kretanja i na ulicama je velika masa ljudi. (Vlado Teslić)

- *Pismo Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije Centralnom veću Saveza sindikata Mađarske* - Sa potpisom predsednika Đure Salaja upućuje se podrška mađarskim sindikatima, zalaganju za formiranje radničkih saveta i miran stvaralački rad.

- Avionom JAT-a juče u Budimpeštu stigla jugoslovenska pošiljka sanitetskog materijala i lekova

Politika:

- *Borba za uzburkane mase u Mađarskoj* - Specijalni izveštač konstatuje da se u uzburkanoj atmosferi vodi bitka za mase i da je u toku politička diferencijacija oko pitanja karaktera ustanka. Partije koje su ušle u koaliciju sa Nađom obnavljaju se, a spominje se i mogućnost formiranja novih. Na ulicama je još nered i vide se tragovi nasilja. Pred zgradom Opere, na pločniku, još leže leševi dvanaestorice pripadnika AVH koji su ubijeni prethodnog dana. Vlada atmosfera nesigurnosti, škole, fabrike, saobraćaj i trgovine ne rade. Neke organizacije dele namirnice. Ljudi se okupljaju u manjim ili većim grupama, diskutuju, svadaju se i prepričavaju preživljene događaje.

U sektoru novinskog izdavaštva vlada prava anarhija. U zgradi "Sabad nepa" ustoličila se jedna grupa ustanika pod vodstvom nekog Dudaša, nekadašnjeg poslanika Stranke malih posednika. Neke novine se nakratko pojavljuju pa nestaju i tako ukруг. Već dva dana nema "Sabad nepa". List "Mađar nemzet", ranije organ Narodnog fronta, sada izlazi kao glasilo jedne grupe naprednih komunista antistaljinista, a glavni urednik je Lošonci, nekada član užeg kabineta i bivši Rakošijev zatvorenik. Armijski list "Nephadšereg" promenio je ime u "Mađar honved" i organ je Revolucionarnog saveta mađarskih oružanih snaga, koji odlučno podržava Nađovu vladu. Već dva dana izlazi i "Mađar figetlenšeg" (Mađarska nezavisnost - prim. red.) koji izdaje grupa oko Dudaša. Vrlo je popularan list "Igazšag" (Istina - prim. red.), koji takođe podržava Nađa. Revolucionarni studenti izdaju "Eđetemi ifjušag" (Univerzitetaska omladina), a mnogo se čita i "Nepsava" koja je i sada organ socijaldemokrata. Uskoro će se pojaviti i "Kiš ujšag", organ Stranke malih posednika i "Sabad so", list Seljačke stranke. Inače, u štamparije svaki čas upadaju naoružane grupe i prisiljavaju zaposlene da im štampaju letke najrazličitijih orijentacija.

Partije kojima je dozvoljena aktivnost užurbano se formiraju ili reformišu. Socijaldemokrati su za svoj cilj postavili odbranu socijalističkih tekovina, borbu protiv desnih struja, pre svega fašista, a sa komunistima ne žele direktnu saradnju. U spoljnoj politici će se verovatno zalagati za neutralizaciju Mađarske, a još nisu doneli odluku da li će ući u Nađovu vladu. Parola malih posednika je "Vino, pšenica, mir", a cilj da se smesta otkáže Varšavski pakt i zatraži neutralnost Mađarske, zakazivanje izbora za tri meseca, vraćanje zemlje seljacima, slobodni sindikati, mala industrija i trgovina, pozivanje na odgovornost krivaca za greške iz prošlog perioda i proglašavanje 23. oktobra za narodni praznik.

U kasarni "Kilijan" održan je sastanak predstavnika ustaničkih grupa i obrazovano Revolucionarno povereništvo snaga bezbednosti, čije snage broje oko 10.000 ljudi, sa namerom da se ove snage uključe u Narodnu gardu. Među rukovodiocima ovih snaga najpopularniji je pukovnik Maleter, bivši španski borac, komunista, koji se istakao u borbi protiv sovjetskih trupa. (Đuka Julius)

- *Deklaracija* - U nepotpisanom tekstu daje se podrška stavovima izraženim u deklaraciji sovjetske vlade o odnosima sa socijalističkim državama na ravnopravnoj osnovi. Podržava se odluka te vlade o povlačenju sovjetskih jedinica iz Budimpešte. Ukazuje se na to da opasnost od restauratorskih pokušaja još nije definitivno uklonjena i podržava osnivanje radničkih saveta i progresivnih omladinskih i vojnih komiteta radi onemogućavanja pokušaja kontrarevolucije.

- *Poruka Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije Savezu sindikata Mađarske* - Podrška zahtevima Saveza sindikata Mađarske

Dnevnik:

prenosi dve kratke vesti Radio-Budimpešte:

- *Poruka Imre Nađa*

- *Mindsenti rehabilitovan.*

Mađar so:

- *Na ulicama Budimpešte* - Imre Nađ pred masama. - Izveštač javlja o formiranju sedmočlanog kabineta vlade i akcijama čišćenja protiv pripadnika službe državne bezbednosti (AVH). Na više mesta video je obešene ili na smrt premlaćene bezbednjake sa velikim natpisima o vratu. Ulice su pune olupina automobila, tramvaja, oklopnih kola, razbacane kaldrme i barikada. Posle povlačenja sovjetske vojske na ulicama je mnogo sveta sa nacionalnim i crnim zastavama. Ljudima se sa kamiona dele razni leci, a oni se u pravoj borbi prsa u prsa otimaju o novine, a sada je veliki broj novih listova. Ljudi su uzbuđeni, jer je u toku formiranje mnogih stranaka koje pokušavaju da regrutuju pristalice. Imre Nađ se po prvi put pojavio neposredno pred masom i održao govor ispred Košutovog spomenika. Dopisnik je bio i u Kečkemetu i usput je sreo velike kolone kamiona kojima narod iz unutrašnjosti šalje hranu Peštancima. I tamo, kao i u celoj županiji, ubrzano se organizuju stranke i revolucionarni saveti, koji izdaju svoje proglase i letke. Svi su složni u jednome: da sovjetske trupe treba da napuste Mađarsku, da se raspusti AVH i da njegovi bivši pripadnici ne budu primljeni ni u kakve formacije. Javljaju se i potpuno protivrečni zahtevi. Danas se saznalo da je Radio-Košut dva dana tokom ustanka širio vest da je Nađ pozvao sovjetske trupe, što je bila ujdurma Gereovih ljudi da ga kompromituju. Dopisnik je razgovarao sa velikim brojem ljudi raznih zanimanja i shvatanja, kao i sa ljudima iz glavnog štaba ustanka. Svi su protiv prošlosti, ali i protiv povratka hortijevskog režima, međutim, nemaju jedinstvene i jasne poglede o budućnosti. Sindikati insistiraju na što bržem formiranju radničkih saveta, ali ima i snaga koje im se protive. (Mačaš Apro)

- *Naš ambasador kod predsednika vlade Nađa*

- *Formirana Socijaldemokratska partija Mađarske* (Radio-Budimpešta)

- *Novi Revolucionarni komitet organizuje oružanu vlast u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)

- *Mindsenti oslobođen* (Radio-Budimpešta)

- *Sovjetska vlada spremna za razgovore* - o vojnom napuštanju Mađarske i o odnosima među socijalističkim državama (TASS)

- *Na radničkoj klasi Mađarske je najveća odgovornost za dalji razvoj* - pismo Đure Salaja mađarskim sindikatima (Tanjug)

2. novembar: Borba:

- *Neizvesnost u Mađarskoj* - komentar J. S. (Jože Smole) ukazuje na opasnost od klerikalnih, reakcionarnih i drugih antisocijalističkih grupa i na pogrome koje one vrše.

- *Izjava* - komentar J. A. (Jaša Almuli) u kojem se pozitivno ocenjuju stavovi iz deklaracije sovjetske vlade.

- *Imre Nađ proglasio neutralnost Mađarske* - Mađarska otkazala Varšavski ugovor i traži da četiri velike sile garantuju njenu neutralnost - Nađ protestovao zbog ulaska novih sovjetskih trupa u Mađarsku i zatražio da se sve trupe povuku iz zemlje. Taj zahtev podržavaju i predstavnici iz unutrašnjosti, u protivnom nastaviće se sa štrajkom. Stari sindikati su raspušteni i osnovani su novi. Zapaža se kretanje mađarskih vojnih jedinica koje su prišle novoj vladi i članova novoosnovane Nacionalne garde koji održavaju red. Posebno se ističe uloga pukovnika Maletera, koji je odbranio kasarnu i istakao se ličnom hrabrošću, postavši tako najpopularniji vojni vođa ustanka. Juče je postavljen za pomoćnika ministra vojske. Pominje se i šef policije Kopači, koji je odbio da napadne ustanike. Organizuju se ili obnavljaju mnoge političke partije različitih, ponekad i reakcionarnih orijentacija. Socijaldemokrati i mali posednici podvlače da nema povratka na staro, ali i da zemlju i fabrike ne vraćaju bivšim vlasnicima. Zalažu se za neutralnost Mađarske. To podržavaju i ostali, kao i ustaničke grupe. Socijaldemokrati će pomagati radničke savete. Jedino komunisti još ne mogu da se snađu. Nameravaju da se potpuno reorganizuju. (V. Teslić)

Politika:

- *Nove sovjetske jedinice ulaze u Mađarsku* - Mađarska vlada zatražila intervenciju Ujedinjenih nacija, istupila iz Vršavskog pakta i proglasila neutralnost (Đuka Julius)

Dnevnik:

- *Uznemirena košnica* - izveštaj specijalnog dopisnika Mačaja Aproa. Pošto javlja da je premijer Imre Nađ preuzeo i portfelj ministra inostranih poslova, izveštač kaže:

"Posle podne upravo smo bili prisutni kada je premijer pozvao sovjetskog ambasadora u Budimpešti Andropova i zatražio objašnjenje povodom informacija mađarske vlade o prelasku novih sovjetskih oklopnih i artiljerijskih jedinica preko sovjetsko-mađarske granice. Ambasador je obećao da će hitno tražiti od svoje vlade informacije. Imre Nađ je u ime svoje vlade najenergičnije zatražio da novodošle sovjetske trupe smesta napuste teritoriju Mađarske. Dalje je saopšteno da Mađarska otkazuje Varšavski pakt." Dopisnik konstatuje da ove vesti još više uzbuđuju javno mnjenje i da Mađarska sve više liči na "uznemirenu košnicu".

U daljem tekstu dopisnik se osvrće na grozničave pripreme za obnavljanje starih političkih stranaka, dok se pogromi nad bivšim organima, ali i saradnicima organa bezbednosti (AVH) nastavljaju na ulicama Budimpešte po kratkom postupku, bez suđenja. On se potom osvrće na stavove Stranke malih posjednika i Socijaldemokratske partije, kao i na formiranje niza novih stranaka koje ranije nisu postojale.

List prenosi i dve protokolarne vesti:

- *Predsednica Socijaldemokratske stranke otputovala na međunarodni kongres* (Radio-Budimpešta) i

- *Jugoslovenski ambasador Soldatić posetio Imrea Nađa* (Tanjug).

Mađar so:

- *Mađarska vlada otkazala Varšavski ugovor* - Imre Nađ zahteva da sovjetske trupe odmah napuste zemlju - Imre Nađ je preuzeo i resor inostranih poslova, pozvao sovjetskog ambasadora Andropova i tražio objašnjenje zbog prelaska novih sovjetskih trupa u Mađarsku, uz zahtev da se odmah povuku. Cela Mađarska vri kao košnica. Svi su saglasni u vezi sa nacionalnom slobodom, ali se razilaze u vezi sa idejama o budućnosti. Na političkoj sceni najaktivnija je Stranka malih posjednika. Nastavlja se obračun sa ušančenim ostacima AVH, što poprma razmere pogroma koji se usmerava i na saradnike bezbednosti. Bela Kovač, generalni sekretar obnovljene Nezavisne stranke malih posjednika kaže da niko ne treba da sanja o restauraciji režima grofova i bankara, jer narod želi nezavisnost i neutralnost u odnosu na blokove. Socijaldemokrati su uglavnom saglasni sa ovim stavom, a dosadašnja dostignuća socijalističkog razvitka žele da sačuvaju. U gradu se proširila vest o postojanju nekog tajnog podzemnog zatvora u kojem su politički zatvorenici, pa se kopanjem u blizini istočnog kolodvora pokušava doći do njih, a sve to prati radoznala masa okupljenog sveta. (Mačaja Apro)

Subotičke novine:

- *Drama u Mađarskoj* - članak Ljubana Jakšea u kojem autor razmatra pitanje da li se mogla izbeći drama i ukazuje na odugovlačenje od strane Gereaa i Hegediša. Program vlade Imrea Nađa predstavlja se u afirmativnom svetlu.

3. novembar: Borba:

- *Radnici Čepela pozivaju da se prekine sa štrajkovima* - reportaža V. Teslića

- *Janoš Kadar objavio osnivanje Socijalističke partije mađarskih trudbenika* i pozvao radnike, seljake i intelektualce da joj pristupe - govor Janoša Kadara

- *Italija zatražila da se pitanje Mađarske stavi na dnevni red vanrednog zasedanja Generalne skupštine UN* (AFP)

Politika:

- *Atmosfera iščekivanja u Mađarskoj* - Fašističke bande deluju - Pregovori sa SSSR. - Izveštaj Đuke Juliusa o situaciji u Budimpešti, postojanju oružanih grupa, o ubistvima na ulicama zbog žutih cipela (jer je takva obuća bila dostupna uglavnom organima bezbednosti), o podršci ustanku, ali ne i rekcionarima. Namera vlade je da pregovara o istupanju iz Varšavskog pakta i o povlačenju sovjetskih trupa iz Mađarske.

- *Osnovana nova Socijalistička stranka Mađarske* - Kadar preko Radio-Budimpešte poziva demokratske stranke da se bore protiv kontrarevolucije (MTI)

- *Italija zatražila debatu o Mađarskoj u Generalnoj skupštini* (AFP)

Dnevnik:

- *Povlačenje sovjetskih trupa iz Mađarske* - izveštaj AFP-a iz Saveta bezbednosti OUN sa podnaslovima: *Zahtev kubanskog predstavnika pred Svetom bezbednosti* - Soboljev pobija optužbe o ulasku novih sovjetskih trupa u Mađarsku - Sa 10 protiv 1 glasa odlučeno da se diskutuje o situaciji u Mađarskoj.

- *Susret sa Maleterom* - izveštaj specijalnog dopisnika Maćaša Aproa iz Budimpešte. Pošto govori o najinteresantnijim događajima proteklog dana - govoru Imrea Nada o ulasku novih sovjetskih trupa u Mađarsku i Kadarovoj najavi o formiranju nove partije mađarskih komunista, Socijalističke partije mađarskih radnika, dopisnik opisuje svoj susret sa pukovnikom Palom Maleterom, novim ministrom odbrane, ..."koji je od prvih dana na čelu svojih trupa vodio borbu na strani pobunjenika".

"U Mađarskoj danas nema nijednog čoveka koji ne zna za herojska dela branilaca kasarne 'Kilijan Đerd', na čijem čelu se nalazio pukovnik Pal Maleter. Pukovnik Maleter je ličnim primerom - on je sam uništio tri tenka koji su nadirali - pružio podstrek drugim borcima." Kratak susret s njim sveo se samo na obećanje da će uskoro primiti dopisnika, ali je sada zauzet, zbog vesti o ulasku novih sovjetskih jedinica u Mađarsku.

Foto: br. 20 (I deo vojske se priključio ustanicima)

- *Janoš Kadar pozvao mađarski narod da odstrani opasnost od otvorene kontrarevolucije* - informacija o formiranju nove Socijalističke mađarske radničke partije, koja će braniti dosadašnje tekovine - nacionalizaciju fabrika, banaka i rudnika i druge društvene i kulturne rezultate koji pripadaju mađarskom narodu. MTI

Mađar so:

- *Vesti dana iz Budimpešte* - Nove sovjetske trupe u Mađarskoj - u poseti kod heroja kasarne Kilijan (MaćašApro) - (Vidi naslov "Susret sa Maleterom" u Dnevniku)

- *Formirana Mađarska socijalistička radnička partija* - Izjava Janoša Kadara - poziv novim demokratskim strankama (MTI)

- *O sovjetskim trupama u Poljskoj* - Poziv Ujedinjene radničke partije Poljske - Mađarskoj nije potrebno strano mešanje (Tanjug, iz Varšave)

- *U Mađarskoj...* - komentar (r. l. = Laslo Rehak, tadašnji direktor ovoga lista) o trenutnoj političkoj situaciji. Konstatuje da je Nađova vlada pod pritiskom reakcionarnih elemenata bila prinuđena na izvesne koncesije, što može da potkopa socijalističku perspektivu zemlje. Stvaranje koalicione vlade smatra verovatno jedinim izlazom. Vlada shvata opasnost i trudi se da uspostavi red i organizuje snage unutrašnje bezbednosti. Autor konstatuje da sovjetska politika u Mađarskoj otežava ujedinjavanje demokratskih snaga i njihove napore na konsolidaciji zemlje. Ulazak novih trupa i zaposedanje aerodroma i železnica samo zaoštrava atmosferu u zemlji.

Zrenjanin:

- *Deklaracija sovjetske vlade* - Sovjetska vlada izjavljuje da je spremna da se sa istočnoevropskim zemljama sporazume u kojoj meri je potrebno prisustvo sovjetskih oružanih snaga na njihovoj teritoriji. Istovremeno, naredila je povlačenje sovjetskih snaga iz Budimpešte.

4. novembar:

Borba:

- *Počeli mađarsko-sovjetski pregovori* - Obrazovana nova vlada Imre Nađa (izveštaj V. Teslića)

- *Mađarska može da postigne nezavisnost, slobodu i sreću samo kao socijalistička zemlja* - piše "Žen min ži bao" (Nova Kina)

Politika:

- *Nova reorganizacija mađarske vlade* - Prvi miran dan u Budimpešti posle 23. oktobra. Štrajk još traje, ali postoje izgledi da se nastavi sa radom. Dopisnik je posetio Solnok i video da je sve mirno, a Revolucionarni savet grada podržava Nađovu vladu. Na putevima je sretao kontingente sovjetskih motorizovanih i tenkovskih jedinica koje idu na zapad. One su jutros zauzele i aerodrom kod Solnoka, bez incidenata. Politička atmosfera u zemlji je još neizvesna, ali su radnici i vojska za to da se obezbedi mir. Na desnici se organizuje nekoliko partija sa klerikalnim i liberalnim predznakom.

Dopisnik izveštava o reorganizaciji Nađove vlade na koalicionoj osnovi, u koju ulaze predstavnici MSRP, socijaldemokrati, predstavnici Stranke malih posednika i Petefi partije (bivše Seljačke stranke) i Pal Maleter kao ministar odbrane, sada već u činu generala. Najvažnijom vešću dana smatra se sastanak Maletera i sovjetskog generala Malinjina koji pregovaraju o tehničkim detaljima sovjetskog povlačenja iz Mađarske.

- *Nemile pojave* - U izveštaju iz Budimpešte reč je o učešću većine komunista na strani naroda, zabrinutosti zbog ubijanja od strane razularenih fašističkih bandi, dok je većina naroda za smirivanje situacije. Poziv Nađovoj vladi da stane na put divljanju, negodovanje zbog pogromaštva.

- *"Slučaj Mađarske" pred Savetom bezbednosti* - opširniji izveštaj stalnog dopisnika lista iz Njujorka sa sinoćne sednice Saveta.

- *Mađarska može postići nezavisnost i sreću samo kao socijalistička zemlja* - piše "Žen min ži bao" (Nova Kina)

Dnevnik:

- *Odložena debata o Mađarskoj* - u Savetu bezbednosti OUN (AFP)

- *Za okruglim stolom* (podnaslovi: Pregovori o povlačenju sovjetskih trupa - Optimizam u vladinim krugovima - Život u Budimpešti se normalizuje). Autor prvo izveštava o pregovorima mađarskih ministara Lošoncija i Maletera sa sovjetskim generalom Malinjnom o povlačenju sovjetskih jedinica iz Mađarske, a zatim piše o raspuštanju prve Nađove vlade i formiranju nove, koalicione. Potom javlja o obnovi gradskog saobraćaja, nastavku rada u nekim preduzećima i o konferenciji za štampu na kojoj su, umesto zauzetog premijera, govorili državni ministri Zoltan Tildi i Geza Lošonci, koji nisu mogli da daju određene odgovore na većinu pitanja koja su se uglavnom odnosila na pregovore sa sovjetskom stranom u vezi sa povlačenjem trupa. (Mačaš Apro)

- *Reorganizovana Nađova vlada* (podnaslovi: Nova vlada ima svega dvanaest članova - Maleter naimenovan za ministra narodne odbrane) - saopštava se sastav nove vlade (prema Radio-Budimpešti).

- *Novi sovjetski vojni transporti neće prelaziti granice Mađarske* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Mađarsko-sovjetski pregovori o povlačenju okupacionih trupa* - Pregovori Lošoncija i Maletera sa generalom Malinjnom - Reorganizacija mađarske vlade na bazi koalicije - Sređivanje stanja u gradu (Mačaš Apro)

- *Molba Mađarske pred Savetom bezbednosti* - Situaciju ne treba koristiti za manipulacije, zemlji treba dati ono što traži (J. Levi)

- *Mađarska može biti nezavisna, slobodna i srećna samo u socijalizmu* - piše pekinški Žen Min Ži Bao

- *Ajzenhauer predložio da se Mađarskoj dodeli pomoć od dvadeset miliona dolara (AFP)*

- *Nedelja dana u svetskoj politici: Mađarski događaji - komentar (r. l.) - Autor* konstatuje da je ustanak u Budimpešti imao za cilj da se uklone prepreke na putu dosledne demokratizacije zemlje, a da je ranije rukovodstvo bilo eksponent sovjetske dominacije na političkom i vojnom planu. Sovjetska vojna intervencija je zaoštrila i još više komplikovala situaciju u kojoj su i razni antisocijalistički pravci stekli značajan uticaj, a to je omogućilo antisovjetske parole i pojavu klerikalnih, reakcionarnih, pa i fašističkih tendencija. Formirana je koaliciona vlada kako bi se ujedinile snage koje su za očuvanje socijalističkih tekovina. Trenutno se ulažu naponi na uklanjanju konfuzije, organizovanju političkog života i obnovi proizvodnje.

5. novembar:

Borba:

- *Obrazovana Revolucionarna radničko-seljačka vlada Mađarske - Predsednik vlade* Janoš Kadar - On je obavestio javnost da je formirana nova, revolucionarna radničko-seljačka vlada, jer su, "usled slabosti vlade Imre Nađa i sve jačih uticaja kontrarevolucionarnih elemenata koji su se uvukli u pokret" dovedene "u opasnost mađarske socijalističke tekovine, narodna država, vlast radnika i seljaka i opstanak zemlje". Ujedno je objavio i sastav vlade, koja će kasnije biti popunjena i "predstavnicima drugih stranaka koje su odane narodnoj demokratiji". (Prema mađarskom radiju)

Foto: br. 21 (Janoš Kadar), 22 (Đerd Marošán)

- *Proglas nove mađarske vlade - Vlada Janoša Kadara poziva na odbranu tekovina* radnog naroda, koje su ugrožene aktivnošću reakcionarnih elemenata. U osvrtu na protekle događaje i njihove uzroke, konstatuje se da su u proteklih 12 godina postignuti značajni rezultati, ali je klika Rakoši-Gere počinila niz teških grešaka, što je izazvalo opravdano nezadovoljstvo trudbenika, ali da u svemu tome reakcionari imaju svoje sebične ciljeve i čine zločine - žare i pale u zemlji, pljačkaju i ubijaju. Mađari se pozivaju na odbranu vlasti radnika i seljaka i tekovina narodne demokratije. Potom se u 15 tačaka objavljuje program nove vlade, koji u najkraćem glasi: Nacionalna nezavisnost i suverenitet, odbrana sistema narodne demokratije, okončanje bratoubilačkog rata, odnosi sa socijalističkim zemljama na bazi ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje poslove, mirna saradnja sa svim zemljama, podizanje životnog standarda, revizija petogodišnjeg plana, likvidacija birokratije, učvršćenje radničkog upravljanja u fabrikama, unapređenje poljoprivredne proizvodnje i ukidanje obaveznog okupa proizvoda, demokratski izbori organa upravljanja i članova Revolucionarnog saveta, pomaganje lokalne industrije i trgovine na malo, razvoj nacionalne kulture, pomoć sovjetske armije na uspostavljanju reda i mira i pregovori sa sovjetskom vladom o povlačenju njenih trupa iz Mađarske.

- *Povodom najnovijih događaja u Mađarskoj - komentar spoljnopolitičkog urednika* Tanjuga

- *Saopštenje Državnog sekretarijata za inostrane poslove - o prelasku nekoliko* naoružanih grupa iz Mađarske, njihovom razoružanju i upućivanju u prihvatilišta (Tanjug)

Politika:

- *Obrazovana nova Revolucionarna radničko-seljačka vlada u Mađarskoj - Predsednik* nove Vlade Janoš Kadar, potpredsednik Vlade i ministar oružanih snaga i javne bezbednosti dr Ferenc Minih i članovi Vlade: Đerd Marošán, Imre Horvat, Ištvan Koša, Antal Apro, Imre Degei i Šándor Ronai (istovetan tekst kao u "Borbi)

- *Proglas nove vlade (isto)*

- *Najnoviji događaji u Mađarskoj - (Tanjug, isto)*

- *Savet bezbednosti razmatrao situaciju u Mađarskoj - Zakazana sednica Generalne* skupštine UN (Tanjug)

- *Moskovska "Pravda" o novim događajima u Mađarskoj* - Oštar napad na Imrea Nađa, list ga naziva saučesnikom reakcionarnih snaga i osuđuje njegovu popustljivost. (D. Čulić, iz Moskve)

- *Saopštenje o prelasku grupa mađarskih vojnika i građana na jugoslovensku teritoriju* (iz Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove)

Dnevnik:

- celu 1. i deo 3. strane posvećuje vestima dana: na uvodnom mestu je naslov *Kadar obrazovao Revolucionarnu radničko-seljačku vladu*. Iza toga sledi nekoliko izveštaja:

- *Nova vlada pozvala stanovništvo da se suprotstavi snagama reakcije* (podnaslov: Zatražena pomoć Sovjetske armije za uspostavljanje reda). Navodi se Kadarovo objašnjenje formiranja nove vlade: slabost vlade Imrea Nađa i sve jači uticaj kontrarevolucionarnih elemenata doveli su u opasnost socijalističke tekovine. Potom se saopštava sastav nove vlade (prema mađarskom radiju).

Proglas Revolucionarne radničko-seljačke vlade. Posle pominjanja tekovina ostvarenih tokom proteklih 12 godina, konstatuje se da su ..."kontrarevolucionari postali sve bezobrazniji. Oni nemilosrdno proganjaju pristalice demokratije. Pristalice strelastih krstova i ostali zločinci ubijaju poštene rodoljube, naše drugove." ... "Oni su digli ruku na naš narodno-demokratski poredak." ... "Predstoji opasnost da ove snage preovladaju."

- *Program nove vlade* od 4. novembra izlaže se u 15 tačaka. Najvažnije su: Obezbeđenje nacionalne nezavisnosti i suvereniteta, odbrana sistema socijalističke demokratije, okončanje bratoubilačkog rata, uspostavljanje prijateljskih odnosa sa svim socijalističkim zemljama, podizanje životnog standarda stanovništva, revidiranje petogodišnjeg plana, učvršćenje radničkog upravljanja u fabrikama, dosledan razvoj nacionalne kulture, molba komandi Sovjetske armije da pomogne u razbijanju reakcije i uspostavljanju reda i mira i posle toga pristupanje pregovorima o povlačenju sovjetskih trupa.

- *Potpuna likvidacija reakcionarnih snaga u Mađarskoj* - proglas vlade Janoša Kadara (Radio-Budimpešta)

- *Kadarova poruka Dagu Hamaršeldu* - Događaji u Mađarskoj predstavljaju unutrašnju stvar zemlje (Radio-Budimpešta)

- *Nekoliko naoružanih grupa prebeglo iz Mađarske u Jugoslaviju* - Begunci su razoružani i upućeni u prihvatilišta (Tanjug)

- *O događajima u Mađarskoj* - komentar Tanjuga. - Objasnjava se da veliki interes naše javnosti za događaje u Mađarskoj potiče otuda što Jugoslaviji, kao socijalističkoj zemlji, "nije svejedno kakvu će sudbinu doživeti socijalistički razvitak u Mađarskoj". Konstatuje se da opravdane težnje mađarskog naroda počinju da dobijaju tok koji većina nije želela, jer su se umešale reakcionarne snage. "Takvom obrtu očigledno su doprinele i izvesne snage van Mađarske, a pre svega reakcionarni elementi iz emigracije, koje predstavljaju Ferenc Nađ i drugi, koji su se već počeli ubacivati u Mađarsku." To nas primorava da događajima pristupimo sa realističkih pozicija. U tekstu se daje podrška Kadarovoj vladi i izražava nada u povoljno regulisanje odnosa između Mađarske i Sovjetskog Saveza. Dalje se kaže: "Upotreba stranih trupa za raščišćavanje unutrašnjih prilika u suprotnosti je s principijelnim stavovima na kojima Jugoslavija gradi svoju spoljnu politiku i koji treba da vladaju u međunarodnim odnosima. Međutim, mi ne možemo preći preko činjenice da je upotreba tih trupa upravo proizvod takvog negativnog razvitka o kome smo napred govorili."

Madar so:

- *Janoš Kadar formirao Revolucionarnu radničko-seljačku vladu u Mađarskoj* - Sastav i deklaracija nove vlade

- *O mađarskim događajima* - komentar spoljnopolitičkog urednika Tanjuga

- *Saopštenje Sekretarijata za unutrašnje poslove* - u vezi sa izbeglim licima

- *Pitanje Mađarske pred Savetom bezbednosti* (Tanjug)

6. novembar:

Borba:

- *Pismo nove mađarske vlade generalnom sekretaru UN* - Događaji u Mađarskoj su unutrašnja stvar Narodne Republike Mađarske, ističe se u pismu. (Radio-Budimpešta)
- *Osnaženi mandati mađarskih delegata u UN Koša i Saboa*
- *Američka rezolucija o "situaciji u Mađarskoj" usvojena na vanrednom zasjedanju Generalne skupštine UN* (AFP)
- *Poruka Ajzenhauera Bulganjinu povodom situacije u Mađarskoj* (AP)
- *Koloni američkih automobila biće omogućen odlazak iz Budimpešte u Austriju* (AFP)
- *Francuska štampa zanemaruje agresiju na Egipat* - nastojeći sa skrene pažnju javnosti na događaje u Mađarskoj (Podnaslovi u tekstu: Rat džentlmena u Egiptu - ...i sovjetske trupe u Mađarskoj - "Imanite" i proleterska vlada u Mađarskoj (Bogdan Pešić)
- *Bon o događajima na Bliskom Istoku i u Mađarskoj* (O. Miličević)

Politika:

- *Generalna skupština UN razmatrala situaciju u Mađarskoj* (AFP)
- *Revolucionarna vlada protiv iznošenja pitanja Mađarske pred Ujedinjene nacije* (Radio-Budimpešta)
- *Ajzenhauerova poruka Bulganjinu* (AP)

Dnevnik:

- *Apel Janoša Kadara* upućen prijateljskim socijalističkim zemljama u kojem moli bratsku pomoć u namirnicima, ogrevu, građevinskom materijalu i lekovima (Radio-Budimpešta).

- *Javio se zločinac* (nepotpisani tekst) - Reč je o javljanju iz Portugalijske bivšeg regenta Horti Mikloša, koji traži od predsednika SAD Ajzenhauera "da učini sve što je moguće za njihovu zajedničku stvar", kao i da su bivši mađarski fašistički političari mobilisali svoje "pomoćne trupe" iz logora u Nemačkoj i naredili im pokret preko Austrije, u pravcu Mađarske. U daljem tekstu detaljno se opisuje Hortijeva biografija i uloga u gušenju Mađarske sovjetske republike 1919. i belom teroru, kao i o uvlačenju Mađarske u II svetski rat na strani sila osovine, što je Mađarsku koštalo života skoro pola miliona ljudi.

- *Kadar: Boravak sovjetskih trupa u Mađarskoj nije u interesu ni mađarske ni sovjetske vlade* (podnaslovi: Imre Nađu nije ograničeno slobodno kretanje - U Jugoslaviji se nalazi oko 300 mađarskih izbeglica). Vest Radio-Budimpešte o razgovoru Kadara sa predstavnicima radničkih saveta nekoliko velikih industrijskih preduzeća iz Budimpešte.

... "Više delegata interesovalo se za Imre Nađu. Predsednik vlade je rekao da ne smatra Imre Nađu čovekom koji bi svesno pomogao kontrarevoluciju, već da su ga događaji povukli. Imre Nađ nije uhapšen...i on je zgradu Parlamenta napustio na sopstvenu inicijativu. Ni mađarska vlada niti sovjetska komanda ne zahtevaju ograničenje slobodnog kretanja Imre Nađu."

Kadar je potom rekao da radnici nisu iz Ministarstva odbrane dobili dovoljno oružja da bi suzbili kontrarevoluciju, pa je vlada morala da se obrati za pomoć sovjetskoj vladi, mada boravak sovjetskih trupa na teritoriji Mađarske nije u interesu nijedne strane.

- *Nove jedinice javne bezbednosti* (podnaslovi: Na mnogim mestima pronađeno pobacano oružje - Organi hapse pljačkaše).

- *Naoružane grupe sprečavaju nastavak rada u fabrikama* (Radio-Budimpešta)

- *Predsednik mađarskih sindikata redovno će prisustvovati sednicama vlade* (Radio-Budimpešta)

- *Jugoslovenske vlasti zbrinule izbeglice iz Mađarske* (Jugopres) - govori se o 300 izbeglica koje su smeštene u prihvatilišta, koje će moći slobodno da se opredele u pogledu budućeg mesta boravka.

- *Ukinuta uredba o ograničenom pravu zaposlenja* (Radio-Budimpešta)

- *U Pilišvaru grupa od 180 ljudi predala oružje* (Radio-Budimpešta)

- *Hamaršeld ponovo traži upućivanje posmatrača u Mađarsku* (AFP)

Mađar so:

- *Rezolucija OUN o povlačenju sovjetskih trupa* - Mađarska vlada protestuje protiv mešanja u njene unutrašnje stvari - Situacija u Mađarskoj pred Generalnom skupštinom UN (AFP)

- *Svi građani se pozivaju na ispunjavanje svojih obaveza* - proglas mađarske vlade
- *Potvrđeni akreditivi mađarskog delegata u OUN Koša* (Radio-Budimpešta)
- *Poruka Ajzenhauera Bulganjinu* (AFP)
- *Američki građani mogu da napuste Mađarsku* (AFP)

7. novembar: Borba:

- *Privremeni CK Mađarske socijalističke radničke partije poziva na uspostavljanje partijskog jedinstva* - U njemu se kaže..."Da bi naša partija postala ponovo jaka i da bi ponovo stala na čelo masa...potrebno je odlučno prekinuti sa štetnom politikom i pogrešnim metodama Rakošijeve klike, koje su poljuljale poverenje širokih radnih slojeva u partiju i u osnovi potkopale njenu snagu". Dodaje se ..."da je isto tako potrebno odlučno prekinuti sa grupom Nad-Lošonci koja je, 'napuštajući pozicije radničke klase i narodne vlasti, kao i svojom nacionalističkom i šovinističkom politikom, otvorila put kontrarevolucionarnim snagama i tako u stvari izdala stvar socijalizma.'" Kao prvi zadatak postavlja se razbijanje svih snaga kontrarevolucije i svi trudbenici se pozivaju da ujedine svoje snage u radničkim savetima, organima vlasti i u Patriotskom narodnom frontu. (Radio-Budimpešta)

- *Radio-Budimpešta o toku poslednjih događaja u Mađarskoj* - U analizi proteklih događaja konstatuje se da je cilj pobune tokom koje su formirani i radnički saveti u početku bio čist, ali su "ekstremizam i izvitorperene ideologije uzele sve većeg maha širom zemlje", da su se ubacile druge snage sa fašističkim idejama, te da je "u prvi plan izbila lična i masovna osveta, glupo, nepravedno ubijanje ljudi, sadističko ubijanje poštenih rodoljuba, drugova sa revolucionarnom prošlošću". Potom se prenosi apel sovjetske komande koja kaže da su oni stupili u akciju na poziv nove radničko-seljačke revolucionarne vlade i da njihov cilj nije da zauzmu Mađarsku. Pozivaju vojnike i oficire mađarske armije na zajedničku borbu sa sovjetskim vojnicima "protiv razularenih reakcionarnih snaga". Na kraju se prenosi informacija Radio-Pečuja o stanju u tom gradu i okolini, gde se na planini Meček i u okolini Komloa još vode borbe, kao i poziv sovjetske komande da grupe koje još pružaju otpor "odmah polože oružje, jer će u protivnom slučaju biti uništene". U gradu će sve kulturne institucije i mesta za razonodu do daljnjeg će biti zatvorena, zabranjene su demonstracije, okupljanje na ulicama i zavodi se policijski čas.

- *Apel Janoša Kadara socijalističkim zemljama* - Traži se pomoć u životnim namirnicama, ogrevu, građevinskom materijalu i lekovima (Radio-Budimpešta)

- *SSSR će poslati Mađarskoj 50.000 tona pšenice i veće količine ostalih namirnica* (Tass)

- *"Sedam dana u Budimpešti"* - "Borba" počinje da objavljuje u nastavcima neredigovane dnevničke beleške Dobrice Ćosića.

Politika:

- *Proglas Mađarske socijalističke radničke partije* - Poziv da se prekine sa grupom Nad-Lošonci, novo ime Partije kao znak prekida sa starom politikom, poziv na jedinstvo radničke klase i prijateljstvo sa vojnicima Sovjetske armije (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska vlada traži ekonomsku pomoć od socijalističkih zemalja* (Radio-Budimpešta)

- *Sovjetska pomoć Mađarskoj* (TASS)

- *Apel komande sovjetskih trupa mađarskim oficirima i vojnicima* (Radio-Budimpešta)

- *Izvršni komitet Partije u Pečuju pozvao stanovništvo da pomogne novu vladu* (Radio-Pečuj)

- *Janoš Kadar posetio grad Solnok* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Odlučno prekinuti sa štetnom politikom Rakošijeve klike* - Proglas CK MSRP (Radio-Budimpešta)
- *Pečujaska preduzeća počinju rad* (Radio-Pečuj)
- *Sovjetska komanda pozvala mađarsku armiju u borbu protiv reakcionarnih snaga* (Radio-Budimpešta)
- *Sovjetski komandant Pečuja pozvao na predaju poslednje grupe otpora u Baranji* (Radio-Pečuj)
- *Kadar posetio Solnok* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Apel za pomoć mađarske vlade socijalističkim zemljama* (Radio-Budimpešta)
- *Sovjetska pomoć Mađarskoj* (TASS)
- *Janoš Kadar u Solnoku* (Radio-Budimpešta)
- *Naredba sovjetskog komandanta Pečuja* (Radio-Pečuj)
- *Više preduzeća u Pečuju počelo sa radom* (Radio-Pečuj)
- *Proglas Mađarske socijalističke radničke partije* - najavljuje se energičan raskid sa Rakošijevim nasleđem, ali i sa grupom Nađ-Lošonci

8. novembar: Borba:

- *Poginuo sekretar naše ambasade u Budimpešti Milenko Milovanov* - u izveštaju se kratko, bez detalja, saopštava da je Milovanov "tragično poginuo" 5. novembra, a potom se daje njegova kratka biografija.

Foto: br. 23 (Milenko Milovanov)

- *Sindikalni saveti u Solnoku i Pečuju pozivaju radnike da se vrate na posao* (Radio-Budimpešta)

- *S kojim pravom?* - Neka francuska mišljenja o našem stavu prema događajima u Mađarskoj - opširan autorski tekst književnika Marka Ristića. Odričući pravo francuskim krugovima, koji nisu podigli svoj glas protiv agresorske uloge Francuske na Bliskom Istoku, autor im odriče pravo da kritikuju jugoslovenski stav prema događajima u Mađarskoj. "Umesto glasa protesta protiv ratne politike francuske vlade, iz krugova koji sebe hoće da prikažu naprednim, pa na žalost, i iz krugova onih koji to zaista jesu, čuo se glas kritike našeg stava prema događajima u Mađarskoj." Titu se zamera što nije protestovao zbog intervencije sovjetskih trupa u mađarskoj pobuni i zahteva se od njega "da interveniše kod Sovjetskog Saveza u korist nezavisnosti socijalističke Mađarske". Prvi zahtev autor smatra politikanstvom, jer francuska vlada i desnica time žele da prikriju svoju ulogu u ratu u Egiptu, a drugi kvalifikuje kao apolitičnost, jer njegovi autori ne vide da je program Kadarove vlade, kao i prethodne Nađove, "kroz krv i kaos, osigurao tu 'nezavisnost socijalističke Mađarske', to jest konačno onemogućio povratak na staljinističko-rakošijevsku zavisnost, pod uslovom da Mađarska ostane socijalistička".

Politika:

- *U Budimpešti je 5. novembra poginuo Milenko Milovanov sekretar naše Ambasade* - Saopštava se samo da je Milovanov "tragično poginuo" i daje se njegova kratka biografija
- *Jedini izlaz je u obnavljanju rada* - kaže se u pozivu mađarskih sindikata (Radio-Budimpešta)
- *Kineska pomoć Mađarskoj* (Nova Kina)

Dnevnik:

- *Tragično preminuo Milenko Milovanov sekretar jugoslovenske ambasade u Budimpešti* - kratka vest Tanjuga na 1. strani, bez komentara
- *Poziv radnicima da se vrate na posao* (Radio-Budimpešta)
- *Apro poziva rudare da počnu rad* (Radio-Budimpešta)

- *Telegram Janoša Kadara Hamaršeldu protiv razmatranja situacije u Mađarskoj* (AFP)
- *Pomoć Kine Mađarskoj*

Mađar so:

- *Poziv mađarske vlade na proizvodni rad* (Radio-Budimpešta)
- *Kineska pomoć Mađarskoj* (Nova Kina)
- *Tragična smrt sekretara naše ambasade u Budimpešti* (Tanjug)
- *Oto Habsburg je napisao telegram* - On je 1. novembra uputio telegram Ajzenhaueru da mu se preda mađarska kruna čim se formira "ustavna" mađarska vlada.
- *Sedam dana u Budimpešti* - početak objavljivanja neredigovanih dnevničkih beleški Dobrice Ćosića (poslednji nastavak objavljen 16. novembra)

9. novembar:

Borba:

- *Generalna skupština UN nastavila diskusiju o situaciji u Mađarskoj* - Jože Brilej izložio stav Jugoslavije (AFP - Tanjug)
- *Govor jugoslovenskog predstavnika Brileja*
- *Mađarska Vlada donela više odluka o normalizaciji života u zemlji* (Radio-Budimpešta)
- *"Sabad nep" poziva članove Socijalističke radničke partije da zbiju redove oko programa Revolucionarne radničko-seljačke vlade* (Radio-Budimpešta)
- *U Budimpešti vlada red* - javlja TASS
- *Apel mađarske vlade rudarima*

Politika:

- *Generalna skupština UN razmatra situaciju u Mađarskoj* - govor Jože Brileja (AFP)
- *Apel "Sabad nepa" članovima Partije* (Radio-Budimpešta)
- *Mađarska vlada poziva radnike da se vrate na posao* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Želimo da narod Mađarske uživa slobodu i nezavisnost* - govor J. Brileja na Generalnoj skupštini OUN (AFP - Tanjug)
- *Vlada preduzima mere za normalizaciju života* (Radio-Budimpešta)
- *Đerđ Marošán: Postoje mogućnosti da se obnovi proizvodnja* (Radio-Budimpešta)
- *Za vreme vanrednog stanja zabranjen rad revolucionarnih saveta* (Radio-Košut)
- *Program nove Vlade predstavlja "osudu starih grehova"* - izjava predsednika Prezidijuma Ištvana Dobija (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *OUN raspravlja o situaciji u Mađarskoj* - Govor jugoslovenskog delegata - Mađarski delegat protestuje protiv dnevnog reda (AFP)
- *Odluka mađarske Revolucionarne radničko-seljačke vlade* - o personalnim pitanjima i radu uprave (Radio-Budimpešta)
- *Kadar se protivi raspravi o pitanju Mađarske u OUN* (AFP)

Subotičke novine:

- *Mađarskoj je pretio fašizam* - izjava Suslova povodom 39-godišnjice Oktobarske revolucije

10. novembar:

Borba:

- *U Moskvi objavljeni tekstovi pisama koja su izmenjali Ajzenhauer i Bulganjin* (T. Popovski)
- *SAD predložile novu rezoluciju* - traži se obustava aktivnosti sovjetskih snaga u Mađarskoj (Rojter)
- *Radio-Budimpešta demantovao vesti o hapšenju Nađa i Mindsentija* (Radio-Budimpešta)
- *Uspostavljen teretni železnički saobraćaj između Jugoslavije i Mađarske* (Jugopres)
- *Oko jedne tragedije* - komentar Gavre Altmana. Autor polemike sa stavovima zapadnih zemalja koje kritikom Jugoslavije zbog neslaganja sa agresijom na Bliskom Istoku žele da prikriju svoju odgovornost za tu agresiju, ali i sa stavovima nekih krugova na istoku Evrope gde se ..."odgovornost za previranje u Mađarskoj često pripisuje 'uplitanju Jugoslavije', tobožnjim jugoslovenskim naporima da se zemlje Istočne Evrope zaraze sumnjivim političkim koncepcijama i sumnjivom praksom". U tom smislu navodi članak Envera Hodže u moskovskoj "Pravdi", koji se okomio na sve one koji pretenduju na pronalaženje novih formi i organizacije socijalističke vlasti, a odriču primer i iskustva Sovjetskog Saveza. Navodi se i primer jednog francuskog istoričara, člana KPF, koji razvija tezu o Jugoslaviji "kao podmuklom agentu zapadnog imperijalizma". Konstatujući da razvitak u Poljskoj i Mađarskoj pokazuje da povratka na staro, staljinističko, kao ni restauracije kapitalizma, ne može biti, Altman ukazuje na pozitivan rezultat sukoba u Mađarskoj. Međutim, u prikazivanju programa Kadarove vlade u nekim listovima u Istočnoj Evropi prećutkuju se bitni elementi (uvođenje radničkog samoupravljanja, promena agrarne politike, ragulisanje odnosa sa SSSR-om na bazi ravnopravnosti). U vezi sa navodnim "mešanjem" Jugoslavije u razvoj istočnoevropskih zemalja, autor kaže: ..."sama egzistencija naše zemlje, socijalističke i nezavisne, postojanje jugoslovenske prakse drukčije od staljinske koja je diskreditovana i koja se neprekidno rastače, predstavlja razlog i budi želju za razmenom iskustava u zemljama Istočne Evrope".

Politika:

- *Generalna skupština nastavlja debatu o Mađarskoj* (Rojter)
- *Bulganjin odgovorio na Ajzenhauerovu poruku o Mađarskoj* (TASS)
- *Uspostavljen železnički saobraćaj sa Mađarskom* (Jugopres)
- *Predsednik Prezidijuma Ištvan Dobi pozvao mađarski narod da pruži podršku vladi Janoša Kadara* (Radio-Budimpešta)
- *Založena odela i obuća biće vraćeni građanstvu u Mađarskoj* (Radio-Košut)
- *Demanti Radio-Budimpešte* - Demantuje se vest da je vlada Imrea Nađa uhapšena, kaže se da su on i članovi njegove vlade svojom voljom napustili Parlament. Takođe se demantuju vesti da je uhapšen kardinal Mindsenti (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Generalna skupština UN usvojila tri rezolucije o Mađarskoj* - traži se povlačenje sovjetskih trupa, dozvola za odašiljanje lekova i razmatranje pomoći izbeglicama (Rojter)
- *Kompromisno rešenje mađarskog pitanja* (Radio-Budimpešta)
- *Situacija se normalizuje* - radnički saveti preuzimaju rukovođenje radom (Radio-Budimpešta)
- *Košutov grb - grb NR Mađarske* (Radio-Budimpešta)
- *Bulganjin odgovorio na poruku Ajzenhauera* - sovjetski premijer tvrdi da je povlačenje trupa u nadležnosti mađarske i sovjetske vlade (TASS)

Mađar so:

- *Pomoć Mađarskoj slaće se preko Jugoslavije* (MTI)
- *Opravdano nezadovoljstvo naroda mnogi su iskoristili za kontrarevolucionarne ciljeve* - Poziv Đerđa Marošana mađarskom narodu (Radio-Budimpešta)
- *Kadarova vlada simbolizuje i osudu ranijih propusta* - Predsednik Prezidijuma Ištvan Dobi održao govor preko radija (Radio-Budimpešta)

- *Poziv članovima Partije* - uvodnik Sabad nepa - Poziv članovima Partije da se bore protiv kontrarevolucionarnih snaga koje sada otvoreno nastupaju (Radio-Budimpešta)
- *Govornica Generalne skupštine koristi se u propagandne ciljeve* - Mađarsko pitanje na dnevnom redu (J. Levi)
- *Hamaršeldov poziv mađarskoj vladi* (AFP)
- *Naredba mađarskog ministra unutrašnjih poslova* (Radio-Košut)
- *Imre Nađ nije uhapšen* - kaže Radio-Budimpešta
- *Pokrenut je teretni saobraćaj između Jugoslavije i Mađarske*
- *Konferencija za štampu Državnog sekretarijata za inostrane poslove* - Drašković se poziva na komentar Tanjuga kao stav DSIP-a
- *Odložena revizija akreditivnih pisama mađarskog delegata u OUN* (AFP)

Zrenjanin:

- *Sindikalni saveti u Solnoku i Pečuju u Mađarskoj pozivaju radnike da se vrate na posao*

11. novembar:

Borba:

- *Glasanje u UN o rezolucijama o Mađarskoj* (Tanjug)
- *Usvojene tri rezolucije* - koje su podneli delegati SAD, Italije i Austrije (Rojter)
- *Italijanski predstavnik u UN prekoračio svoja ovlašćenja za vreme debate o Mađarskoj* (Tanjug - iz Rima)
- *Mađarska vlada prihvatila predlog Međunarodnog Crvenog krsta da se pošiljke sa lekovima šalju preko Jugoslavije* (MTI)
- *Postavljeni komesari sa privremenim ovlašćenjima pri izvršnim odborima županija*
- *Novo rukovodstvo Mađarskog crvenog krsta* (Radio-Budimpešta)
- *Radnici u Dunapenteleu traže hitne mere za regulisanje plata* (Radio-Budimpešta)
- *U Budimpešti se postepeno normalizuje snabdevanje* (Tanjug)
- *Isplata akontacija mađarskim službenicima i radnicima* (Radio-Budimpešta)
- *U županiji Nograd vlada red i mir* (Radio-Budimpešta)
- *Povratak iz Mađarske* - Šest dana posle početka druge sovjetske intervencije u Budimpešti i borbi koje su posle toga usledile, usled čega nije bio u mogućnosti da se javi, dopisnik se javlja redakciji. Nastavlja se gruvanje topova, iz prozora vire mitraljeske cevi, a ljudi se ipak kreću, noseći ćebad, valjda prenoćivši na sigurnijim mestima ili kod prijatelja koji imaju sigurniji podrum. ..."Nose odnekud hleb, vode ili nose umotanu decu. Zima je, traže lekare, a njih nema, oni su u bolnicama, zauzeti i prezauzeti. Čim zapuca, narod se sklanja. A zatim ponovo izmili. Treba naći hleba, treba živeti"... Izveštač javlja o borbama na Čepelu i o požarima. Rakoci ulica i Istočna železnička stanica su u ruševinama. Na ulici je puno ljudi, ali svi čute, kreću se nekuda, traže hleb za koji se čeka u redovima od više stotina metara. Dobivši dozvolu za izlazak iz Budimpešte, dopisnik zaobilaznim putevima, uz savete i svesrdnu pomoć građana, napušta Budimpeštu. (Vlado Teslić)

Foto: br. 24 (Uništena kola, oštećene zgrade, ...), 25 (Ruševine i zgarišta u Budimpešti), 26 (Ruševine u Budimpešti)

Politika:

- *Oproštaj s Budimpeštom* - Dopisnik na početku opisuje probleme sa kojima su se suočavali naši specijalni izveštači od momenta kada je usledila druga sovjetska vojna intervencija u Budimpešti. Nekoliko dana nisu mogli da se jave redakcijama, jer su telefonske linije sa Berogradom bile u prekidu, pa su njih sedmorica odlučili da se vrate u Jugoslaviju. Ali, za to im je trebala propusnica i od sovjetskih i od mađarskih vlasti. U međuvremenu su se, radi sopstvene bezbednosti, sklonili u jugoslovensku ambasadu. Za to vreme su se u Budimpešti na raznim tačkama vodile borbe. Prilikom izdavanja propusnica rečeno im je da im niko ne može garantovati bezbednost i siguran prolazak kroz grad. Posle dosta peripetija, uz dobronamerne savete građana, ali i uz povremene susrete sa grupama

ustanika, ekipa ipak uspeva da se dokopa puta prema Kečkemetu. Usput su videli ..."posledice budimpeštanske tragedije: ulice su pune polomljenog stakla, mnoge zgrade oštećene topovskim ili mitraljeskim pogocima, pokidane tramvajske žice tužno vise... Pred pekarama kilometarski redovi... U daljini fabrički dimnjaci, bez dima, ne radi se..."

Izveštač nastavlja: "Politički, mađarske mase su uzbukane - komunisti kompromitovani, zbog rakošijevske politike, ljudi razočarani, mnogi neraspoloženi zbog sovjetske intervencije. Nađ nije uspeo - Kadarov posao tim je teži... Ljudi ne veruju, ni u šta više ne veruju, ogorčeni su i zbog toga mnogi ne polažu oružje... Reakcionarne snage aktivnije su nego ikada pre. Teren je plodan za njihovu delatnost... Koliko li će vremena trebati dok se stvari u Mađarskoj iole srede!"

Na putu prema Kečkemetu i Segedinu bilo je mirno, ali su nekoliko puta zaustavljeni i legitimisani, ali bez problema, sve do naše granice, gde ih je sa mađarske strane ispratio jedini član posade ovoga punkta, jedan mađarski podnarednik, koji im je - čini se sa izvesnom zavišću, stisnuo ruku. (Đuka Julius)

- *Ujedinjene nacije i Mađarska* - o debati u Generalnoj skupštini UN (A. Nenadović)
- *Mađarska će primiti pošiljke Crvenog krsta upućene samo preko Jugoslavije* (MTI)
- *Mađarskim radnicima i službenicima isplatiće se zaostale prinadležnosti* (Radio-Budimpešta)
- *Naimenovanje privremenih vladinih komesara u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
- *Predstavnici mađarske vlade posetili Dunapantele* (Radio-Budimpešta)
- *Novo rukovodstvo u mađarskom Crvenom krstu* (Radio-Budimpešta)
- *Predstavnici Revolucionarnog saveta županije Nograd posetili Janoša Kadara* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Uspostavlja se saobraćaj - Vlada donela odluku o povećanju plata*
- *Predaja oružja u Budimpešti*
- *U županiji Nograd vlada red i mir*
- *U županijama postavljeni vladini komesari*

Mađar so:

- *OUN usvojila tri rezolucije o situaciji u Mađarskoj* - o povlačenju trupa, o pomoći i o izbeglicama (Rojter)
- *Izveštaj Radio-Budimpešte o situaciji* - Organizuje se snabdevanje stanovništva namirnicama (Međunaslovi: Košutov grb - grb NR Mađarske - Biće isplaćene zaostale plate - Biće naimenovani komesari u županijama - U županiji Nograd uspostavljen red - Dunapentele raspravlja - Novo rukovodstvo na čelu mađarskog Crvenog krsta (Radio-Budimpešta)
- *Oko mađarske tragedije* - tekst g. Altmana u "Borbi" od 10. novembra
- *Nedelja dana u svetskoj politici: Tragični mađarski događaji* (r. l.)

12. novembar:

Borba:

- *Postojala su samo dva izlaza - ili kontrarevolucija ili odbrana tekovina narodne revolucije svim sredstvima* - izjavio Janoš Kadar u govoru koji je emitovao Radio-Budimpešta - On kaže da je oružani napad u celoj zemlji uglavnom slomljen i da je najvećim delom, naročito u provinciji, otpočeo rad u preduzećima, na železnici i rudnicima, ali da u Budimpešti još ima noćnih prepada, pljačke i paljevine. Pozvao je radne ljude da se vrate na posao. Ponovio je ocene o uzrocima ustanka i ubacivanju neprijateljskih elemenata, obelodanivši čitav niz zločina koje su oni počinili.

"On je dalje naglasio da je i vlada Imre Nađa bila izložena strahovitom pritisku s desna i da, po njegovom mišljenju, ta vlada nije svesno htela da pomogne kontrarevolucionarnom sistemu. Međutim, ...najveća greška Imre Nađa bila je u tome što se usprotivio intervenciji sovjetskih trupa u momentu kada je svima bilo jasno da su snage kontrarevolucije potpuno

nadmoćne... Kadar zatim kaže da je još sredinom prošle nedelje bilo jasno da iz teške situacije u kojoj se nalazi zemlja postoje samo dva izlaza: ili dozvoliti kontrarevoluciji da osvoji sve pozicije, da putem belog terora obezglavi sve napredne snage ili preduzeti sve mere, pa i pomoć sovjetskih trupa, da bi se odbranile osnovne tekovine mađarske Narodne revolucije..." On ..."smatra da je ovaj drugi put bio jedino ispravan put i da su ga zbog toga i prihvatili on i jedan deo članova bivše vlade Imre Nađa"... Zatim je govorio o nekim praktičnim merama, o odluci da nacionalni amblem ponovo bude Košutov grb i da se 15. mart proglasi nacionalnim praznikom., kao i o daljim merama na otklanjanju posledica razaranja, rešavanju ekonomskih problema i demokratizaciji društvenog života.

Politika:

- *Život u Mađarskoj se normalizuje* - govor Janoša Kadara - Ustanoviti zakoniti i ustavni red - Perspektive društvenog i političkog života (Radio-Budimpešta)

- *Prezidijum NR Mađarske doneo naredbu o uprošćenju krivičnog postupka* - Tužilaštva mogu uhvaćene na licu mesta predati bez optužnice (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Kadar: Gnev naroda bio je opravdan* - *Mađarska vlada neće trpeti duh osвете* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Rakošijev režim se ne može vratiti* - govor Kadara preko radija o situaciji u Mađarskoj i merama njegove vlade - (Vidi članak u Borbi pod naslovom "Postojala su samo dva izlaza...")

- *Uredba o pojednostavljenju krivičnog postupka* (Radio-Budimpešta)

13. novembar:

Borba:

- *Pomoć Jugoslavije postradalom mađarskom stanovništvu* - vrednost: 150 miliona dinara (Tanjug)

Politika:

- *U Budimpešti i unutrašnjosti Mađarske prilike se normalizuju* - javlja Radio-Budimpešta

- *Hamaršeld traži od sovjetske vlade da omogući posmatračima UN kretanje po Mađarskoj* (AFP)

- *Nehru protiv predloga o izborima u Mađarskoj pod kontrolom UN* (AP)

- *Jugoslovenska pomoć mađarskom stanovništvu* (Tanjug)

- *Crni dani belog terora* - Prebirajući po svojim sećanjima iz dvadesetodnevnog bravka u Budimpešti, novinar "vrti film unazad" da bi zaključio do kakvih strahota "...može da dovede zaslepljenost staljinističkih birokrata, ljudi koji su se potpuno odvojili od naroda, koji ga nisu shvatali, niti se za njega starali, niti ga slušali, ljudi koji su, naprotiv, najbolje komuniste, takve koji su odavno videli kuda to neminovno vodi, bez milosti politički ili čak fizički likvidirali. Jednog dana to je moralo da dovede do erupcije gneva." Kasnije su demokratska stremjenja, uz neodlučnost rukovodstva da to energičnije podrži, malo po malo izvitoperavana. "Vlast birokratije pokopana je pod talasom gneva.... U tom periodu bezvlašća, ili međuvlašća, ... kontrarevolucija, fašističke grupe s oružjem u ruci, harale su na najdivljačkiji način, pokušavale da zbunjenost i revolt masa iskoriste za svoje ciljeve... A to je dovodilo do belog terora i događaja od kojih se čoveku ... još diže kosa na glavi i ruka stiska u pesnicu ogorčenja."

Foto: 27 (Žrtve belog terora), 28 (Scena sa Trga Republike)

Autor se priseća situacije koju je doživeo u Kečkemetu, kad su u Budimpešti već besnele borbe. U početku mirne demonstracije postepeno su se, pod vođstvom nekadašnjeg hortijevskog pukovnika, pretvorile u samovoljne akcije rušenja spomenika sovjetskim

vojnima poginulim u borbama protiv Hitlera i do puštanja kriminalaca iz zatvora, dok su seljaci u nekim okolnim mestima počeli da ubijaju svoje komšije komuniste

U Budimpešti su najveći zločini belog terora učinjeni između 30. oktobra i 2. novembra, u danima neposredno posle povlačenja sovjetskih trupa iz grada. Pojavile su se grupice sa fašističkim oznakama, značkama "njilaša" (nekadašnje fašističke "Stranke strelastih krstova" - prim. red.) koje su isticale najmračnije parole sa pozivom na linč komunista, koje su, na žalost, i oživotvoravane na najdivljačkiji način. Izveštač opisuje stravične scene leševa ubijenih ljudi, među kojima su čak bili i neki komunisti koji su se borili protiv Rakošija i doprineli njegovom padu. ... "Iz provincije su javljali o tome da se ponegde komunistima bodu oči, seku uši, da ih na najbestidniji način ubijaju"... bez da se iko tome odupirao. Autor zaključuje: "Međutim, bilo je takvih dana u Mađarskoj kada je Rakoši bio politički mrtav, a Horti dosta blizu... tako da me ponekad jeza podilazila od pomisli šta bi to značilo za Mađarsku, i ne samo za nju." (Đuka Julius)

Dnevnik:

- *Jugoslavija šalje Mađarskoj namirnice i građevinski materijal* - vrednost pošiljke je 150 miliona dinara (Tanjug)
- *Slobodna trgovina na pijacama* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Jugoslovenska pomoć Mađarskoj* (Tanjug)
- *Molba Hamaršelda sovjetskoj vladi* - u vezi sa pitanjem Mađarske, da SSSR podrži slanje međunarodnih posmatrača u Mađarsku
- *Popravlja se snabdevanje u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
- *Pomoć Međunarodnog Crvenog krsta Mađarskoj* (Rojter)

14. novembar:

Borba:

- *Mađarska vlada obavestila Hamaršelda da ne može da primi posmatrače UN* - Prihvaćena rezolucija Generalne skupštine o davanju pomoći popstradalom mađarskom stanovništvu (AFP)
- *Mađarska delegacija na zasedanju Generalne skupštine UN stigla u Njujork* (AFP)
- *Problemi Srednjeg Istoka i Mađarske pred Generalnom skupštinom* (AFP)
- *Višestruki naponi da se normalizuju prilike u Mađarskoj* - ali su teškoće još uvek mnogobrojne (Radio-Budimpešta)
- *Mađarski državni osiguravajući zavod nadoknadiće štetu postradalima* (Radio-Budimpešta)
- *"Nepsabadšag": Normalizovanje proizvodnje i rada u Mađarskoj preduslov za uspostavljanje mira* (prema Radio-Budimpešti)

Politika:

- *Sređivanje situacije - unutrašnja stvar Mađarske* - odgovor mađarske vlade Dagu Hamaršeldu (AFP)
- *Imre Horvat doputovao u Njujork* (AFP)
- *U Mađarskoj postoji opasnost od inflacije* (Radio-Budimpešta)
- *Naponi mađarske vlade da normalizuje život* (Radio-Budimpešta)
- *Mađarska vlada raspravlja o snabdevanju stanovništva* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Vlada usvojila osnovne smernice rada radničkih saveta* (Radio-Budimpešta)
- *Sindikati ne mogu podržati generalni štrajk*
- *Mađarska odbija da primi anketnu komisiju OUN* (AFP)

Mađar so:

- *Mađarska vlada odbacila je odluku OUN o posmatračima* - telegram generalnom sekretaru Hamaršeldu (AFP)
- *Poboljšava se snabdevanje Budimpešte namirnicama* (Radio-Budimpešta)
- *Neće biti garantovanog snabdevanja u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
- *Uvodnik Nepsabadšaga* - upozorava na opasnost od inflacije

Foto: br. 29 (Trgovačke tezge pod vedrim nebom u centru Pešte), 30 (Ulične tezge u Budimpešti)

15. novembar:

Borba:

- *Pitanje Egipta i "situacija u Mađarskoj"* - uneseni u dnevni red ovogodišnjeg zasedanja (reč je o XI zasedanju Generalne skupštine UN) - (AP)
- *Hamaršeld želi da poseti Mađarsku* - da bi sa predstavnicima vlade utvrdio osnov za pružanje pomoći stanovništvu (Rojter)
- *Mađarska pristala da primi predstavnike UN koji bi kontrolisali podelu pomoći* (Tanjug)

- *Eho mađarskih događaja* - opširan autorski članak Veljka Vlahovića. - Autor (narodni heroj, invalid španskog građanskog rata, član CK SKJ i predsednik Spoljnopolitičkog odbora Narodne skupštine FNRJ - prim. red.) iznosi sledeće mišljenje:

"Analiza svih tih pojava tek je počela. I ne samo analiza već i kritika i ispravljanje pogrešne politike čitave jedne epohe koja je već nazvanično dobila naziv 'staljinističke ere' u razvitku radničkog pokreta. Jugoslavija 1948. godine, XX kongres KP SS, događaji u Poljskoj, ustanak u Budimpešti samo su različiti datumi i različiti vidovi novog kretanja u razvitku socijalizma, međusobno naizgled nezavisnih, ali, ipak, duboko povezanih."

Vlahović nadalje primećuje da se u rukovodećim krugovima nekih komunističkih partija pokušava dokazati kako je Jugoslavija, direktno ili indirektno, uticala na tok događaja u Poljskoj i Mađarskoj i da se na nju baci krivica za to. Na površinu izbijaju "rezerve i negativni stavovi prema radničkom samoupravljanju, karakteru demokratizacije, oživljavaju se preživjele formule o odnosima među zemljama koje grade socijalizam"... Pominjući interes koji svet neprekidno posvećuje Jugoslaviji, autor postavlja pitanje: "...o čemu se zapravo radi kada se pokušava da se nađe razlog sadašnjim događajima u 'krivici' Jugoslavije?" i nešto dalje odgovara: "Radi se o tome da preko takvih i sličnih stavova o Jugoslaviji dolazimo do zaključka da naši vajni kritičari ne vide sopstvene probleme. Jedna od tragedija Mađarske i uzroka posljednjih događaja i njihove povezanosti sa Jugoslavijom sastoji se u tome što je Rakoši i rukovodstvo Partije mađarskih trudbenika godinama smatrao da mu je glavni zadatak klevetanje Jugoslavije dok su unutrašnji problemi Mađarske bili drugostepena stvar."

..."Rakošijevci i Rakoši 'nije spavao' više noći, kako se sam jedanput izrazio, da bi pripremio proces Rajku i drugovima. On je sagorijevao na 'poslu' da osumnjiči što veći broj komunista, da ih hapsi i ubija, da ih optužuje zbog prijateljstva sa Jugoslavijom, iako direktno sa Jugoslavijom nijesu imali nikakvu vezu. Na taj način je demoralisao i slomio sopstvenu partiju i otvorio put za posljednje događaje."

Vlahović objašnjava zašto je SKJ pristao da u Jugoslaviju dođe partijska delegacija na čelu sa Gereom, uprkos stotinama primedbi i nezadovoljstvu u samoj Mađarskoj zbog dolaska Gereca. To je učinjeno samo zato da se ne bi reklo da se mešamo u unutrašnje stvari Mađarske. Zatim polemše sa stavom člana Politbiroa KP Francuske Fažona koji tvrdi da je pogrešno odgovornost za događaje u Poznanju pripisivati greškama Partije i narodne vlasti. Takođe se osvrće na stavove Envera Hodže kao pogrešno tumačenje Marksa, ali i osuđuje to što takvi stavovi nalaze mesta u moskovskoj "Pravdi", uprkos činjenici da je to u suprotnosti sa odlukama XX kongresa KP SS.

Oscilacije, uspehe i neuspehe u razvoju socijalizma, autor tumači kao privremene, ali neizbežne pojave u razvoju socijalizma. ..."Kroz tu prizmu treba posmatrati i najnovije glasove 'o novom razmimoilaženju između SSSR-a i Jugoslavije'." Ti glasovi su, prema njemu ..."djelimično i rezultat gledanja na savremene probleme isključivo kroz prizmu

blokovskih odnosa". U završnom delu teksta autor se zalaže za politiku popuštanja u međunarodnim odnosima, uprkos verovatnim povremenim zaoštavanjima i lokalnim sukobima, pa čak i "malim ratovima".

- *Mađarska vlada usvojila osnovne smernice rada radničkih saveta* (Radio-Budimpešta)

- *Poziv predsednika mađarskih sindikata radnicima* - protiv sadašnjeg štrajka (Tanjug)

- *Odgovori Janoša Kadara na pitanja predstavnika radničkih saveta nekih budimpeštanskih fabrika* (Radio-Budimpešta)

- *Grupe naoružanih ljudi sprečavaju rad u fabrikama* (Radio-Budimpešta)

- *"Nepsabadšag": Novoorganizovane jedinice javne bezbednosti održavaju red u nekim rejonima Budimpešte* (prema Radio-Budimpešti)

Politika:

- *Generalna skupština odlučila da se pitanja Egipta i Mađarske razmotre na redovnom zasedanju* (AP)

- *Mađarska će primiti predstavnike UN za kontrolu raspodele pomoći* (Tanjug)

- *Hamaršeld se sastao sa Imre Horvatom* (AFP)

- *U Mađarskoj staro je pokopano...* - Autor se vraća sećanjima na dramatične dane provedene u Budimpešti. Muči ga pitanje: gde je odgovor o mađarskoj sutrašnjici, šta želi ovaj narod?... Zbog čega su, u stvari, izašli na ulice 23. oktobra i, kasnije, kundak prislonili uz obraz?... "Odgovor sam dobio sutradan, u Čepelu. Otišao sam da vidim šta je i kako je tamo, šta misle radnici, hoće li da rade, ako neće - zbog čega, kako gledaju na budućnost..." U razgovoru sa radnicima i članovima radničkog saveta dobio je odgovor: "Mi smo se borili protiv Rakošija i Gereaa... Tekovine ove borbe ne damo ni po koju cenu... Osnovani smo radnički savet, on je fabriku preuzeo u svoje ruke. Još tačno ne znamo kako on treba da deluje, ali znamo šta hoćemo... Neka nas vlada oslobodi svih staljinističkih, zatucanih, uskih birokrata kojih je fabrika bila puna, koji su samo štetili, gušili nas... Nismo mi ničija 'rezerva', mi još jedno vreme nećemo da pristupamo nijednoj partiji, već ćemo brzo videti koja od njih najsolidnije ispunjava naše zahteve, koja brani naše radničke interese, koja obećava da će odbraniti tekovine ove naše sadašnje borbe." ... "Dosta je bilo terora u ime socijalizma, mi hoćemo radničku demokratiju... Treba da se što pre povedu pregovori sa sovjetskom vladom... Trebalo bi da vlada energično raščisti sa fašistima koji su opasno počeli da dižu glavu... Fabrike nikome ne damo, one su naše..." ... "Polako, posle svega, ljudi razmišljaju o tragediji, mrtvima, o šteti. Ali zar samo to? Zar je to sve, zar zaista, ni sada - 'nema odgovora'? Ima. Mađarska je ne samo rekla šta više neće a šta hoće. Bar rekla onom koji želi da razume. Ona je zauvek pokopala staro, staljinizam i razne rakošijevce, njihovu politiku. Jer, pod nogama demonstranata, pod ruševinama i leševima, ostalo je upravo to." ... "Koliko li će vremena trebati da se sagradi novo? To je pitanje na koje će tek predstojeći dani moći da odgovore." (Đuka Julius)

- *Predstavnici velikih radnih kolektiva posetili predsednika Kadara* - Predsednik mađarske vlade izjavio da Imre Nađ nije uhapšen (Radio-Budimpešta)

- *U celoj Mađarskoj normalizuje se situacija* (Radio-Budimpešta)

- *U celoj Jugoslaviji ima oko 310 izbeglica iz Mađarske* (Jugopres)

- *Naoružane grupe ometaju rad u mađarskim fabrikama* (Radio-Budimpešta)

- *Saobraćaj sa Mađarskom postepeno se normalizuje* (Jugopres)

- *U Budimpešti se osnivaju nove jedinice bezbednosti* (prema "Nepsabadšagu")

Dnevnik:

- *Kadar: Boravak sovjetskih trupa u Mađarskoj nije u interesu ni mađarske ni sovjetske vlade* (podnaslovi: Imre Nađu nije ograničeno slobodno kretanje - U Jugoslaviji se nalazi oko 300 mađarskih izbeglica) - (Radio-Budimpešta)

- *Nove jedinice javne bezbednosti* (Podnaslovi: Na mnogim mestima pronađeno pobacano oružje - Organi hapse pljačkaše)

- *Naoružane grupe sprečavaju nastavak rada u fabrikama*

- *Predsednik mađarskih sindikata redovno će prisustvovati sednicama vlade* (Radio-Budimpešta)
- *Ukinuta uredba o ograničenom pravu uposlenja* (Radio-Budimpešta)
- *Jugoslovenske vlasti zbrinule izbeglice iz Mađarske* (Jugopres)
- *U Pilišvaru grupa od 180 ljudi predala oružje* (Radio-Budimpešta)
- *Hamaršeld ponovo traži upućivanje posmatrača u Mađarsku* (AFP)

Mađar so:

- *Hamaršeld će posetiti Budimpeštu?* (AFP)
- *Problem Egipta i događaji u Mađarskoj pred Generalnom skupštinom OUN* - Rasprava o dnevnom redu - Odbačen predlog Krišne Menona
- *Zahvalnost mađarske vlade OUN-u*
- *Dve vlade nemaju interes da sovjetske trupe budu u Mađarskoj* - rekao je predsednik vlade Kadar (Nepsabadšag)
- *Organizuju se nove mađarske bezbednosne jedinice* (Radio-Budimpešta)
- *Mađarski sindikati pozivaju na rad* - Podneli su predlog o radničkim savetima
- *Zbrka u propagandi* - izveštaj o stavovima KP Francuske, koja ocenjuje da je u Mađarskoj bila kontrarevolucija (B. Pešić, iz Pariza)

16. novembar:

Borba:

- *Govor druga Tita u Puli - Svet se može nadati da će mir biti sačuvan* - Podnaslovi: Sada treba da gledamo da povećamo životni standard i pojačamo odbranu naše zemlje - Koren tragičnih događaja u Mađarskoj leži u nedovoljnom poverenju jednog dela sovjetskog rukovodstva u socijalističke snage istočnoevropskih naroda - Agresija na Egipat se ničim ne razlikuje od nekadašnjih klasičnih agresija kolonijalnih sila. - List prenosi u celini Titov govor aktivu istarskih komunista u Puli, u kojem najveći deo zauzimaju događaji u Mađarskoj i pozicija Jugoslavije u vezi s tim.

Odmah na početku Tito se bavi korenima događaja u Poljskoj i Mađarskoj koji, po njegovom mišljenju, imaju kontinuitet još od sukoba Jugoslavije sa Staljinom 1948. godine. Posle Staljinove smrti, Jugoslavija je normalizovala odnose sa Sovjetskim Savezom koji je ..."blagodareći Staljinovim ludostima, došao u vrlo tešku situaciju, u čorsokak, kako u spoljnoj politici tako i u unutrašnjoj, a svojim popovanjem i forsiranjem njegovih metoda i u drugim zemljama narodne demokratije. Oni su shvatili gdje leži glavni uzrok svih tih teškoća i na XX kongresu osudili su Staljinove postupke i njegovu dotadašnju politiku, ali su pogrešno postavili čitavu stvar kao pitanje kulta ličnosti, a ne kao pitanje sistema. A kult ličnosti zapravo je produkt jednog sistema. Oni nisu povelili borbu protiv tog sistema, ili ukoliko su je vodili činili su to više prećutno, govoreći da je u cjelini bilo sve dobro, ali da je Staljin u posljednje vreme, zbog toga što je ostario, počeo pomalo da luđuje i pravi razne greške." Tito zatim tvrdi da Beogradska i Moskovska deklaracija o odnosima sa Sovjetskim Savezom imaju značaj i za odnose između svih socijalističkih zemalja.

Prelazeći na događaje u Mađarskoj, Tito kaže da su sovjetski rukovodioci napravili grešku što nisu dozvolili da se, pored Rakošija, ukloni i Gere i druge njihove pristalice. On kaže da se naša delegacija tokom boravka na Krimu srela sa Gereom, koji je tu "slučajno" boravio i koji se "posipao pepelom" tražeći da uspostavimo dobre odnose. "Mi smo htjeli da pokažemo da nismo osvetoljubivi, da nismo uskogrudni, pa smo se složili da razgovaramo sa Gereom i delegacijom PMT koja će doći u Jugoslaviju." Po povratku iz Jugoslavije, "Gere je, došavši u tešku situaciju, opet pokazao svoj prijašnji lik. On je nazvao one stotine hiljada manifestanata, koji su tada još bili manifestanti, ruljom i uvrijedio je skoro čitav narod." ... "Vojsku je pozvao Gere. Bila je to fatalna greška da se pozove sovjetska vojska u vrijeme kad su još trajale manifestacije. Pozvati vojsku jedne druge zemlje da daje lekciju narodu te zemlje, čak i da je bilo neke pucnjave, velika je grješka." ... "Reakcionarni elementi umiješali su se u ovaj ustanak i iskoristili ga za sebe.

Zar tamo nema dosta hortijevaca? Ko ih je prevaspitao? Zar Rakoši da ih prevaspita?" Za veliko nazadovoljstvo naroda Tito okrivljuje dotadašnje rukovodstvo koje nije uklonilo iz svojih redova one koji su iritirali mase. On postavlja pitanje: "Zar se to moglo sada spriječiti? Izgleda da je već bilo kasno. Da je vlada Nađa bila energičnija ... možda ne bi došlo do intervencije sovjetske vojske." ... "Nađ je pobjegao i stvorena je nova vlada. ..." ja te ljude u novoj vladi znam i da oni, po mom mišljenju, predstavljaju ono što je u Mađarskoj najpoštenije. Oni su stradali pod Rakošijem, bili su po zatvorima i istinski su za jedan novi razvoj." ... "Ali, sovjetska intervencija slabi čitav taj program i sama vlada je u vrlo teškoj situaciji."

"Postavlja se sada pitanje da li je sovjetska intervencija bila potrebna? ... Prva intervencija, koja je došla na poziv Gere, bila je apsolutno pogrešna. Druga pogreška bila je u tome što odgovorni ljudi, umjesto što su čekali na drugu intervenciju, nisu učinili smjesta ono što su učinili kasnije ... tj. stvorili novu vladu i izdali deklaraciju."

Tito ukazuje na zločine koje su činili reakcionarni elementi, a da Nađova vlada nije ništa činila da to spreči, već je izdala manifest kojim se odriče Varšavskog pakta, proglasila nezavisnost itd. Mada je Jugoslavija protiv mešanja sa strane i upotrebe stranih sila, on smatra da je manje zlo bilo to nego pobjeda reakcije i pad socijalizma u Mađarskoj. Uveren je da će žrtve mađarskog naroda uticati i na rukovodioce Sovjetskog Saveza da uvide da se dalje ne može ovako raditi. Izrazio je uverenje da će događaji u Mađarskoj verovatno biti poslednja tragedija koja će opomenuti rukovodioce i u SSSR-u i u drugim socijalističkim zemljama do čega može dovesti nastavak stare politike. Na kraju dela u kojem govori o mađarskim događajima, Tito smatra da Jugoslavija mora pomoći današnju Kadarovu vladu, a potom prelazi na razmatranje agresije na Egipat i situaciju na Bliskom Istoku.

- *Budimpešta u danima novih napora* - Mađarska vlada nastoji da obnovi privredni život poremećen nedavnim događajima i štrajkom. Izveštač javlja da u Budimpešti više nema oružanih akcija, ali su se neke grupe povukle u unutrašnjost. U glavnom gradu se sve više razmišlja o obnovi privrede, a prethodnog dana je od predstavnika mnogih preduzeća formiran Centralni radnički savet Budimpešte, a njegova delegacija posetila je Kadara. (G. A.)

- *Gere i Hegediš odstranjeni od vršenja partijskih i državnih funkcija* - Od funkcija odstranjeni i neki drugi bivši partijski i državni rukovodioci (Radio-Budimpešta)

- *Kadar o pregovorima sa Nađom* - U razgovoru sa predstavnicima Centralnog radničkog saveta rekao je da je Nađ zatražio azil u jednom stranom poslanstvu i s njim se ne može razgovarati, osim ako stupi na mađarsko tle. (Radio-Budimpešta)

- *Predstavnik mađarske vlade sastaje se s Hamaršeldom* - radi dogovora o raspodeli pomoći (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska zahvalila Međunarodnom komitetu Crvenog krsta na pruženoj pomoći*

- *Na Čepelu prestale oružane borbe* (Radio-Budimpešta)

- *Sistem državnog otkupa stavljen van zakona* (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Govor Tita u Puli* (Vidi izvode u "Borbi!")

- *Događaji u Mađarskoj ne mogu se smatrati kontrarevolucijom* - izjavio je predsednik Kadar u razgovoru sa delegacijom Centralnog radničkog saveta Budimpešte. Govorio je o aktuelnim događajima i o nužnosti intervencije sovjetskih trupa. (Radio-Budimpešta)

- *Gere, Hegediš i desetorici bivših rukovodilaca oduzete partijske i državne funkcije* (Radio-Budimpešta)

- *Pitanje upućivanja posmatrača UN u Mađarsku spada u isključivu nadležnost mađarske vlade* - ističe se u sovjetskoj noti Dagu Hamaršeldu (AFP)

- *Hamaršeld će održati sastanak sa predstavnikom mađarske vlade* (Radio-Budimpešta)

- *Delegacija čehoslovačke vlade otputovala u Mađarsku* (ČTK)

Mađar so:

- *Titov govor u Puli* - objavljen u celosti

- *U potrazi za izlazom u Mađarskoj* - Centralni radnički savet kod Kadara (G. Altman)
- *Odjek mađarskih događaja* - opširan integralni tekst Veljka Vlahovića objavljen je u posebnom dodatku Političke sveske - 5.

Subotičke novine:

- *Pitanje Egipta i Mađarske na redovnom zasedanju Generalne skupštine*
- *U Mađarskoj normalizuje se situacija*

17. novembar:

Borba:

- *Radnički saveti u Mađarskoj pozivaju na obustavu štrajka* (G. Altman)
- *Poziv pripadnicima mađarskih oružanih snaga da se jave svojim komandama* (Radio-Budimpešta)
- *Indija ponudila Mađarskoj pomoć u namirnicama i tekstu* (IIS)
- *"Marksistička analiza"* - kratak osvrt na tvrdnje Mehmeda Šehua o ulozi imperijalističkih krugova u događajima u Mađarskoj
- *Mađarski sindikati u novoj situaciji* - govor predsednika Zemaljskog veća mađarskih sindikata Šandora Gašpara
- *Budimpešta pred ustanak* - Prvi deo beleški Vlajka Begovića (dobrovoljac u španskom građanskom ratu, član CK SKJ, bio direktor "Borbe" i Instituta društvenih nauka - prim. red.) koji je neposredno pred ustanak, od 10. do 17. oktobra boravio u Budimpešti, gde je na poziv Ekonomskog instituta Mađarske akademije nauka održao predavanje o jugoslovenskom iskustvu u vezi sa privrednim sistemom u socijalizmu. Opisuje atmosferu buđenja iz ranijeg političkog mrtvila i kritičkog odnosa prema sopstvenoj prošlosti. Pominje Nađov tzv. junski program iz 1953. godine i smenjivanje Rakošija, kao i nezadrživost procesa demokratizacije. Opisuje posetu kombinatu "Čepel", gde je još приметna velika birokratija, ali i raspoloženje da se sistem upravljanja menja. Kaže: "Kombinat je skoro dobio pravo da svoje pojedine proizvode može sam izvoziti. Dotle je stigla decentralizacija i demokratizacija u vreme Gereaa!" Pominje borbu koja se vodi protiv kulta ličnosti, čime se pokušavalo spasavati kompromitovani sistem i izbeći širu odgovornost za dotadašnji rad. Partijski rad je podređen direktivama odozgo i skoro uopšte ne postoji.
- *Kadar o proteklim događajima u Mađarskoj* - Predsednik mađarske Vlade primio delegaciju Centralnog radničkog saveta Budimpešte. Reкао je da se protekli događaji ne mogu smatrati kontrarevolucijom, ali je upozorio i na delatnost kontrarevolucionarnih elemenata. Pomenuo je kolovođu jedne grupe, Jožefa Dudaša, koji je upao u Narodnu banku, uzeo milion forinti i taj novac delio prolaznicima kako bi postao popularan. Govorio je i o prebacivanju preko granice fašističkih vojnih jedinica i naoružanja iz Zapadne Nemačke i Austrije. Upozorio je da nisu svi pripadnici AVH krivci, jer su tu regrutovani mnogi pošteni komunisti iz redova radnika. Osudio je stav da u fabrikama ne treba da postoje partijske organizacije. Doveo je u pitanje zahtev za neutralnost Mađarske, jer on nema realnu podlogu.
- *Proglas radničkog saveta metalurgijskog kombinata "Čepel" u Budimpešti* - Traži se od radnika da prekinu štrajk i da se vrate na posao. (Radio-Budimpešta)
- *Svi pokloni koji stižu u Mađarsku oslobođeni carine* (Radio-Budimpešta)
- *Stavljena van snage uredba o višegodišnjem sistemu državnog otkupa* (Radio-Budimpešta)
- *Neni u anglo-francuskoj agresiji na Egipat i sovjetskoj intervenciji u Mađarskoj* (Tanjug - iz Rima)

Politika:

- *Događaji i reagovanja* - U širem komentaru autor konstatuje da su promene u Poljskoj i kriza u Mađarskoj ubrzale novu podelu ljudi u svim levim strujama. Primećuje različite pristupe francuske i italijanske komunističke partije - prvih da se porekne potreba

za daljom destalinizacijom i drugih, koji predstavlja realnu ocenu. Za organe nekih partija - "Rude pravo", moskovsku "Pravdu", "Skanteju" - ceo ustanak u Mađarskoj nosi obeležje kontrarevolucije. Negirajući ove stavove, autor se poziva na samog Kadara, da se "događaji u Mađarskoj ne mogu smatrati kontrarevolucijom". Ističe i stav Toljatija o nužnosti ostvarivanja ovog programa, a povodom stanja u rukovodstvu PMT kaže: "Ne mogu se s jedne strane držati na čelu države određeni ljudi, a s druge strane voditi stalna agitacija koja ih optužuje za sva zla. Zato odgovornost pada kako na one koji su kritikovali tako i na one koji su bili kritikovani."

Autor kritikuje i ponašanje socijalista na Zapadu, jer je njima važnije ponovno osnivanje Socijaldemokratske stranke u Mađarskoj od rešavanja celokupnih problema te zemlje, dok istovremeno ni jednu reč ne izgovaraju o agresiji na Egipat. (J. G.)

- *Čehoslovačka i događaji u Mađarskoj* - U celoj zemlji održavaju se partijski sastanci - Izveštač kaže da su mađarski događaji odmah okupili čitav Politbiro KPC, a potom su organizovani sastanci na svim nivoima. Centralnom komitetu se šalju rezolucije i mađarski događaji se osuđuju kao kontrarevolucija. Administrativni aparat se upozorava da pazi na svoje postupke, naročito prilikom isplate plata. Prestala je i kampanja protiv provaljivanja platnih fondova, a ispravljaju se i radne norme. Tvrdi se da Čehoslovačka ide ispravnim putem. U vezi sa Mađarskom iznose se primeri belog terora, ali se stavovi - prvo Nađa, a potom Kadara - ne iznose u javnost. Objavljen je članak u moskovskoj "Pravdi" o krahu "kontrarevolucionarne avanture", ali ne i odgovor "Sabad nepa". O radničkim savetima u Mađarskoj govori se samo uzgred. Iz Titovog pisma CK-u PMT objavljeno je samo 26 reči, i to onih koje govore da su nastalu situaciju iskoristili reakcionarni elementi. "Rude pravo" je ipak objavilo reči Kadara da "sve ono što se dogodilo u Mađarskoj ne može da bude nazvano kontrarevolucijom". Navode se i reči Kadara o Nađu. (A. Antonić)

- *Odjek u Nemačkoj* - Stalni dopisnik iz Berlina izveštava o oceni Titovog govora u zapadnonemačkoj štampi koji se ocenjuje kao veoma značajan i uglavnom se odobravaju njegovi stavovi. Istočnonemačka štampa, koja inače od početka stoji na stanovištu da je u Mađarskoj isključivo reč o kontrarevoluciji, samo kratko i oskudno izveštava o Titovom govoru sa naglaskom na stavu da je sovjetska intervencija bila potrebna. (L. Davičo)

- *Izbori za radničke savete u Budimpešti održaće se 19. novembra* (Radio-Budimpešta)

- *Naredba ministra Ferenca Miniha* - pripadnicima oružanih snaga da se jave svojim komandama (Radio-Budimpešta)

- *Indija šalje pomoć Mađarskoj* (IIS)

Dnevnik:

- *Velik odjek govora druga Tita* - Radio-Budimpešta ga je citirao više puta u celini (Tanjug)

- *Mađarska Vlada upotrebila svoje suvereno pravo* - članak se odnosi na traženje pomoći od sovjetskih jedinica (Radio-Košut)

Mađar so:

- *Zašto se protivimo rezoluciji OUN o Mađarskoj* - Engleska i francuska vlada samo prividno su prihvatile rezoluciju OUN - Nehruova izjava u Parlamentu (Tanjug, iz Delhija)

- *Pomoć Indije Mađarskoj* (IIS)

- *Najnovije: Odjek Titovog govora u svetu*

- *Nastavljanje štrajka može prouzrokovati inflaciju i glad* - rekao je predsednik vlade - Delegacija Centralnog radničkog saveta Budimpešte kod Kadara (Radio-Budimpešta)

- *Isključeni partijski funkcioneri* - Gere, Hegediš, Laslo Piroš, Bela Salai, Ištvan Bata, Lajoš Ač, Ištvan Hideg, Bela Veg, Eržebet Andič, Andor Berei, Ištvan Kovač

- *Prvi znaci sređivanja* - Centralni radnički savet poziva na proizvodnju - Među članovima radničkog saveta fabrike telefona (G. Altman)

- *U Čepelu prestale borbe* - javlja budimpeštanski radio. - Privremeni radnički savet poziva radnike na posao.

- *I Đer se izjasnio za obustavu štrajka* (Radio-Budimpešta)

- *Pošiljke pomoći Mađarskoj*

Zrenjanin:

- *Pomoć Jugoslavije postradalom mađarskom stanovništvu* - Vrednost 150 miliona dolara

- *U Mađarskoj se život normalizuje*

Foto: br. 31 (Deli se hleb stanovništvu)

18.novembar: Borba:

- *U Beogradu postoji realna predstava o rešenju mađarske drame* - piše zapadnonemački list "Ziddojče Cajtung" (O. Miličević)

- *Prvi znaci oživljavanja privrede u Mađarskoj* (Podnaslovi: Uzbudjenje zbog vesti o hapšenjima - Potrošačka groznica se nastavlja) - (G. Altman)

- *Budimpeštanski radnici odlučili da obustave štrajk* (Radio-Budimpešta)

- *Budimpešta pred ustanak (II)* - Nastavak teksta Vlajka Begovića u kojem opisuje susrete u Višoj ekonomskoj školi, Gradskom savetu i sa budimpeštanskim ekonomistima. Kaže da je karakterističan sastav slušalaca ekonomske škole - to su "bivši partijski i državni funkcioneri koji su skinuti sa položaja, progonjeni pa i u zatvorima ležali". S ponosom ističu da je i Imre Nađ bio profesor na ovoj školi i nadaju se da će biti rehabilitovan i vraćen u rukovodstvo zemlje. O nastavi kažu da ih naročito ogorčava sterilno učenje političke ekonomije. U Gradskom savetu rukovodioci se žale na sputanost centralističkim rukovođenjem iz ministarstava, što sputava njihov rad dok dvomilionski grad izgleda sivo i zapušteno. Na Ekonomskom institutu, među 50 slušalaca Begovićeovog predavanja, bio je i bivši član CK PMT Ferenc Donat. Velika većina slušalaca odobravala je iznesene stavove o jugoslovenskom iskustvu, dok se manji deo ograđivao, jer su za njih iznesene postavke potpuno nove, pa sada ne mogu o tome da raspravljaju. Interesovanje je bilo veliko pa se diskusija morala nastaviti i sutradan.

Politika:

- *Napori za normalizovanje života u Mađarskoj* - dopisnik Đuka Julius opisuje atmosferu u Budimpešti kao bezvoljnu, lica ljudi su utučena i vlada depresija posle prestanka pucnjave. Sovjetske vojnike gledaju popreko i namrgodeno. Nema gladi, ali ni izobilja. U prolazu kroz Segedin video je pune pijace. Ponegde uporedo postoje stari i novi organi vlasti (revolucionarna veća).

- *Radnici u Budimpešti nagovestili obustavu štrajka* - Delegati radničkih saveta obavestili Kadara da vraćanjem na posao žele da ubrzaju sređivanje prilika i povlačenje sovjetskih trupa (Tanjug)

- *Otpremljena prva količina hrane u Mađarsku* - Pomoć susednih srezova (Tanjug)

- *Saopštenje o mađarsko-čehoslovačkim razgovorima* (Radio-Košut)

Dnevnik:

- *Na pragu normalizovanja života* - u nastavku: *Snažan odjek Titovog govora u Mađarskoj* - izveštaj specijalnog izveštača Stojana Zamurovića iz Segedina. Autor opisuje atmosferu skoro zamrlog, ali - samo naizgled - mirnog grada. On zatim opisuje svoj susret sa jednom delegacijom radničkih saveta koji su se interesovali kako i šta rade radnički saveti, a inače su došli u Gradsku kuću da dobiju dozvolu za odlazak u Budimpeštu radi kontakta sa Vrhovnim radničkim savetom, a u nameri da posete i Kadara. Pišući o susretima sa građanima Segedina, Zamurović konstatuje:

..."Svaki od njih odmah je bez ikakvog ustručavanja i rezerve izjavljivao da je veoma zadovoljan sadržinom govora predsednika Tita", a potom citira reči jednog člana Veća radničkih saveta: "To je naša reč".

"...u Segedin je stiglo svega nekoliko stotina primeraka današnjeg broja 'Sabad nepa' iz Budimpešte, valjda jedinog lista koji u toj zemlji izlazi. Ovaj broj organa Radničko-seljačke revolucionarne socijalističke partije donosi gotovo u celini govor predsednika Tita.

Na segedinskim ulicama došlo je do pravog otimanja novina. One su rasprodate za manje od pet minuta. Srećnici koji su uspjeli da dođu do jednog primerka bili su brzo opkoljeni od nekoliko desetina ljudi, koji su zahtevali da se čita naglas."

- *Prva pošiljka jugoslovenske pomoći otpremljena u Mađarsku* - kratak izveštaj o pošiljci od 100 tona pirinča i o još jednoj tolikoj količini koja će biti isporučena. Pominje se i pomoć jugoslovenskih pograničnih srezova susednim srezovima u Mađarskoj (Tanjug).

- List objavljuje i razgovor Kadara sa delegacijom Centralnog radničkog saveta Budimpešte pod naslovom *Radnici traže da se obrazuje vrhovni zemaljski organ za radničke savete* (Radio-Budimpešta).

Mađar so:

- *Nedelja dana u svetskoj politici: Tragedija u Mađarskoj* - komentar (r. l.)

- *Još je neizvesno da li će se obustaviti štrajk* - Uzbuna zbog vesti o hapšenjima - Potrošačka groznica (G. Altman)

Foto: br. 32 (Redovi pred "Korvinom"), 33 (U redovima za namirnice)

- *Saopštenje o mađarsko-čehoslovačkim pregovorima*

19. novembar:

Borba:

- *Budimpeštanska nedelja* - izveštaj G. Altmana

- *Demanti vesti o deportacijama* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska vlada poklonice veliku pažnju razvijanju poljoprivrede* (Radio-Budimpešta)

- *Budimpešta pred ustanak (III)* - Završni deo članka Vlajka Begovića. Opisujući posetu Planskoj komisiji, autor zapaža da se tu sabralo tri hiljade stručnjaka da gubi vreme i snage fabrikujući tone papira. Rukovodilac ustanove Berei je zadovoljan ovakvim radom i misli da je to "po principima marksizma-lenjinizma". Razgovor sa potpredsednikom vlade Hidašom, zaduženim za privredu, bio je dug i interesantan, ali se Hidaš, mada shvata da se mora menjati ceo privredni sistem, boji da pođe novim putem. Razgovarao je u CK-u i sa prvim sekretarom PMT Gereom, koji i dalje ne može da se distancira od dogmatskog ponavljanja fraza o marksizmu-lenjinizmu. "Jedini Mađar s kojim nisam mogao uspostaviti prisniji kontakt i otvoreno govoriti o savremenim problemima" - kaže Begović o Gereu. Stari borci u razgovoru ne sagledavaju glavne probleme i vrte se u krugu "kulta ličnosti", kriveći za sve Rakošija. Begović je posetio i grob Rajka i drugova, koji je zatrpan cvećem, a ljudi još uvek masovno dolaze da odaju poštu. Na kraju, u delu koji je očigledno dopisan kasnije, autor konstatuje da su u vreme njegove posete uglavnom svi sagovornici bili protiv tadašnjeg višeg rukovodstva, a naročito protiv Gereu, zalagali su se za demokratiju i ispravljanje grešaka, ali nisu bili politički organizovani niti su imali organizovane veze sa masama. Stoga je ustanak tekao spontano i u njemu su došle do izražaja razne snage, pa i reakcionarne.

Politika:

- *Bitka za poverenje u Mađarskoj* - razgovor sa članom Centralnog radničkog saveta (Đuka Julius)

Dnevnik:

- *Teška borba za poverenje naroda* - Izveštaj Stojana Zamurovića. - Pominje se demanti Vlade u "Nepsabadšagu" o navodnom deportovanju mađarske omladine u Sovjetski Savez i o teškoj borbi za poverenje naroda. ..."On je potišten, nepoverljiv. Težnju vlade da mu se približi izvesni elementi često nastoje da ometu na razne načine. Danas se saznalo da je u jednom kraju Segedina bio izlepljen plakat sa tekstem: 'Traži se izgubljeno poverenje naroda. Ko ga nađe neka se javi na adresu: Budimpešta ulica 2.000 tenkova!...' Autor opisuje i prizor ispod jednog zvučnika na Sečenjijevom trgu koji prenosi program

budimpeštanskog radija, ali niko iz prilične mase okupljenih slušalaca ne skida plakat sa kandelabra, na kojem piše: "Zvučnice, kada će ti dosaditi da prenošiš laži?"

Mađar so:

- *Radnički savet između dve vatre* - Pregovori sa sindikatima - "Inače ćemo ponovo štrajkovati" (G. Altman)

20. novembar:

Borba:

- *Radnici u Mađarskoj vraćaju se postepeno na posao* (G. Altman)
 - *TASS o govoru druga Tita* - U prvom delu TASS interpretira Titove stavove o mađarskim događajima u kojima su reakcionarni fašistički elementi pokušali da uzmu vlast, a Nadova vlada to nije sprečila, što je izazvalo potrebu za sovjetskom vojnom intervencijom. Međutim, u daljem tekstu optužuje Jugoslaviju da je imala uticaj na pripremu istupanja do kojih je došlo u Poljskoj i Mađarskoj. Titu se zamera da jugoslovenski put u socijalizam predstavlja kao jedino ispravan, što komunističke partije deli na "staljinističke" i "nestaljinističke" i što smatra da je kult ličnosti proizvod određenog sistema. (Prema "Pravdi" od 19. XI, uz fusnotu da je napis sličnog sadržaja objavio i list "Rude pravo", organ KP Čehoslovačke)

Politika:

- *Generalna skupština OUN nastavlja debatu o Mađarskoj* - Mađarski delegat odbija optužbe o deportovanju u SSSR (AP)
 - *Prvi dim iz fabrika u Čepelu* (Đ. Julius)
 - *Mađarski metalci traže ostvarivanje radničkog upravljanja* (Radio-Budimpešta)
 - *U Budimpešti radnici se delimično vraćaju na posao* (Radio-Budimpešta)
 - *Ministar Marošán poziva na suzbijanje terorizma* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Štrajk se obustavlja* i nastavak *Nezapamćena potrošačka groznica* - reportaža St. Zamurovića iz Segedina
 - *Kubanska rezolucija traži da se obustavi deportovanje iz Mađarske u SSSR* - izveštaj iz Generalne skupštine UN (Asošijeted pres)

Mađar so:

- *Moskovska Pravda o govoru generalnog sekretara Tita* - I Rude pravo piše u sličnom tonu (Tanjug, iz Moskve)
 - *Dimi li se fabrički dimnjak* - Polako jača ekonomski krvotok - Raspravlja se o govorima Marošána i Degeija (G. Altman)
 - *OUN raspravlja o deportacijama u Mađarskoj* (AP)

21. novembar:

Borba:

- *Mađarskom narodu i vladi treba pomoći da uspostave mir i normalne uslove za život u zemlji* - govor M. Ivekovića u Generalnoj skupštini UN (Tanjug)
 - *Poziv mađarskim radnicima da se vrate na posao* - uputio "Nepsabadšag" (Radio-Budimpešta)
 - *Postoje mogućnosti da se izbegne inflacija u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
 - *Govor druga Tita u interperaciji TASS-a* - Komentar urednika "Borbe" Jože Smolea koji otkriva da postoje neslaganja sovjetskog rukovodstva sa mnogim stavovima iz Titovog govora i kritikuje stari način na koji TASS to interpretira, kao što je neiznošenje Titovih stavova sa kojima se polemíše. Govori se u stilu "neke izjave", "tendencija mešanja", "niz stavova" i sl., bez citiranja tih stavova, da bi se izvrnuo smisao Titovih reči. Takođe se kaže

da je iskrivljena Titova misao da se ne radi samo o staljinskom kultu ličnosti već o sistemu koji je omogućio njegovo stvaranje. TASS to tumači kao napad na sovjetski sistem. U završnom delu se kaže:

"Jedinstvo u međunarodnom radničkom pokretu pretpostavlja i poštenu, otvorenu i smelu diskusiju, a nikako gušenje diskusije i zatvaranje očiju pred činjenicama... Kamo sreće da je u prošlosti bilo više komunističke diskusije i smelog odnosa prema stvarnosti. Da je toga bilo, verovatno ne bi ni došlo do takvih tragičnih događaja kakvi su u Mađarskoj."

Politika:

- *Treba pružiti brzu materijalnu i moralnu pomoć mađarskom narodu i vladi* - istakao je jugoslovenski delegat Mladen Iveković (podsekretar u Ministarstvu inostranih poslova FNRJ) - (Tanjug)

- *Štrajk je već prvih dana bio izraz snage masa* - piše budimpeštanski "Nepsabadšag" pozivajući radnike da počnu proizvodnju.

- *Predsednik mađarske Narodne banke o mogućnosti inflacije* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Govor druga Tita u interpretaciji TASS-a* - list prenosi komentar urednika "Borbe" Jože Smolea.

- *Nastavlja se debata o Mađarskoj* - o radu Generalne skupštine OUN (AFP)

- *Nastavljanje štrajka dovodi u pitanje tekovine radničke klase* - pisanje "Nepsabadšaga" (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska može izbeći inflaciju ukoliko počne proizvodnja* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Usvajanjem rezolucije mađarsko pitanje bi ponovo poprimilo karakter blokovske politike*

- *Treba prestati sa politikom vojnih blokova* - "Primena sile u Egiptu i Mađarskoj promašila je cilj" - Nehruov apel svetu (AFP, iz Delhija)

- *Nepsabadšag o štrajku* - List se suprotstavlja stavu da je štrajk isključivo delo kontrarevolucionara i terorista

- *Govor druga Tita u Tass-ovoj prezentaciji* - članak prenesen iz "Borbe" (J. Smole)

- *Predsednik mađarske Nacionalne banke o opasnostima od inflacije* (Radio-Budimpešta)

22. novembar:

Borba:

- *Upozorenje mađarske vlade o delokrugu rada revolucionarnih komiteta* (Radio-Budimpešta)

- *Normalizacija tramvajskog i autobuskog saobraćaja u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska dosad primila iz inostranstva pomoć u vrednosti od 93 miliona dolara* (Radio-Budimpešta)

- *Generalna skupština nastavila debatu o Mađarskoj* (AFP)

Politika:

- *Mađarsko pitanje treba razmatrati "sa uzdržljivošću"* - izjavio je Krišna Menon (AP)

- *Teškoće u Egiptu i Mađarskoj dovele do jačanja hladnog rata* - izjavio je Nehru u indijskom Parlamentu (IIS)

- *Mađarska primila 93 miliona dolara na ime pomoći iz inostranstva* - piše "Nepsabadšag"

- *U Budimpešti se uspostavlja saobraćaj* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Usvojene tri rezolucije o Mađarskoj* - izveštaj sa Generalne skupštine OUN (AFP)
- *Sovjetske vlasti predaju uhapšena lica mađarskim organima* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Koča Popović podržava indijski predlog* - Nastavlja se rasprava o deportacijama u Mađarskoj (AFP)
- *Poziv vrhovnog tužioca Mađarske na poštovanje zakonitosti*
- *Mađarska je dobila pomoć u vrednosti od 93 miliona dolara* (Nepsabadšag)
- *Prema informacijama generalnog sekretara OUN iz Mađarske je izbeglo 34.000 lica* (AP)
- *Mađarska vlada o delokrugu rada revolucionarnih komiteta* (Radio-Budimpešta)
- *Obnavlja se saobraćaj u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)
- *Znamenit glas* - Rehabilitovane optužbe od strane Informbiroa - CK KP Francuske o situaciji u svetu (B. Pešić)

23. novembar: Borba:

- *U interesu je međunarodne situacije da se olakša smirivanje u Mađarskoj* - izjava Koče Popovića u debati na Generalnoj skupštini UN (Tanjug)
- *Usvojene tri rezolucije o Mađarskoj* (AFP)
- *Krivica je u greškama* - iz govora Palmira Toljatija komunistima u Bolonji (uglavnom se slaže sa Titovim ocenama)
- *Između mađarske vlade i Centralnog radničkog saveta Budimpešte izbili izvesni nesporazumi*. - Centralni radnički savet traži stvaranje Zemaljskog radničkog saveta, da se uhapšeni ili deportovani odmah puste na slobodu i da suđenja licima koja budu predana mađarskim vlastima budu javna. (G. Altman)
- *Radio-Budimpešta objavio u celini komentar "Borbe": "Govor druga Tita u interpretaciji TASS-a"* - Govor objavio i list "Mađar honved" (G. A.)

Politika:

- *Naporima svih može se olakšati situacija u Mađarskoj* - izjavio Koča Popović na zasedanju Generalne skupštine UN (Tanjug)
- *Nadmetanje s pozicija blokova* (Aleksandar Nenadović)
- *Generalna skupština OUN usvojila tri rezolucije o Mađarskoj* (AFP)
- *Ajzenhauer razmotrio situaciju na Srednjem Istoku i u Mađarskoj* (AP)
- *Janoš Kadar priprema rekonstrukciju vlade* - Radnički savet Budimpešte zakazao dvodnevni štrajk. (Đuka Julius)
- *Delegacija rumunske vlade i Partije otputovala u Mađarsku* (Radio-Bukurešt)
- *Završeni mađarsko-istočnonemački razgovori u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)
- *Nehru razgovarao sa sovjetskim ambasadorom o Mađarskoj* (Rojter)

Dnevnik:

- *Svi treba da želimo da u Mađarskoj ponovo zavladaju mir i blagostanje* - izjava jugoslovenskog ministra inostranih poslova Koče Popovića pred Generalnom skupštinom OUN povodom "mađarskog pitanja" (Tanjug). Popović se založio da se prekine sa nesuglasticama uticajnih zemalja i da se nađe kompromis, zalažući se za usvajanje cejlonsko-indonežanske rezolucije, koja je na kraju i usvojena, kao i kubanska i rezolucija o pružanju pomoći izbeglicama iz Mađarske.
- *Imre Nađ napustio jugoslovensku ambasadu posle sporazuma vlada FNRJ i Mađarske* (Tanjug). U kominikeu Državnog sekretarijata za inostrane poslove FNRJ saopštava se da su se neki saradnici vlade Imre Nađa 2. novembra obratili ambasadi sa pitanjem da li se izvestan broj lica ugroženih pogromom mogu skloniti u našu ambasadu. Jugoslovenska vlada je 3. novembra dala saglasnost, pa su se 4. novembra rano ujutro u

našoj ambasadi sklonili Imre Nađ, Geza Lošonci, Zoltan Santo, Ferenc Lukač, Đerd Lukač, Gabor Tancoš, Šandor Harasti, Ferenc Janoši, Đerd Fazekaš, Janoš Silađi, Peter Erdeš, Zoltan Vaš, Julija Rajk, Ferenc Nador, Ujhelji, Vašarhelji i 15 žena sa sedamnaestoro dece. Dana 18. novembra, po sopstvenoj odluci, Ambasadu su napustili: Zoltan Vaš, Peter Erdeš, Đerd Lukač, Zoltan Santo i Ferenc Nador, a 21. novembra postignut je dogovor dvedju vlada da mađarska Vlada neće preduzeti nikakve mere protiv lica koja su se sklonila u Ambasadu, pa su se ona odlučila da napuste Ambasadu i vrata se svojim kućama. Tako su oni 22. novembra u 18,30 časova napustili Ambasadu, uputivši joj pismo zahvalnosti na pomoći i davanju azila.

- *Radnički savet Čepela osudio poziv na štrajk* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Pomognimo smirivanje u Mađarskoj, a time i u međunarodnim relacijama* - Jalove uzajamne optužbe - Drugo oglašavanje Koče Popovića u OUN

- *Torez: Ko su istinski socijalisti* - Sakrivena, a ipak procurela istina o Mađarskoj - Ćutanje o dilemama - Jugoslavija je kriva, jer postoji.

- *Izglasan predlog Kube i Indije o Mađarskoj* (AFP)

- *Delegacija rumunske vlade i partije u Budimpešti* (Radio-Bukurešt)

- *Razmirice između vlade i Centralnog radničkog saveta* - Sređivanje situacije ponovo u opasnosti- Zahtevi saveta (G. Altman)

Subotičke novine:

- *Zasedanje OUN* - u okviru pregleda aktivnosti u OUN pominje se i rasprava o situaciji u Mađarskoj.

Somborske novine:

- *Ustanak mađarskog naroda* - uvodni tekst koji predstavlja sažet pregled događaja u Mađarskoj i rezime zvaničnih stavova i ocena Vlade FNRJ. (Ovo je jedini tekst u vezi sa događajima u Mađarskoj koji se u posmatranom periodu pojavljuje u ovom listu.)

24. novembar:

Borba:

- *Sovjetski organi odveli Nađa i drugove na nepoznato mesto* - Dopisnik "Borbe" javlja da su Nađ i drugovi, na osnovu sporazuma između jugoslovenske i mađarske vlade od 21. novembra, napustili zgradu ambasade gde su bili u azilu i, u pratnji dvojice jugoslovenskih diplomata, ušli u autobus koji je poslala mađarska vlada. Međutim, odmah zatim u autobus je ušao jedan sovjetski oficir i autobus je, pod pratnjom dva automobila odvezen pred zgradu sovjetske komandanture, gde su naši diplomati prosto izbačeni na ulicu. Kasnije je konstatovano da Nađ i drugovi nisu stigli svojim kućama i da je vest o tome u Budimpešti izazvala veliko uzbuđenje. (G. Altman)

- *Radio-Budimpešta tvrdi da je Nađ otišao u Rumuniju*

- *Vlada FNRJ zatražila od mađarske vlade hitnu informaciju o tome zašto se lica koja su napustila jugoslovensku ambasadu nisu vratila svojim kućama* (Tanjug)

Foto: br. 34 (karikatura "Među kidnaperima" - Z. Džumhur)

- *Nađ po sopstvenoj odluci napustio ambasadu FNRJ* - Postignut sporazum između jugoslovenske i mađarske vlade o slobodnom povratku lica koja su se sklonila u jugoslovensku ambasadu - saopštenje Državnog sekretarijata za inostrane poslove (Tanjug)

- *Postignut sporazum između mađarske vlade i Centralnog radničkog saveta* (G. A.)

- *Objavljena uredba o radničkim savetima u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Jugoslovenska vlada traži razjašnjenje o sudbini Imrea Nađa* - Lica koja su na osnovu sporazuma napustila jugoslovensku ambasadu u Budimpešti nisu se vratila svojim kućama (Tanjug)

- *Mađarska vlada garantovala bezbednost Imre Nađu i ostalima* - Imre Nađ i ostali bivši funkcioneri kojima je pružen azil u jugoslovenskoj ambasadi u Budimpešti otišli su svojim domovima pošto im je garantovana bezbednost (Tanjug)

- *Uzbuđenje u Mađarskoj zbog "slučaja Nađ"* - Posle vesti radija i "Nepakarata" o jugoslovenskom zvaničnom saopštenju o slučaju Nađa i drugova, u Budimpešti je opet nastupilo veliko uzbuđenje. Popularnost Nađa i njegove grupe je i dalje velika i ljudi smatraju da bi za budućnost Mađarske bilo dobro da ta i grupa oko Kadara ostvare saradnju. Međutim vest o kršenju jugoslovensko-mađarskog sporazuma po tom pitanju odjeknula je vrlo nepovoljno i stvorila široko uzbuđenje. Potom se, na osnovu svedočenja očevidaca, opisuje tok otmice Nađove grupe. "Nepakarati" piše da se posle izlaska azilanata iz jugoslovenske ambasade niko nije javljao na telefone kod njihovih kuća, a u krugovima vlade su stalno odgovarali da im ništa nije poznato. Danas, 23. novembra, Budimpešta je između dva i tri časa popodne bila potpuno pusta i izgledala je avetinjski, odzivajući se na apel preko letaka od pre nekoliko dana da se na taj način obeleži mesec dana od početka ustanka. "Ni jedne žive duše nije bilo na ulicama, trgovima, mostovima i kejevima." (Đ. Julius)

- *Moskovska "Pravda" ponovo o govoru druga Tita u Puli* - "Pravda" ponavlja svoje tvrdnje da su glavnu ulogu u budimpeštanskom ustanku odigrale unapred organizovane kontrarevolucionarne snage i kritikuje Titovu tvrdnju da je kult ličnosti proizvod određenog sistema, optužujući ga da on zapravo napada socijalistički sistem SSSR-a.

- *Predstavnici radnika postigli sporazum sa Kadarovom vladom* - Vlada objavila uredbu o radničkim savetima (Đuka Julius)

- *Kako će se obrazovati saveti* (Radio-Budimpešta)

- *Obrazovani radnički saveti u poljoprivrednim i šumskim preduzećima* (Radio-Budimpešta)

- *U velikim preduzećima u Mađarskoj postavljaju se komesari* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarski književnici traže da vlada pregovara sa radnicima* (Radio-Budimpešta)

- *Uspostavlja se putnički saobraćaj sa Mađarskom* (S. N.)

Dnevnik:

- *Imre Nađ prešao u Rumuniju* (podnaslov: Sovjetski organi sprečili sprovođenje jugoslovensko-mađarskog sporazuma). Tanjug prenosi saopštenje DSIP-a sa imenima lica koja su napustila jugoslovensku Ambasadu, ali nisu stigla svojim kućama. Zatražena je hitna informacija o razlozima. U nastavku pod naslovom "Sovjetski organi odveli Nađa i drugove na nepoznato mesto" dopisnik "Borbe" opisuje kako su sovjetske snage otele ova lica: "...oni su ušli u autobus koji su po njih poslale mađarske vlasti, a koji je trebalo da ih odvede kućama. Međutim pred samom zgradom ambasade u autobus je upao jedan sovjetski oficir, jedan auto sa sovjetskim organima bezbednosti stao je ispred, a jedan iza autobusa i mali karavan se uputio pravo pred sovjetsku komandanturu na Bulevaru Gorkoga. Dvojica jugoslovenskih diplomata, koji su se nalazili u autobusu i koji su u međuvremenu protestovali zbog postupka sovjetskih organa, bili su prosto izbačeni na ulicu pred zgradom komandanture." ... Na njihove proteste ..."sovjetski oficir je odgovorio da se njega ne tiče sporazum i da je on dobio naređenje da preuzme ove ljude." Iza toga sledi kratko saopštenje Radio-Budimpešte "...da su Imre Nađ i drugovi 23. novembra uz pristanak rumunske vlade prešli na teritoriju NR Rumunije".

- *Vlada priznala radničke savete kao konsultativni organ* (Podnaslovi: Centralni radnički savet pozvao radnike da nastave rad - Pregovori između Kadara i Radničkog saveta Budimpešte) - (Radio-Budimpešta).

- *Uvodnik "Pravde" o govoru druga Tita u Puli* - izvod iz uvodnika "Pravde" pod naslovom "Još prisnije okupiti snage socijalizma na bazi marksističko-lenjinističkih principa" (Tass).

U uvodnom delu priznaje se da je, pored potpuno ispravne politike PMT, grupa Rakoši-Gere učinila greške koje su dovele do nezadovoljstva u narodu, ali da su to iskoristile kontrarevolucionarne snage, koje su unapred bile organizovane i imale svoje vojne štabove. Tvrdi se da je Imre Nađ vodio dvoličnu politiku, tj. da treba pozvati sovjetske trupe, a s

druge strane da je ohrabrivao aktivan otpor kontrarevolucionara. Na osnovu toga se objašnjava neophodnost intervencije Sovjetske armije.

Zatim se prelazi na komentarisanje Titovog govora. Pokušava se pronaći kontradikcija između Titovog stava o opravdanosti razloga za intervenciju sovjetskih trupa i stava protiv vojnih intervencija. Kritikuje se njegov stav da je u mađarskom narodu preovladala želja za nacionalnom nezavisnošću, bez obzira na društveni sistem. Takođe se kritikuje stav da je "kult ličnosti" bio proizvod određenog sistema i pokušava se dokazati da Jugoslavija želi da nametne "svoj put u socijalizam". Ukazuje se na to da zapadne zemlje svoju pomoć Jugoslaviji nastoje da iskoriste za sejanje nesloge između socijalističkih zemalja i demantuje se da se SSSR zalaže za zavisnost i potčinjenost socijalističkih zemalja, kao i da se u sovjetskoj politici pojavljuju staljinističke tendencije, ali se istovremeno pokušava dokazati da se u socijalizam ne može ići sam i da je lojalnost socijalističkom internacionalizmu najvažniji uslov za to. Potom se Tito kritikuje zato što je "poučavao ili, pre, grdio vođe komunističkih i radničkih partija", a posebno zbog odnosa prema Albaniji i KP Francuske, te da je sve to izazvalo radost u buržoaskim krugovima u inostranstvu.

Mađar so:

- *Vlada FNRJ smatrala bi grubom povredom prijateljskih odnosa, ako bi mađarska vlada prekršila sporazum* - Nađ Imre i drugovi nisu stigli svojim kućama - Protest jugoslovenske vlade (Tanjug)

- *Bezbednost Nađa i drugova bila je garantovana* - Sporazum između jugoslovenske i mađarske vlade - 22. novembra u 18,30 sati napustili su jugoslovensku ambasadu. (Tanjug)

- *Kako su deportovani Nađ i drugovi* - Jugoslovenski diplomati odstranjeni su iz autobusa - Neme demonstracije mesec dana po početku oružanih borbi (G. Altman)

- *Treba ih izabrati u svim preduzećima* - Uredba sa zakonskom snagom o radničkim savetima (radio-Budimpešta)

- *"Mađar Honved" je preneo odgovor "Borbe"* - na TASS-ov komentar o Titovom govoru (G. A.)

- *Budimpeštanski radio o tome gde se nalaze Nađ i drugovi* - vest da su Nađ i drugovi sami zahtevali da odu u jednu socijalističku zemlju i da se nalaze u Rumuniji

- *Problemi zadruga u Mađarskoj* - govor preko radija potpredsednika Zadrugnog saveza Mađarske Šandora Mesaroša

25. novembar:

Borba:

- *Ne može se prihvatiti verzija da su Nađ i ostala lica dobrovoljno otišli u Rumuniju* - Protest jugoslovenske vlade zbog kršenja sporazuma o Nađu i drugovima (podnaslovi: Jugoslavija traži sprovođenje sporazuma - Suprotan postupak negativno bi uticao na jugoslovensko-mađarske odnose - Nota je upućena mađarskoj i sovjetskoj vladi) - U noti vlade FNRJ koju je državni podsekretar za inostrane poslove Dobrivoje Vidić predao otporniku poslova mađarske ambasade J. Kutiju opisuje se tok događaja u vezi sa odvođenjem Nađa i drugova, koje se kvalifikuje kao flagrantno kršenje postignutog sporazuma, i konstatuje se da od mađarskih organa još nije dobijena nikakva službena informacija po tom pitanju i da se odgovor još uvek očekuje. Vidić je takođe predao protestnu notu savetniku sovjetske ambasade N. Grjaznovu zbog toga što su sovjetski organi sprečili sprovođenje sporazume između jugoslovenske i mađarske vlade o tretmanu Nađa i drugova.

- *Budimpešta ne veruje i protestuje* - izveštaj specijalnog dopisnika G. Altmana o negativnom reagovanju i protestima u Budimpešti povodom odvođenja Nađa i drugova na nepoznato mesto.

- *Imre Nađ je u Rumuniji* - saopštava mađarska vlada (G. A.)

Politika:

- *Verzija o dobrovoljnom odlasku Nađa i ostalih u Rumuniju - neprihvatljiva je* - Nota vlade FNRJ vladi NR Mađarske

- *Nota vlade FNRJ vladi SSSR*

- *Zašto nije izišao "Nepsabadšag"* - U Mađarskoj i dalje vlada uzbuđenje i negodovanja zbog deportovanja Nađa. - List MSRP "Nepsabadšag" nije se pojavio, jer je novinarima lista bilo zabranjeno da objave redakcijski članak pod naslovom "Ono u čemu se ne slažemo" sa podnaslovom "Primedbe na jedan članak moskovske "Pravde". Pre toga list je istovremeno objavio članke "Pravde" i "Borbe" i izvode iz članka "Politike", međutim, nakon višekratnog "ublažavanja" sopstvenog članka - po zahtevu Inicijativnog komiteta MSRP - stiglo je obaveštenje da se njegovo objavljivanje zabranjuje, zbog čega su saradnici napustili redakciju i list nije izišao. Štrajkuje se u znak protesta što se "moraju zastupati 'Pravdina' gledišta", što se ne može otvoreno braniti teza o potrebi borbe protiv staljinizma, odnosno javno odbaciti teza da se Jugoslavija tobože meša u unutrašnje stvari zemalja Istočne Evrope. Pitanje je da li će izići i ostali listovi - armijski "Mađar honved" i sindikalni "Nepakarat". Bez obzira na to, mađarska javnost je sa jugoslovenskim stavom upoznata preko emisija Radio-Novog Sada na mađarskom jeziku koje se tamo uveliko slušaju.

Članovi Centralnog radničkog saveta Budimpešte zahtevaju od vlade da saopšti mesto Nađovog boravka i da im se omogući da odu u Rumuniju i lično razgovaraju s njim da bi se uverili da li je zaista tamo otišao dobrovoljno. U Budimpešti niko, sem vladinih krugova, ne veruje u ono što vlada tvrdi. (Đ. Julius)

- *Bez objašnjenja* - Saopštenje mađarske vlade ne govori o jugoslovensko-mađarskom sporazumu. - Vlada je preko Radio-Budimpešte saopštila svoju službenu verziju o tome šta se dogodilo sa Nađom i drugovima. Ne spominjući postignuti dogovor sa jugoslovenskom vladom, kaže se da su "Nađ i drugovi već više od dve nedelje tražili odobrenje mađarske vlade da ...pređu na teritoriju jedne druge socijalističke države". Potom se saopštava da su, na osnovu odobrenja rumunske vlade, 23. novembra otišli na teritoriju Rumunske Narodne Republike. Samo sat ranije, u vladi su tvrdili da "pojma" nemaju o celom slučaju. Dopisnik kaže da je prethodnih dana lično govorio sa Nađom i njegovim saradnicima i da oni nisu imali ni pomisao da odu u Rumuniju ili neku drugu zemlju narodne demokratije. Portparol vlade Tardoš nije mogao da našim novinarima odgovori ni na jedno pitanje, samo je ponavljao službeni stav. (Đ. J.)

- *Pred suđenje Mihalju i Vladimiru Farkašu* - saopštenje vrhovnog tužioca da se oni nalaze u strogom zatvoru i da će uskoro biti određen datum njihovog suđenja (Radio-Budimpešta)

- *Sastanak Hamaršelda s Horvatom* (AP)

Dnevnik:

- *Jugoslovenska vlada ne može da prihvati verziju da su Imre Nađ i ostali dobrovoljno prešli u Rumuniju i traži da se sporazum između jugoslovenske i mađarske vlade odmah sprovede u delo* (Tanjug). Nota vlade FNRJ mađarskoj vladi u kojoj se podseća na tok događaja oko azila Nađu i drugovima, na predloge jugoslovenske vlade i odgovor Janoša Kadara koji je prihvatio jugoslovenski predlog da Nađ i drugovi slobodno odu svojim kućama. Zatim se opisuje postupak sovjetske komande, koja je imenovane odvela u nepoznatom pravcu i podseća da od mađarske vlade nije dobijena nikakva informacija u vezi s tim. Zatim se kaže:

"Jugoslovenska vlada smatra napred izloženi postupak flagrantnim kršenjem postignutog sporazuma. Posebnu svetlost na to kršenje baca i sama činjenica da je ovo izvršeno neposredno posle utanačenog sporazuma.

Vlada FNR Jugoslavije ne može nikako da prihvati verziju o tome da su Imre Nađ i ostala pomenuta lica dobrovoljno otišla u NR Rumuniju, jer je upoznata sa željom ovih lica da ostanu u svojoj zemlji kao i sa tim da su, dok su se nalazila u ambasadi FNR Jugoslavije u Budimpešti, odbila predlog da idu u Rumuniju."

Na kraju se ulaže najenergičniji protest i traži da vlada Mađarske sporazum provede u delo.

- *Vlada FNRJ uputila notu sovjetskoj vladi* - Jugoslovenska vlada očekuje da će vlada SSSR omogućiti izvršenje jugoslovensko-mađarskog sporazuma u vezi sa Imreom Nadom i drugovima). U izveštaju se izražava "iznenađenje što su sovjetski organi u NR Mađarskoj sprečili izvršenje pomenutog sporazuma" i očekivanje da će vlada SSSR učiniti sve što je potrebno de se omogući njegovo izvršenje. (Tanjug)

- *Hamaršeld se sastao sa ministrom inostranih poslova Mađarske Imre Horvatom* (AP)

- *Uskoro će se odrediti datum suđenja Mihalju i Vladimiru Farkašu* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarskom Prezidijumu podnet predlog široke amnestije* - Sovjetske oružane snage počele predaju uhapšenih lica (Radio-Budimpešta)

- *Proglas mađarske vlade* - Osuđena pogrešna poljoprivredna politika (Radio-Budimpešta)

- *Rumunska vlada odobrila Mađarskoj kredit od 60 miliona rubalja* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Novi članak moskovske "Pravde" o govoru druga Tita* (TASS)

- *Nedelja dana u svetskoj politici: Mesec dana od kada je u Mađarskoj izbilo...* - komentar u kojem se još ne pominje otmica Nađa i drugova (r. l.)

- *Izrazito kršenje sporazuma* - Jugoslovenska nota mađarskoj vladi - Zamenik državnog sekretara Dobrivoje Vidić pregovarao sa Janošem Kadarom (Tanjug)

- *Ulje na vatru* - I Centralni radnički savet zahteva objašnjenje - Odjerci deportacije Nađa i drugova (G. Altman)

- *Mihalj i Vladimir Farkaš biće izvedeni pred sud* (Radio-Budimpešta)

26. novembar:

Borba:

- *Mađarska javnost ogorčena zbog slučaja Nađa i drugova* - G. Altman prenosi informaciju budimpeštanskog radija iz koje se ne vidi šta je zapravo predmet note vlade FNRJ Mađarskoj i SSSR-u. Ukazuje i na neka tumačenja mađarskih zvaničnika iz kojih bi se moglo razumeti da je odvođenje Nađa rezultat nekog jugoslovensko-sovjetskog komplota.

Politika:

- *Radnički savet Budimpešte poziva radnike da se vrate na posao* (Radio-Budimpešta)

- *Smenjen predsednik Sindikata mađarskih železničara* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska vlada osuđuje greške u poljoprivredi* (Radio-Budimpešta)

- *Georgiu Dež vratio se iz Mađarske u Bukurešt* (Radio-Bukurešt)

- *Pomoć Poljske Mađarskoj* (Tanjug)

Dnevnik:

- *Titove ocene događaja u Mađarskoj slične poljskim* ("Tribuna volnošci" - Tanjug)

- *Danas se nastavljaju pregovori između vlade i Glavnog radničkog saveta Budimpešte* (Radio-Budimpešta)

- *Poljska dodelila pomoć Mađarskoj* - reč je o 100 miliona zlota (Tanjug)

Mađar so:

- *Očevici i rodbina pričaju istinu* - Tiha propaganda partijskog rukovodstva o sovjetsko-jugoslovenskoj zaveri - Nova fizionomija Nepsave (G. Altman)

- *Odgovor "Pravdi"* - komentar Jože Smolea

- *Kadarova vlada je nemoćna u odnosu na sovjetske odluke* - kaže Radio-Varšava i izražava sumnju da li je mađarska vlada u stanju da se suprotstavi sovjetskim odlukama u vezi sa odvođenjem Nađa (Tanjug, iz Varšave)

- *Rezolucija varšavskih novinara* - Izražava se zabrinutost zbog neizvesne sudbine Nađa (Tanjug, iz Varšave)

- *Još nije obnovljen saobraćaj sa Mađarskom* - Ne preuzimaju se poštanske pošiljke (Jugopres)

27. novembar:

Borba:

- *Povodom članka moskovske "Pravde"* - opširan komentar Jože Smolea na članak "Pravde" od 23. novembra pod naslovom "Još prisnije okupiti snage socijalizma na bazi marksističko-lenjinističkih principa". Autor pozdravlja stav o spremnosti na diskusiju, ali konstatuje da "Pravda" nije dosledna tom stavu, jer tvrdi da je Titov govor koristila međunarodna reakcija, kao i da se u stavovima toga lista još zadržalo mnogo staljinističkog metoda, da je članak pun netačnosti i iskrivljavanja Titovih stavova. Kao primer navodi da je Titova ocena o kultu ličnosti interpretirana kao napad na socijalistički sistem. Titovu osudu Envera Hodže i Mehmeda Šehua "Pravda" kvalifikuje kao mešanje u unutrašnje poslove jedne male zemlje, nasuprot činjenici da se oni direktno suprotstavljaju odlukama XX kongresa KPSS, pa kaže: "Uostalom, čim sovjetski drugovi počnu da diskutuju albanski rukovodioci počnu da streljaju". Autor, povodom ekonomske situacije i ekonomske pomoći Zapada, negira i sovjetsku tezu da "nije baš dosledan graditelj socijalizma onaj ko ulazi u takve vrste ekonomske saradnje sa kapitalističkim zemljama". Osvrće se i na staljinsku politiku koja je socijalističke zemlje dovela u podređen položaj, što je u Mađarskoj izazvalo antisovjetizam, sve do raspoloženja da je važnije likvidirati takav položaj nego šta će dalje biti. Na kraju, konstatuje da Beogradska deklaracija promoviše ravnopravne odnose, ali da se u sovjetskoj politici zadržava još mnogo toga staroga, tako da se pravi kompromis između načela ravnopravnosti i starih teorija o "socijalističkom lageru", gde mora postojati hegemonija ove ili one "vodeće zemlje". Stoga, u budućnosti postoje "samo dva puta: vraćanje na staljinizam ili obezbeđenje demokratskih odnosa ravnopravnosti između socijalističkih zemalja". I zaključuje: "To je danas osnovno pitanje. Na žalost, "Pravda" piše tako kao da to ne vidi".

- *Kadar još uvek tvrdi da je Nađ svojevolejno otišao u Rumuniju* - izveštaj Radio-Budimpešte sa konferencije na kojoj učestvuju predstavnici ministarstava, radničkih saveta i drugi funkcioneri. Prvo izveštava o govoru ministra industrije Antala Aproa o ekonomskim problemima i mogućnostima koje pruža Uredba o radničkim savetima, povodom čega pominje jugoslovensku sugestiju datu prilikom nedavne posete delegacije PMT da ne treba mehanički prenositi jugoslovensko iskustvo. Predstavnik Radničkog saveta Budimpešte je izvestio da se ovaj organ odlučio za prekid štrajka, ali je i kritikovao pojedine odredbe zakona o radničkim savetima. On smatra da je ministar stanje u zemlji predstavio u "prilično ružičastim bojama, iako ona ni izdaleka nije tako jednostavna". Zatim je Kadar opširno govorio o događajima 23. oktobra, sa već poznatom ocenom o opravdanosti revolta, ali i umešanosti kontrerevolucionarnih snaga. Na kraju je govorio o slučaju Nađa. ..."Imre Nađ i njegova grupa izjavili su da žele da napuste teritoriju zemlje. On je objašnjavao da ne bi bilo pravilno da su se oni pre toga vratili u svoje stanove, jer bi se u tom slučaju moglo desiti da kontrerevolucionari, koji se skrivaju u Budimpešti ubiju nekoga od njih s provokatorskom namerom da odgovornost za svoj zločin pred zemljom i svetom prebace na Kadarovu vladu." Još je rekao da bi to mogli da učine oni ..."čije su rođake kontrerevolucionari mučili ili ubili i koji bi želeli da na taj način izvrše odmazdu", a i to bi se moglo pripisati vladi. Izjavio je da ..."Vlada nije imala i nema nameru da ih pozove na odgovornost". Zaključio je: "Odlazak Imre Nađa i njegovih drugova u prijateljsku i socijalističku zemlju, razume se samo po sebi, ne znači izgnanstvo". (Radio-Budimpešta)

- *Redovan saobraćaj između naše zemlje i Mađarske još nije uspostavljen* (Jugopres)
- *Varšavski novinari traže da se dâ azil Nađu u Poljskoj ako zatraži* (AFP)
- *Radio-Varšava komentariše slučaj Nađa*

Politika:

- *Dva nova momenta u "slučaju Nađ"* - Janoš Kadar izjavio da je Nađ odveden u Rumuniju "zato što mu je pretila opasnost od kontrarevolucionarnih elemenata". - Na sastanku sa privrednim stručnjacima Kadar je rekao:

"Imre Nađ hteo je sporazumno da ode u jednu 'socijalističku zemlju', u Rumuniju. Pre toga je hteo da se oprostí od svojih rođaka. Međutim, on to nije učinio jer je postojala opasnost za njegovu ličnu bezbednost od strane ... kontrarevolucionara koji bi želeli da izazovu provokaciju, ili od onih čije su bliske rođake ubili kontrarevolucionari, pa su zbog toga smatrali Nađa odgovornim i bili spremni na osvetu. A ukoliko bi se tako nešto dogodilo, ... okrivljavala bi se njegova vlada. Iako su Nađ i ostali krivi za mnoge političke grehove, vlada je garantovala njihovu bezbednost, pa se njihov odlazak u Rumuniju ne može smatrati progonstvom." Iz Kadarovog govora se ne vidi da li je Nađ otišao dobrovoljno. Potom se navodi reagovanje Kadarove rodbine:

"Sa zaprepašćenjem smo čuli 23. novembra saopštenje mađarskog radija, prema kome su Imre Nađ i drugovi, napuštajući jugoslovensku Ambasadu, na svoju molbu otišli u Rumuniju. Čvrsto smo ubeđeni da, ukoliko su naši rođaci zaista napustili Mađarsku, oni to nisu učinili po svojoj sopstvenoj volji." Rodacima je "nerazumljivo zašto bi Imre Nađ i njegovi drugovi napustili svoju domovinu, a da i ne dođu do svojih kuća da se oproste od rodbine".

Prethodnog dana su izišli listovi "Nepsabadšag" i "Nepakarat", a "Mađar honved" je zabranjen. "Nepsabadšag", umesto novinarskih napisa, donosi skoro isključivo službene tekstove, jer cela redakcija štrajkuje zbog neobjavljenog članka u kojem se kritikuje stav moskovske "Pravde" prema govoru Tita u Puli.

- *Radio-Varšava izražava nezadovoljstvo zbog deportovanja Imre Nađa*

- *Varšavski novinari apeluju na vladu da pruži azil Imre Nađu*

- *Specijalni indijski delegat stigao u Budimpeštu* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska privreda pretrpela štetu od oko šest milijardi forinti* - Pregovori između vlade i radničkih saveta nastavljaju se (Radio-Budimpešta)

- *Saobraćaj s Mađarskom i dalje neredovan* (Jugopres)

- *Rukovodstvo KP Francuske i savremeni događaji* - opširan članak Jovana Veselinova u kojem ovaj visoki partijski rukovodilac polemiše sa stavovima rukovodstva KP Francuske. Polazi od stavova CK KPF u kojima se "napadaju jugoslovenske ocene događaja u Mađarskoj, optužuje SKJ da se meša u unutrašnje stvari drugih partija i da po svaku cenu hoće da jugoslovenski put socijalističkog razvitka nametne drugim partijama i narodima kao jedino pravilan i jedino mogući put." U svome osvrtu na istupanja na sednici CK KPF apostrofira istupanja Fažona, Gijoa, Garodija, pa i samog Toreza. Konstatuje da "CK KPF nastoji da svim silama spreči svako novo kretanje u socijalističkom svetu i u pojedinim radničkim partijama". Priznajući "manje greške" počinjene u Poljskoj i Mađarskoj, taj CK navodi da se "...u sistem u celini ne sme sumnjati niti se u njega sme dirati. Ko, po njegovom mišljenju, a i po mišljenju moskovske 'Pravde', smatra da treba nešto menjati i u sistemu, taj je strašni jeretik, razarač lepo nacifrane i uglađene socijalističke fasade kojoj se treba samo diviti." Autor kritikuje i stav francuske KP "...da bez pretnje raspadanja međunarodnog radničkog pokreta, ne može da bude više centara u ovom pokretu". Pitanje proletarskog internacionalizma i njegovog sadržaja danas Veselinov u zaključku teksta povezuje takođe sa pitanjem "centra", pa kaže: "Ako je jedan centar, onda je razumljivo da se njemu sve mora potčiniti. Otuda sve treba da izlazi, tamo sve treba da odlazi."

Dnevnik:

- *Jugoslovenski drugovi su nam savetovali da ne kopiramo Jugoslaviju ako smo do sada kopirali Sovjetski savez* - Na 80 odsto Mađarske uspostavljen red i normalan život - Predstavnik radničkih saveta izjavio da Apro predstavlja situaciju u zemlji ružičasto -Kadar govorio o slučaju Nađa.

Na konferenciji rukovodilaca ministarstava, predstavnika radničkih saveta poverenika vlade u fabrikama, direktora fabrika i rukovodiocima sindikata govorili su, između ostalih, i ministar industrije Antal Apro i premijer Janoš Kadar.

Apro je saopštio da štete nanete proizvodnji posle 23. oktobra iznose 5-6 milijardi forinti, a govoreći o uredbi vlade o radničkim savetima i predlozima da se u tom pogledu jugoslovensko iskustvo prenese u Mađarsku rekao je: "Jugoslovenski drugovi su nam, kada smo nedavno bili kod njih, skrenuli pažnju da ne bi sada trebalo da mehanički kopiramo Jugoslaviju, ako smo do sada kopirali Sovjetski Savez. Oni su nam savetovali ... da u skladu sa našim specifičnim uslovima nađemo najpravičnije metode." Lajoš Keresteš, predstavnik radničkog saveta Velike Budimpešte, rekao je da Apro situaciju u Mađarskoj prikazuje u "prilično ružičastim bojama, iako ona ni izdaleka nije tako jednostavna". Ujedno je uputio niz kritika na račun vlade.

Kadar je rekao "da je njegovo mišljenje, kao i mišljenje vlade, da bi bilo pogrešno nazvati ustanak od 23. oktobra kontrarevolucijom", jer je cilj ustanka bio ispravljanje grešaka rukovodstva, a da je kontrarevolucija kasnije otvoreno istupala. Treća karakteristika događaja od poslednjih nedelja je, po Kadaru, maskiranje kontrarevolucije. "Ovo se odnosi ... na delatnost vlade Imre Nađa od 30. oktobra pa nadalje." Na kraju je govorio o razlozima zašto Nađ i drugovi pre polaska za Rumuniju nisu odlazili svojim kućama (vidi tekst u "Politici od ovog datuma!") - (Radio-Budimpešta)

- *Vesti iz Mađarske ne potvrđuju nade da će se poštovati volja mađarskog naroda* - komentar varšavskog radija

- *Specijalni izaslanik premijera Nehrua stigao u Budimpeštu* (Radio-Budimpešta)

- *Saobraćaj sa Mađarskom i dalje neredovan*

28. novembar:

Politika:

- *Kadar i dalje tvrdi da je Nađ dobrovoljno otišao u Rumuniju* - u govoru preko Radio-Budimpešte

- *U toku su isporuke jugoslovenske pomoći stanovništvu Mađarske* (Jugopres)

Dnevnik:

- *Počela proizvodnja u većini preduzeća Budimpešte* (Radio-Budimpešta)

- *U toku su isporuke jugoslovenske pomoći stanovništvu Mađarske* (Jugopres)

Mađar so:

- *Ne oponašajmo Jugoslaviju kao što smo ranije Sovjetski savez* - Antal Apro o savetu jugoslovenskih drugova - Radnička klasa garanciju svojih tekovina vidi u sopstvenom naoružavanju (Tanjug)

- *Ponovljeno obrazloženje* - O odvođenju Nađa u Rumuniju - Govor Kadara preko radija (Tanjug)

- *Kadar čuti o jugoslovenskoj noti* - Zašto kasni otkrivanje stvarnosti? - O odjeku govora predsednika vlade preko radija. - Kadar je govorio o potrebi proizvodnje i opasnosti od inflacije, o političkom radu među narodom kako bi se suzbio uticaj reakcije, ni jednom rečju ne spominje jugoslovensku notu povodom odvođenja Nađa. U tekstu se javlja i o nesuglasicama između vlade i Centralnog radničkog saveta Budimpešte i o prekidu pregovora s njim. (B. D. = Branko Dadić)

- *Vojska ponovo u prvom planu?* - Povodom mađarskih događaja Adenauer povišio ton, on i njegovi ministri naglašavaju potrebu naoružavanja (O. Miličević iz Bona)

- *Indijski ambasador razgovarao sa Kadarom.*

29-30. novembar:

Borba:

- *Jedno pre podne u Budimpešti* - reportaža iz života građana Budimpešte

"Pred nama su u dugim redovima ožalošćene žene u crnini. Ispunjavaju bolnu dužnost: prijavljuju svoje mrtve, muževe, sinove i kćeri koje je odnela oktobarska i novembarska oluja. A mi smo došli na venčanje. Mlada, mladoženja i nas dvojica, kao svedoci.

Bio je sunčan dan, a pod sunčevim zracima ruševine su izgledale još žalosnije nego inače. Po ulicama je vrveo narod i nailazile su kolone tenkova. ... izgledalo je kao da su se sve protivrečnosti mađarskog života zgusnule u ovom novembarskom prepodnevju." Tako počinje reportaža u kojoj autor objašnjava kako ga je toga jutro pozvao kolega, budimpeštanski novinar, i zamolio ga da mu bude svedok na venčanju. Taj čovek je posle rata bio član KPM, ali je, radeći za jedan provincijski list, postavljao neka "nezgodna" pitanja i bio okvalifikovan kao "nezreli malograđanin". Potom su ga, za vreme nereda, do tada bezbojni ljudi udaljili iz redakcije kao "staljinistu". Uključio se u revoluciju noseći u sebi sliku jedne lepše Mađarske. Smatra da program vlade nije loš, ali da joj narod ne veruje, a on lično nalazi se na raskrscima, kao i sovjetski tenkovi na raskršćima ulica izrešetane Pešte.

U dvorištu Rejonskog saveta, žene u crnini nisu govorile o svojim mrtvima, a iz njihovih razgovora novinar je zabeležio neke detalje. Priča o vitrini govori o razorenom stanu jednog inženjera u kojem je jedino vitrina u kojoj se nalazilo nekoliko flaša pekmeza ostala neoštećena i koju su susedi, uz rizik po svoju sigurnost, izneli i odneli "na sigurno mesto". Priča o detetu govori o petnaestogodišnjaku sa puškom na ramenu koji već danima stoji ispred transformatora i čuva ga, ali nema cigareta. Žene u redu za namirnice pričaju o tome, a neki mladić vadi zgužvanu kutiju sa cigaretama i kaže: "Evo, odnesite mu". Priča o mržnji: U jednom predgrađu punom sovjetskih vojnika građani stoje u redu za hleb. Dva vojnika odlaze i vraćaju se sa punim kolima hleba, ali niko od građana neće da ga primi, već više na vojnike neka idu kući. Vojnici ih sa suzama u očima mole da uzmu hleb i kažu da i oni imaju majke kod kuće. Uzalud. Jednom drugom prilikom tražili su posudu za kuvanje čaja, a dobili su je napunjenu mašču. Na očigled vojnika, izručili su mast na ulicu.

Za vreme čina venčanja stari matičar je, čestitajući mladencima, između ostalog rekao: "...Sada je potreba za ljubavlju i međuljudskim razumevanjem veća nego ikada". Pri izlasku ljudi su se okupili oko našeg automobila i pitali: "Šta će biti sa nama?" Šta sam mogao da im odgovorim? Radio u kolima emitovao je jednu Šopenovu etidu. To je bio svadbeni marš..." (G. Altman)

Politika:

- *Nove pojave i socijalistička istina* - U opširnom komentaru autor polemše sa redakcijama medija u socijalističkim zemljama povodom iskrivljavanja stavova iz Titovog govora, mestimično pominjući primere o događajima u Mađarskoj. (J. Gustinčić)

Mađar so:

- *Senke prošlosti nad ruševinama* - Budimpeštansko pre podne jednog inostranog posetioca (reportaža G. Altmana, vidi u "Borbi" od 29-30. novembra)

- *Još traje policijski čas u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)

- *Mađarski sindikati razgovarali sa Svetskom sindikalnom organizacijom* (Radio-Budimpešta)

- *Povratnici će biti pomilovani* (MTI)

- *Mađarska privredna delegacija boravila u našoj zemlji* (Tanjug)

- *Šta se dogodilo sa Đerđom Lukačom i ostalima* - Traženje izlaza i apatija - Tri prigovora Kadarovom govoru - U kraćem izveštaju dopisnik govori o delimičnom normalizovanju života u Budimpešti, o raspadu aktivnosti Partije, žestokim raspravama na jednoj i apatiji na drugoj strani. Na sastanku Kadara i Karolja Kiša, člana Izvršnog komiteta, sa aktivom partijskih i državnih rukovodilaca postavljeno je pitanje o sudbini poznatog marksističkog mislioca Đerđa Lukača i još tri lica, koja su pre Nađa napustila jugoslovensku ambasadu. Odgovor je bio da se i ta lica nalaze tamo gde je i Nađ, tj. u Rumuniji, kao i da njihov slučaj nije identičan sa Nađovim, ali je za sada bolje da ostanu u Rumuniji. Prethodnog dana strana diplomatska predstavništva dobila su protestno pismo Saveza pisaca Mađarske zbog deportovanja Lukača. Na sastanku partijskih funkcionera

saopšteno je da je Lajoš Feher, bivši glavni urednik Nepsabadšaga, smenjen zbog nastojanja bivše redakcije da se objavi kritički članak o napisu moskovske Pravde. U odnosu na prekjjučerašnji govor Kadara postoje tri zamerke: ..."ton koji odaje utisak pretnje, veoma rezervisan stav prema radničkim savetima, što mnogi vide kao nameru da se njihova uloga po mogućnosti svede u uske okvire, kao i veoma nezadovoljavajuće objašnjenje u vezi sa nestankom Imrea Nađa". Smatra se da ovaj govor neće doprineti sređivanju situacije. (G. Altman)

1. decembar:

Dnevnik:

- *Budimpeštanski dnevnik: Brzo normalizovanje saobraćaja* (Radio-Budimpešta)
- *Jugoslavija isporučuje Mađarskoj pomoć u vrednosti 150 miliona dinara* (Tanjug)

2. decembar:

Borba:

- *Vojni paktovi i blokovska politika nisu odgovarajući instrumenti za rešavanje međunarodnih problema* - govor Koče Popovića na Generalnoj skupštini UN. U delu u kojem se osvrće na događaje u Mađarskoj zalaže se za mir i nezavisnost u toj zemlji i demokratizaciju života, a protiv mešanja sa strane. (Tanjug)

- *Razvoj odnosa između vlade i radničkih saveta u Mađarskoj - jedan od najbitnijih problema u zemlji* - Kao tačka sukobljavanja od strane političkih faktora označava se tendencija radničkih saveta da "politiziraju". (Gavro Altman)

- *Članak "Nepsabadšaga"* - povodom 29. novembra, pozitivno intoniran u vezi sa ranijim klevetama protiv Jugoslavije i sa njenom današnjom ulogom kao faktora mira.

Politika:

- *Povodom azila Imre Nađu i ostalima u jugoslovenskoj ambasadi u Budimpešti* - Spoljnopolitički urednik Tanjuga detaljno izlaže tok događaja oko pružanja azila Nađu i njegovoj grupi u jugoslovenskoj ambasadi u Budimpešti, stav Jugoslavije prema Nađu i ostalima i zalaganje da se postignuti sporazum o njihovom slobodnom odlasku kućama sprovede u delo.

Dnevnik:

- *Povodom note vlade FNRJ mađarskoj vladi* - komentar spoljnopolitičkog urednika Tanjuga. Prvo se detaljno izlaže istorijat davanja azila Nađovoj grupi i postizanja sporazuma dveju vlada o rešavanju toga slučaja. Potom se pominje postavljanje novih, neočekivanih uslova mađarske vlade od 17. novembra ..."da Nađ i Lošonci podnesu ostavke na svoje dužnosti u vladi, da daju izjave o saglasnosti sa borbama mađarske vlade protiv kontrarevolucije, da izvrše samokritiku svojih ranijih istupanja, kao i da daju obaveze da neće ništa preduzimati protiv delatnosti mađarske vlade. Istovremeno, mađarska vlada tražila je da Nađ, Lošonci i drugi koriste azil u jednoj od socijalističkih zemalja dok se prilike u Mađarskoj ne normalizuju. Sa svoje pak strane, Imre Nađ, Lošonci i ostali nisu prihvatili ovaj predlog."

Zatim se pominje tok dogovaranja oko napuštanja jugoslovenske ambasade od strane Nađove grupe i slobodnog odlaska kućama. Međutim, komentar se osvrće na neke stavove iz pisma mađarske vlade od 21. novembra u kojem se, između ostalog, kaže: ..."davanje azila Imre Nađu i njegovoj grupi nije prosto davanje azila privatnim osobama, jer ove osobe zajedno predstavljaju jednu takvu grupu koja je upravo suprotno radila i imala suprotne težnje od mađarske Revolucionarne radničko-seljačke vlade koju pomaže i koju je jugoslovenska vlada priznala". i dalje: ..."jasno nam je ...da molba Imre Nađa i drugova da im jugoslovenska ambasada u Budimpešti pruži azil ima određene političke ciljeve". Na osnovu toga komentator konstatuje da je mađarska vlada na ovaj način stavila u sumnju motive iz koji je vlada FNRJ pružila azil Nađovoj grupi. Na kraju, prenosi se insistiranje

jugoslovenske vlade na garantijama koje je vlada Mađarske dala u pogledu slobodnog povratka Nađa i drugova svojim kućama.

Mađar so:

- *Pozdravni telegrami povodom Dana Republike* - Između ostalih pominje se i telegram Dobija i Kadara

- *Radničke novine - na geštetneru* - I dalje traju pregovori između vlade i radničkog saveta. - Pored dva dnevna lista - "Sabad Nepa" i "Nepakarata" - u Budimpešti se pojavio i treći: od strane vlade neodobreni list Centralnog radničkog saveta, koji se umnožava na geštetneru. Ipak, došlo je do nekakvog dogovora između Kadara i Centralnog radničkog saveta da će se o sudbini ovoga lista odlučiti na nekim budućim sastancima. Glavna tačka razmimoilaženja između vlade i radničkog saveta Budimpešte je način izbora direktora. Radnički savet zahteva da direktore biraju radnički saveti na osnovu konkursa, dok vlada predlaže nekakvu uredbu o ovom pitanju na osnovu dogovora vlade i sindikata. Takođe je sporno da li u državnim službama, kao što su železnice i pošta, treba formirati radničke savete. Sve više se raspravlja i o predlogu da se formira veće proizvođača, što bi, uz više, tj. teritorijalne organe radničkih saveta, trebalo da umanji nepoverenje radnika prema političkim partijama, ali i ostalim radničkim organizacijama. Jučerašnji (sindikalni) "Nepakarata" zamera Centralnom radničkom savetu što se ne bavi problemima obnavljanja proizvodnje nego "pažnju radnika skreće na drugu stranu". List se izjašnjava protiv teritorijalnih organa radničke samouprave, što autor smatra preteranim i krutim. Jer, Centralni radnički savet se ogradio od nekih vesti o pripremama za desetodnevni protestni štrajk, što smatra provokacijom, bilo od strane desnice ili staljinističkih elemenata. U svakom slučaju, izvesna politizacija radničkih saveta je razumljiva, jer se događa u atmosferi bojazni od restauracije staljinizma. (G. Altman)

- *Mađarska vlada još nije odgovorila na zahtev generalnog sekretara (Rojter)*

- *Austrija neće predati maloletne izbeglice*

- *Minihov poziv vojnim obveznicima*

- *Okolnosti grubog kršenja sporazuma* - Dokumenti o slučaju Nađ - Rado bismo pozdravili prijateljsko rešenje spora

- *Odjek Dvadeset devetog novembra u štampi* - Radio-stanice i listovi o Jugoslaviji. - U osvrtu na pisanje mađarske štampe citira se "Sabad nep", koji podseća na period posle 1948. i Rajkov proces kada je Jugoslavija nepravedno optužavana.

3. decembar:

Borba:

- *Čudna shvatanja "Radničkog dela"* - kritika načina prezenacije Titovog govora i anahronog tretiranja odnosa među socijalističkim zemljama i ukazivanje na štetu koju je tandem Rakoši-Gere naneo Mađarskoj (Dragutin Šolajić)

- *Istina o slučaju Nađa* - komentar spoljnopolitičkog urednika Tanjuga. - Autor podseća na tok događaja oko davanja azila Nađu i drugovima i na sporazume koji su postignuti između jugoslovenskih i mađarskih vlasti. U vezi s tim pominje da je vladi FNRJ dat predlog da Nađ i neki iz njegove grupe dobiju azil i ostanu u NR Rumuniji, na šta je jugoslovenska vlada odgovorila da nema ništa protiv, ali to zavisi od njihovog pristanka. Međutim, Nađ i ostali su smatrali da je najprihvatljiviji za njih predlog da, uz garancije za njihovu ličnu bezbednost, ostanu u Mađarskoj i uključe se u sređivanje prilika u zemlji, a u suprotnom da žele da koriste azil u Jugoslaviji. Zatražene su, i od Kadara obećane, pismene garantije da ova lica mogu napustiti jugoslovensku ambasadu i slobodno otići svojim kućama, što je kasnije i učinjeno. Jugoslovenska strana je smatrala da je time ovo pitanje rešeno. Međutim, u pismu mađarske vlade od 21. novembra se ukazuje da davanje azila ovoj grupi u jugoslovenskoj ambasadi "...nije prosto davanje azila privatnim osobama, jer ove osobe zajedno predstavljaju jednu takvu grupu koja je upravo suprotno radila i imala suprotne težnje od mađarske revolucionarne radničko-seljačke vlade koju pomaže i koju je priznala jugoslovenska vlada". Dodaje se da je molba Nađa i drugova da im se da azil u

jugoslovenskoj ambasadi imala "određene političke ciljeve". Sa jugoslovenske strane su na ovaj stav stavljene rezerve. Jugoslovenska vlada je bila spremna da pitanje azila reši u duhu mađarsko-jugoslovenskog sporazuma, ali "samo pod uslovom da se Imre Nađ i ostala lica mogu slobodno vratiti svojim kućama na osnovu datih garancija mađarske vlade. Međutim, pri izvršavanju postignutog sporazuma došlo je do njegovog grubog kršenja o čemu je jugoslovenska javnost detaljno upoznata." Jugoslovenska vlada zahteva da se postignuti sporazum sprovede u delo.

- *Ištván Dobi pozvao radnike da prekinu štrajkove* - Predsednik Prezidijuma NR Mađarske najavio proširenje vlade posle uspostavljanja reda (Tanjug)

Politika:

- *Mađarske fabrike opet rade* (Đ. Julius)

- *Teškoće pri organizovanju Mađarske socijalističke radničke partije* (Đ. J.)

- *Gradićemo socijalizam na svoj način* - izjavio predsednik Prezidijuma NR Mađarske Dobi (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Rasprava o bivšim rukovodiocima* - Zahtevi radničkog saveta su uhvatili koren - Budimpeštanske žene ponovo u suknji

Jedan kuriozitet u Budimpešti: na bioskopskom repertoaru su filmovi iz najrazličitijih zemalja, ali nema nijednog sovjetskog. Ulice su donekle raščišćene, a žene se sve češće pojavljuju u suknjama umesto ranije već tradicionalno prihvaćenih pantalona. Izlepljen je veliki broj raznih plakata na kojima građani dopisuju svoje pozitivne ili negativne komentare. Upadljiv je opšti zahtev za formiranje radničkih saveta, koji se u svesti građana smatraju glavnom tekovinom 23. oktobra. Jedan pijan čovek na bulevaru Lenjina viče: "Zahtevamo da Imre Nađ bude pušten kući!", dok drugi, trezan, komentariše: "Pijan govor - istinit govor". Sindikalni "Nepakarat" objavljuje odgovor Centralnog radničkog saveta Budimpešte na svoj prethodni članak u vezi sa ulogom ovog saveta, dok partijski "Nepsabadšag" piše o zabrinutosti nekih da će se "pre ili posle" u Partiji pojaviti i nekadašnji funkcioneri. Tim povodom list zaključuje da se MSRP ogradila od Rakošijeve i Gereove klike, ali da je nedopustivo isključenje svih bivših rukovodilaca PMT, jer se to ne bi razlikovalo "od podlih metoda Hortijeve tajne policije" i objašnjava da komunisti uvek treba da se bore na dva fronta. (G. Altman)

- *"Nepakarat" traži formiranje Veća proizvođača - kao drugo veće u Parlamentu*

- *Socijalizam ćemo graditi na sopstveni način* - Posle uspostavljanja reda vlada će biti proširena - Govor Ištvána Dobija preko radija

4. decembar:

Borba:

- *Pitanje mađarskih izbeglica u Jugoslaviji rešeno na principu slobodnog opredeljenja* - Obuhvaćeno i vraćanje državne imovine (Tanjug)

- *Kadar o Nađu* - Pod nadnaslovom "Samo citati" list navodi razne, u stvari različite i kontradiktorne ocene o Imreu Nađu koje je Janoš Kadar javno izrekao tokom novembra 1956. godine. Citiramo neke najkarakterističnije:

"Prožeti dubokim osećanjem odgovornosti, a da bismo spasili naš narod od daljeg prolivanja bratske krvi, izjavljujem da se o svim odlukama o kojima je danas rešavao ministarski savet, predsedništvo Partije mađarskih trudbenika i svaki njen član slažu".

Nađova vlada je 1. novembra otkazala Varšavski ugovor i proglasila neutralnost Mađarske i neodložno povlačenje sovjetskih trupa. Istog dana Janoš Kadar objavio je osnivanje nove Socijalističke partije mađarskih radnika i saopštio da se u njenom pripremnom komitetu nalazi više lica među kojima i Imre Nađ.

Posle rušenja Nađove vlade, 4. novembra, Kadar je rekao da je masovni pokret koji je počeo 23. oktobra radi ispravljanja ranijih grešaka i odbrane nezavisnosti i suverenosti

nacije, usled slabosti vlade Imre Nađa i sve jačeg uticaja kontrarevolucionarnih elemenata doveo u opasnost mađarske socijalističke tekovine.

Nešto docnije, 12. novembra, Kadar kaže: "Ja, koji sam bio ministar u vladi Imrea Nađa, treba otvoreno da kažem svoje lično ubeđenje da ni Imre Nađ ni njegova politička grupa nisu hteli svesno da pomognu kontrarevolucionarni sistem."

A 15. novembra, u razgovoru sa predstavnicima Centralnog radničkog saveta Budimpešte: "Ako se Imre Nađ bude odrekao eksteritorijalnosti i bude stupio ponovo na mađarsko tle stvoriće se mogućnost da razgovara i sporazume se s nama."

Zatim nastupa veliki preokret u Kadarovim mišljenjima o Nađu. U govoru preko radija 26. novembra kaže: "Svojom nesposobnošću i neaktivnošću prema kontrarevoluciji Imre Nađ je najpre kamuflirao, a zatim podržao beli teror krvoločne kontrarevolucije". I malo dalje nastavlja: "O ulozi Imrea Nađa hteo bih da primetim sledeće: nije isključeno da je u očima kontrarevolucionara bila nedovoljna ova pomoć koju je Imre Nađ *svesno ili nesvesno* pružio..."

Kadar takođe kaže: "Imre Nađ kada je stupio u zgradu jugoslovenske ambasade u Budimpešti ostavio je teritoriju koja se nalazi pod suverenitetom Mađarske i stupio je na tle jedne strane zemlje... Vlada i partija su smatrale da ne treba da imaju bilo kakvog posla sa čovekom koji se na takav način odvojio od mađarskih komunista, od mađarskog naroda i od mađarske države".

Politika:

- *Sporazum između vlada FNRJ i Mađarske o repatrijaciji mađarskih izbeglica* - Repatrijacija samo na dobrovoljnoj osnovi, a uključuje i vraćanje državne imovine.
- *Mađarska vlada ponovo odbila da primi posmatrače UN* (AFP)
- *Predložena nova rezolucija o Mađarskoj* (AP)
- *Normalizovanje železničkog saobraćaja sa Mađarskom* (Jugopres)

Dnevnik:

- *Normalizovanje saobraćaja u Mađarskoj*
- *Postignut sporazum o izbeglicama između jugoslovenske i mađarske Vlade* - govori se o dogovoru dveju vlada o principu dobrovoljnosti i o vraćanju mađarske državne imovine (Tanjug)
- *Nastavljena debata o Mađarskoj* - izveštaj sa Generalne skupštine OUN (Rojter)
- *Mađarska vlada odbila da primi posmatrače OUN* (AP)

Mađar so:

- *Čudno objašnjenje* - komentar Vlade Teslića u "Borbi"

U izjavi jednom skandinavskom novinaru, na pitanje šta se dogodilo sa Nađom, Kadar je rekao da je to pitanje pre nekoliko dana bilo aktuelno, ali da sada nema više nikakav značaj. "Nismo mi skrajnuli Nađa i njegovu grupu već su oni inicirali prekid sa nama... Izrazili su želju da napuste zemlju, ne zauvek, već dok se ne sredi stanje". Za nas, međutim, ovo pitanje ima izvestan značaj. Naša vlada je sklopila sporazum sa mađarskom vladom o prestanku i uslovima prestanka azila za Nađa. Mađarska vlada nije poštovala usmenu i pismenu obavezu da se ti ljudi vrate kućama. Njihovo nasilno odvođenje jednako je kršenju međuvladinog sporazuma. Naša vlada je energično protestovala zbog toga, ali odgovora još nema. Negira se objašnjenje mađarske vlade da je Nađ po svojoj volji otišao u "jednu socijalističku zemlju". Želi se predstaviti da je Nađ otišao u Rumuniju na osnovu dogovora sa jugoslovenskom stranom. Pretpostavlja se da je, u stvari, reč o mađarsko-sovjetskom dogovoru. Na mađarskom radiju nije objavljen ni sadržaj jugoslovenske note niti sadržaj mađarsko-jugoslovenskog sporazuma. Ovakav postupak podseća na neka ponašanja iz prošlosti. Izražava se želja da se sporazum poštuje i ostvari, što bi bilo u interesu odnosa dveju zemalja i bilo bi pozdravljeno sa naše strane.

- *Sporazum o mađarskim izbeglicama* (Tanjug)
- *Uspostavljen je putnički saobraćaj sa Mađarskom* - Dnevno tri voza preko Kelebije (Jugopres)

- *Mađarska ne prima posmatrača OUN* (AP)
- *Usvojena nova rezolucija o Mađarskoj* (AP)
- *Ministar inostranih poslova Horvat: Unutrašnja stvar Mađarske* - Lodž: Mađarski predlog je nepovoljan - Debata u OUN (Tanjug)
- *Represivne mere Amerike* - Zbog sovjetske intervencije u Mađarskoj biće prekinuta kulturna razmena sa Sovjetskim Savezom. (AP)

5. decembar:

Borba:

- *Nema demonstracija budimpeštanskih žena na Trgu heroja* - izveštaj G. Altmana. Proglasima izlepljenim na nekim mestima u gradu pozivaju se "mađarske majke, devojke i žene" da u 11 časova izidu na Trg heroja i polože struk cveća na grob Neznanog junaka, a muškarci se upozoravaju da ne prisustvuju, da bi se "izbegla svaka provokacija". Cilj demonstracija je bio da se protestuje što se mrtvi kleveću kao kontrarevolucionari i što se revolucija u Mađarskoj naziva fašističkom. Nešto pre zakazanog vremena počele su iz raznih pravaca pristizati na trg kolone žena raznih uzrasta, a istovremeno se na prilazima trga razmestio veliki broj sovjetskih blindiranih automobila. Sa njih su sišli vojnici i oficiri sa oružjem na gotovs i počeli da potiskuju žene unazad, međutim, one se nisu razišle već su okolnim putem prilazile spomeniku. Kada su se kod samog groba isprečila jedna blindirana kola, žene su počele da negoduju i protestuju i zapevale su mađarsku himnu. Tada se pojavio ministar vojske sa dvojicom sovjetskih generala i veći broj mađarskih policajaca i pripadnika oficirskog puka. Tada su sovjetski vojnici počeli propuštati žene, koje su pevajući himnu polagale cveće na grob Neznanog junaka. Žene su nastavile da dolaze i popodne.

Sindikalni list "Nepakarat" je ustao protiv povorke, jer "nije podesno sredstvo za negovanje uspomene na tragične žrtve narodnog ustanka". Psihozu na budimpeštanskim ulicama dopisnik opisuje kao punu napetosti i elektriciteta, jer se opet pronose vesti o mogućem obnavljanju borbi.

- *Debata o Mađarskoj u Generalnoj skupštini UN*

Politika:

- *Sovjetski predstavnik protiv upućivanja posmatrača UN u Mađarsku* (AFP)
- *Pripreme za formiranje nove mađarske armije* (Radio-Budimpešta)
- *Povećanje plata rudarskim radnicima u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Hamaršeld treba da poseti Mađarsku što pre* - izjava Mladena Ivekovića (Tanjug)
- *Hamaršeld zatražio da poseti Mađarsku 6. decembra* (AFP)
- *Sastanak Hamaršeld-Horvat* (AP)
- *Vlada donela dekret o raspuštanju revolucionarnih komiteta* (Radio-Budimpešta)
- *Povećane plate radnicima rudnika uglja i minerala* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Odgovor mađarske vlade nije zadovoljavajući* - Imre Nađ nije dobrovoljno otišao u Rumuniju - Govor jugoslovenskog delegata u OUN (AP)
- *Raspušten Revolucionarni savet u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
- *"Rumunska vlada je obezbedila pravo azila Nađu i njegovim pristalicama"* - Varšavski pakt će biti raspušten, ako se to dogodi i sa Atlantskim paktom - Debata o Mađarskoj u OUN
- *Mađarska u svetlu američke štampe* (Mikloš Belak)
- *Neme demonstracije budimpeštanskih žena* - Odata pošta žrtvama - Izraz duševnog stanja jednog naroda (G. Altman)
- *Uskoro će biti organizovana smanjena mađarska armija* (Nepsabadšag)
- *Povišene su plate rudara u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)

6. decembar:

Borba:

- *Demonstracije se nastavljaju* (izveštaj Gavre Altmana)
- *Ujedinjene nacije i Mađarska* - komentar V. T. (Vlado Teslić)
- *Jugoslovenski delegat podržao predlog da Hamaršeld uskoro poseti Mađarsku* - Odgovor mađarske vlade u vezi sa Imreom Nađom nije zadovoljio naša opravdana traženja - izjavio dr Mladen Iveković. (Asošijeted pres)
- *Usvojena rezolucija 14 zemalja* - kojom se traži slanje posmatrača UN u Mađarsku. Odboren Hamaršeldov izveštaj o razgovorima sa mađarskim ministrom inostranih poslova (AFP)

Politika:

- *Hamaršeld će uskoro posetiti Budimpeštu* - Generalna skupština izglasala rezoluciju 14 zemalja o slanju posmatrača u Mađarsku (A. Nenadović)
- *Tvrđenje da je Nađ otišao u Rumuniju dobrovoljno ne odgovara stvarnom stanju* - rekao je jugoslovenski delegat Iveković (Tanjug)

Dnevnik:

- *Nove demonstracije u Budimpešti* (Podnaslovi: Uhapšeno 39 lica - Demonstranti su rastureni - Mađarska vlada odbila da Hamaršeld 16. decembra doputuje u Mađarsku) - (Radio-Budimpešta)
- *Međunarodni Crveni krst će vršiti raspodelu pomoći Ujedinjenih nacija Mađarskoj* (AFP)

Mađar so:

- *Budimpeštanski radio o demonstracijama* - Saopštenje budimpeštanske policije o demonstracijama "nekoliko stotina ljudi" sa fašističkim i reakcionarnim parolama protiv radničko-seljačke vlade - Oružane snage su ih rasturile.
- *U Budimpešti se opet demonstrira* - Upadljive preventivne mere bezbednosti - Nehruov delegat na licu mesta - (Međunaslovi: Kolona je zaustavljena na Andrašijevom putu - Pred Petefijevim spomenikom - O poseti Hamaršelda) - (G. Altman)

7. decembar:

Borba:

- *Demonstracije i hapšenja u Budimpešti* - Kod Zapadne železničke stanice sukobile se dve grupe manifestanata - Demonstracije i u unutrašnjosti. - Uzbuđenje u Budimpešti izazvale su sveže vesti o hapšenjima većeg broja članova radničkih saveta u raznim preduzećima i izvesnog broja intelektualaca, među njima i onih koji su ranije bili partijski sekretari. Centralni radnički savet traži njihovo puštanje na slobodu. Krajem dana počeli su da niču i štrajkovi. Bilo je i nekoliko demonstracija, a kod Zapadne železničke stanice došlo je do sukoba dveju grupa i pucnjave u vazduh. Intervenisala je policija i oficirski puk. Druga grupa je demonstrirala uzvikujući parole da oni nisu fašisti, "dole vlada" i "gde je Imre Nađ?" Prethodnog dana bio je blokiran Košutov klub, sedište Revolucionarnog saveta mađarske inteligencije, gde je policija izvršila premetačinu i odnela neke spise. Počasni predsednik Saveta je kompozitor Zoltan Kodalj, a stav ovoga tela je politički umeren. Stižu vesti o demonstracijama i u Pečuju, Bekeščabi i Vesprenu. (Gavro Altman)

Politika:

- *Poslednji događaji pokazali su da se problemi ne mogu rešavati silom* - istakao je Koča Popović u razgovoru sa jugoslovenskim novinarima po povratku sa zasedanja Generalne skupštine UN. On se zalaže za normalizaciju stanja u Mađarskoj i protiv korišćenja mađarskih događaja za svoje interese. (M. Milanović)

- *Kadarova vlada odbila predlog da Hamaršeld šesnaestog decembra poseti Mađarsku* (Radio-Budimpešta)
- *U Budimpešti ponovo demonstracije* (Radio-Budimpešta)
- *Pomilovani mađarski državljani povodom Dana Republike* - amnestirano 18 lica koja su izdržavala kaznu u jugoslovenskim zatvorima. (Jugopres)
- *Pomoć Međunarodnog Crvenog krsta Mađarskoj* (AP)

Dnevnik:

- *Nota vlade FNRJ mađarskoj vladi: Jugoslavija insistira da se u potpunosti izvrši sporazum o Nađu i drugovima* - nota je predata J. Kutiju, otpravniku poslova mađarske ambasade u Beogradu (Tanjug)
- *Novi neredi u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)
- *SAD uputile protest Sovjetskom Savezu zbog postavljanja tenkova ispred američke ambasade u Budimpešti* (AP)

Mađar so:

- *Mađarska vlada odbila je predlog generalnog sekretara* (Radio-Budimpešta)
- *Demonstracije i štrajkovi u Budimpešti* - Centralni radnički savet zahteva puštanje uhapšenih na slobodu - Šta se dogodilo u fabrici optike (G. Altman)

Subotičke novine:

- *Hronologija važnijih događaja u zemlji i inostranstvu* - pominje se: Titov govor u Puli u kontekstu događaja u Mađarskoj, rasprava u Generalnoj skupštini UN o deportacijama u SSSR, poziv M. Ivekovića Ujedinjenim nacijama za pomoć Mađarskoj, odlazak Nađ Imrea i drugova iz jugoslovenske ambasade na osnovu sporazuma Jugoslavije i Mađarske, zahtev Jugoslavije za razjašnjenje povodom odvođenja Nađa i drugova i protestna nota vlade FNRJ zbog odvođenja Nađa i drugova.

8. decembar:

Borba:

- *Govor Kardelja u Saveznoj Narodnoj skupštini* - U opširnom govoru Kardelj iznosi uglavnom već poznate stavove Jugoslavije o mađarskim događajima. On prvo govori o dvema, po njemu pogrešnim, ocenama oružanog ustanka - prvo, da je reč o unapred organizovanoj kontrarevoluciji u kojoj su greške ranijeg rukovodstva bacile i deo masa na stranu kontrarevolucije i, drugo, da se radi o revoluciji za slobodu i nacionalnu nezavisnost s tim da se pod slobodom podrazumeva klasični buržoaski višepartijski sistem, a pod nezavisnošću vraćanje na stare pozicije mađarskog nacionalizma. Ocenjuje da se kardinalno pitanje današnje Mađarske nalazi u potrebi korenite uzmene u političkom sistemu. Druga sovjetska intervencija je usledila pošto se nije mogao isključiti poraz radničke klase i socijalizma, ali ona sama po sebi ne može razrešiti unutrašnje probleme Mađarske. Kardelj smatra da je trebalo menjati politički sistem, a ne samo pojedine funkcionere i imena organizacija. Po njemu, "socijalizmu je potreban demokratski kritički odnos prema sopstvenim rezultatima" Na kraju konstatuje da teškoće Mađarske neće tako lako prohujati, jer imaju svoje duboke korene.

Politika:

- *Jugoslovenska vlada insistira da se ostvari sporazum o "slučaju Nađa"* - nota otpravniku poslova mađarske ambasade u Beogradu
- *Antidemokratski sistem birokratskog despotizma doveo je do oružane akcije radničke klase Mađarske* - govor E. Kardelja u Saveznoj narodnoj skupštini (vidi: "Borba", 7. decembra)
- *Saopštenje Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove o repatriranju mađarskih izbeglica* - Od 417 lica koja su se 9. novembra zatekla u Jugoslaviji 141 se izjasnilo za povratak (kod Horgoša 51, kod Kotoribe 90). Tvrdi se da je ukupan broj 859.

- *"Hvala jugoslovenskoj vladi i narodima"* - kažu repatriirci. Izjavljuju da su se kretali slobodno, da su posećivali jugoslovenska preduzeća i otvoreno razgovarali sa zaposlenima (S. N.)

Dnevnik:

- *Kardeljev govor u Narodnoj skupštini FNRJ* - govor sadrži i poznate stavove Jugoslavije o situaciji u Mađarskoj.

- *Budimpešti preti glad?* - izjava predstavnika Međunarodnog Crvenog krsta o potrebama mađarskog stanovništva (AFP)

- *Za vreme nemira u Budimpešti oštećeno 40 hiljada stanova* (Radio-Budimpešta)

- *Repatrišana prva grupa mađarskih izbeglica* - Do početka repatriiranja u Jugoslaviji se nalazilo 859 izbeglica iz Mađarske. Govori se o vraćanju u Mađarsku 141 lica koja su se dobrovoljno izjasnila za to. (Tanjug).

9. decembar:

Borba:

- *Rukovodstvo mađarske Partije objavilo rezoluciju o uzrocima oktobarskih događaja i sadašnjoj situaciji u zemlji* - Sastanak između vlade i Centralnog radničkog saveta završen bez rezultata (Podnaslovi u tekstu: "Bila je kontrarevolucija" - O poukama i iskustvima - Zasad bez rezultata).

Rezolucija konstatuje: 1/ da je klika Rakoši-Gere počev od kraja 1948. godine vodila sektašku i dogmatsku politiku, što je izazvalo jaz između partije s jedne i članstva i naroda s druge strane; 2/ da je u oktobarskim događajima "tragičnu ulogu" odigralo ono krilo partijske opozicije koje su vodili Imre Nađ i Geza Lošonci, čija je aktivnost bila pozitivna dok je vodila borbu protiv politike Rakošija, ali se od početka 1956. njena kritika "izobličila", "ohrabrivala snage reakcije i u značajnoj meri doprinela izbijanju kontrarevolucije"; 3/ da je u pripremi i izazivanju oktobarskih događaja odlučujući faktor bila hortijevsko-fašistička i kapitalističko-veleposednička reakcija, organizovana u zemlji i inostranstvu i 4/ da je "odlučujuću i bitnu ulogu u ovim događajima igrao međunarodni imperijalizam čiji su ciljevi prevazilazili okvire mađarskog pitanja".

U rezoluciji se kaže: "Na pitanje kakvo je bilo osnovno obeležje oružanog ustanka koji je počeo 23. oktobra: revolucija ili nacionalna revolucija, možemo da odgovorimo samo to da osnovno obeležje nije bilo ni jedno ni drugo, već je to bila kontrarevolucija", a da se ona tek 30. oktobra "pojavila bez maske".

Komunisti treba pre svega da se bore protiv kontrarevolucije, a posebno protiv težnji da ona "pomoću radničkih saveta - delimično ih navodeći, a delimično pomoću infiltriranih ljudi - istrgne vlast iz ruku zakonitih organa vlasti"... Potom se komunisti pozivaju da političkim radom pomognu radničkim savetima da "izvrše svoje zadatke" i da se "očiste".

U zaključku se govori o privrednim zadacima i borbi za povećanje životnog standarda, o jačanju organa za održavanje reda i o potrebi da se što pre povedu pregovori sa rukovodstvom KPSS o sređivanju odnosa dve zemlje na bazi pune ravnopravnosti i samostalnosti.

Na kraju izveštaja "Borbe" informiše da je sastanak između vlade i Centralnog radničkog saveta Budimpešte završen bez rezultata, jer vlada nije dala određene odgovore na zahteve Saveta. Atmosfera na sastanku Saveta, kojem su prisustvovali i mnogi delegati iz unutrašnjosti, bila je veoma naelektrisana zbog vladinog "taktiziranja" i hapšenja članova radničkih saveta. (G. Altman)

- *"Zabrinutost" Forinj ofisa* - kraći redakcijski tekst povodom sumnje britanskog Ministarstva inostranih poslova, koje je izrazilo "duboku zabrinutost" i "sumnju" u to da se mađarske izbeglice dobrovoljno vraćaju iz Jugoslavije. Postavlja se pitanje ko je ovlastio Forinj ofis da se proglasi za patrona mađarskih izbeglica, osim ako se ne nalazi pobuđen da prizna i preuzme odgovornost zato što nevini ljudi stradaju napuštajući svoju domovinu.

- *Centralni radnički savet Budimpešte uputio memorandum mađarskoj vladi* - u kome izlaže poglede na političke prilike u zemlji (G. A.)

Politika:

- *Za vreme nereda u Budimpešti oštećeno 40.000 stanova* (Radio-Budimpešta)
- *Oproštajna poseta jugoslovenskog poslanika u Mađarskoj* - Dalibor Soldatić kod Dobija
- *"Njuz kronikl" predlaže da se u Mađarsku upute Nehru, Stivenson, Atli i drugi* (M. R. = Miro Radojčić, iz Londona)
- *Funkcioneri KP Čehoslovačke napadaju govor druga Tita u Puli* - govoreći o "kontrarevoluciji" i "imperijalističkoj zaveri" u Mađarskoj (A. Antonić)

Dnevnik:

- *Realna nada* - u rubrici "Periskopom po svetu" Budimir Budimac se osvrće i na događaje u Mađarskoj: rezolucije GS OUN, odbijanje posete Hamaršelda i neispunjavanje sporazuma od strane mađarske vlade u vezi sa slučajem Nađ, pa konstatuje da je i takvo ponašanje Kadarove vlade mogući uzrok ponovnim demonstracijama u Budimpešti.
- *Mađarska i sovjetska vlada još nisu odgovorile na rezoluciju Generalne skupštine* (AFP)
- *Osnovni faktor predstavljala je kontrarevolucija hortijevaca i fašista* (Podnaslovi: Nađova vlada olakšala je prodor kontrarevolucionarnih snaga - Istaknuta potreba regulisanja mađarsko-sovjetskih odnosa na bazi ravnopravnosti) - izveštaj Radio-Budimpešte o rezoluciji MSRP o proteklim događajima.

Mađar so:

- *Govor Edvarda Kardelja u Saveznoj skupštini*
- *Vlada FNRJ ne slaže se sa odgovorom mađarske vlade* - Predmet Imrea Nada ne može se smatrati zaključenim - Jugoslovenska nota mađarskoj vladi (Tanjug)
- *Nijedan sovjetski vojnik neće ostati u Mađarskoj protiv volje naroda* - Šepilov o situaciji na Bliskom Istoku i u Mađarskoj (Tanjug, iz Moskve)
- *Zvanično saopštenje o neredima* - Centralni radnički savet upozorava na opasnosti (G. Altman)
- *Crveni krst deli pomoć OUN u Mađarskoj* (AFP)
- *U Mađarsku će po sopstvenoj želji biti vraćeno 141 lice* - Saopštenje Sekretarijata za unutrašnje poslove (Tanjug)
- *Soldatić u oproštajnoj poseti kod Kadara* (Radio-Beograd)
- *Nepovoljan odjek* - Ne osvetljava se uzrok ustanka - Rezolucija Mađarske socijalističke radničke partije - (Međunaslovi: Bila je to kontrarevolucija - Iskustva i pouke - Komentari su nepovoljni - Još nema rezultata)

Sa trodnevnim zakašnjenjem objavljena je rezolucija privremenog CK MSRP u kojoj se konstatuju četiri osnovna faktora koji su izazvali događaje 23. oktobra: 1/ skretanje Rakošijeve i Gereove klike sa principa marksizma-lenjinizma, a 1953. godine se pojavila opoziciona struja koja je doprinela i oktobarskim događajima; 2/ unutar Partije je "tragičnu ulogu" dobilo opoziciono krilo na čelu sa Nađom i Lošoncijem, koje je u početku imalo pozitivnu ulogu, ali je početkom 1956. "ohrabrivalo snage reakcije i u znatnoj meri doprinelo izbijanju kontrarevolucije; 3/ važan činilac pripreme oktobarskih događaja bili su kontrarevolucionarni hortijevski krugovi u zemlji i inostranstvu; 4/ odlučujuću i bitnu ulogu imao je međunarodni imperijalizam. Rezolucija zaključuje da je, pored opravdanog nezadovoljstva većine naroda, bila приметna i organizovana akcija kontrarevolucije. Na pitanje: da li je 23. oktobar imao karakter revolucije ili nacionalne revolucije, odgovor glasi: "Osnovna crta nije bilo ni jedno ni drugo, već je to bila kontrarevolucija" čiji prodor je olakšala Nađova vlada svojom nesposobnošću i skretanjem udesno. Prema CK-u, kontrarevolucija je zavela ljude parolama o radničkoj klasi i borbi protiv Rakošijevih pristalica, koristeći se lažnim parolama i "zavedenim ženama". Nadalje se upozorava na infiltraciju neprijatelja u radničke savete i pozivaju se komunisti da posvete pažnju političkom radu u radničkim savetima. Na kraju se govori o budućim planovima za

podizanje životnog standarda i o nastojanjima da se odnosi sa Sovjetskim Savezom urede na osnovi ravnopravnosti.

Komentari o ovoj rezoluciji su uglavnom nepovoljni i primećuje se da je rezolucija prilično opterećena dogmatizmom.

Jučerašnji sastanak vlade i Centralnog radničkog saveta je završen neuspehom, jer vlada ne daje određene odgovore na njihove zahteve, zbog čega je na ovom, za javnost zatvorenom sastanku, došlo do velike zategnutosti. (G. Altman)

- *O odnosima među socijalističkim zemljama, Mađarskoj, Poljskoj i o govoru generalnog sekretara Tita* - Rezolucija Centralnog komiteta KP Čehoslovačke (Tanjug, iz Praga)

- *Nedelja dana u svetskoj politici: O situaciji u Mađarskoj* - komentar povodom govora E. Kardelja i o kršenju sporazuma o Nađu (r. l.)

10. decembar:

Politika:

- *CK Mađarske socijalističke radničke partije o uzrocima događaja u Mađarskoj* - Na sednici privremenog CK MSRP usvojena je rezolucija prema kojoj su događaji od 23. oktobra imali četiri glavna uzroka: dogmatski i birokratski način rukovođenja od strane klike Rakoši-Gere, nekritičkom primenom sovjetskih iskustava teško su povređena nacionalna osećanja mađarskog naroda, "teška uloga" koju je u događajima odigrala grupa oko Nađa i Lošoncija i priprema kontrarevolucije od strane hortijevaca i fašista. (Radio-Budimpešta)

- *Mađarska objavila Belu knjigu o nedavnim događajima* (Radio-Budimpešta)

- *Grupa mađarskih izbeglica vratila se u zemlju* - Iz Austrije se vratilo 80 lica (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Opet generalni štrajk* (Podnaslovi: Radnički saveti stavljeni van zakona - U celoj zemlji uveden preki sud - Prekinute telefonske veze sa inostranstvom) - (prema Radio-Budimpešti i stranim agencijama)

- *Izjava mađarske vlade o vanrednim merama* (Radio-Budimpešta)

- *Prilike se sporo normalizuju* - izveštaj St. Zamurovića iz Segedina

- *Mađarsko pitanje ponovo izbija na površinu* - izveštaj iz Generalne skupštine OUN (Tanjug)

Mađar so:

- *Centralni radnički savet najavio generalni štrajk* - Protest protiv hapšenja - Za koje predmete je nadležan preki sud

- *Sve radničke partije treba da se koriste poukama iz Mađarske* - Referat Palmira Toljatija - Počeo kongres Komunističke partije Italije (Tanjug, iz Rima)

- *Mađarsko pitanje pred OUN* - Još nema odgovora na Hamaršeldov predlog - Komentar Tanjuga

- *Prekinut telefonski saobraćaj sa Budimpeštom*

- *Uredba o uspostavljanju prekih sudova* (Radio-Budimpešta)

- *Uredba o nošenju oružja* (Radio-Budimpešta)

- *Centralni radnički savet stavljen van zakona* (Radio-Budimpešta)

11. decembar:

Borba:

- *Centralni radnički savet Budimpešte stavljen van zakona* - Proglašen 48-časovni generalni štrajk (Međunarodna teleks organizacija)

- *U Mađarskoj uvedeni preki sudovi* (Radio-Budimpešta)

- *Centralni radnički savet Budimpešte objavio generalni štrajk* (strane agencije)

- *U Budimpešti je mirno* - javlja AFP "zaobilaznim putem"
- *Poziv mađarskih sindikata na red i mir* (Radio-Košut)
- *Vlada odlučila da obrazuje širi odbor za izradu niza zakonskih projekata* (Radio-Košut)
- *Proglas Radio-Pečuja* - poziv na mir i otpor kontrarevoluciji
- *Konvoji Crvenog krsta i dalje prelaze austrijsko-mađarsku granicu* (Rojter)
- *Radio-Košut prenosi proglose raznih preduzeća, ustanova i organizacija* - osuda Centralnog radničkog saveta, pozivi na rad
- *Ispuštena šansa* - komentar Vlade Teslića o ukidanju radničkih saveta i traženju neprijatelja u njima

Politika:

- *Budimpeštanski Centralni radnički savet stavljen van zakona* - Istovremeno su raspušteni pokrajinski, županijski, okružni i gradski radnički saveti. - Vlada saopštava da nije priznala teritorijalne radničke savete, a da se kontrarevolucionarne bande trude da i radničke organizacije "iskoriste za svoje mračne ciljeve". (Radio-Budimpešta)
- *Centralni radnički savet proglasio generalni štrajk* - zbog hapšenja nekih članova radničkih saveta. Prekinute sve telefonske veze sa inostranstvom. (Strane agencije i Radio-Varšava)
- *U celoj Mađarskoj uveden preki sud* (Radio-Budimpešta)
- *Telefonsko-telegrafске veze s Mađarskom ponovo u prekidu* (Jugopres)
- *Saopštenje rukovodstva mađarskih sindikata* - Zemaljski savet sindikata odobrava odlučne mere vlade protiv kontrarevolucionarnih snaga i pojedinaca. (Radio-Budimpešta)
- *Upozorenje Radio-Pečuja* - Poziv radnicima da zbiju redove "radi likvidiranja daljih nedela neodgovornih elemenata i kontrarevolucije".
- *Mirno stanje u Budimpešti* (AFP)
- *Debata o Mađarskoj u Generalnoj skupštini* (AFP)
- *Zamagljeni peštanski vidici* - reportaža Đuke Juliusa. Autor piše:

"...ispod naoko mirne, normalne površine ovog grada u ruševinama, ključaju nezadovoljstva i neispunjena stremljenja... Teški dani Mađarske očevidno nisu još sasvim prošli." Jedan od izvora ovog stanja on vidi u sukobu koji postoji između radničkih saveta i Kadarove vlade. Osnovnom pozitivnom tekovinom borbi smatra stvaranje radničkih saveta, što dokazuje da revolt naroda ipak nije bio uperen protiv socijalističkog društvenog uređenja već protiv birokratskog terora. Julius smatra da je vlada donošenjem zakona o radničkim savetima samo formalno priznala njihovo postojanje, ali im se kroz sukobljavanje sa njihovim teritorijalnim telima u stvari suprotstavlja. "Rezultat je takve politike da Kadarova vlada ima malo ugleda među radnicima, da se mnogi komunisti drže postrani od Mađarske socijalističke radničke partije, da je nepoverenje prema Kadarovoj vladi i politici veliko." Prebacivanje radničkim savetima težnje za politiziranjem i nastojanje da se njihov rad usmeri samo na ekonomske probleme on smatra vrlo opasnim novim momentom zaoštavanja atmosfere u zemlji. ..."Kao drugi faktor nestabilnosti, tinjanja nemira i neizvesnosti, izvesne apatije i pasivne rezistencije koja se oseća" uzima događaje vezane za deportovanje Imrea Nađa i drugova. U svim sloopovima javnosti veoma je rašireno mišljenje da je to ..."znatno otežalo svaku političku konsolidaciju u Mađarskoj, jer je baš saradnja Kadara i Nađa, odnosno okupljanje svih socijalističkih snaga i njihovo oslanjanje na radničke savete i demokratsku politiku, bio jedini realan temelj stabilizacije mađarskih prilika."... "Slučaj Nađ predstavlja, i sada, konstantan izvor nemira, nepoverenja prema Vladi Janoša Kadara." I dalje: ..."Zar je onda čudo da mnogi, među njima ne mali broj komunista koji su razočarani ili dezorijentisani, pre svega intelektualci, ili uplašeni od prvih simptoma restauracije staljinizma, - beže preko granice ili razmišljaju o tome da pobjegnu." ..."Negodovanje prema vladi i sovjetskim trupama u porastu je." Dopisnik zapaža pojavu mnogih kompromitovanih staljinista na raznim dužnostima, a ..."ocena oktobarskih događaja kao 'kontrarevolucije', činjenica da se u Mađarsku socijalističku radničku partiju upisuju mnogi kompromitovani članovi bivše PMT i razni karijeristi, a da većina komunista još stoji postrani, sukob sa radničkim savetima, njihovo raspuštanje i

hapšenje članova, uvođenje prekih sudova i isključivo oslanjanje na sovjetske trupe, policiju i birokratski aparat vlasti i Partije, sve to u ljudima povećava nepoverenje u vladu, smanjuje rezultat napora uloženi u normalizovanje života, ojačava bojazan od povratka starog. Autor zaključuje članak navodeći razgovor sa poznanikom, komunistom, na dunavskom keju koga pita šta misli o perspektivama razvoja događaja. Ovaj je dugo ćutao, a onda je rekao: "Vidiš li kako je gusta magla na Dunavu?!"

Dnevnik:

- *Apel budimpeštanskog radija: Pristalice narodne vlasti pozvane da odbiju "napad kontrarevolucije"* - U Budimpešti vlada mir (AFP)

- *Prekinute telefonske i telegrafске veze u Mađarskoj* (Jugopres)

- *Debata o mađarskom pitanju nastavljena u Generalnoj skupštini OUN* (AFP)

- *Dan kao i svaki drugi* - reportaža St. Zamurovića iz Segedina - Putne beleške iz Mađarske (Međunaslovi: Šta đaci zapisuju u svojim sveskama? - Oko podneva - Koliko traje jedan sat?) -

U reportaži iz Segedina dopisnik opisuje atmosferu u kojoj ništa više nije čudno. U gradu je tiho, obično. Zapaža piscem mašinom pisan plakat kojim neko pokušava da reši svoj stambeni problem. Na listu istrgnutom iz đacke sveske piše: "Ko danas ima 15 godina i pojavi se na ulici, taj glasa za Kadarovu vladu". Oko podneva, domaćice obijaju pragove radnji ne bi li našle još neku potrebnu robu, a pred praznom drvarom stoje ljudi. Ispred gradske kuće, po običaju, stoje grupice ljudi, uživaju na suncu i razgovaraju. Zna se o čemu. Prijatelj mu pokazuje parolu na zidu: "Smrt kontrarevolucionarima!" i primećuje: "Vidi, kad su sahranjivali Rajka rekli su: nikad više!" U gostioni konobar mu pruža jelovnik i, mada ga ne poznaje, tiho došapne: "Danas između 3 i 4 sata ne izlazimo na ulicu". Prolazi duga kolona kamiona. Vide se šlemovi. Vidi se i policija sa automatskim oružjem. U tri sata glavni trg je pust, kao da ga je neko počistio metlom. Neke su i silom oterali u haustore: "Pa jesi li ti Mađar?" Ko zna koliko traje jedan sat - 60 minuta, ili 3600 sekundi? A kad je sve pusto, kada tramvaj stoji, a na trgu je osamljeni Košutov spomenik i samo vrapci skakuću sa drveta na drvo? Tada se postavlja pitanje: šta je jače - nema ili glasna demonstracija? A onda, prvo tiho, pa sve jače: "Bože, blagoslovi Mađare!" To je mađarska himna koja se pevala i pre i posle rata, a i pre i posle 23. oktobra. Život teče dalje... (S. Z.)

Mađar so:

- *Situacija u Mađarskoj je ponovo pogoršana* - Budimpeštanski radio govori o "kontrarevolucionarnom protivnapadu" - Telefonski saobraćaj još uvek u prekidu - Vlada o uvođenju vanrednog stanja (Međunaslovi: Poziv Radio-Budimpešte "pristicama narodne vlasti" - Radio-Pečuj poziva na "zaustavljanje kontrarevolucije" - Nastavlja se snabdevanje namirnicama - Radio-Budimpešta o 48-časovnom štrajku - Još uvek nema telefonskog i telegrafskog saobraćaja sa Mađarskom - U 16 časova bilo je mirno - Krvavi događaji u rudničkom centru u Šalgotarjanu)

- *Čime vlada objašnjava "vanredne mere"* - U vezi sa stavljanjem van zakona teritorijalnih radničkih saveta, vlada objašnjava da su kontrarevolucionarne snage htele da radničke organizacije stave u službu mračnih ciljeva, te da su se u Centralni radnički savet ubacile neprijateljske snage koje su na tajnom sastanku odlučile da podstiču na produženje štrajka, oružane provokacije i krvoproliće, što je na nekim mestima i uspevalo, jer građani još drže izvesnu količinu oružja. Zbog toga su uspostavljeni preki sudovi.

- *Predlog Indije: da generalni sekretar otputuje u Moskvu i Budimpeštu* - Mađarsko pitanje pred OUN (AFP)

- *Mađarski sindikat o štrajku* - izražava se neslaganje (Radio-Budimpešta)

- *Dan kao i svaki drugi* (Vidi reportažu Stojana Zamurovića u "Dnevniku")

12. decembar:

Borba:

- *Štrajk sve širih razmera* - Na raznim mestima dolazi i do oružanih incidenata uz ljudske žrtve (G. A.)

- *Generalnoj skupštini podnesene dve rezolucije o Mađarskoj* - SAD i 16 zemalja, podnosioci jedne od rezolucija, žestoko napadaju SSSR (B. Lazić)

- *Mađarska delegacija napustila zasedanje Generalne skupštine* - "u znak protesta zbog stalnog mešanja u mađarske unutrašnje stvari" (Rojter)

- *Jovo Kapičić naimenovan za ambasadora u Mađarskoj* (Tanjug)

- *Kako je Centralni radnički savet Budimpešte stavljen van zakona* - U izveštaju se kaže da su Centralni radnički savet Budimpešte i teritorijalni radnički saveti ukinuti pod optužbom da su nastojali da prisvoje funkcije vlasti i da su podsticali na štrajk i oružane akcije. Istovremeno, uvedeni su preki vojni sudovi. Posle odluke o ukidanju teritorijalnih radničkih saveta policija je upala u prostorije budimpeštanskog radničkog saveta, zadržala sve radnike koje je tamo zatekla, a izvestan broj članova radničkih saveta uhapsila, mada su neki kasnije pušteni. Istovremeno, telefonske veze u gradu su jedno vreme bile prekinute, a ni kasnije nije bilo moguće razgovarati sa unutrašnjošću ili inostranstvom. U međuvremenu Centralni radnički savet je pozvao na 48-časovni štrajk, jer vlada nije pristala da pusti na slobodu uhapšene članove radničkih saveta. Ujedno je pozvao sindikate u svetu da "pomognu borbu koju mađarski radnici vode za život bez straha i za lične slobode". Stižu vesti da se situacija u unutrašnjosti pogoršava. Posebno uzbuđenje izazvale su vesti o tragičnom događaju u Šalgotarjanu. Tvrdi se da su u sukobu pred policijskom kapetanijom i Županijskim savetom poginule 33 osobe, a oko 100 je ranjeno. Prema zvaničnoj verziji koju je saopštio privremeni partijski komitet županije, u toku demonstracija koje je organizovao županijski radnički savet iz jedne grupe demonstranata su na policiju i sovjetske vojnike bačene ručne bombe i otvorena je mitraljeska vatra, usled čega je došlo do žrtava. Iz drugih izvora se tvrdi da je do nereda došlo kada su oružani organi sprečavali izbor radničkog saveta u jednom preduzeću i kasnije uhapsili neke članove novoizabranog saveta. (Gavro Altman)

- *Kad se laže...* - kratak redakcijski osvrt na tvrđenje bečkog bulevarskog lista "Nojer Kurir" da "iskusni jugoslovenski partizani obučavaju mađarske borce za slobodu"..., "po svoj prilici" bez dozvole jugoslovenske Komunističke partije.

Politika:

- *U štrajku u Budimpešti učestvuje većina radnika* - Saobraćaj i snabdevanje grada teku normalno (AFP)

- *Incidenti u Budimpešti između demonstranata i policije* (AFP)

- *Odjek poziva na štrajk u mađarskim preduzećima* (Radio-Budimpešta)

- *Rad u kombinatu "Čepel" nastaviće se* (Radio-Budimpešta)

- *Blokirana imovina odbeglih* (Radio-Budimpešta)

- *Jovo Kapičić naimenovan za ambasadora u Mađarskoj*

- *Odlazak mađarskih izbeglica iz Jugoslavije u druge zemlje* - reč je o 302 lica (Jugopres)

Dnevnik:

- *Kadar teško optužio Centralni radnički savet Budimpešte* - Radio-Budimpešta objavljuje razgovor Kudara sa radničkim delegatima. On se izjasnio za radničke savete kao "osnovnu instituciju narodne demokratije", ali je protiv toga da se oni pojavljuju kao teritorijalne organizacije, kao što je bio slučaj sa Centralnim radničkim savetom Budimpešte, koga je optužio za tešku situaciju u pogledu snabdevanja privrede ugljem.

- *Blokirana imovina emigranata* (Radio-Budimpešta)

- *Manji incidenti u Budimpešti* (AFP)

- *U rudnicima Boršoda proizvodnja teče normalno* (Radio-Budimpešta)

- *Odlazak mađarskih izbeglica iz Jugoslavije u druge zemlje* (Jugopres)

- *Jovo Kapičić naimenovan za ambasadora u Mađarskoj* (Tanjug)

- *Mađarska će bojkotovati sadašnje zasedanje* - izjavio Imre Horvat (AP - Rojter)

Mađar so:

- *Ko je odgovoran za događaje* - (Podnaslovi: Mestimična pucnjava - Rad je obustavljen i u unutrašnjosti - Ponovo je zaustavljen proces sređivanja stanja u Mađarskoj - Napeta atmosfera, naročito u unutrašnjosti) - (G. Altman)

- *Naimenovan novi jugoslovenski ambasador u Budimpešti* (Tanjug)

- *Generalna skupština je izgubila konstruktivan karakter* - Nijedna strana ne pokazuje dovoljno dobre volje - Indijski predlog

AFP, iz Njujorka: Debata o predlogu 16 zemalja da se osudi povreda suvereniteta Mađarske od strane Sovjetskog Saveza i da se postigne sporazum o povlačenju sovjetskih trupa.

Tanjug, iz Njujorka: Nastavak debate o problemu Mađarske - zabrana Centralnog radničkog saveta i uvođenje opasnog stanja još više zaoštrili stavove u diskusiji. Nema spremnosti za razumevanje i kompromis. Povodom mnogih predloga rezolucija Krišna Manon konstatuje da njihovo nagomilavanje neće rešiti problem, već treba pokrenuti moćnu mašineriju za njegovo prevazilaženje.

- *Mađarski delegat napustio zasedanje pozivajući se na nacionalni ponos* (Rojter)

- *Da se ne ponove greške Informbiroa i one koje su dovele do mađarskih događaja* - Petar Stambolić pozdravio kongres italijanskih komunista - Debata se nastavlja - Snage socijalizma ne mogu se izjednačavati sa snagom zemalja pod vlašću radničke klase (Tanjug)

- *Spisak mađarskih izbeglica koje žele da napuste Jugoslaviju* (Jugopres)

- *Američka protestna nota Mađarskoj*

- *Mađarska u svetlu američke štampe* - Mnogi američki građani nisu ni znali gde se nalazi Mađarska, a njihova predstava o toj zemlji formirala se nakon oktobarskih događaja na osnovu stavova "objektivne štampe" odnosno radija, a naročito televizije. Posle Staljinove smrti njima je postalo jasno da se istočnoevropske zemlje više ne mogu vratiti u svoje stare oblike i da svaka "oslobodilačka" politika pričinjava štetu interesima SAD. Postalo im je jasno da interesima SAD može služiti samo osamostaljivanje i nezavisnost tih zemalja. To se potvrdilo i povodom poznanjskih događaja. Za vreme mađarskih događaja, u vezi sa Nadovom vladom, u prvo vreme su davane uglavnom umerene izjave. Međutim, sovjetska intervencija je odjednom uzburkala strasti. Mađarski politički emigranti su dobili novi zamah, Ferenc Nađ je otputovao u Austriju, otpočelo je histerično huškanje, a na političkoj sceni se pojavio i Mindsenti. Predsednička predizborna kampanja je pogodovala širenju ekstremnih ispada, mada je bilo jasno da to šteti interesima zemlje. Ujedno, pooštreni tonovi protiv Rusa služili su za smirenje nepovoljnih odjeka zapadnih sila protiv Egipta i za odbranu "jedinstva Zapada". Tako su mađarski događaji danima imali apsolutno prvenstvo u američkoj štampi. Redakcije koje nisu imale dopisnike u Mađarskoj plaćale su ogromne sume za priče iz Mađarske, bez obzira na njihovu verodostojnost, a naglasak je bio na senzacionalnosti. Međutim, to je kratko trajalo. Isprva su samo trezveniji krugovi uvideli da su ocene bile pogrešne i da takvo ponašanje samo šteti borbi istočnih zemalja za nezavisnost, ali i stvari mira. Nakon predsedničkih izbora vlada se ponaša sve više u skladu sa nacionalnim interesima, a ozbiljniji deo štampe piše umerenije i objektivnije. (Mikloš Belak)

- *Kako je počelo* - Biće objavljen štrajk - Hapšenje nekoliko članova Centralnog radničkog saveta - Tragedija u Šalgotarjanu (G. Altman)

- *Sekvestira se imovina mađarskih emigranata* (Radio-Budimpešta)

- *Umetnički klizači iz Mađarske u našoj zemlji* - prirediće reviju na tašmajdanskom stadionu.

13. decembar: Borba:

- *Generalna skupština UN nastavlja debatu o Mađarskoj* - Jugoslovenska delegacija smatra da UN imaju da odigraju korisnu i konstruktivnu ulogu u pogledu situacije stvorene oko događaja u Mađarskoj - govor M. Ivekovića (Tanjug)

- *Pomoć UNICEF-a mađarskoj i egipatskoj deci* (Tanjug)
- *Štrajk u Mađarskoj još traje* - izveštaj G. Altmana

Politika:

- *Mađarskoj treba dati mogućnost da svoje probleme rešava prema svojim željama i mogućnostima* - govor jugoslovenskog delegata Mladena Ivekovića na sednici Generalne skupštine UN (Tanjug)

- *U Generalnoj skupštini nastavljena debata o Mađarskoj* (AP)

- *Kadar o situaciji u Mađarskoj* - U razgovoru sa delegatima preduzeća iz XX rejona Budimpešte Kadar je ukazao na to da su oružane snage kontrarevolucije poražene, ali se one moraju poraziti i politički. Iduće nedelje objaviće se pozitivni vladin program. U pogledu socijalističkog poretka neće biti nikakvih kompromisa. Kaže da će radnički saveti predstavljati osnovnu instituciju narodne demokratije, ali ne mogu biti organizovani kao teritorijalne organizacije, kao i da će biti likvidirane birokratske pojave u rukovođenju privredom.

Dnevnik:

- *Razvoj situacije u Mađarskoj uzima obespokojavajući pravac* - debata na Generalnoj skupštini OUN (Tanjug)

- *Uhapšen predsednik Centralnog radničkog saveta Budimpešte* - izveštaj o hapšenju Šandora Raca i člana tog saveta Šandora Balija. U nastavku: informacija o dopuni Zakona o prekim sudovima - svaka njihova presuda ujedno i smrtna (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Drugi dan štrajka u Budimpešti* - Uhapšen predsednik Centralnog radničkog saveta - Različita mišljenja o merama vlade - Šta je prouzrokovalo štrajkove

- *Rezolucije više povećavaju nego što smanjuju zategnutost* - Reč jugoslovenskog delegata - Rasprava o mađarskom pitanju u OUN

- *Kadar govori o daljim energičnim merama* - Demantovao je raspuštanje radničkih saveta u preduzećima - Traži se naimenovanje vladinih komesara na čelu preduzeća - javlja Radio-Budimpešta. - Navodno, predstavnici nekih preduzeća traže da se postave komesari - Kadar obećava da radnički saveti u preduzećima neće biti ukinuti.

- *Budimpeštanski radio potvrdio je hapšenje predsednika Centralnog radničkog saveta*

- *Nikson putuje u Austriju da bi proučio problem mađarskih izbeglica* (AP)

- *Ako se ostvari misija Hamaršelda u Mađarskoj...* - Blokofske nesuglasice ponovo na sceni - o Atmosferi u OUN (B. Lazić)

14. decembar:

Borba:

- *Mnoge delegacije su uverene da izglasana rezolucija ne doprinosi pravom rešenju* (Blagoje Lazić)

- *Štrajk je prestao* (G. A.)

- *Dopunjen zakon o prekim sudovima* - Svaka osuda povlači smrtnu kaznu (Radio-Budimpešta)

- *Pokrenut rad u ugljenokopima* (Radio-Budimpešta)

- *U Čepel stigao konvoj Međunarodnog Crvenog krsta* (MTI)

- *Odgovor mađarske vlade Hamaršeldu* - Vlada smatra da 16. decembar ne odgovara kao datum posete.

- *Obnovljen kontakt između Hamaršelda i Horvata*

- *Nehru govorio pred Donjim domom o događajima u Mađarskoj*

Politika:

- *Veliki broj radnika u Budimpešti ponovo napustio rad* (AP)

- *Uhapšen predsednik Centralnog radničkog saveta Budimpešte* (Radio-Budimpešta)

- *Preki sudovi u Mađarskoj izriču smrtne kazne nad licima "koja se proglašavaju krivima za bilo koje delo"* (Radio-Budimpešta)
- *Teške ekonomske prilike u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
- *Generalna skupština usvojila rezoluciju o Mađarskoj* (AFP)
- *Pomoć mađarskih sindikata žrtvama nereda* (Radio-Budimpešta)
- *Mađarska ne pristaje da Hamaršeld poseti Budimpeštu 16. decembra* - Ona će kasnije predložiti drugi datum njegove posete (AFP)
- *Izjava jugoslovenskih književnika o slučaju Đerđa Lukača*
- *Događaji u Mađarskoj - posledica grešaka mađarske partije* - istakao je sekretar Generalne konfederacije rada Italije Di Vittorio na 8. kongresu KPI

Dnevnik:

- *Hiljade radnika ponovo štrajkuju u znak protesta zbog hapšenja rukovodilaca Centralnog radničkog saveta u Budimpešti* (Podnaslov: Mađarska vlada odbila predlog o poseti Hamaršelda 16. decembra) - (AP - AFP)
- *Biografija Jovana Kapičića*, novog ambasadora FNRJ u Mađarskoj

Mađar so:

- *Zabrinjavajuća ekonomska situacija u Mađarskoj* - Neštedimice se deli epitet "kontrarevolucionar" - Vesti o reorganizaciji Kadarove vlade.

Štrajk je završen i život u Budimpešti se relativno normalizovao. U prodavnicama je živo, krenuo je javni saobraćaj, a oko ruševina su se pojavili građevinski radnici. Bez obzira ko, šta i koliko je doprineo masovnosti štrajka, nesporno je da je on bio i manifestacija podrške fabričkim i teritorijalnim radničkim savetima. Zato smatraju da su hapšenjem članova radničkih saveta povređena njihova prava. Takođe smatraju da je sadašnje često i naglašeno pominjanje kontrarevolucionarne opasnosti, a malo reći o staljinističkoj prošlosti i uzrocima ustanka 23. oktobra, razlog što se zabrinutost ne smanjuje. Pogotovo stoga što nosioci staljinističke politike u Budimpešti i unutrašnjosti kroz štampu i u zvaničnim izjavama bez rezerve dele živima i mrtvima epitet "kontrarevolucionara". Današnja štampa potvrđuje hapšenje predsednika Centralnog radničkog saveta Šandora Raca i člana Šandora Balija, koji su, navodno, "odigrali odlučujuću ulogu da budimpeštanski radnički savet postane instrument kontrarevolucije"... i koji su "organizovali provokativne štrajkove". Dugi prekid proizvodnje prouzrokuje ekonomske teškoće, što još više otežava političku situaciju. Najnovija vest je da su između MSRP s jedne i Stranke malih posедnika, Nezavisne seljačke partije i Partije Petefi s druge strane započeli pregovori o proširenju odnosno rekonstrukciji vlade. (G. Altman)

- *Predsednik Centralnog radničkog saveta je uhapšen u Parlamentu?* - Mnogi su ponovo napustili radna mesta. - U štrajku je, prema nekim vestima, oko 15.000 radnika, a Rac i Bali su uhapšeni u zgradi Parlamenta kada su došli na pregovore. (AP)
- *Štrajk svakodnevno prouzrokuje štetu od 300 miliona forinti (Nepakarat)*
- *Reč generalnog sekretara Toljatija* - U završnoj reči na kongresu italijanskih komunista Toljati je rekao da mađarski događaji pokazuju svu dubinu provalije između socijalističkog rukovodstva i narodnih masa. (Tanjug)
- *Mađarska vlada odbila posetu Hamaršelda* (AFP)
- *Bila je to nacionalna revolucija* - rekao je Nehru u mađarskim događajima (Tanjug, iz Nju Delhija)
- *Teška povreda humanizma i ljudskih prava* - izjava jugoslovenskih pisaca u vezi sa deportovanjem Đerđa Lukača (Tanjug)
- *Osuda Sovjetskog Saveza zbog povrede nezavisnosti Mađarske* - nova rezolucija Generalne skupštine (AFP)
- *Pošiljka međunarodne pomoći Mađarskoj* (MTI)
- *Savet Atlantskog pakta raspravljao o situaciji u Mađarskoj* (Tanjug)

15. decembar: Borba:

- *Mađarska vlada apeluje na rudare da povećaju proizvodnju uglja* - kako bi se ublažila teška ekonomska situacija (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Jugoslavija će se pri repatrijaciji mađarskih izbeglica i dalje pridržavati principa Povelje UN* - istakao je predstavnik Državnog sekretarijata Branko Drašković

- *U Mađarskoj zabranjeno održavanje mitinga*

Dnevnik:

- *Zabranjeno održavanje mitinga i povorki (MTI)*

- *Normalizuje se saobraćaj u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Teški međunarodni problemi ne mogu se rešavati zaoštavanjem situacije* - izjavio je u vezi sa mađarskim događajima portparol Državnog sekretarijata za inostrane poslove - Nova nota Albaniji - Još nema odgovora u vezi sa slučajem Nađ

- *Mesec dana nije dozvoljeno demonstriranje i održavanje mitinga u Mađarskoj*

- *Ponegde se još štrajkuje* - Postepeno se normalizuje saobraćaj u Budimpešti (prema stranim agencijama)

- *Radio-Budimpešta o nerešenim žalbama i uskraćivanju penzija*

- *Vlada odlučuje o prestanku bojkota* - u odnosu na OUN - Ministar Horvat se vratio iz Njujorka u Budimpeštu

Zrenjanin:

- *Događaji u Mađarskoj* - izveštaj o teškoj situaciji u zemlji, ukidanju Centralnog radničkog saveta Budimpešte, hapšenju nekih članova radničkih saveta i uspostavljanju prekih sudova.

16. decembar: Borba:

- *Ugalj je postao glavni problem mađarske privrede* (G. A.)

- *Novi Hamaršeldov apel za pomoć mađarskom narodu* (USIS)

Politika:

- *Hamaršeld apeluje na pružanje pomoći Mađarskoj* (USIS)

- *Radio-Budimpešta demantuje da je Kadar nestao*

- *Pokrenut postupak za rehabilitaciju političkih zatvorenika* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Hamaršeld uputio nov apel za pomoć mađarskom narodu* (USIS)

- *Kratke vesti Radio-Budimpešte o radu preduzeća prehrambene industrije, proterivanju dvojice zapadnih novinara* (Richard Kilijan - "Dejli ekspres" i Erih Vah - AP) i o smrtnoj kazni u Miškolcu zbog skrivanja oružja.

Mađar so:

- *Najteži problem je nepoverenje* - Radnike i stručnjake raspoređuju u rudnike - Štrajkači neće dobiti plate - Rade preki sudovi (međunaslovi: Bitka za ugalj - Ima i drugih problema) - (G. Altman)

- *Nedelja dana u svetskoj politici: Situacija u Mađarskoj* - komentar u vezi sa debatom u OUN (J. M.)

- *Demanti o Kadarovom nestanku* (Tanjug)

- *Očekuju se nove rehabilitacije u Mađarskoj (Tanjug)*
- *Poseban dodatak "Političke sveske": Integralni tekst govora E. Kardelja u Saveznoj skupštini - Mađarski događaji i aktuelna pitanja razvoja socijalizma*

17. decembar:

Borba:

- *"Razumno saradnju sa radničkim savetima" traži sindikalno rukovodstvo Mađarske (prema listu "Nepakarat")*
- *Zatvoreno više lica u gradu Eger (Radio-Budimpešta)*
- *U Budimpešti demantovane vesti o nestanku Janoša Kadara (Radio-Budimpešta)*
- *Preki sud u Miškolcu izrekao jednu smrtnu kaznu (Radio-Budimpešta)*
- *Pokrenut postupak za rehabilitaciju političkih osuđenika u Mađarskoj (Radio-Budimpešta)*

Politika:

- *Mađarski sindikati diskutuju o ulozi radničkih saveta (prema "Nepakaratu")*
- *Mađarska vlada oslanjaće će se ubuduće na radničke savete - piše "Nepsabadšag"*
- *U gradu Eger u Mađarskoj uhapšeno više lica (Radio-Budimpešta)*

Dnevnik:

- *"Nepsabadšag": Vlada ima nameru da se oslanja na radničke savete - Radnici pozvani da sprovedu "čišćenje radničkih saveta od neprijateljskih elemenata i da se brinu o organizovanju proizvodnje (Radio-Budimpešta)*
- *U Austriju prešlo 150.000 mađarskih izbeglica (Rojter)*

Mađar so:

- *Podrška radničkim savetima najveća je pomoć koju mađarski sindikati mogu da pruže radničkoj klasi - Dve krajnosti u vrednovanju događaja - Završna reč Đure Salaja na plenumu sindikata*
- *150 hiljada Mađara prebeglo u Austriju - Ministar spoljnih poslova Austrije traži pomoć za njih (Rojter, iz Pariza)*
- *Smrtna presuda u Miškolcu (Radio-Budimpešta)*
- *Mađarska vlada proterala dva zapadna novinara (MTI)*
- *Ono čime ranije fabričko rukovodstvo nije raspolagalo: poverenje radnika - Vlada želi da se oslanja na radničke savete - Hapšenja i zabrane su izazvale nepoverenje (Radio-Budimpešta)*
- *Sindiklat traži vezu sa radničkim savetima (Nepakarat)*

18. decembar:

Dnevnik:

- *Smrtna presuda u Budimpešti - osuđena dva lica (kratka vest Radio-Budimpešte)*

Mađar so:

- *Nove smrtna presuda u Mađarskoj - osuđena dva lica (Radio-Budimpešta)*

19. decembar:

Politika:

- *"Nepsabadšag" kritikuje rad bivše mađarske službe bezbednosti - Tvrdi da je Rakoši lično usmeravao službu i da je stvorio specijalno "glavno odeljenje" za pripremu Rajkovog procesa.*
- *Moskovska "Pravda" o govoru potpredsednika Kardelja - polemise i o delu govora koji se odnosi na Mađarsku (vidi prikaz u "Dnevniku)*

Dnevnik:

- "*Pravda*" o govoru druga Kardelja - članak J. Pavlova. On kaže: ..."mešanje druga Kardelja u unutrašnje stvari Mađarske ne može se drukčije protumačiti nego kao težnja da se zakoči ostvarenje programa mađarske Revolucionarno-radničke vlade. Da li to želi ili ne želi Edvard Kardelj, takvo mešanje pomaže reakcionarnim snagama u Mađarskoj". Zatim ukazuje na greške Rakošija i Gereaa, napadajući Imrea Nađa "da je za vreme njegove Vlade došlo do razvijanja kontrarevolucionarne teorije i do kontrarevolucionarnih ispada". Takođe, napada Kardelja zbog stava da treba promeniti politički sistem i napada ga zbog nekih stavova o radničkim savetima, kao i zbog mišljenja da glavnu opasnost za socijalizam predstavljaju birokratski elementi u partiji i državi..."On sebi dozvoljava da opravdava oružano istupanje protiv socijalističke države i čak da ga ocenjuje kao revoluciju!" ..."on ratuje zamaskirano i više voli da svog protivnika naziva 'birokratskim depotizmom', 'staljinizmom' itd." i dalje: ..."on naglašeno podvlači značaj 'radničkih saveta, komuna i drugih demokratskih formi društvenog upravljanja'." "*Pravda*" se zalaže za princip demokratskog centralizma i u privredi, a zahtev za predaju preduzeća u ruke radnika proglašava anarhosindikalizmom.

- *Po naređenju Rakošija AVH izvršila najmračnija dela* (Podnaslovi: Državna bezbednost upotrebljavana protiv nevinih građana - "Nepsabadšag" traži strogu kaznu za sve krivce, bez obzira ko su oni i na kakvim su položajima) - (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Jalovo nastojanje* - Nepsabadšag pokušava da objasni raspuštanje teritorijalnih radničkih saveta (G. Altman)

- *Moskovska Pravda o govoru druga Kardelja*

- *Nepsabadšag zahteva energičnu istragu protiv bivših pripadnika AVH* (Radio-Budimpešta)

- *Izmišljena vest* - Krasnaja zvezda, organ Sovjetske armije, piše o navodnom mešetarenju stranih novinara i kaže da su kolima jugoslovenske ambasade dovezeni primerci lista koji izdaju izbegli kontrarevolucionari u Novom Sadu, a deljen je u fabrici sijalica. Mađar so kaže da u Novom Sadu nema ni mađarskih izbeglica niti takvog lista.

20. decembar: Borba:

- *Budimpešta u očekivanju...* - Gavro Altman opisuje predbožićnu atmosferu u Budimpešti, osvrće se na teške privredne brige, na notu mađarske vlade Austriji u vezi sa izbeglicama (do tada oko 130.000, ali još odlaze!) kojima se ometa povratak, kao i na očekivanja da se zaustavi kretanje nizbrdicom.

Politika:

- "*Nepsabadšag*" kritikuje rad bivše mađarske službe bezbednosti - Tvrdi da je Rakoši lično usmeravao službu i da je stvorio specijalno "glavno odeljenje" za pripremu Rajkovog procesa.

- *Moskovska "Pravda" o govoru potpredsednika Kardelja* - polemiše i o delu koji se odnosi na Mađarsku

Dnevnik:

- *Glavni zadatak je obezbeđenje neprekidne proizvodnje* - govor predsednika Sindikata Šandora Gašpara (Radio-Budimpešta)

- *Nota Mađarske Austriji* - u vezi sa povratkom nekih izbeglica (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Vlada "hoće da prvo napravi red"* - Mađarskoj pretila opasnost od nezaposlenosti - Na više pravaca uspostavljen je saobraćaj (međunaslovi: Teške privredne brige - Nota Austriji - Veliko iščekivanje) - (G. Altman)
- *Odgovor Pravdi* (M. V.)
- *Nikson je o mađarskim izbeglicama razgovarao sa predsednikom Ajzenhauerom* (AFP)
- *Nota Austriji u vezi sa mađarskim izbeglicama*

21. decembar:

Borba:

- *Gere se može vratiti u Mađarsku jedino kao optuženi* - izjavio mađarski ministar pravosuđa (Radio-Budimpešta)
- *Mađarska vazduhoplovna kompanija ponovo počinje prevoz putnika, pošte i robe* (MTI)

Politika:

- *Mađarski ministar demantuje vesti da se Gere vraća u zemlju* - Ministar pravosuđa je takođe demantovao glasove o samoubistvu Kadara (Radio-Budimpešta)
- *Mađarska obnavlja vazdušni saobraćaj sa inostranstvom* (MTI)
- *U Budimpešti se osniva informativna služba* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Hleb naš nasušni* - reportaža Branislava Dadića iz Budimpešte. Autor opisuje stanje i atmosferu u gradu posle oružanih borbi tokom kojih je industrijska četvrt na ostrvu Čepel najduže pružala otpor. Prenosi delove razgovora među čepelskim radnicima, kao:
  - "- Za koga da radimo? - pita neki debeljko one oko sebe.
  - A šta misliš da jedeš sutra, zidove kuće koja ionako nije za stanovanje? - odgovara mu pitanjem stariji čovek sa kačketom na glavi.
  - Ako ne radimo mi ćemo imati najviše štete - kaže treći - jer, neće gladovati i smrzavati se oni koji nam prodaju socijalizam.
  - Ovo je sad nešto drugo - primećuje jedan drugi - ovaj uvozni socijalizam je sigurno boljeg kvaliteta. Ne valja mu samo što je u lošem pakovanju."
- Zatim govori o pretežnom raspoloženju radnika da se radi, ali da vlada nezadovoljstvo zbog deportacija. Pominje mišljenje da su i oni protiv kontrarevolucije, ali se ne slažu sa pretećim tonom govora koji je prethodne večeri održao ministar Marošan, mada svi iz Vlade govore da su rakošijevski metodi zauvek pokopani.
- *Nisu tačne vesti o samoubistvu Kadara* (Podnaslov: Gere se može vratiti u Mađarsku jedino kao optuženi) (Radio-Budimpešta)
- *Streljana dva lica u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)
- *Naimenovani vladini poverenici za saobraćaj* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Odgovor Pravdi* - u opširnom napisu u vezi sa komentarom moskovske Pravde na govor E. Kardelja u Saveznoj skupštini komentator (M. V.) se osvrće i na falsifikovanje Kardeljevih reči u vezi sa mađarskim događajima.
- *Janoš Kadar nije izvršio samoubistvo* - "Gere se može vratiti samo kao optuženi" - Tužilaštva rade danonoćno (Radio-Budimpešta)
- *Obrazloženje raspuštanja "kontrarevolucionarnog" centralnog radničkog saveta* - Sa prijema Janoša Kadara za radio Istočne Nemačke. - Kadar je prvo govorio o političkoj situaciji u zemlji i organizovanju MSRP u celoj zemlji, a posle toga je rekao da je postojala namera da se radnički saveti organizuju još i pre 23. oktobra, ali je to bilo ometeno poznatim događajima. U radničke savete su se uvukli i "novopečeni" radnici, koji su ranije bili pripadnici kapitalističke klase, koje sami radnici treba odatle da očiste, što delom već i čine. Kada je radio "Slobodna Evropa" postavio zahtev da ovi saveti dobiju i funkciju

vlasti, ..."na žalost, mada po mom uverenju iz sasvim drugačijih pobuda, u bratskoj Jugoslaviji se drug Kardelj slično izjasnio". Kadar to podupire pozivanjem na Kardeljevo citiranje Lenjinove parole iz 1917. - "Sva vlast sovjetima". Ali, tada je, kaže Kadar, Lenjin taj zahtev postavio protiv jedne buržoaske državne vlasti, dok je krajem novembra 1956. u Mađarskoj postojala proleterska vlast. Stoga se vlada ne može oslanjati na organe koje su uspostavili kontrarevolucionarni krugovi, čak ni ako ih nazivaju radničkim savetima. Kadar se ovde poziva na primer kronštatskog ustanka pod parolom "Za sovjete, ali bez komunista". Zahtev centralnog radničkog saveta da on ima ingerenciju nad snagama unutrašnjeg reda Kadar kvalifikuje kao direktan kontrarevolucionaran zahtev. Izrazio je nadu da će Kardelj, kada se поблиže upozna sa situacijom, promeniti mišljenje.

- *Pogubljena dva osuđenika u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)
- *Mađarska normalizuje vazdušni saobraćaj* (MTI)

22. decembar:

Borba:

- *Privredni život Mađarske ne može se zasnivati na naređenjima* - Izjava predsednika Nacionalne planske komisije M. Ajtaija (MTI)
- *Dve smrtne kazne u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Mieles Ajtai o izmenama u mađarskoj privredi* - prenosi MTI iz "Nepakarata"

Dnevnik:

- *Sednica pripremnog komiteta za osnivanje radničkih saveta u preduzećima* (MTI)
- *Presude u Budimpešti* - kratak izveštaj o vremenskim kaznama za tri lica (Radio-Budimpešta)
- *Snabdevanje stanovništva ravnomerno* (Radio-Budimpešta)
- *SSSR će isporučiti Mađarskoj 600.000 tona uglja* (MTI)

23. decembar:

Borba:

- *Budimpeštanske panorame* - Odlazeći iz Budimpešte, izveštač opisuje tmurnu atmosferu jutarnje Budimpešte, redove pred prodavnicama hrane i kontrole na putu, kamione koji odlaze u unutrašnjost po hranu. Pominje i neke druge kamione i autobuse koji prevoze "kandidate za emigrante". Oni plaćaju 1500 do 5000 forinti da bi ih uhodane "transportne organizacije" prebacile do granice, odakle će se uputiti u neizvesnost pretrpanih logora, "nesigurne nade i strepnje, pomešane sa bolnim, razdirućim osećanjem nostalgije". Opisuje i izgled poznate kafane "Hungarija", čiji su krov i kupola veoma oštećeni. U prolazu vidi mirnu atmosferu u selima. U Segedinu je takode mirno. Na kraju se osvrće na probleme obnove proizvodnje, male rezerve energije i pretnju inflacije, a naročito na problem uspostavljanja poverenja između vlade i naroda i obnove Partije, što je opterećeno i Nađovim slučajem. Kao moguće elemente postojećeg nepoverenja označava objašnjavanje oktobarskih događaja kao kontrarevolucije i nedavna hapšenja članova radničkih saveta. (G. A.)

Mađar so:

- *Pitanje poverenja* - Dopisnik opisuje aktuelno stanje u Mađarskoj i konstatuje da vlada nema dovoljno razrađen plan za budućnost, a takode ne uživa ni veliko poverenje naroda. Tome su doprineli i neki koraci vlasti, kao što je rasterivanje zemaljske konferencije radničkih saveta od strane policije, zatim razne vesti o deportacijama, a posebno o otmici Nađa i drugova. Vlada tvrdi da se prvo mora uspostaviti red. Partija se reorganizuje veoma sporo i uz grčevite napore. U mnogim slučajevima u nju se uvlače karijeristi, a neki staljinisti ostaju na ranijim mestima. Autor postavlja pitanje: ne sprečava

li se zbližavanje vlade i naroda upravo preteranim naglašavanjem uloge kontrarevolucionarnih elemenata u oktobarskim događajima? Isto pitanje se postavlja i u vezi sa raspuštanjem teritorijalnih radničkih saveta. (G. Altman)

24. decembar:

Borba:

- *Tri presude prekog suda u Budimpešti* - kazne su vremenske (Tanjug)
- *Sovjetski Savez isporučuje ugalj Mađarskoj* (Tanjug)

Dnevnik:

Mađarska srednjoškolska omladina traži pregovore o povlačenju sovjetskih trupa (Radio-Košut)

Mađar so:

- *Još se ne mogu zadovoljiti potrebe u snabdevanju namirnicama* - Izjava vladinog komesara za snabdevanje (Tanjug)
- *Presude prekog suda* - 3 lica osuđena na vremenske kazne od 10 do 12 godina zatvora (Tanjug)
- *Mađarska vlada tražila ugalj od Sovjetskog Saveza* (Tanjug)
- *Formiranje radničkih organizacija u Mađarskoj* - Održano je zasjedanje pripremnog odbora (Tanjug)
- *Bez komentara* - Kraj 47-dnevnog vampirskog pritiska - Iz KP isljučen Piter Frajer, izveštač Dejli Vorkera iz Mađarske, zbog pisanja o onom što je video i izražavanja ličnog mišljenja (K. Timotijević)

25. decembar:

Borba:

- *Izlasnik premijera Nehrua posetio Ferenca Miniha* (Rojter)
- *Presude prekog suda u Debrecinu* - od toga 1 smrtna kazna (Radio-Budimpešta)
- *"Nepsabadšag" o teškom ekonomskom stanju u zemlji* (Radio-Budimpešta)
- *Saopštenje Nacionalnog saveza mađarske srednjoškolske omladine* - zalaganje za što skorije pregovore sa Sovjetskim Savezom o povlačenju sovjetskih trupa (Radio-Košut)

Dnevnik:

- *Preki sud izrekao još jednu smrtnu kaznu* (Radio-Budimpešta)
- *"Nepsabadšag": Hoće li biti besposlice?* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Budimpeštanski radio o izbeglicama* - prema njemu, vratilo se sedam hiljada lica (MTI)
- *Presuda prekog suda u Debrecenu* - jedno lice osuđeno na smrt, a 6 na kazne od 5 do 15 godina (Radio-Budimpešta)
- *Hapšenja u Karcagu* - Uhapšena dva lica (Radio-Budimpešta)
- *Više hiljada ljudi ugroženo od nezaposlenosti* - Vršiti se mobilizacija za rudnike (Nepsabadšag)
- *U Čepelu obustavljen rad* - zbog nedostatka sirovina (Radio-London)
- *Manifest Saveza srednjoškolaca* - Zahteva se povlačenje sovjetskih trupa i restitucija vrednosti koje su fašisti odneli na zapad (Radio-Budimpešta)
- *Izlasnik indijskog premijera kod Miniha* (Rojter)

26. decembar:

Mađar so:

- *Da li je to epizoda?* - Vrenje u Komunističkoj partiji Engleske - Isključeni dopisnik iz Mađarske traži pravdu (K. Timotijević)

27. decembar:

Borba:

- *Rešavanje pitanja mađarskih izbeglica u našoj zemlji* (Jugopres)

Politika:

- *Još oko 500 mađarskih izbeglica izjasnilo se za odlazak u druge zemlje* (Jugopres)
 - *Skraćen policijski čas u Budimpešti* (AFP)

Dnevnik:

- *Za odlazak u druge zemlje izjasnilo se još oko 500 mađarskih izbeglica* (Jugopres)
 - *Skraćeno trajanje policijskog časa u Budimpešti* (AFP)

Mađar so:

- *O mađarskim izbeglicama koje se nalaze u Jugoslaviji* - Jugopres o podacima Državnog sekretarijata za inostrane poslove. Spominje se brojka od 1200 izbeglica.
 - *Skraćen policijski čas u Budimpešti* (AFP)
 - *Nikson referiše o putu u Austriju* (AFP)

28. decembar:

Dnevnik:

- *Počinje normalan rad sudova u Budimpešti* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Budimpeštanski sudovi započinju redovan rad* (Tanjug)

29. decembar:

Politika:

- *Ispituje se slučaj Mihalja Farkaša* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Državna uprava biće reorganizovana* - Prema Radio-Budimpešti, priprema se uredba o radničkim savetima
 - *Socijalistička radnička partija u Mađarskoj ima 96.000 članova*

Dnevnik:

- *U toku je isleđenje slučaja Farkaš* (Radio-Budimpešta)

30. decembar:

Politika:

- *Mađarska Partija ima 96.000 članova* (ČTK)
 - *Mađarska vlada izvršiće reorganizaciju državne uprave* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *"I nadalje krupno zadružno gazdinstvo"* - Ištvan Dobi o položaju zadruga - na mnogim mestima razvučena je zajednička imovina.

31. decembar:

Borba:

- *Zadruga u Mađarskoj stvaraće se ubuduće isključivo na bazi dobrovoljnosti* - izjavio je predsednik Prezidijuma NR Mađarske Ištvan Dobi (Tanjug)
- *Smanjenje broja ministarstava u Mađarskoj* (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Nove zadruge u Mađarskoj formiraće se isključivo na principu dobrovoljnosti* - izjavio predsednik Prezidijuma NR Mađarske Ištvan Dobi
- *"Nepsabadšag" objavio podatke o broju poginulih u borbama* - List demantuje zapadne agencije o 50-60.000 poginulih i Nehrua (25.000) i tvrdi da je u Budimpešti poginulo 1800-2000 ljudi, ne računajući gubitke Sovjetske armije i žrtve u unutrašnjosti zemlje.
- *U Mađarskoj rehabilitovan Jožef Sabo* (AFP)

Dnevnik:

- *"Nepsabadšag" tvrdi da u Budimpešti nije bilo više od 2000 mrtvih* (Radio-Budimpešta)

Mađar so:

- *Promene u mađarskoj vladi* - Reorganizovana neka ministarstva (Radio-Budimpešta)
- *Radio-Budimpešta o ljudskim žrtvama* - govori da je u Budimpešti bilo 1800-2000 poginulih i (od 23. oktobra do 1. decembra) 12.971 ranjeno lice.

2. NAPISI U VEZI SA PROBLEMIMA IZBEGLICA od 1. januara do 30. juna 1957. godine

5. januar:

Dnevnik:

- *Odnose među socijalističkim zemljama Jugoslavija gleda u duhu dokumenata potpisanih u Beogradu i Moskvi* (Međunaslov: Iz Mađarske u Jugoslaviju prebeglo preko 2.000 lica, vratilo se 132, na Zapad otišlo 29)

6. januar:

Mađar so:

- *Izbeglice* - U Jugoslaviju prešlo 2.236, a vratilo se 132 lica. U Austriji se nalazi 150-160 hiljada; SAD dale pristanak za prijem 21.500, a ostale zapadne zemlje za svega 60 lica.

9. januar:

Mađar so:

- *Predstavnik Visokog komesara u Beogradu* - U Jugoslaviju prebeglo 3.000, od kojih oko 800 želi da se iseli u zapadne zemlje, a 132 su se vratila u Mađarsku.

12. januar:

Zrenjanin:

- *U Generalnoj skupštini OUN predloženo formiranje specijalnog komiteta za studiranje situacije u Mađarskoj*

Mađar so:

- *Predstavnik komesara OUN za izbeglice u Novom Sadu*
- *Logori u Austriji su pretrpani* - Spor transfer u druge zemlje (Rojter)

17. januar:

Politika:

- *U Ujedinjenim Nacijama objavljen izveštaj o mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji* - Ovde se nalazi 4.800 izbeglica, a samo za poslednjih 48 časova prebeglo je oko 1.000 lica iz Mađarske. (Tanjug)

Dnevnik:

- *Hiljadu mađarskih emigranata prešlo u Jugoslaviju za poslednjih 48 sati* - Saopštenje Ureda Visokog komesara UN za izbeglice. U Jugoslaviji 4.800 izbeglica. (Tanjug)

18. januar:

Politika:

- *Mađarska komisija za izbeglice otputovala u Beč* - Razgovaraće o repatrijaciji mađarskih izbeglica. (AFP)

Mađar so:

- *4.800 mađarskih izbeglica u Jugoslaviji* - U poslednjih 48 časova granicu prešlo oko 1.000 lica.

- *Mađarski memorandum Hamaršeldu* - Zapad se optužuje za zadržavanje izbegklica. Traži se repatrijacija osoba ispod 18 godina starosti. (Rojter)

Somborske novine:

- *Mađarske izbeglice smeštene u Somboru* - posetio je gospodin Amir Hovejda, predstavnik Visokog komesara Ujedinjenih nacija. On je obišao i prihvatilišta u Melencima, Bačkoj Topoli, Srbobranu, Iloku i Bačkoj Palanci. Kroz Sombor je do sada prošlo oko 2.000 izbeglica.

20. januar:

Dnevnik:

- *Nota mađarske vlade Norveškoj* - Traži se vraćanje izbeglih maloletnika. (Radio-Budimpešta)

- *Pismo mađarske vlade Dagu Hamaršeldu* - Austrija navodno nagovara mađarske izbeglice, a posebno one ispod 18 godina, da se ne vraćaju kućama. (AP)

21. januar:

Politika:

- *Delegat Visokog komesara UN za izbeglice izrazio puno zadovoljstvo svojom misijom u Jugoslaviji* - Do juče ujutru u Jugoslaviju prebeglo 7.958 lica, a samo za poslednja 24 časa 684. Delegat Hovejda ističe punu slobodu izbeglica da se izjasne o povratku ili odlasku u druge zemlje.

- *Zajedničko saopštenje povodom boravka predstavnika komesara UN za izbeglice u Jugoslaviji* - Hovejda insistira na brzom rešavanju konačnog smeštaja i naknadi velikih troškova Jugoslaviji.

Dnevnik:

- *Saopštenje o misiji Amira Hovejde* - Hovejda je s predstavnicima naše vlade raspravljao o problemima mađarskih izbeglica - Broj mađarskih izbeglica se povećava - samo za poslednja 24 časa prebeglo u Jugoslaviju 684 lica (Tanjug)

- *Hovejda obišao devet prihvatilišta za mađarske izbeglice* - Na konferenciji za štampu predstavnik Visokog komesara izjavio da je zadovoljan posetom. Posetio je 9 od 16 prihvatilišta. (Tanjug)

Mađar so:

- *Do sada je 7.958 mađarskih izbeglica prešlo u Jugoslaviju* - Zadovoljavajući predlozi za rešenje problema izbeglica - Saopštenje Amira Hovejde i predstavnika jugoslovenske vlade. Hovejda je zadovoljan prijemom izbeglica, obišao je nekoliko prihvatilišta. Za poslednja 24 časa 684 nove izbeglice. (Tanjug)

22. januar:

Politika:

- *Mađarska neće prisiljavati izbeglice da se vrate u zemlju* - izjava predsednika Komisije za repatrijaciju mađarskih izbeglica (Radio-Budimpešta)

- *Broj mađarskih izbeglica u Jugoslaviji povećao se na 8.601 lice* - Za 24 sata prešla 643 lica.

Dnevnik:

- *U Jugoslaviju prebeglo 643 lica iz Mađarske* - za poslednja 24 časa (Tanjug)

- *Amir Hovejda otuptovao iz Beograda u Ženevu*

Mađar so:

- *Nove mađarske izbeglice* - Za 24 časa prešla 643 lica. Ukupan broj sada iznosi 8.601. (Tanjug)
- *Niko se ne prisiljava na povratak* - Izjava Estergaljoša po povratku iz Austrije.

23. januar: Dnevnik:

- *Jugoslovenski Crveni krst traži pomoć za mađarske izbeglice* (Jugopres)

25. januar: Politika:

- *Generalna skupština usvojila rezoluciju o mađarskim izbeglicama* (AFP)

Mađar so:

- *Priprema se plan za pomoć mađarskim izbeglicama* - Zabrinutost zbog kašnjenja uplata za Fond za izbeglice. (AFP)

26. januar: Borba:

- *Jugoslovenski Crveni krst traži pomoć za mađarske izbeglice* - Zbog rapidnog porasta broja izbeglica, predsednica Crvenog krsta Jugoslavije Olga Milošević putuje u Ženevu. - Traži se odeća, obuća i čebad. CKJ poslao do sada pomoć u Mađarsku: sanitetski materijal i lekovi (vrednost 6,5 miliona dinara), šećer (1,3 miliona) i 10 tona konzervirane hrane (4,4 miliona) - (Jugopres)

- *Vladini predstavnici na zasedanju Izvršnog komiteta Fonda UN za izbeglice* (Jugopres)

- *Mađarske izbeglice i austrijsko-nemačke čarke* - Neke grupe izbeglica traže da se vrate kući. U Pasavi i Šadlingu 137 lica čeka na povratak. Bilo je i pokušaja nasilnog prelaska iz Nemačke u Austriju. (O. Miličević, iz Bona)

Politika:

- *Britanija demantuje da se mađarskim izbeglicama sprečava odlazak kućama* (Tanjug)
- *Problem mađarskih izbeglica u Jugoslaviji zahteva hitno rešenje* - istakao August Lint, Visoki komesar za izbeglice OUN. Amir Hovejda pohvalno se izrazio o naporima jugoslovenskih vlasti za prihvatanje i smeštaj izbeglica.

Mađar so:

- *Jugoslovenski posmatrači na Savetu OUN za izbeglice* - I generalni sekretar Crvenog krsta putuje u Ženevu. Pošiljka odeće i čebadi stiže u Jugoslaviju.

- *Jugoslavija traži pomoć za izdržavanje mađarskih izbeglica* - Poštuju se prava izbeglica. Konferencija za štampu Visokog komesara Linta (Tanjug)

- *Natezanje sa povratnicima* - Veći broj izbeglica pokušao da iz Bavarske pobegne u Austriju. Varničenje između Austrije i Mađarske i problem mađarskih izbeglica (O. Miličević)

- *Preko 11.000 mađarskih izbeglica u Jugoslaviji* - (podnaslov u okviru napisa: Zašto OUN ne sprečava sabotiranje njenih odluka od strane Izraela) - Konferencija za štampu u DSIP.

Zrenjanin:

- *Blizu devet hiljada mađarskih izbeglica u Jugoslaviji* - Samo u jednom danu prebegla su 643 lica.

28. januar: Borba:

- *Mađarske izbeglice u Švedskoj žele da se vrate u zemlju* (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Grupa izbeglica vraća se iz Švedske u Mađarsku* (Radio-Budimpešta)

- *Austrija ne sprečava povratak mađarskih izbeglica u domovinu* - kaže se u austrijskom memorandumu povodom optužbi mađarske delegacije u OUN. (Radio-Beč)

Mađar so:

- *Memorandum Austrije generalnom sekretaru u vezi sa izbeglicama* - Negira se mađarska optužba o sprečavanju repatrijacije izbeglica. (Radio-Beč)

29. januar: Dnevnik:

- *Nagli priliv mađarskih izbeglica povećao troškove jugoslovenske vlade oko njihovog smeštaja i izdržavanja* - Do sada iz Mađarske prešlo 13.065 lica. Potrebna je pomoć u ostvarenju brže i masovne evakuacije - Nepoznati praktični rezultati direktnog kontakta sa predstavnicima stranih zemalja. U Jugoslaviji do sada 22 prihvatilišta. (Jugopres)

Mađar so:

- *Oko 500 lica dnevno pređe granicu* - Teškoće pred jugoslovenskom vladom - O mađarskim izbeglicama koje dolaze u Jugoslaviju. Do 31. decembra 1956. - 1.462 izbeglice. Do 15. januara prešlo je 5.320 lica. U Jugoslaviji želi da ostane 280, 92 da se vrati kući, a 3.213 da ode na Zapad. Cena dnevnog izdržavanja po jednom licu iznosi 1.078 dinara. Do sada su formirana 22 prihvatilišta. (Jugopres)

30. januar: Politika:

- *Mađarskim izbeglicama zabranjen ulaz u Zapadnu Nemačku* (Rojter)

Dnevnik:

- *Apel austrijskog ministra OUN* - Evropske zemlje bi mogle primiti više izbeglica - Austrija prihvatila 20.000 izbeglih Mađara (Rojter)

- *Zapadna Nemačka ne prima mađarske izbeglice* - Objašnjavaju da su logori puni izbeglica iz Istočne Nemačke (Rojter)

Mađar so:

- *Austrijski ministar unutrašnjih poslova traži pomoć za izdržavanje izbeglica* (Rojter)

- *Zapadna Nemačka ne prima mađarske izbeglice* (Rojter)

31. januar: Borba:

- *I dalje sporna pitanja oko repatrijacije mađarskih izbeglica iz Austrije* (Radio-Budimpešta)

Politika:

- *Mađarsko-austrijski razgovori o izbeglicama* - Nije postignut sporazum (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Izvršena repatrijacija 91 izbeglice iz Mađarske - kod Kotoribe (Tanjug)*

Mađar so:

- *Pregovori o repatrijaciji u Beču - bez uspeha (Radio-Budimpešta)*

1. februar: Subotičke novine:

- *Problemi mađarskih izbeglica - Apel austrijskog ministarstva unutrašnjih poslova za veću pomoć izbeglicama. U Austriji oko 20.000, a u Jugoslaviji oko 13.000 izbeglica.*

Mađar so:

- *Preko 15.000 mađarskih izbeglica u Jugoslaviji - (deo izveštaja sa konferencije za štampu u DSIP, pod naslovom: Predsednik Tito za sada neće putovati u Ameriku) - Tačan broj izbeglica je 15.057, očekuje se pomoć OUN. (Tanjug)*

- *Plan za pomoć mađarskim izbeglicama (USIS)*

- *Pomoć norveškog Crvenog krsta mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji (Jugopres)*

2. februar: Dnevnik:

- *Prihvaćen apel za pružanje hitne pomoći mađarskim izbeglicama - od strane Fonda OUN za izbeglice u Ženevi (USIS)*

- *Norveški Crveni krst uputio pomoć mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji*

6. februar: Mađar so:

- *Ponovo uspostavljen pogranični pojas - Masovni pokušaji prelaska granice - U zoni od 25 kilometara kretanje dopušteno samo sa posebnim dozvolama (Radio-Budimpešta)*

- *Formirana je jugoslovensko-mađarska komisija za repatrijaciju (Tanjug)*

13. februar: Borba:

- *Obrazovana mešovita komisija za repatrijaciju mađarskih izbeglica - uz učešće predstavnika Visokog komesara UN za izbeglice (Tanjug)*

14. februar: Politika:

- *Predstavicima Mađarske zabranjena poseta izbeglicama u Norveškoj (Rojter)*

Mađar so:

- *Norveška ne dozvoljava dolazak predstavnika mađarske vlade - da posete prihvatilišta za mađarske izbeglice (Rojter)*

15. februar: Borba:

- *Privremeni ured Visokog komesara UN za izbeglice osnovan u Beogradu - radi rešavanja problema izbeglica iz Mađarske u Jugoslaviji (Tanjug)*

Mađar so:

- *Otvoren Ured za izbeglice u Beogradu (Tanjug)*
Foto: br. 35 (Pjer Bremon u razgovoru sa izbeglicama)

17. februar:

Politika:

- *U Beogradu se osniva Ured UN za mađarske izbeglice (Tanjug)*

Dnevnik:

- *Izdržavanje mađarskih izbeglica predstavlja dužnost svih zemalja* - intervju Svetislava Stefanovića, državnog sekretara za unutrašnje poslove. - Pomoć koju je naša zemlja primila je neznatna - Neke zemlje ne pokazuju spremnost da prime izbeglice. - 1. februara njihov broj je iznosio 15.321 lice.

Mađar so:

- *Državni sekretar za unutrašnje poslove dao izjavu u vezi sa izbeglicama iz Mađarske*
 - Dobili smo neznatnu pomoć - Teško se ostvaruje odlazak izbeglica u druge zemlje (Tanjug)

18. februar:

Mađar so:

- *Izbeglice i njihovi problemi* - redakcijski komentar

19. februar:

Mađar so:

- *Predstavnik Visokog komesara za izbeglice posetio Državni sekretarijat za unutrašnje poslove (Tanjug)*

20. februar:

Mađar so:

- *"Dan krijumčara ljudi"* - vest da je osam lica osuđeno zbog pomaganja ilegalnog prelaska granice i podmićivanja, a jedno zbog ponovljenog pokušaja bekstva preko granice

21. februar:

Dnevnik:

- *Repatrijacija mađarske dece* - vođeni razgovori u Beogradu (Jugopres)

23. februar:

Mađar so:

- *Preko 18.000 mađarskih izbeglica u Jugoslaviji* - Konferencija za štampu u DSIP - Trenutno stanje je 18.178, svega 230 je otišlo u zapadne zemlje.

Zrenjanin:

- *Repatrijacija mađarske dece* - U Beogradu su, u prisustvu predstavnika UN, održani razgovori o vraćanju mađarske dece koja su izbegla, a roditelji su im u Mađarskoj. Stariji maloletnici će se samostalno odlučivati o povratku.

24. februar:

Borba:

- *Obrazovan komitet za koordinaciju pomoći mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji* - Liga Crvenog krsta spremna da se stara o ishrani 10.000 izbeglica. Pomoć obećava i organizacija KER i Britansko dobrovoljno društvo za pomoć Mađarima. (Jugopres)

28. februar:

Mađar so:

- *Problem izbeglica i dalje otvoren* - Predstavnik Visokog komesara pohvalio jugoslovenske metode - Prijem za novinare u Ženevi (Tanjug)

1. mart:

Politika:

- *Mađarske izbeglice* - autor piše o prijemu i tretmanu mađarskih izbeglica u Jugoslaviji, velikim troškovima njihovog izdržavanja i sporom prihvatanju od strane zemalja imigracije (Đ. J.)

2. mart:

Zrenjanin:

- *Veliki naponi i žrtve za smeštaj i izdržavanje mađarskih izbeglica u Jugoslaviji* - August Lint, komesar za izbeglice UN, izjavio je da Jugoslavija čini velike napore da smesti i izdržava mađarske izbeglice, što je staje više desetina hiljada dolara dnevno na teret državnog budžeta. On ukazuje na hitnost rešavanja ovog pitanja, jer se u Jugoslaviji trenutno nalazi preko 18.000 mađarskih izbeglica.

3. mart:

Mađar so:

- *Nedelja dana u svetskoj politici - Mađarske izbeglice* (J. N.)

6. mart:

Mađar so:

- *Gosti iz Norveške u Beogradu* - Razgovori o preuzimanju jednog dela mađarskih izbeglica (Tanjug)

7. mart:

Borba:

- *Počeli pregovori o preuzimanju mađarskih izbeglica koje žele da odu u Norvešku* (R. L.)

Politika:

- *Iz Jugoslavije repatrirane 434 mađarske izbeglice* - U našoj zemlji se nalazi još 16.000 izbeglica.

Dnevnik:

- *Sve veći broj izbeglica izjašnjava se za povratak u domovinu* - Kod Horgoša repatrirana grupa od 434 lica.

- *Predstavnici norveške vlade doputovali u Jugoslaviju* - radi razmatranja prihvata jednog broja izbeglica.

Mađar so:

- *Gosti iz Norveške u Baogradu* - Posetiće i jedan prihvatni centar (Tanjug)

8. mart: Politika:

- *Norveška spremna da primi iz Jugoslavije 250 mađarskih izbeglica* - Potpredsednik Ranković primio predsednika norveškog Komiteta za zbrinjavanje mađarskih izbeglica.

Somborske novine:

- *Izbeglice iz Mađarske premeštene u druga prihvatilišta* - U Somboru ih je ostalo još oko 200. Ostali su premešteni u Nišku i Matarušku banju, Prespu, Selce, Bogatić itd. Kroz Sombor je do tada prešlo oko 4.000 izbeglica, a tih dana su se u Mađarsku vratila 24 lica. Međunarodna pomoć još nije stigla.

9. mart: Borba:

- *U našu zemlju dosad prebeglo 18.511 mađarskih državljana* - konferencija za štampu u DSIP - Repatrirano 1.410, nastanilo se u Jugoslaviji 401, a u druge zemlje otišlo 264. Nagada se o saglasnosti Kanade i Australije da do 1. juna prime 10.000 lica (to su uveravanja iz kontakata sa Visokim komesarijatom UN za izbeglice), ali još nema potvrde od tih vlada. (Tanjug)

Mađar so:

- *Konferencija za štampu u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove* - Do sada ukupno 18.511 izbeglica, od toga 1.410 se vratilo u Mađarsku, 401 se naselio u Jugoslaviji, a 204 otišlo u druge zemlje.

10. mart: Borba:

- *Norveška je spremna da primi oko 250 mađarskih izbeglica* - Norveški ministar Harlem posetio prihvatilište u Mataruškoj banji.

- *Švedska spremna da primi oko 250 mađarskih izbeglica* - Švedski predstavnici posetili prihvatilište u Osijeku, a odlaze i u Gerovo.

Politika:

- *Jugoslavija čini sve da pomogne mađarskim izbeglicama* - izjavio norveški predstavnik pri odlasku iz Beograda (Tanjug)

11. mart: Politika:

- *U Mađarsku se vratilo oko 19.000 izbeglica iz Austrije* - U Austriji ostalo još oko 48.500 izbeglica. (Radio-Budimpešta)

Dnevnik:

- *Oko 19.000 izbeglica vratilo se iz Austrije u Mađarsku* - U Austriji još oko 48.500 izbeglica (Radio-Budimpešta)

12. mart: Politika:

- *Švedska spremna da primi oko 200 mađarskih izbeglica*

- *Visoki komesar UN za izbeglice posetiće Jugoslaviju*

Mađar so:

- *Švedska će primiti dvesta izbeglica iz Jugoslavije* (Tanjug)

13. mart: Politika:

- *Hamaršeld poziva članice UN da daju doprinos Fondu za mađarske izbeglice* - Kaže da je 1. marta u Austriji bilo 53.349, a u Jugoslaviji 15.847 izbeglica.

Dnevnik:

- *Nov apel za pomoć mađarskim izbjeglicama* - uputili su Hamaršeld i Visoki komesar za izbeglice (AFP)

19. mart: Borba:

- *Grupa mađarskih izbeglica otputovala iz naše zemlje u Norvešku* - Otputovalo 65 lica, a ostali kreću sutra i prekosutra (ukupno oko 250 lica) - (Tanjug)

Politika:

- *Prva grupa mađarskih izbeglica otputovala iz Jugoslavije u Norvešku* - Otputovalo 65 lica. (Tanjug)

Dnevnik:

- *Prva grupa mađarskih izbeglica otputovala u Norvešku* - Otputovalo 65 lica, a sledi još oko 250. (Tanjug)

21. mart: Borba:

- *Apel Međunarodne lige Crvenog krsta za pružanje pomoći mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji* (AFP)

- *Još 375 mađarskih izbeglica vratilo se iz naše zemlje u domovinu* (Tanjug, iz Horgoša)

- *Visoki komesar UN za izbeglice doputovao u Beograd* - vest o dolasku Augusta Linta)

Politika:

- *U Beograd doputovao Visoki komesar Ujedinjenih Nacija za izbeglice* (Tanjug)

- *Apel Međunarodnog Crvenog krsta za pomoć mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji* (AFP)

- *Iz Jugoslavije repatrirano juče 375 izbeglica* - Dosad se vratilo 1.787 izbeglica. (Tanjug)

Dnevnik:

- *Međunarodni Crveni krst uputio apel za pomoć mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji* (AFP)

22. mart: Borba:

- *Visoki komesar UN za izbeglice posetio Koču Popovića i Svetislava Stefanovića*

- *Poslednji transport mađarskih izbeglica za Norvešku* - Do sada je otišlo ukupno 259 lica. (Tanjug)

Politika:

- *Komesar UN za izbeglice posetio Koču Popovića i Svetislava Stefanovića* (Tanjug)
- *Predsednik Tito primio na Brionima komesara UN za izbeglice* (Tanjug)
- *Lint posetio mađarske izbeglice u Lovranu* (Tanjug)

23. mart:

Borba:

- *Predsednik Republike primio Visokog komesara UN za izbeglice Linta* - na Brionima (Tanjug)
- *Komesar UN za izbeglice Lint obilazi prihvatilišta mađarskih izbeglica u našoj zemlji*

Dnevnik:

- *Visoki komesar OUN Lint posetio Koču Popovića* (Tanjug)

Zrenjanin:

- *Visoki komesar UN za izbeglice doputovao u Beograd* - August Ling se već nekoliko dana nalazi u Jugoslaviji, izučava probleme u vezi sa izbeglicama i običi će neke prihvatne centre.
- *Apel Međunarodne lige Crvenog krsta* - da materijalno pomogne Jugoslaviji u izdržavanju mađarskih izbeglica.

24. mart:

Mađar so:

- *Nedelja dana u međunarodnoj politici - Izbeglice iz Mađarske* (J. M.)

25. mart:

Borba:

- *Ogromni izdaci Jugoslavije za izdržavanje mađarskih izbeglica* - konferencija za štampu Visokog komesara UN za izbeglice - Potrebno je da članice UN što pre izvrše svoja obećanja i da prekomorske zemlje objave kvote za prijem izbeglica - istakao August Lint. Može se očekivati da će u evropske zemlje otići oko 1.000 lica, ali još uvek oko 20 lica dnevno emigrira u Jugoslaviju. Ističe se zahvalnost izbeglica Jugoslaviji, od kojih su mnogi smešteni u hotelima, što ugrožava turističku sezonu.

2. april:

Borba:

- *Važnost dekreta mađarske vlade o amnestiji izbeglica prestala 1. aprila* - Do isticanja ovog roka u Mađarsku se vratilo 15.000 izbeglica. Posle toga svaki zahtev za povratak će se razmatrati pojedinačno. (Radio-Budimpešta)
- *Još 320 mađarskih izbeglica izjasnilo se za povratak u domovinu* (Tanjug, iz Srbobrana)

Dnevnik:

- *Petnaest hiljada mađarskih izbeglica vratilo se u domovinu* - U Srbobranu još 320 izbeglica izjasnilo se za povratak u Mađarsku. (Tanjug)

3. april:

Borba:

- *Dosad su se iz Jugoslavije vratile u Mađarsku 2.124 izbeglice* - od toga danas kod Horgoša 337 (Tanjug)

Politika:

- *Iz Jugoslavije se dosad vratile 2.124 izbeglice u Mađarsku* (Tanjug)

Dnevnik:

- *Nova grupa izbeglica vratila se iz Jugoslavije u Mađarsku* - Kod Horgoša se vratilo 337 lica, a do sada ukupno 2.124. (Tanjug)

4. april:

Borba:

- *Zapadna Nemačka spremna da prihvati mađarske izbeglice nemačkog porekla* (Jugopres)

Mađar so:

- *Zapadna Nemačka će primiti mađarske izbeglice nemačkog porekla i one koje imaju rodbinu u Nemačkoj* (Jugopres)

6. april:

Zrenjanin:

- *Dosad se iz Jugoslavije vratilo u Mađarsku preko 2.000 izbeglica* - Kod Horgoša se, u prisustvu visokog predstavnika UN Kurvoazjea, 337 izbeglica vratilo u Mađarsku. Do toga datuma u Mađarsku su se vratila ukupno 2.124 lica.

Dnevnik:

- *Kanada će primiti hiljadu mađarskih izbeglica* - U Jugoslaviji se nalazi još 15.785 mađarskih izbeglica. (Tanjug)

Mađar so:

- *Problem mađarskih izbeglica je još uvek aktuelan* - konferencija za štampu u DSIP. Najnoviji podaci: 18.799 lica, od toga se vratilo 2.134, 870 se iselilo na Zapad, a 430 se naselilo u Jugoslaviji. Trenutno stanje je 15.785 lica. (Tanjug)

9. april:

Politika:

- *Prva grupa mađarskih izbeglica otputovala u Švedsku* - oko 260 lica (Jugopres)

Mađar so:

- *260 mađarskih izbeglica otišlo u Švedsku* (Jugopres)

- *U Ženevi će se održati sednica Komisije za izbeglice* (AP)

10. april:

Mađar so:

- *Makarti je za prijem mađarskih izbeglica* - U SAD je emigriralo 75.000 mađarskih izbeglica (AFP)

13. april:

Borba:

- *Još jedna grupa mađarskih izbeglica vraća se u domovinu - iz prihvatilišta u Srbobranu (Jugopres)*

Politika:

- *Repatrijacija mađarskih izbeglica - iz Srbobrana (Jugopres)*

Dnevnik:

- *Repatrijacija mađarskih izbeglica (Jugopres)*

14. april:

Politika:

- *Dve stotine hiljada Mađara napustilo zemlju posle oktobarskih događaja - izjava potpredsednika vlade Miniha*

Dnevnik:

- *Ukinut poslicijski čas - Oko 200 hiljada Mađara napustilo zemlju - izjava Miniha (Tanjug)*

- *Još 54 izbeglice vratile se u Mađarsku - Ukupno je repatrirano 2.178 lica. (Tanjug)*

Mađar so:

- *Mađarsku je napustilo 200.000 lica - izjava Ferenc Miniha (Tanjug)*

Foto: br. 36 (Put u neizvesnost), 37 (Ovakve scene su još uvek česte ...)

27. april:

Politika:

- *Rešavanje pitanja mađarskih izbeglica u Jugoslaviji (Jugopres) - (Vidi izveštaj u "Dnevniku" od 22. aprila!)*

Dnevnik:

- *Rešavanje pitanja mađarskih izbeglica u Jugoslaviji - odgovori Komisije SIV za mađarske izbeglice. - Potreba za finansijskim sredstvima i oslobađanjem hotela u kojima boravi još 5.000 izbeglica. (Jugopres)*

Mađar so:

- *Preuzimanje mađarskih izbeglica se odvija sa poteškoćama - Naša vlada čini sve u interesu zadovoljavajućeg rešenja - Izjava za štampu o izbeglicama. - Od 15.000 izbeglica 9.000 je smešteno u hotelima (u 21 turističkom mestu oni zauzimaju 91 hotel), što ugrožava turističku sezonu. Biće rešen smeštaj za 5.000 lica, ali preostaje problem još 4.000. Od Visokog komesara se traži da se 5.000 izbeglica smesti u druge zemlje. Standard smeštaja u prihvatilištima je natprosečan. (Jugopres)*

28. april:

Mađar so:

- *Nedelja dana u svetskoj politici - Mađarske izbeglice (J. M.)*

4. maj:

Politika:

- *Priprema se odlazak mađarskih izbeglica u Kanadu*

Dnevnik:

- *Priprema se odlazak mađarskih izbeglica iz Jugoslavije u Kanadu* - reč je o oko 1.000 lica (Tanjug)

5. maj:

Politika:

- *Demantovano saopštenje Austrije o preuzimanju mađarskih izbeglica iz Jugoslavije* - Reč je o 5.000 lica o kojima nije bilo dogovaranja.

6. maj:

Dnevnik:

- *Grupa mađarskih izbeglica otputovala sa Rijeke u Švedsku* - Otputovala 235 lica. Švedska je do sada primila oko 600 izbeglica. (Tanjug)

8. maj:

Politika:

- *Pomoć Međunarodnog Crvenog krsta Mađarskoj* - Više od 30 miliona dolara namenjeno za Mađarsku i izbeglice u inostranstvu (Rojter)

Mađar so:

- *Vratilo se 20.000 Mađara* - Predstavnik mađarske vlade optužuje. - U zapadnoevropskim zemljama ometa se povratak izbeglica, u SAD hapse one koji se obraćaju mađarskoj ambasadi, u Turskoj loše postupaju prema njima, u Francuskoj sprečavaju maloletnike da se vrate kućama, a mladiće regrutuju za američku vojsku i u Legiju stranaca.

9. maj:

Borba:

- *Komesar UN za izbeglice doputovao u Beograd* (Tanjug)
 - *Grupa mađarske dece vraća se danas iz Jugoslavije u svoju domovinu* - reč je o 40 dece do 14 godina starosti čiji roditelji su u Mađarskoj (Tanjug)
 - *Francuska će primiti 1.500 mađarskih izbeglica iz Jugoslavije* (Tanjug)
 - *Repatrijacija mađarskih izbeglica iz Austrije* - Već je repatrirano 135.000 lica koja su bila smeštena u 32 zemlje. Ukupno je u Austriju prešlo 171.000 lica. (Rojter)

Dnevnik:

- *Francuska spremna da primi 1.500 mađarskih izbeglica iz Jugoslavije* (Tanjug)
 - *Repatrijacija mađarske dece do 14 godina koja su prebegla u Jugoslaviju* - vraćeno 40 dece (Tanjug)

Mađar so:

- *Francuska će primiti 1.500 mađarskih izbeglica* - Visoki komesar za izbeglice u Beogradu
 - *Smešteno 136.000 mađarskih izbeglica* - u Austriji. U ovu zemlju je prebeglo 171,000 lica (Rojter)

10. maj:

Dnevnik:

- *Kod Horgoša repatrirana grupa mađarske dece* (P. M.)

13. maj:

Dnevnik:

- *Visoki komesar OUN Lint razgovarao sa Svetislavom Stefanovićem* (Tanjug)

Mađar so:

- *Lint je u Jugoslaviji razgovarao o problemu mađarskih izbeglica - o repatrijaciji dece i maloletnika* (Tanjug)

14. maj: Mađar so:

- *Otputovao Visoki komesar za izbeglice - On je boravio nekoliko dana u Beogradu i razgovarao o problemima mađarskih izbeglica* (Tanjug)

15. maj: Politika:

- *Oko tri hiljade mađarskih izbeglica odlazi iz Jugoslavije do kraja juna* (Jugopres)
 - *Još jedna grupa mađarskih omladinaca repatrirana iz Jugoslavije - Kod Horgoša vraćeno 66 mladića i devojaka od 14 do 18 godina starosti. Ukupno se vratilo 2.288 lica.* (Tanjug)

Dnevnik:

- *Repatrirana nova grupa mađarskih izbeglica - 66 mladića i devojaka između 14 i 18 godina starosti* (Tanjug)
 - *Oko 3.000 mađarskih izbeglica napušta Jugoslaviju do kraja juna - odlaze u zapadnoevropske zemlje* (Jugopres)

Mađar so:

- *3.000 mađarskih izbeglica otići će do kraja juna iz naše zemlje* (Jugopres)

18. maj: Mađar so:

- *Brige i humanizam - komentar V. T. u vezi sa postupanjem jugoslovenskih vlasti prema izbeglicama i vraćanjem maloletnika*

22. maj: Dnevnik:

- *Problem mađarskih izbeglica biće rešen do kraja ove godine - Lint izjavio da je od 170.00 u Austriji već prebačeno u druge zemlje 130.000, a priprema se još 5.000.* (Tanjug)

24. maj: Mađar so:

- *"Nepsabadšag" zahteva repatrijaciju maloletnih izbeglica - iz Austrije* (Radio-Budimpešta)

27. maj: Politika:

- *Grupa mađarskih izbeglica u Jugoslaviji otputovala u Kanadu - Otišlo 301 lice.*

Dnevnik:

- *Prva grupa mađarskih izbeglica otputovala u Kanadu* - Otputovalo 301 lice. (Tanjug)

29. maj: Mađar so:

- *Strani novinari u izbegličkim centrima* - 19 novinara iz SAD i devet evropskih zemalja, koji su došli na poziv Linta (Tanjug)

6. jun: Borba:

- *Predstavnik Jugoslavije zatražio da se ubrza repatrijacija mađarskih izbeglica koje se nalaze u Jugoslaviji i da se jugoslovenska vlada rastereti velikih troškova kojima je izložena* - Zasedanje Izvršnog komiteta Fonda UN za izbeglice u Ženevi. U Jugoslaviji ukupno 19.214 izbeglica. Od toga otišlo: u Norvešku 299, u Švajcarsku 247, u Švedsku 592, u Belgiju 990, u Zapadnu Nemačku 697, u Kanadu 301. Otići će još: u Belgiju 477, u Kanadu 1.000, u Australiju 2.000, u Francusku 1.500 i jedan broj u druge zemlje: Zapadnu Nemačku, Švajcarsku, Italiju itd. Za prvo polugodište ostaje još oko 7.500 lica u Jugoslaviji. Ukupni troškovi boravka izbeglica u Jugoslaviji do sada iznose 2.749,843.000 dinara, a procena Visokog komesara je da će do kraja 1957. iznositi 7,191.500 dolara. Jugoslaviji je dodeljena mnogo manja pomoć nego Austriji. (Tanjug)

Politika:

- *Mađarskim izbeglicama treba omogućiti da slobodno odluče o svojoj budućnosti* - rekao jugoslovenski posmatrač pred Komitetom UN u Ženevi (Tanjug) - (Vidi podatke u "Borbi"!)

Dnevnik:

- *Jugoslavija rešava problem mađarskih izbeglica poštujući principe humanosti* - Neke zemlje još uvek imaju poseban tretman prema mađarskim izbeglicama u Jugoslaviji. - Izbeglicama u Jugoslaviji data je puna sloboda kretanja, mogućnost zaposlenja, kao i puna sloboda veroispovesti. - Problem mađarskih izbeglica pred Izvršnim komitetom Fonda OUN za izbeglice. - U Jugoslaviji se nalazi još 7.500 izbeglica, a pomoć za njihovo izdržavanje je minimalna. (Tanjug, iz Ženeve)

Mađar so:

- *O mađarskim izbeglicama* - Reč jugoslovenskog posmatrača na sednici Komiteta OUN za izbeglice (Tanjug)

9. jun: Borba:

- *Do kraja godine treba da se reši problem mađarskih izbeglica* - sa zasedanja Izvršnog komiteta Fonda UN za izbeglice u Ženevi (Tanjug)

14. jun: Borba:

- *U Jugoslaviji još uvek ima oko 12.000 mađarskih izbeglica* - Repatrirana je mala grupa mladića i devojaka - njih 34, između 14 i 18 godina starosti. Do danas se vratilo u Mađarsku ukupno 2.395 lica.

Mađar so:

- *Vratilo se 1.500 mađarskih izbeglica* - iz Francuske, Velike Britanije, Austrije i Švajcarske. Neke zemlje nastoje da spreče povratak (Nepakarat)

16. jun:

Politika:

- *Generalni sekretar Lige Crvenog krsta o problemu mađarskih izbeglica* - povoljno ocenio ishranu i zdravstvenu zaštitu u Jugoslaviji i Austriji.

Dnevnik:

- *Rešeno pitanje ishrane i zdravstvene zaštite mađarskih izbeglica* - izjava generalnog sekretara Lige društava Crvenog krsta Bonata de Ružea (Jugopres)

Mađar so:

- *Generalni sekretar Međunarodnog Crvenog krsta o mađarskim izbeglicama* - Povoljno se izrazio o smeštaju, snabdevanju i zdravstvenom stanju izbeglica.

17. jun:

Borba:

- *Druga grupa mađarskih izbeglica otputovala u Kanadu* - 474 lica otišlo iz Rijeke vozom do luke Avr, a odatle nastavljaju brodom.

Dnevnik:

- *Druga grupa mađarskih izbeglica otputovala u Kanadu* - 474 lica (Tanjug)

22. jun:

Zrenjanin:

- *Druga grupa mađarskih izbeglica otputovala u Kanadu* - Reč je o oko 500 izbeglica koje su otputovale iz Rijeke.

Foto: moguće je dodati neke fotografije iz kolekcije Nemet Ferenca, o boravku i aktivnostima izbeglica u okolini Zrenjanina (i o brakovima)

30. jun:

Mađar so:

- *U Austriji potrošeno trinaest miliona dolara* - na mađarske izbeglice. Većina izbeglica iselila se u druge zemlje. (Rojter)

3. NAPISI U DNEVNOJ ŠTAMPI POVODOM PRESUDE IMRE NAĐU I NJEGOVIH SARADNICIMA

- jun 1958. godine -

18. jun:

Borba:

- *Pogubljen Imre Nađ* - (Nadnaslov: Posle tajnog suđenja) - (Tanjug)
- *Biografija Imrea Nađa*
- *Biografije osuđenih Nađovih saradnika*
- *Zaprepašćenje u Parizu* (Bogdan Pešić)
- *Odjek u Londonu* - Forin ofis izdao službeno saopštenje (K. Timotijević, iz Londona)

Politika:

- *Imre Nađ, Mikloš Gimeš i Jožef Silađi osuđeni na smrt - Presuda nad njima već izvršena* (Tanjug)

Mađar so:

- *Pogubljeni Imre Nađ i njegovi drugovi* (Tanjug)
- *Pariski odjek Nađovog pogubljenja* - Zašto baš sada?(B. Pešić)
- *"Provokacija prema Jugoslaviji"* - Londonska razmišljanja (K. Timotijević)

19. jun:

Politika:

- *Neistinita tvrđenja u mađarskom saopštenju predstavljaju novo smišljeno zaoštavanje u sklopu kampanje protiv Jugoslavije* - izjava predstavnika DSIP Jakše Petrića (Nadnaslov: Posle izvršenja smrtno kazne nad Imre Nađom i ostalima)

- *Saopštenja mađarskog Ministarstva pravosuđa* (MTI)
- *Mnogobrojni protesti u Francuskoj* - Pogubljenje Imre Nađa izazvalo talas negodovanja. - Čak i "Imanite" objavljuje samo saopštenje Ministarstva pravosuđa, bez ikakvog komentara. Ostali mediji oštro osuđuju ovaj čin. "Mond" citira Radio-Sofiju: "Pas je umro psećom smrću" i dodaje: "Ovo podseća na najgoru epohu staljinizma i hladnog rata". (L. D.)
- *Ogorčenje londonske štampe povodom izvršenja smrtno kazne nad Imre Nađom* (J. G.)
- *"Avanti" oštro kritikuje izvršenje smrtno presude* (Tanjug)
- *Pjetro Neni o pogubljenju Imre Nađa* (AFP)
- *Pogubljenje Imre Nađa predstavlja veliku prepreku za zbliženje stavova Istok-Zapad* - izjavio Ajzenhauer na konferenciji za štampu (AFP)
- *Poslanici zapadnonemačke Hrišćanskodemokratske stranke traže odlaganje posete SSSR* - zbog izvršenja smrtno kazne nad Imre Nađom (Tanjug)

Dnevnik:

- *Neistinita tvrđenja o Jugoslaviji predstavljaju novo zaoštavanje u sklopu kampanje protiv naše zemlje* - kaže se u izjavi predstavnika DSIP Petrića (Tanjug)
- *Zvanično saopštenje Ministarstva pravosuđa NR Mađarske*
- *"Povratak na 1948. godinu"* - odjek saopštenja o procesu protiv Imre Nađa i drugova
- Italijanski socijalistički list "Avanti" piše da je nova polemika sa Jugoslavijom propraćena starim kominformovskim kriterijumima (Tanjug, iz Rima)
- *"Uvod u novo pooštavanje stava Sovjetskog Saveza"* - komentari pariske štampe (AFP)

- *Protesti istaknutih francuskih političara* (Tanjug)
- *Izjava Pjetra Nenija* (AFP)
- *Predsednik Ajzenhauer: Pogubljenje Nađa predstavlja veliku prepreku zbliženju stavova Istoka i Zapada* (AFP)

Mađar so:

- *Neistinite tvrdnje u saopštenju o pogubljenju Imrea Nađa* - Svesno zaoštavanje hajke protiv naše zemlje - Izjava našeg spoljnopolitičkog portparola (Tanjug)
- *Neni: Povređene su stare rane* - "Avanti": Povratak na 1948. - Italijanska reagovanja povodom pogubljenja Nađa (AFP)
- *Protestni telegrami francuskih levičarskih lidera* (Tanjug)
- *Ministarstvo pravosuđa Mađarske o suđenju Imreu Nađu i drugovima* (MTI)
- *Biografije Imrea Nađa i drugova*
- *Laburistički poslanici protestuju kod mađarske vlade* (Rojter)

20. jun:

Borba:

- *Novo, zabrinjavajuće, smišljeno zaoštavanje u sklopu kampanje protiv Jugoslavije* - izjava Jakše Petrića u ime DSIP-a. - (Nadnaslov: Neistinita antijugoslovenska tvrđenja u saopštenju izdatom posle pogubljenja Imrea Nađa i ostalih)
- *Saopštenje mađarskog Ministarstva pravosuđa* (MTI)
- *Indijski "Stejtsmen": "Akt koji podseća na staljinizam"* - zbirni pregled pisanja svetske štampe u vezi sa pogubljenjem Nađa i njegovih saradnika. Konstatuje se jednodušna osuda ovog čina u zapadnoj i štampi azijskih i afričkih zemalja, dok štampa u zemljama istočnog bloka, kao i generalni sekretar KP Italije Palmiro Toljati, presudu predstavlja kao pravednu i zasluženu. Organ KP Kine "Žen Min Ži Bao" ide i korak dalje pa u komentarima ovaj proces dovodi u vezu sa "jugoslovenskim revizionistima".
- *Talas protesta u Britaniji* - reagovanje svetske javnosti na pogubljenje Imrea Nađa (Kosta Timotijević, iz Londona)
- *Nov podsticaj politici "čvrste ruke"* - Socijaldemokratska opozicija ocenjuje da pogubljenje Nađa šteti naporima za međunarodno sporazumevanje (M. Bajec, iz Bona)
- *Pariz: Zašto baš sada?* - (Bogdan Pešić, iz Pariza)
- *Makmilanova izjava u Donjem domu o pogubljenju Imrea Nađa* (Tanjug)

Politika:

- *Osuda u italijanskoj skupštini pogubljenja Nađa i drugova* - Posle izvršenja smrtne presude u Mađarskoj - Socijalisti osuđuju Nađovo pogubljenje - Italija povukla agreman za novog mađarskog mađarskog diplomatskog predstavnika u Rimu (V. Đukić)
- *Klod Burde pozvao KPF da se ogradi od presude* - Niz ličnosti političkog i kulturnog života osuđuje presudu Imreu Nađu i ostalima (L. Davičo)
- *Istočnoevropska i kineska štampa pozdravlja pogubljenje Imre Nađa i ostalih* - (zbirni pregled) - "Rude pravo" izražava zadovoljstvo i ističe da "povezanost između jugoslovenskog i mađarskog revizionizma samo ponovo potvrđuje ispravnost ocenjivanja revizionizma kao glavne opasnosti za socijalizam, kao opasnosti protiv koje se mora nepokolebljivo boriti".
- *Smrtne kazne u Mađarskoj izazivaju čuđenje i ogorčenje* - izjavio Pjetro Neni (Tanjug)
- *Pogubljenje Imre Nađa smanjiće poverenje Zapada prema SSSR* - izjavio predstavnik britanske vlade (Rojter)

Dnevnik:

- *Pogubljenje Nađa predstavlja nehumanu potvrdu vraćanja na stare metode* - izjavio Neni u referatu pred CK Socijalističke partije Italije
- *"Nasilje nad socijalizmom"* - komentari pariske štampe o pogubljenju Nađa (Tanjug)

- *Pogubljenje Nađa ozbiljno će smanjiti poverenje Zapada u iskrenost namera SSSR* - izjavio predstavnik britanske vlade (Rojter)
- *Grupa laburističkih poslanika uputila protest mađarskoj vladi* (Rojter)

Mađar so:

- *Konsternacija i ogorčenje na Zapadu, u Aziji i Africi* - Istočnoevropska i kineska štampa pokušava da opravda pogubljenje Nađa i drugova.
- *Stavovi štampe na Istoku*
- *Talas protesta u Velikoj Britaniji* - Komunističku partiju napustilo više stotina članova (K. Timotijević)
- *Povratak na stare metode* - izjavio Neni o pogubljenju Nađa i drugova. (Tanjug)

21. jun:

Politika:

- *Nastavljanje antijugoslovenske kampanje je propagandno-politički pritisak praćen oživljavanjem metoda iz vremena posle 1948.* - Konferencija za štampu u DSIP-u - Jugoslovenska vlada priprema notu vladi Mađarske u vezi sa saopštenjem mađarske vlade izdatim posle pogubljenja Nađa.
- *Predsednik Tito primio ambasadora Kapičića* (Tanjug)

Mađar so:

- *Jugoslovenska vlada priprema notu vladi NR Mađarske* - izjavio predstavnik DSIP Jakša Petrić u vezi sa mađarskim saopštenjem o pogubljenju Imre Nađa i ostalih.
- *Antijugoslovenska hajka obnavlja metode iz 1948.* - Priprema se nota mađarskoj vladi u vezi sa slučajem Nađ - Negativni momenti u pripremi sastanka na vrhu - Konferencija za štampu u našem Sekretarijatu za inostrane poslove (Tanjug)
- *Predsednik Tito primio našeg ambasadora u Budimpešti* (Tanjug)
- *Protiv razvoja* - Suština i ciljevi antijugoslovenske kampanje. - U opširnom polemičkom napisu, preuzetom iz najnovijeg broja "Komunista", konstatuje se da napadi rukovodećih ljudi pojedinih komunističkih partija u socijalističkim zemljama nikad nisu bili usmereni samo protiv Jugoslavije, već su istovremeno bili upereni i protiv pozitivnih tendencija u tim partijama i u njihovim međusobnim odnosima. U tom svetlu se posmatra i sadašnja kampanja koju karakteriše vraćanje na neke metode iz perioda Informbiroa 1948. godine. Ocenjuje se da je tokom poslednjih pet godina, a naročito posle XX kongresa KPSS, postignut izvestan napredak u nekim socijalističkim zemljama i njihovim partijama, ali je on imao oscilacije, uspone i padove, uz razlike od zemlje do zemlje. Međutim, posle mađarskih događaja 1956. zapaža se jači pritisak dogmatskih snaga koji još uvek traje. Nastoji se da se Jugoslavija učini odgovornom za probleme koji se javljaju u nekim socijalističkim zemljama i da se ona izoluje, a to može negativno da utiče kako na odnose među socijalističkim zemljama tako i na miru koegzistenciju u svetu.

22. jun:

Politika:

- *Mađarske izbeglice napale zgradu sovjetske ambasade u Bonu* - zbog pogubljenja Imre Nađa (Frans pres)
- *Kampanja protiv revizionizma u Istočnoj Nemačkoj* - "Nojes Dojčland" tvrdi da je pogubljenje Nađa i generala Maletera "malenkost" u poređenju sa preko milion Španaca pobijenih od dolaska na vlast Franka, 600.000 Alžiraca, 300.000 Japanaca od atomske bombe, 100.000 Kenijaca, 15.000 Egipćana itd...

Mađar so:

- *Crno ili belo?* - Nedelja dana u svetskoj politici. - Redakcijski tekst, u posebnom odeljku pod naslovom *Pogubljenje Nađove grupe*, osvrće se na saopštenje mađarskog

Ministarstva pravosuđa povodom ovog slučaja i na tvrdnju da je ova grupa "posle poraza kontrarevolucionarnog oružanog ustanka potražila pribežište tamo odakle je i ranije dobijala podršku". Potom se ređaju optužbe protiv ove grupe koja je, navodno, odatle - tj. iz jugoslovenske ambasade - nastavila sa svojom neprijateljskom aktivnošću. U vezi s tim navodi se izjava portparola DSIP-a kojom se ovi navodi demantuju i podseća se na kršenje sporazuma od strane mađarske vlade o odlasku Nađove grupe iz ambasade. U daljem tekstu navodi se napis jednog indijskog lista koji postavlja pitanje: "Zašto se Moskva, koja sebe smatra najmoćnijom silom na svetu, uplašila jednog beznačajnog osuđenika kao što je Imre Nađ?" i konstatuje da je njegovo ubistvo nepotrebno i neoprostivo. "Mančester Gardijan" pak konstatuje: "Istočnoevropske zemlje su na ovaj užasni način opomenute kakve revandikacije se mogu očekivati protiv takozvanog revizionizma". Nadalje, u tekstu se navode stavovi istočnoevropske i kineske štampe koja optužuje "bandu Nađ-Lošonci", ali i Jugoslaviju, koja je događaje u Mađarskoj kvalifikovala kao narodni ustanak. Na kraju se zaključuje da se ove presude organski uklapaju u tekuću "neoinformbirovsku" kampanju u kojoj se sve više oživljavaju "klasični" staljinistički metodi i "argumenti".

23. jun:

Politika:

- *Kome je potrebno raspirivanje antijugoslovenske kampanje* - komentar J. J. - Autor zaključuje da je reč o svesnom zaoštavanju politike prema Jugoslaviji, koristeći kongrese komunističkih partija - prvo bugarske, a potom čehoslovačke. On kaže da se osporava uloga Jugoslavije u borbi za mir i da se rehabilituje staljinistička politika, a pod pritiskom staljinističkih elemenata se potiskuju stavovi XX kongresa KPSS. To se čini pod parolom borbe protiv "revizionizma". Predstavnik KPSS na kongresu KPČ je napao tezu o različitim putevima u socijalizam. Autor postavlja i pitanje zašto je Nađ osuđen upravo u sadašnjem času i odgovara da je to isto kao i u slučaju Rajka, kada je nekome zatrebalo da zaoštri odnose sa Jugoslavijom i da se "dokaže" jugoslovenska saradnja sa imperijalistima, ali i da to posluži kao opomena onima koji se protive ponovnom oživljavanju staljinizma.

Dnevnik:

- *Italijanski socijalisti osudili pogubljenje Nađa* (Tanjug)

24. jun:

Borba:

- *Iznenadna vest o tajnom suđenju i izvršenju smrtne kazne nad Imre Nađom primljena je u Jugoslaviji sa dubokim ogorčenjem* - Jugoslovenska protestna nota mađarskoj vladi. - Antijugoslovenska tvrđenja u saopštenju predstavljaju grub napad na FNRJ s jasnim ciljem da se, ponovnim korišćenjem najmračnijih metoda iz nedavne prošlosti, zaoštri bezobzirna antijugoslovenska akcija i korenito pokvare mađarsko-jugoslovenski odnosi. - Notu je zameniku mađarskog ministra inostranih poslova Ištvanu Šebešu predao jugoslovenski ambasador u Budimpešti Jovo Kapičić. U noti se protestuje zbog tvrdnje da su Nađ i drugovi potražili azil tamo odakle su i ranije dobijali podršku, da su iz zgrade ambasade uspostavili vezu sa Centralnim radničkim savetom i radio-stanicom "Slobodna Evropa" i dali nalog da se izdaje list "23. oktobar". Sve to jugoslovenska vlada smatra iskonstruisanim optužbama po obrascu iz 1948. godine. Potom se protestuje zbog kršenja sporazuma između dveju vlada iz novembra 1956, kojim se mađarska vlada obavezala da će Nađ i drugovi slobodno otići svojim kućama, a desilo se upravo suprotno - da su nasilno deportovani u Rumuniju, a kasnije tajno osuđeni i jedan broj njih, na čelu sa Nađom je pogubljen. Konstatuje se da je sve to zadalo težak udarac mađarsko-jugoslovenskim odnosima.

- *Nehru o pogubljenju Nađa* - taj čin ocenjuje kao potresnu vest (Rojter)

- *Protest španske republikanske vlade protiv pogubljenja u Budimpešti* (AFP, iz Pariza)

Dnevnik:

- *Jugoslovenska vlada i narod primili su sa dubokim ogorčenjem vest o tajnom suđenju i pogubljenju Imre Nađa* - nota vlade FNRJ mađarskoj vladi
- *Džavaharlal Nehru: Pogubljenje Nađa predstavlja veoma potresnu vest* (Rojter)

Mađar so:

- *Najmračnijim metodima iz bliske prošlosti odgovornost za mađarske događaje pokušava se prebaciti na Jugoslaviju* - Naš ambasador u Budimpešti predao protestnu notu naše zemlje - Mađarska vlada je nepopravljivo prekršila pravovaljane sporazume i odgovorna je za posledice koje iz toga proizlaze (Tanjug)
- *Potresna vest* - izjavio je Nehru povodom pogubljenja Imrea Nađa (Rojter)
- *Španska republikanska vlada protestuje zbog pogubljenja Imrea Nađa* (AFP)
- *Italijanski socijalisti osuđuju pogubljenje Imrea Nađa* (Tanjug)

25. jun: Borba:

- *Britanski sindikati osuđuju pogubljenje Nađa* (K. Timotijević)
- *Protest Kongresa japanskih sindikata zbog pogubljenja Nađa* (Rojter)

Politika:

- *Izvršenje smrtne kazne nad Imre Nađom i ostalima vlada NR Mađarske preuzima svu odgovornost za posledice koje iz toga mogu proizići* - protestna nota vlade FNRJ mađarskoj vladi
- *Nehru: Pogubljenje Nađa predstavlja veoma potresnu vest* (Rojter)
- *Britanska štampa donosi na uvodnim mestima jugoslovensku notu Mađarskoj* - Generalni sekretar Tredjuniona rudara Artur Horner osuđuje pogubljenje Nađa (J. G.)

Mađar so:

- *Odjek naše protestne note u Londonu* (K. Timotijević)

26. jun: Politika:

- *Sestra generalnog sekretara KP Britanije podnela ostavku na članstvo u partiji* - zbog pogubljenja Nađa (Rojter)
- *Protest britanskih Tredjuniona* (AFP)
- *Islandski pravnici osuđuju pogubljenje Nađa* (Rojter)
- *Kanada uputila protestnu notu Mađarskoj* (AFP)

27. jun: Politika:

- *Konferencija odbila da verifikuje punomoćja mađarske delegacije* - Zasedanje Međunarodne konferencije rada - Jugoslovenska delegacija glasala za verifikaciju

Dnevnik:

- *Delegati Mađarske isključeni sa konferencije* - Konferencija Međunarodne organizacije rada - Jugoslovenska delegacija glasala za verifikaciju punomoćja mađarske delegacije. (Tanjug)
- *Oštri protesti dvojice istaknutih Francuza* - povodom pogubljenja Imrea Nađa (Tanjug)

Mađar so:

- *Naši predstavnici obrazložili su naš stav po pitanju mađarskog predstavništva u Međunarodnoj organizaciji rada* (Tanjug)

28. jun:

Politika:

- *Specijalni komitet UN za Mađarsku pripremiće zvaničan izveštaj o slučaju Imre Nađa* (Rojter)

- *Odlučan protest Anri Lefevra i Kloda Roa zbog pogubljenja Nađa* (Tanjug)

Mađar so:

- *Specijalni komitet OUN bavio se pogubljenjem Imrea Nađa - Pripremiće se zvaničan izveštaj.*

- *Protest dvojice francuskih kulturnih radnika* (Tanjug)

29. jun:

Mađar so:

- *Opasno reteriranje - Nedelja dana u svetskoj politici - Tri aspekta jedne hajke* (redakcijski osvrt na posledice slučaja Nađ)

30. jun:

Politika:

- *Lider KP Indije o pogubljenju Nađa* (Rojter)

Dnevnik:

- *Bilo bi bolje da je izbegnuto pogubljenje Nađa - izjavio lider KP Indije Dange* (Rojter)

KORIŠĆENA LITERATURA:

- Borba, Beograd, 1956-1958.
- Politika, Beograd, 1956-1958.
- Dnevnik, Novi Sad, 1956-1958.
- Magyar Szó, Novi Sad, 1956-1958.
- Somborske novine, Sombor, 1956-1957.
- Subotičke novine, Subotica, 1956-1957.
- Zrenjanin, Zrenjanin, 1956-1957.
- Veljko Mićunović, Moskvske godine 1956/1958, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1977.
- Dobrica Ćosić, 7 dana u Budimpešti, Nolit, Beograd, 1957.
- P. Rokai-Z. Đere-T. Pal-A. Kasaš, Istorija Madara, Clio, Beograd, 2002.
- Unger Mátyás-Szabolcs Ottó, Magyarország története, második átdolgozott és bővített kiadás, Gondolat, Budapest, 1973.
- Vojislav Lalić, Od Avale do Tanjuga, Tanjug, Beograd, 2005.
- Top Secret - Magyar-jugoszláv kapcsolatok 1956, Iratok a magyar diplomácia történetéhez 1956-1989, B. sorozat, MTA Jelenkor-kutató bizottság, Budapest, 1995, str. 374-379.
- Top Secret - Magyar-jugoszláv kapcsolatok 1956-1989, Iratok a magyar diplomácia történetéhez 1956-1959, B sorozat, MTA Jelenkor-kutató bizottság, Budapest, 1997.
- Politika Jugoslavije prema Mađarskoj i slučaj Imre Nađa, Sekretarijat za informacije SIV-a, Beograd, 1959.
- Szokolczai Attila, az 1956-os forradalom és szabadságharc, Nemzeti évfordulóink 2006, Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, Budapest, 2005, str. 10-13.
- '56 és Délvidék - Az 56-os magyar forradalom és szabadságharc délvidéki vonatkozásai", Nyitott távlatok, Subotica, 2002.